

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ПРИВРЕДНОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ОД 2006. ДО 2012. ГОДИНЕ

1. УВОД

1.1. Циљеви

Национална стратегија привредног развоја Републике Србије од 2006. до 2012. године (у даљем тексту: Национална стратегија) представља први развојни документ који на конзистентан и целовит начин дефинише основне развојне приоритете земље и начине њиховог остваривања у наредним годинама.

Национална стратегија дефинише основне циљеве и правце развоја на путу ка модерном друштву, развијеној економији и већем квалитету живота свих грађана. То је истовремено пут придруживања и прикључивања Европској унији (у даљем тексту: ЕУ) на коме ће Република Србија активирати све своје људске, материјалне, природне и геостратешке потенцијале, убрзати реформске процесе и афирмисати нову улогу државе.

Национална стратегија своје упориште налази у поштовању кључних принципа на којима се данас заснива сваки успешан привредни и друштвени развој.

Ефикасна тржишна привреда усмерена на пораст благостања свих грађана могућа је само у условима пуне демократизације друштва која се заснива на снажним државним и друштвеним институцијама и владавини права.

Непрестано подизање конкурентности српске привреде је битна претпоставка остваривања развојних циљева и пуног коришћења предности које нуди чланство у ЕУ.

Приватна својина је најефикаснији облик својине. Зато процес приватизације треба што пре завршити и решити питања денационализације и приватне својине на земљи и другим непокретностима.

Конкуренција је главна полуга тржишне привреде. Задатак је државе да у интересу грађана изгради ефикасније институције тржишне привреде и одлучно се супротстави свим облицима монополског и другог привилегованог положаја што подразумева и увођење тржишних критеријума и јавно-приватног партнерства у инфраструктурне делатности које су кичма сваке модерне привреде.

Република Србија главну дугорочну конкурентску предност има у знању што ће искористити, кроз реформу образовања, већим нагласком на истраживање и примену иновација као и бржим развојем нових информационалних и комуникационих технологија.

Нова, квалитетна и добро плаћена радна места су један од најважнијих циљева Националне стратегије.

Стране директне инвестиције (у даљем тексту: СДИ) морају бити у центру пажње Националне стратегије јер поред свежег капитала омогућују отварање нових радних места, уводе модерну технологију, ефикасан менаџмент и нову корпоративну културу.

Мала и средња предузећа, као самостални учесници на тржишту, или као кооперанти великих система, битан су ослонац бржег развоја привреде и новог запошљавања.

Национална стратегија посвећује пуну пажњу равномерном регионалном развоју Републике Србије.

Национална стратегија повезује бројне развојне документе које је Влада усвојила, почевши од „Програма реформи Републике Србије” 2001. године, па све до Националне стратегије Србије за приступање СЦГ Европској унији, укључујући више од двадесет секторских стратегија.

Републици Србији је данас овакав развојни документ неопходан, како би се јасно сагледали путеви остваривања основног циља, а то је повећање стандарда свих грађана и динамичан и одржив привредни развој.

Операционализација овог циља подразумева:

-високу годишњу стопу раста бруто домаћег производа (БДП);

-смањење незапослености;

-повећање међународне конкурентности.

Национална стратегија неопходна је због чврсте демократске и проевропске оријентације Републике Србије, како би се, једним јасним и аргументованим приступом, показало да располажемо сопственим планом прикључења ЕУ, који уважава европске стандарде и истовремено национално афирмише и активира развојне потенцијале Републике Србије.

Нови демократски процеси и пуна реинтеграција Републике Србије у међународну заједницу и отварање привреде према светском тржишту, као и брз почетак спровођења тржишних реформи омогућио је у периоду 2001-2005. године значајне развојне резултате: просечну годишњу стопу привредног раста за 5,2%, пораст просечних нето зарада на 210 евра, консолидацију финансијског система и постепено смањење јавне потрошње, приватизацију - која је почела да даје позитивне резултате кроз повећање производње и извоза.

Међутим, сви ти неспорно позитивни резултати не могу да прикрију две битне чињенице:

Прво, још увек, веома ниску стартну развојну позицију Републике Србије:

-низак БДП по становнику од око 3.525 УСД;

-висок проценат сиромашних (10-20%);

-високу стопу незапослености (преко 20%);

-веома неповољан положај земље у погледу међународне конкурентности (87-мо место на светској ранг листи);

-наглашене унутрашње и спољне макроекономске неравнотеже (висока инфлација и велики платни дефицит);

-изразите регионалне неравномерности (1:7 према европским стандардима).

Друго, недоследност у спровођењу реформских и транзиционих процеса. Из социјалних и политичких разлога Република Србија није успела у довољној мери да следи пут успешних земаља у транзицији и да спроведе два основна стратешка циља: безрезервна подршка што бржем развоју новог приватног сектора и истовремено, ефикасно реструктурирање и гашење старих безперспективних делатности уз прихватљива економска и социјална решења.

Зато Република Србија своју Националну стратегију привредног развоја мора да подреди реализацији управо претходним стратешким задацима, како би у наредним годинама извршила снажан развојни пробој, повећала ниво развијености, смањила незапосленост и повећала стандард грађана.

Остваривање амбициозних циљева у Националној стратегији повезано је са великим економским ризицима, пре свега, у привлачењу страних директних инвестиција и активирању домаће штедње, динамичког раста извоза и постепеног реалног смањивања свих облика потрошње, посебно јавне, у БДП. Ради се о врло озбиљним задацима који захтевају пуни политички и друштвени консензус Владе, послодаваца и синдиката и свих других учесника; спровођење Националне стратегије треба да представља прворазредни национални приоритет.

Ово утолико пре, што се Република Србија у погледу развојног и реформског процеса налази у својеврсној „транзицији транзиције”.

Прво, са становишта глобалних развојних трендова и процеса, Република Србија са око 3.525 УСД БДП по становнику излази из ниже развојне фазе коју, поред осталог, карактерише доминација сировина и полупроизвода у структури извоза и где се додата вредност највећим делом ствара у пољопривреди и индустрији, а мањим у сектору услуга. У тој нижој фази

кључни фактор међународне конкурентности су ниске цене радних, сировинских и других инпута, а приоритети државе су да обезбеди: основне институције, базичну инфраструктуру, макроекономску стабилност, безбедност (личну) и основни људски капитал.

Карактеристика више развојне фазе, где је Република Србија на самом почетку, је ниво БДП по становнику од 3.000 УСД до 9.000 УСД, са секторском структуром БДП у којој доминирају услуге, а извоз постаје све важнији фактор, са већом диверсификацијом и са много већом додатом вредношћу. У овој развојној фази, земља своју међународну конкурентност остварује не само јефтиним инпутима, већ и већом ефикасношћу употребе људских, материјалних и природно-локацијских фактора, док државни приоритети који то највише подстичу су: унапређење људског капитала (привреда заснована на знању), ефикасно функционисање тржишта роба, услуга рада и капитала и знања, повећање технолошке ослобољености привреде и много већи нагласак на величину и отвореност тржишта.

Република Србија ће се у наредних седам година кретати по овој вишој развојној путањи додуше у њеној првој половини. Таква ситуација предодређује и одговарајућу комбинацију развојних политика, у смислу оптималне комбинације приоритета прве и друге развојне фазе, јер ће и са становишта доминантог фактора конкурентности, постојати и склоп ниских цена инпута и веће ефикасности њихове употребе.

Упоредо са транзицијом „из ниже у вишу развојну фазу”, Република Србија се суочава са још једном „транзицијом” преласком из прве генерације реформи у другу генерацију реформи. Прва генерација реформи подразумева да је земља обезбедила трајну макроекономску стабилност, унутрашњу (ценовну) и спољноекономску либерализацију и спровела свеопшту приватизацију. Друга генерација реформи бави се, пре свега, изградњом институционалног оквира за ефикасно функционисање тржишних институција, правосуђа и државне администрације на свим нивоима. Наравно, у реалном животу свих земаља у транзицији реформе прве и друге генерације међусобно се преплићу и једне другу подстичу, што се најбоље види на примеру нових чланица ЕУ. И обрнуто, показало се да оне земље које су имале и још имају проблеме са првом генерацијом реформи имају проблеме и са другом. Изузетно је важно, са аспекта развојног тренутка Републике Србије схватити да спора имплементација друге генерације реформи може да угрози, и да се као бумеранг стално враћа и угрожава, резултате прве генерације реформи. Зато је и овде задатак Националне стратегије да дефинише адекватан микс даљих реформских процеса који воде истовременом спровођењу прве и друге генерације реформи и на тај начин постану кључни покретач развојних процеса у Републици Србији.

1.2. Структура Националне стратегије

Питања која су предмет уређивања Националне стратегије систематизована су у пет поглавља.

1. Анализа стања даје целовит динамички приказ свих макроекономских и привредних фактора развоја у периоду 2000-2005. године, релевантних за сагледавање достигнутог степена развијености, досадашњих ограничења, проблема који оптерећују рад појединих сектора. Детаљно је приказан ток транзиционог процеса, институционалних реформи и компаративни приказ са земљама ЕУ и земљама окружења. Посебан акценат је дат парцијалним и укупној SWOT анализи, као синтезном аналитичком инструменту за идентификацију и систематизацију кључних компонената привредног развоја;

2. Дефинисање приоритетних циљева са макроекономским пројекцијама. Визија привреде Републике Србије 2012. године, као конкурентне, тржишне, привреде засноване на знању, са амбијентом привлачним за инвеститоре и младу образовану генерацију и бројним могућностима за запошљавање и развој, одредила је стратешке и оперативне циљеве Националне стратегије, као и одговарајуће сценарије развоја. Напомињемо, да је пројектовани модел и сценарији раста (основни и конзервативни) рађен почетком 2006. године. Такође, треба

рећи, да је политика Владе у погледу јавних инвестиција појачана средином 2006. године, у односу на првобитне пројекције, додатним инвестицијама у оквиру усвојеног Националног инвестиционог плана (НИП-а). То би конкретно значило да је могуће очекивати повећање јавних инвестиција у БДП веће од 4,5% много раније, имајући у виду планирану структуру коришћења средстава НИП-а;

3. Политике и мере. У овом, по обиму и значају најважнијем делу, се даје одговор на питање: Шта треба да урадимо да би остварили дефинисане циљеве? У неким областима, за које постоје ресорне стратегије, дати су кориговани приоритети, док је за неке урађен комплетно нов инструментаријум;

4. Акциони план. Као логичан епилог Национални стратегије било је неопходно приказати комплетну матрицу приоритетних мера и активности, диференцираних у два периода (краткорочне мере 2007-2009. године и средњорочне мере 2010-2012. године), са роковима, задацима и одговорним институцијама;

5. Праћење, извештавање и модификовање (Мониторинг и евалуација). Изузетно важан корак у остваривању Националне стратегије јесте реализација процеса континуираног прикупљања података и информација за мерење процеса успешности Националне стратегије, односно благовремено сигнализирање одговорним институцијама о „тачкама” успеха или неуспеха предузетих активности. Услед утицаја бројних интерних и екстерних фактора, Националну стратегију је потребно, такође, након одређеног периода кориговати. Републички завод за развој у сарадњи са Републичким заводом за статистику дефинисаће методологију праћења Националне стратегије (структурне индикаторе, методе прогнозирања, итд.). У том контексту неопходно је надлежне институције (РЗР, РЗС, министарства) ојачати и модернизовати.

2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ПРИВРЕДНОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

2.1. Стање привредног развоја Републике Србије

2.1.1. Макроекономски положај

Период од 2001. до 2006. године карактерише спровођење бројних реформи, успостављање макроекономске стабилности и одрживог и стабилног привредног развоја, реструктурирање великих система, приватизација предузећа и почетак придруживања ЕУ, који укључује бројна законска прилагођавања у свим областима привреде и друштва. Основни циљеви економске политике били су одржавање макроекономске стабилности, уз истовремено остваривање високе стопе привредног раста. Производна активност, у периоду после 2000. године, одвијала се уз позитивне процесе економске транзиције и реформе пореског система, тржишта рада и социјалног сектора, курс динара је стабилан уз континуирани раст девизних резерви, извршена је значајна дерегулација и либерализација цена и спољно-трговинског пословања, регулисани су односи са међународним финансијским институцијама. Остварен је значајан напредак у спровођењу структурних реформи, посебно у области приватизације предузећа и консолидације и приватизације банкарског сектора. Донето је 350 системских закона, којима се подржавају структурне реформе.

Међутим, присутна су и бројна ограничења привредном развоју: релативно низак ниво укупне привредне активности (процењује се да реални ниво БДП у 2005. години износи око 60% од нивоа из 1990. године), низак ниво инвестиционе активности (просечно учешће инвестиција у основна средства у БДП, у периоду 2001-2005. године, било је око 15%), висок степен незапослености, проблеми спољњег и унутрашњег дуга, висок спољно-трговински дефицит, изражене социјалне тензије, низак ниво конкурентности привреде.

У поређењу са другима земљама у транзицији, Република Србија је нешто касније почела реформе имајући у виду ситуацију деведесетих година прошлог века: унутрашње сукобе

на територији бивше СФРЈ, међународну изолацију, бомбардовање током периода март-јун 1999. године. Влада је у протеклих пет година транзиције посебну пажњу посвећивала припреми и доношењу системских закона којима се уређују поједина подручја система у складу са правом ЕУ. Донетим системским законима створене су правне и институционалне основе за убрзање структурних реформи у реалном, финансијском и јавном сектору.

У току 2004. и 2005. године учињен је значајан помак у заокруживању стимулативног амбијента за пословање. Убрзањем привредних реформи повећана је правна сигурност привредних субјеката и побољшани услови пословања (донети су закони који омогућују боље пословно окружење, односно штите својину, уговоре, повериоце и инвеститоре: о привредним субјектима, стечају, регистрацији привредних субјеката, извршном и парничном поступку, хипотеци, спољно трговинском пословању, заштити конкуренције и др). Пореска стопа на добит предузећа смањена је са 14% на 10% и једна је од најнижих међу транзиционим земљама. У инфраструктурним секторима усвојени су основни закони у области телекомуникација, енергетике, железнице и поштанских услуга.

Постоји, међутим, низ слабости у пословном окружењу, чије је превазилажење битно за повећање укупних инвестиција, посебно страних директних инвестиција: у области оснивања предузећа (број потребних докумената, спорост процедура, обезбеђивање прикључака на инфраструктурне услуге, корупција), затим немогућност стицања права својине на грађевинском земљишту под тржишним условима, сложен поступак издавања грађевинских дозвола и др.

Привреду Републике Србије у периоду од 2000. до 2005. године карактерише висок реални раст бруто домаћег производа по просечној стопи од 5,2% годишње, с тим да је у 2004. години остварена највиша стопа раста БДП од 8,4%. Висок раст БДП остварен је захваљујући константном расту сектора услуга (просечна годишња стопа раста 7%) и то расту трговине (15%), саобраћају и везама (13,2%) и финансијском посредовању (7,7%). У поређењу са земљама ЕУ привреда Републике Србије бележи релативно високо учешће пољопривреде (15,3%), а учешће индустријске производње (око 24,4%) у бруто додатној вредности у 2005. години, је нешто изнад просека ЕУ. У привредној структури земаља ЕУ доминира сектор услуга, а пре свега финансијских и пословних услуга, који је у Србији још увек недовољно развијен.

Ниво физичког обима индустријске производње у 2005. години износи 45,2% нивоа из 1990. године, а у односу на 2000. годину је већи за 6,6%. У периоду 2001-2005. године физички обим индустријске производње је растао по просечној годишњој стопи од 1,3%, а прерађивачка индустрија 1,4%.

Употребу БДП карактерише високо учешће личне потрошње, ниско учешће инвестиција и висок спољнотрговински дефицит. Учешће бруто инвестиција у основна средства у Републици Србији је на ниском нивоу, у поређењу са новим чланицама ЕУ. У 2004. години учешће инвестиција у основна средства (око 18%) је ниже и од Бугарске (20,8%) и Румуније (21,6%), а далеко је испод нивоа Хрватске (29,4%). Повећање инвестиција у привредну инфраструктуру и нове технологије и опрему, основна су претпоставка за постизање виших стопа раста БДП, повећање конкурентности и раст извоза. За превазилажење технолошког заостајања и привредног развоја потребне су инвестиције од око 25% од БДП. Досадашњи период карактерише недовољан обим страних директних инвестиција и посебно недовољно *greenfield* инвестиција. У периоду 2001-2005. године СДИ су износиле укупно 4.447 милиона УСД. Највећи део ових инвестиција се односи на куповину дела домаћих државних и друштвених предузећа и банака у процесу тендерске и аукцијске приватизације.

Висок дефицит текућег рачуна платног биланса представља кључну макроекономску неравнотежу, што до сада није представљало већи проблем, јер је постојао значајан прилив средстава из иностранства (донације и нови кредити), а било је одложено сервисирање старих међународних кредита. Висок дефицит у протеклих пет година углавном је резултат негативног

салда на рачуну робе, узрокован бржим растом увоза од извоза роба. Учешће дефицита текућег рачуна платног биланса¹ у БДП износило је у 2001. години -2,7%, у 2002. -8,7%, у 2003. -7,8%, 2004. -12,6% и у 2005. години -9,1%.

На дан 31. децембар 2005. године спољни дуг Републике Србије износио је 15.466,5 милиона УСД. Према критерију Светске банке - однос укупног спољног дуга и извоза роба и услуга је на нивоу од 251,2% (граница 220%), сврстава привреду Републике Србије у групу високо задужених земаља. Међутим, према другом критерију Светске банке - однос укупног спољног дуга и БДП-а, српска привреда спада у групу средње задужених земаља јер се тај однос креће на нивоу од 62,8% (граница је 80%). Учешће отплате дуга у извозу роба и услуга током периода 2001-2005. године има тенденцију раста (3,7%; 7,1%; 10,0%; 18,0%; 19,2%, у периоду 2001-2005. године, респективно).

Конкурентност српске привреде је, према резултатима Светског економског форума, побољшана у последњих неколико година, али је и даље на веома ниском нивоу. Са аспекта глобалне конкурентности, која представља показатељ свих фактора који одређују национални просперитет привреде, српска привреда је побољшала конкурентску позицију, са 96 места у 2004. на 87 место у 2006. години.

Технолошки аспект је у глобалном свету далеко већи изазов за мале и неразвијене земље, као што је Република Србија, него за развијене. Доступност савремених технолошких решења и њихова приступачност под повољнијим условима могу допринети смањивању јаза у погледу великог технолошког заостатка српске привреде за развијеним светом. Томе треба додати и даља улагања у науку, образовање и истраживање и развој. Привреда заснована на знању, која је гарант одрживог привредног развоја, мора бити приоритетан циљ српске привреде.

У протеклих пет година транзиције остварена је релативна ценовна стабилност, чему је допринела стабилност девизног курса и континуиран раст девизних резерви. Инфлација, мерена ценама на мало, смањена је са 40,7% у 2001. години на 17,7% у 2005. години. У 2006. години очекује се даље смањење на 7%. Основни фактори који су утицали на још увек висок раст цена били су раст цена нафте и базичних метала на светском тржишту, а међу унутрашњим факторима раст административно контролисаних цена и разна монополска понашања, појачана реална ефективна тражња и структурни проблеми српске привреде. Остварен је значајан напредак у либерализацији цена. Укинута је контрола цена за већину роба и услуга, осим цена нафте и нафтних деривата, лекова, једне врсте хлеба и брашна, угља и лож-уља, струје, ПТТ услуга, телекомуникација и железничког саобраћаја.

Пореска реформа учинила је порески систем транспарентним, једноставним и усклађеним са међународним стандардима. Циљ је био и повећање утицаја јавних финансија у остваривању макроекономске стабилности и одрживог привредног раста. У периоду од 2001-2003. године дошло је до смањивања фискалног дефицита и први пут, током 2004. и 2005. остварен је консолидовани суфицит сектора државе (32,4 млрд дин. у 2005, односно 1,9% БДП). Одговорна фискална политика заснована на принципу тврдог буџетског ограничења, омогућила је смањење учешћа јавних расхода у БДП и креирање суфицита, превасходно за уредну отплату унутрашњег и спољњег дуга.

Процеси реструктурирања привреде и приватизације предузећа спроводе се у циљу стварања међународно конкурентне и отворене привреде, у функцији њеног укључивања у процесе глобализације светске привреде на начин који ће обезбедити што бржи развој. У периоду 2002-2005. године приватизовано је 1.844 предузеће, остварен финансијски ефекат од 1,8 млрд. евра прихода, обезбеђено је 904,8 мил. евра за инвестиције и 272,0 мил. евра за социјални програм. Започет је и процес реструктурирања великих друштвених предузећа са

¹ Извор података НБС.

израженим пословним и финансијским проблемима, предузећа наменске индустрије и јавних предузећа од републичког значаја.

Анализа нивоа развијености малих и средњих предузећа и предузетништва показује да овај сектор представља највиталнији и економски најефикаснији део привреде и да има све значајнију улогу у спровођењу структурних реформи, посебно у функцији отварања нових радних места и оживљавање раста укупне привреде. Са доминантним учешћем у броју активних предузећа (99%), овај сектор са око 60% учествује у броју запослених у привреди. Сектор малих и средњих предузећа и предузетништва (у даљем тексту: МСП) је остварио изнадпросечне квалитативне показатеље развоја у 2004. и 2005. години, док су најрентабилније пословала мала приватна предузећа.

Тржиште рада у Републици Србији карактерише висока незапосленост, велика прикривена незапосленост, ниско учешће запослености у приватном сектору и недовољна мобилност радне снаге. Као последица транзиционих процеса, у периоду 2001-2005. године укупна запосленост је опадала по просечној годишњој стопи од 0,3% (забележен је благи раст запослености у 2004. години за 0,5% и у 2005. години за 0,9%), а незапосленост је расла по просечној годишњој стопи 6,6%. Према резултатима Анкете о радној снази број незапослених, у октобру 2005. године био је 719.881 лица, што је повећање за 8,2% у односу на октобар 2004. године. Стопа анкетне незапослености има тенденцију раста са 18,5% у 2004. години на 20,8% у 2005. години, али је знатно нижа од стопе регистроване незапослености (32,4%²).

Слободно формирање зарада утицало је на њихов реални раст у периоду 2001-2005. године по просечној годишњој стопи од 15,0%, што је знатно изнад раста укупне привредне активности и продуктивности рада. Просечне нето зараде повећане су са 102 евра у 2001. години на 210 евра у 2005. години.

Табела 1: Основни индикатори економских кретања (стопе раста, у%)

	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005
БДП, реалан раст	4,8	4,2	2,5	8,4	6,2	5,2
Цене на мало (крај године)	40,7	14,8	7,8	13,7	17,7	18,4
Број запослених	0,2	-1,7	-1,2	0,5	0,9	-0,3
Нето зараде, реалан раст	16,5	29,9	13,6	10,1	6,4	15,0
Продуктивност рада	4,6	6,0	3,7	7,9	5,3	5,5

Извор: РЗР

У 2006. години настављена је тенденција раста БДП, физичког обима индустријске производње, услуга саобраћаја, промета у трговини, као и тренд раста извоза, остварен је буџетски суфицит.

БДП у периоду јануар-јун 2006. године, у односу на исти период 2005. године повећан је за 6,7%. У периоду јануар-септембар 2006. године, у односу на исти период 2005. године забележен је раст индустријске производње за 5,5%. Физички обим услуга саобраћаја порастао је за 16%, а промет робе у трговини на мало реално за 9,5%. Извоз роба је повећан за 40,3%, а увоз за 24%. Спољнотрговински дефицит износи 4,7 млрд. УСД и већи је за 11,6% у односу на период јануар-септембар 2005. Инфлација је у пројектованим оквирима (5,6% у октобру у односу на децембар 2005. године). Број лица која траже запослење, према подацима Националне службе за запошљавање (у даљем тексту: НСЗ), крајем септембра 2006. године био је 1.007.657, што је више за 0,7% у односу на септембар 2005. године. Од тог броја, 914.564 лица су незапослени који активно траже запослење. Реално повећање зарада у периоду јануар-септембар 2006. године у односу на исти период претходне године износи 9,9%.

2 Стопа регистроване незапослености лица која траже запослење базира се на евиденцији незапослених у НСЗ и процени РЗС, где нису укључени земљорадници, запослени са скраћеним радним временом и сезонски радници.

2.1.2. Структурни аспекти привредног развоја

У периоду 2001-2005. године остварен је динамичан раст БДП по просечној годишњој стопи од 5,2%. Структура бруто додате вредности мењала се у корист услуга. Удео услуга у бруто додатој вредности у периоду 2000-2005. године је порастао за 7,7 процентних поена, као резултат високог просечног раста трговине на велико и мало и саобраћаја и веза који у 2005. години у структури услуга учествују са 43,8% (трговина 22,1% и саобраћај 21,7%). У истом периоду удео индустрије значајно опада и то за 5,9 процентних поена. Удео прерађивачке индустрије у бруто додатој вредности (у даљем тексту: БДВ) мањи је за 5,1 процентних поена и у 2005. години износи 18,7%, што је резултат реструктурирања и својинске трансформације индустријских предузећа. Пољопривреда, једна од битних компоненти привредног развоја Републике Србије, задржала је своје учешће од 15,3% са одређеним варијацијама на више у петогодишњем периоду.

Више од три четвртине БДВ индустрије (76,6%) остварује се у области прерађивачке индустрије. Просечан пад од 0,8% у периоду од 2001-2005. године последица је транзиционих процеса у овој области. Међутим, овај процес се различито одразио на поједине делатности.

Највећи пад забележен је у подсекторима: текстилна индустрија, производња коже, предмета од коже и обуће и дрвна индустрија.

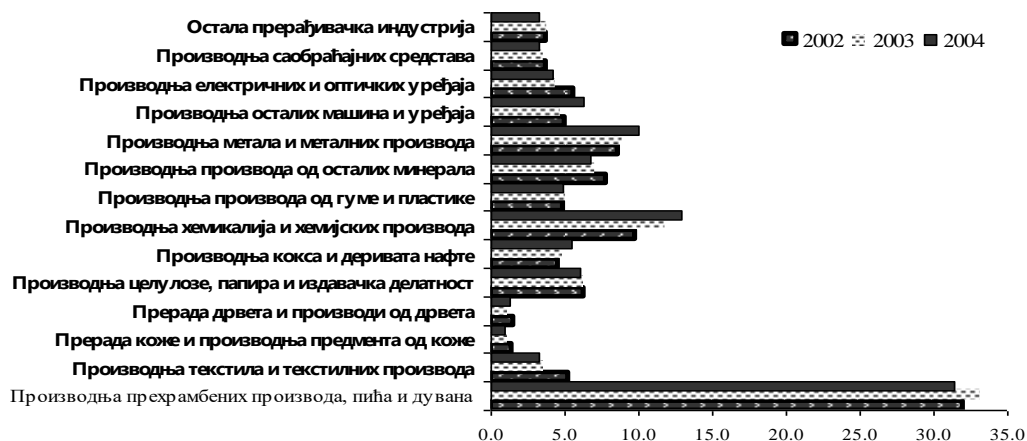
Табела 2: Структура бруто додате вредности Републике Србије, 2000-2005. године

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Пољопривреда, лов и шумарство и рибарство	15,6	17,7	17,0	15,7	17,0	15,3
Индустрија	30,3	28,5	27,5	26,2	25,6	24,4
Вађење руда и камена	2,2	2,0	1,9	2,0	1,9	1,8
Прерађивачка индустрија	23,8	22,3	21,5	20,0	19,9	18,7
Производња ел.ен., гаса и воде	4,3	4,2	4,1	4,2	3,9	3,9
Грађевинарство	5,1	4,2	3,9	4,3	4,0	3,6
Услуге	49,0	49,5	51,6	53,9	53,3	56,7
Трговина на велико и мало, оправке	7,6	8,1	9,2	10,1	10,9	12,5
Хотели и ресторани	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1	1,0
Саобраћај, складиштење и везе	8,0	9,1	9,2	10,0	10,6	12,3
Финансијско посредовање	7,0	6,3	7,0	7,5	7,6	8,4
Послови са некретнинама, изнајмљивање	10,1	9,9	10,0	10,1	9,4	9,2
Остале услуге	14,9	14,8	14,9	14,9	13,9	13,2
Бруто додата вредност	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Извор: РЗР.

Највећи утицај на формирање БДВ прерађивачке индустрије има производња прехранбених производа, пића и дувана (учешће 31,4%), затим производња хемикалија и хемијских производа (12,9%) и производња метала и металних производа (10,0%), што значи да преовлађују ниско и средње технолошке индустрије. Пропулзивне, односно високо технолошке индустрије генеришу свега око 14% бруто додате вредности прерађивачке индустрије.

Учешће подсектора у БДВ прерађивачке индустрије

У складу са привредном структуром, српску привреду одликује ресурсно интензиван и ниско технолошки интензиван извозни асортиман. У извозној структури се налазе, традиционалне групе производа, које карактерише низак ниво специјализације и готово непромењена током протеклог периода ниска конкурентска позиција ових група производа. Пропулзивне делатности у извозу прерађивачке индустрије учествују са свега 12,5%.

Процес реструктурирања различито је дисперзован на микронивоу. Извозно усмерена предузећа су успешнија, а по власничкој структури приватизована од оних у државном власништву. Међутим, приватизацијом се није још створила нова вредност нити је дошло до конципирања развојне експанзије. Током досадашњег процеса транзиције уочава се спорост у прилагођавању привреде савременим токовима.

2.1.3. Стање процеса транзиције у Републици Србији

Република Србија је у протеклих пет година економске транзиције завршила прву фазу реформи у којој је успостављена макроекономска стабилност и постављени темељи за другу фазу реформи, која ће се фокусирати на привредни раст и структурне промене. Економска политика у наредном периоду концентрисаће се на убрзање структурних реформи које обезбеђују економски раст и повећање запослености и стандарда становништва.

Европска банка за обнову и развој (ЕБРД) је помоћу транзиционих индикатора сумирала напредак у структурним и институционалним реформама у 2006. години за 28 транзиционих земаља. Са девет транзиционих индикатора обухваћена су четири главна елемента тржишне економије: предузећа, тржиште и трговина, финансијске институције и инфраструктура. Сваки индикатор мерен је по стандардима развијених тржишних привреда и приказује синтетизовану процену напретка постигнутог у некој одређеној области, што се заснива на различитим подацима, дескриптивним информацијама и анализама.

Табела 3: Вредност годишњих ЕБРД индикатора за Републику Србију

ЕБРД индикатор	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Либерализација цена	2,3	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Систем курса и трговинске размене	1,0	2,7	3,0	3,0	3,0	3,3	3,3
Приватизација малих предузећа	3,0	3,0	3,0	3,0	3,3	3,3	3,7
Приватизација великих предузећа	1,0	1,0	2,0	2,3	2,3	2,7	2,7
Реструктурирање предузећа	1,0	1,0	2,0	2,0	2,0	2,3	2,3
Политика конкуренције	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,7
Реформа банкарског сектора	1,0	1,0	2,3	2,3	2,3	2,7	2,7
Реформа финансијских тржишта	1,0	1,0	1,7	2,0	2,0	2,0	2,0
Инфраструктурне реформе	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Средња вредност годишњих ЕБРД индикатора	1,6	1,9	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7

Извор: EBRD Transition Report 2006.

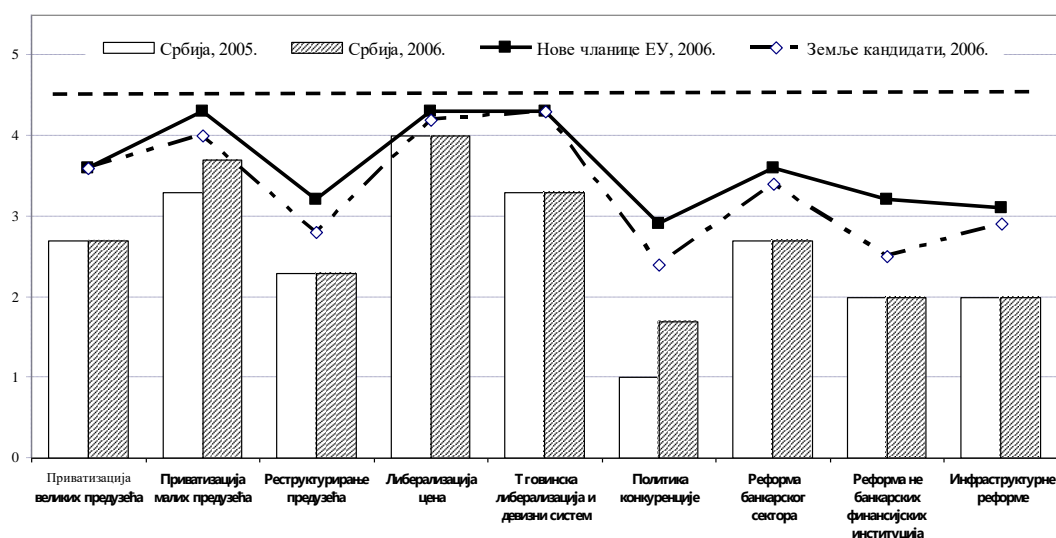
Транзициони ЕБРД индикатори потврђују да је Република Србија успешно завршила I фазу транзиције. Привредно системске реформе од 2001. године одвијале су се по моделу стварања ефикасне тржишне привреде, по стандардима ЕУ, као неопходног услова за убрзавање процеса придруживања ЕУ. Са тим циљем одвијао се и процес доношења системских закона и укупне правне регулативе и изградње одговарајућих институција за примену тих закона у пракси. Реформе, које су се одвијале на свим сегментима привредног система, дале су значајне економске резултате у домену успостављања макроекономске стабилности и реалног раста БДП, као и знатне редукације инфлације. Донети су системски закони који уређују јавне финансије. Реформе монетарног и банкарског сектора дале су позитивне резултате у погледу ценовне и валутне стабилизације, успостављања поверења у домаћу валуту, повећања динарске и девизне штедње, либерализације рада девизног тржишта, раста девизних резерви. Реформе спољнотрговинског и царинског система резултирале су либерализацијом спољнотрговинског режима. Реформе су обухватиле и унапређење судства, школства, здравства и државне управе на бази рационализације ових јавних служби и повећања њихове ефикасности.

Либерализација цена. Остварени резултати на пољу инфлације у периоду од 2000. до 2006. године у Републици Србији указују на постигнуту макроекономску стабилност и значајну редукацију инфлације у условима исправљања ценовних диспаритета и раста цена нафте и базичних метала на светском тржишту. Инфлација је после спроведене либерализације цена, уз фазно отклањање најзначајнијих ценовних диспаритета, смањена са 111,9% у 2000. години на 17,7% у 2005. години, односно 5,6% у периоду јануар-октобар 2006. године. Кључни фактори смањења инфлације у наредном периоду биће координирано деловање макроекономских политика, пре свега монетарне и фискалне политике и спровођење структурних реформи.

Систем курса и трговинске размене. Народна банка Србије је спроводила политику девизног курса у оквиру режима руковођеног пливајућег девизног курса. При томе се руководила, с једне стране, потребом остваривања свог примарног циља, ниске и стабилне стопе инфлације, а с друге стране, потребом остваривања средњорочно одрживе платнобилансне позиције земље. Политика економских односа са иностранством била је усмерена на припреме за интеграцију земље у ЕУ, склапање бројних споразума о либерализацији спољне трговине, хармонизацију законодавства са правним нормама ЕУ, унапређење билатералних економских односа. Посебна пажња била је посвећена развоју билатералних економских односа са суседним земљама и процесу либерализације трговине са земљама западног Балкана.

Мада је постигла највећи напредак и проглашена за лидера у реформама у 2005. године, Република Србија мора доста тога да уради да би сустигла напредније земље региона. По многим показатељима Република Србија је још увек иза десет нових чланица ЕУ и Бугарске, Румуније и Хрватске које су на путу да постану чланице ЕУ.

Графикон 2: ЕБРД транзициони индикатори 2005. и 2006. године

Републици Србији у наредном периоду предстоји повећана активност на структурним реформама да би успешно завршила и II фазу реформи. Управо, разлог доношења Национална стратегија је дефинисање матрице активности у циљу реализације задатака II транзиционе фазе. Приватизација реалног сектора се приводи крају када је реч о малим и средњим предузећима, али преостаје још доста посла око реструктурирања и приватизације великих система. Када је реч о јавним предузећима, односно инфраструктурном сектору, реформски процеси су тек започети.

Приватизација реалног сектора. Законом о приватизацији утврђен је нови модел приватизације који је, након краћег периода изградње административних капацитета за његову примену (формирање Агенције за приватизацију и Акцијског фонда Републике Србије), дао значајне резултате у приватизацији предузећа, посебно у 2003. години и 2005. години.

Формирањем Републичке агенције за развој малих и средњих предузећа и предузетништва у јуну 2001. године и ширењем мреже ових агенција на територији целе земље, доношењем Стратегије развоја малих и средњих предузећа и предузетништва 2003-2008. и Закона о Гаранцијском фонду створене су институционалне основе за бржи развој МСП. Влада је крајем 2005. године усвојила План за подстицање развоја малих и средњих предузећа и предузетништва за период 2005-2007.

Реструктурирање предузећа. Процесом реструктурирања обухваћена су велика друштвена предузећа са развојним проблемима, предузећа наменске индустрије и јавна предузећа од републичког значаја. У зависности од успешности њиховог реструктурирања ова предузећа ће се приватизовати путем продаје тендерском или аукцијском приватизацијом (у целини или перспективни делови) или ће над тим предузећима бити отворен стечајни поступак. Активнији процес реструктурирања великих привредних система започео је од 2001. године доношењем низа закона, предузимањем одговарајућих мера и активности у области политике цена, регулације унутрашњих и репрограмирања спољних дугова, обезбеђења средстава за инвестиционо и редовно одржавање производних капацитета и неопходне инфраструктуре и друго. У поступку реструктурирања налази се 74 великих друштвених предузећа са 155.000 запослених.

У периоду од 2001. до 2005. године успореном динамиком се одвијало реструктурирање јавних републичких и локалних предузећа која пружају услуге инфраструктурног карактера, као што су електрична енергија, телекомуникације и пошта, нафта и гас, железница, аеродром и авиопревоз, шуме, воде и слично. Током 2005. и 2006. године дошло је до одређеног убрзања реструктурирања републичких јавних предузећа у погледу смањења броја запослених, уз отпремнине из буџетских средстава, смањења дугова кроз отпис државних потраживања и поделу великих предузећа на основну и споредне делатности, уз припреме за њихову приватизацију.

Индикатор конкурентности ЕБРД-а показује напредак у 2006. години у односу на претходни период (са 1,0 на 1,7), али, политика конкуренције и даље представља највећи проблем. Закон о заштити конкуренције и Закон о ценама усвојени су у другој половини 2005. године. Законом о заштити конкуренције уређује се заштита конкуренције на тржишту ради обезбеђивања равноправности учесника, у циљу подстицања економске ефикасности, владавине права и стварања услова за убрзанији привредни раст.

Банкарски сектор Републике Србије је интензивно обнављан у протеклих пет година економске транзиције. Консолидација домаћих банака извршена на почетку транзиције омогућила је јачање финансијске позиције банкарског сектора и поверења у банке и побољшање билансне структуре, односно повећање нивоа адекватности капитала. Повратак поверења у банке подржан је регулисањем старе девизне штедње, убрзаним растом девизне штедње становништва и уласком страних банака. Захваљујући спроведеној реформи банкарског сектора, редукован је број банака (на територији Републике Србије, Аутономне покрајине Војводине и северног дела Аутономне покрајине Косово и Метохија, са 86 почетком 2001. године на 38 крајем маја 2006. године) и створени су одговарајући услови за успостављање модерног и функционалног финансијског система.

Финансијска тржишта. У Републици Србији је недовољно развијен сектор осигурања, и домаћег тржишта капитала, али је у претходне две године дошло до позитивних промена. Успостављена је контрола над тржиштем осигурања, забележен пораст премија осигурања, уз благо смањену концентрацију тржишта, са доминантним учешћем неживотних осигурања. Доношењем три системска закона у мају 2006. године: Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, Закон о преузимању акционарских друштава и Закон о инвестиционим фондовима, заокружен је законодавни оквир који уређује финансијско тржиште у Републици.

У инфраструктурним секторима усвојени су основни закони у области телекомуникација, енергетике, железнице и поштанских услуга. Новембра 2005. године усвојен је Закон о јавним путевима, који је усклађен са европским стандардима о грађењу и европским законодавством у вези управљања јавним путевима. Власничка структура у области енергетике је још увек доминантно државна. Сва јавна енергетска предузећа за производњу угља, нафте, гаса и електричне енергије су у власништву Републике Србије, а комунална јавна предузећа за производњу и дистрибуцију топлотне енергије у власништву јединица локалне самоуправе. Процес приближавања ЕУ довео је до почетних промена у енергетском сектору Републике Србије, те је у том смислу и започет процес реструктурирања јавних предузећа. Уређивање железничког саобраћаја на нов начин регулисано је новим Законом о железници и Одлуком о оснивању Јавног предузећа за управљање јавном железничком инфраструктуром и обављање јавног превоза у железничком саобраћају - ЈП „Железнице Србије”, који чине једну целину. Усклађени су са почетним директивама ЕУ и правна су основа за реорганизацију железничког саобраћаја

Република Србија је, у односу на окружење, јако споро започела процес дерегулације тржишта телекомуникација. Притом је била и последња која је формирала регулаторно тело – Агенцију за телекомуникације (2006. године), те се позитивни ефекти његовог функционисања тек очекују.

Привреда Републике Србије, по оцени стручног тима ЕБРД, има потенцијал да снажно напредује у средњерочном периоду. Међутим, перспектива зависи преважно од политичке стабилности и повољног пословног окружења. Република Србија је интензивно кренула са законодавном активношћу, која ће потрајати у току читавог процеса придруживања ЕУ, са циљем прихватања европских стандарда. У наредном периоду, од суштинске важности биће ефикасно функционисање правосудног система и примена закона, односно стварање одговарајућих институција и њихова функционалност.

2.2. SWOT анализа

SWOT АНАЛИЗА даје сводни приказ предности, недостатака, шанси и опасности за успешан и одржив привредни развој Републике Србије.

Предности:

-Људски фактор (добри технички кадрови, високи постотак дипломаната техничких факултета, ниска цена квалификоване радне снаге). Од укупног броја годишње дипломираних студената у Републици Србији (просечно око 20.000), највише њих (око 3.000) дипломирало је на техничким факултетима, или 15%. Ако се овде додају и дипломанти са природно-математичких факултета и факултета организационих наука (који једним делом школују информатички кадар), овај проценат износи око 20%, што значи да је петина високо образованих кадрова техничког усмерења, што представља добру основу за развој нових технологија. С друге стране, просечне зараде у Републици Србији, изражене у еврима, веома заостају за зарадама у земљама у окружењу. У 2005. години просечна зарада у Републици Србији износила је 210 евра, док је у Словенији износила 747,5 евра, у Хрватској 587,2 евра, а у Аустрији чак 1438 евра. Из наведених података се може закључити да је квалификована радна снага код нас јефтинија, па стога може бити привлачнија са становишта улагања;

-Валоризација неискоришћених природних, развојних и производних потенцијала (могућност бржег раста). Пољопривредно земљиште (66% укупне територије) као стратешки потенцијал Републике Србије обезбеђује потребне количине хране и сировине биљног и животињског порекла за индустријску прераду. У Републици Србији постоје посебне погодности и потребе за организовано коришћење нових категорија обновљивих извора енергије (биомаса, хидропотенцијал малих водотокова, геотермална енергија - око 400 милиона тен, енергија ветра и сунца). Са становишта прерађивачких капацитета, минералне сировине (пре свега, расположивост билансних резерви неметала) и шумски фонд (24,3% укупне површине) представљају значајан развојни фактор. Невалоризовани су расположиви водни ресурси (годишњи проток износи 16,03 млрд м³), пре свега, највеће природно богатство и потенцијал развоја Републике Србије - река Дунав (588 км) и бројни термални извори. Важан потенцијал који се може ставити у економску функцију у циљу промена структурних и технолошких перформанси привреде Републике Србије и успостављања ефикасније комуникација са међународним економским, финансијским и научно-технолошким системима је потпунија искоришћеност природних развојних и производних потенцијала;

-Географски положај - (близина садашњих и будућих чланица ЕУ из Југоисточне Европе). Геостратешки положај и инфраструктурна повезаност Републике Србије са земљама региона (Балкана), субрегиона (Југоисточна Европа) и ЕУ, представља реалну предност за бржу политичку и економску интеграцију Републике Србије у ове гео-економске и регионалне интеграције. Повољан природно-географски и саобраћајни положај Републике Србије, представља предност за развој и ефикасно функционисање речног, копненог и ваздушног саобраћаја и предуслов за привлачење значајног транзитног саобраћаја. Република Србија налази се у средишту Балкана, на раскршћу главних паневропских саобраћајних коридора 7 (река Дунав) и 10 (друмско-железнички). Преко њене територије пружају се природно, најкраће и најрационалније транзитне друмске и железничке везе земаља средње и западне Европе са земљама јужног дела Европе, Блиског и Далеког Истока;

-Близина тржишта ЕУ. Ово је посебно важно ако се има у виду чињеница да је тржиште ЕУ највеће извозно тржиште Републике Србије. У том контексту треба нагласити да се парадигма националне суверености у савременом свету огледа у способности земље да осигура политички, привредни, научни, образовни, техничко-технолошки и укупан друштвени развој, што се на основу праксе бројних земаља, може постићи уласком у међународне привредне и трговинске интеграције и организације;

-Преференцијални трговински аранжман са Русијом. Руска Федерација је један од најзначајнијих партнера привреде Републике Србије захваљујући континуирано високом нивоу укупне билатералне робне размене (око 1,5 млрд УСД, увоз енергената учествује са преко 80% у увозу, уз изразит дефицит на нашој страни због чега је покривеност увоза извозом свега 12%). Република Србија је једина земља ван заједнице независних држава која има потписан Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом из августа 2000. године, што подразумева бесцарински промет. Растући тренд извоза у Русију од 1999. године, охрабрује уз низ предузетих активности са циљем поновног освајања овог тржишта у прошлој и овој години, што ће сигурно допринети да српски производи у услуге пронађу своје место на руском тржишту и поред оштре конкуренције;

-Динамичан раст приватног сектора. Интензивнији развој приватног сектора од 2000. године је резултат започетих структурних реформи, убрзаног процеса приватизације и предузетих подстицајних мера и активности од локалног до државног нивоа власти. Експанзија приватног сектора, посматрана кроз повећање броја приватних предузећа и радњи, нарочито је изражена након спроведених реформи у области оснивања и регистрације привредних субјеката (у 2005. и у првој половини 2006. године основано је 15.489 нових привредних друштава и 23.604 нових радњи³). У периоду 2001-2005. године приватни сектор повећао је учешће у укупном броју активних предузећа (са 84,8% у 2001. години на 90,7% у 2005. години), у укупној запослености (са 17,1% на 54,4% респективно), формирању укупног прихода (са 33,9% на 65,9% респективно) и оствареној нето добити (са 47,5% на 72,5% респективно).

Недостаци:

-Постојећа привредна структура - неодрживост и неперспективност великог учешћа примарних и ниско-технолошких производа у извозу. У складу са привредном структуром, српску привреду одликује ресурсно интензиван и ниско технолошки интензиван извозни асортиман. У извозној структури се налазе традиционалне групе производа, које карактерише низак ниво специјализације и готово непромењена током протеклог периода ниска конкурентска позиција ових група производа. Пропулзивне делатности у извозу прерађивачке индустрије учествују са свега 12,5%;

-Неискоришћеност постојећих производних капацитета. Степен искоришћености капацитета у индустрији је веома низак и смањен је са 69% у 1990. години на само 30,5% у 2000. години и око 32,5% (процена) у 2005. години;

- Застарела технологија. Инсталирани производни капацитети (у погледу обима), нису ограничавајући фактор повећања производње, али у погледу квалитета (технолошки ниво), структурне и организационе усклађености ситуација је знатно неповољнија. Висок је степен отписаности опреме у привреди 82,8%, а у прерађивачкој индустрији 84,6%;

-Деградирана инфраструктура. Исцрпљена привреда економским санкцијама УН 90-тих година, није била у стању да обезбеди потребна финансијска средства за реконструкцију и одржавање привредне инфраструктуре, а за време агресије НАТО тешко су оштећени витални објекти енергетског, саобраћајног и телекомуникационог система. Све делове енергетског система карактерише изразита технолошка застарелост, ниска енергетска ефикасност, као и неприхватљиво технолошко стање са становишта заштите животне средине. Саобраћајна инфраструктура је у незадовољавајућем стању и техничко-експлоатационих перформанси су знатно испод нивоа европских стандарда;

-Монополски положај предузећа у јавном сектору. Због крупних кумулираних развојних проблема и великог утицаја на укупан развој земље, монополски положај предузећа у јавном сектору, а посебно великих јавних предузећа, успорио је процес структурних реформи и успостављање тржишне економије, а самим тим и повећање економске ефикасности земље (конкурентности). Монополски положај јавних предузећа резултат је и недовољне државне

³ Извор: Агенција за привредне регистре.

интервенције на уклањању административних баријера за улазак конкурената у области пружања услуга користећи постојећу инфраструктуру. Започети процес реструктурирања појединачних јавних предузећа, уз значајну редукцију државне помоћи, дао је почетне позитивне ефекте;

-Слаба повезаност универзитета и развојно истраживачких институција са привредом утицала је на недовољан и ограничен проток знања и технологије, одсуство примене научно-технолошких истраживања у циљу повећања степена иновативности (у области производа, производње, дизајна, маркетинга) и осавремењавања техничко-технолошког процеса производње, односно није била у функцији повећања конкурентности привреде;

-Висок одлив квалитетних кадрова у иностранство. У периоду економске дисторзије, високо-образовани млади део популације Републике Србије своју професионалну и животну егзистенцију потражио је у бројним развијеним земаљама. Процењује се да је Република Србија за 10 година „изгубила” око 300.000 квалитетног кадра, што ће у дужем периоду представљати велики „инвестициони” недостатак хуманог капитала у реалном и социјалном сектору;

-Високо учешће потрошње у БДП. Константно је присутан тренд високог учешћа потрошње у БДП. Примера ради, финална потрошња (лична и колективна) у 2005. години износи 91,9% у БДП (у ЕУ-25 финална потрошња износи 79,4% БДП);

-Ниске домаће инвестиције. Инвестициона активност у Републици Србији је на ниском нивоу – процењује се да реални обим фиксних инвестиција у 2005. години у односу на 1990. годину износи само око 30%. Учешће фиксних инвестиција у БДП у 2004. години је само 18% (што је ниже у поређењу са земљама кандидатима Бугарска 20,8%, Румунија 21,6%, Хрватска 29,4%);

-Имплементациони јаз, неефикасна државна администрација. Република Србија је започела процес реформе државне управе који је дугорочан и сложен процес, посебно у земљама у транзицији, у којима су управе на централном и локалном нивоу оптерећене многим проблемима (кадровска, технолошка и организациона лимитираност). Имајући ово у виду, реформа државне управе се мора убрзати и интензивирати, јер без јаким, оспособљених и стабилних институција није могуће постићи жељене дугорочне резултате економске и социјалне реформе, односно спровођење закона;

-Велике регионалне разлике. Регионалне диспропорције у Републици Србији су највеће у Европи и представљају велики развојни проблем. Смањивање екстремних разлика између развијених и неразвијених (које сада износе 1:7 на основу синтетичког индикатора развијености), мора бити стратешко опредељење државе, уколико Република Србија у наредном периоду жели да значајније користи финансијска средства структурних фондова ЕУ за регионални развој;

-Корупција. У складу са међународним стандардима у овој области формиран је Савет за борбу против корупције, донети су и бројни закони, а очекује се и доношење Националне стратегија за борбу против корупције, али значајнијих помака у сузбијању корупције још нема. Република Србија спада у категорију високо корумпираних земаља, према истраживањима Transparency International - глобалне организације за борбу против корупције. Према последњем Извештају за 2005. годину све земље Југоисточне Европе имају вредност индекса перцепције корупције од 5,0, што их сврстава међу 113 земаља света или 70% земаља обухваћених истраживањем у којима „корупција прожима све аспекте јавног живота”. СЦГ са индексом 2,8, БиХ (2,9), Македонија (2,7) и Албанија (2,4) имају мање од 3,0 поена, што је показатељ „необуздане корупције која представља озбиљну претњу институцијама, као и друштвеној и политичкој стабилности”. Бугарска има индекс 4,0, Хрватска 3,4, а Румунија 3,0;

-Неефикасност правне државе. Према анализи Светског економског форума (у даљем тексту: СЕФ), индекс који означава функционисање државе - индекс јавних институција у 2005. години, рангира Републику Србију на 97. позицију (од 125 анализираних земаља). Према овом индексу и Румунија (87) и Хрватска (66) су испред Републике Србије. Погоршани индикатори

институција (поштовање својинских права, морални поступци Владе посебно код притиска корупције, независност судства и простор који Влада оставља приватном сектору и адекватан ниво јавне сигурности) указују да је потребно уложити додатне напоре како би се побољшала правна заштита и умањиле административне баријере које нарушавају конкурентност и ограничавају привредну активност. Према индикатору независност судства Република Србија заузима 104 позицију (само је Македонија лошије рангирана). Индикатори: власничка права (89) и расипање буџетских средстава (81) указују на побољшање позиција институција Републике Србије, у односу на 2005. годину, што Републику Србију рангира изнад Бугарске, Пољске, Украјине и Русије, односно, Пољске, Мађарске, Чешке, Бугарске, Румуније и Украјине;

-Слаб углед Републике Србије у свету. Индикатори који самеравају ризик земље сврставају нас у зачеље табеле заједно са Албанијом и БиХ. Највећи утицај на степен ризика улагања у Републику Србију има, поред економских перформанси, политички ризик. Међународни кредитни рејтинг Републике Србије од ББ- указује, такође, на неповољну позицију. Земље које имају рејтинг ААА су најпоузданији дужници. Република Србија с рејтингом ББ- не може да се под повољнијим условима задужује на међународном финансијском тржишту.

Шансе:

-Пуније искоришћавање постојећих људских ресурса (мањи одлив квалитетних кадрова у иностранство, квалитетна дијаспора, квалитетна техничка интелигенција). Да би се спречио одлив квалитетних кадрова у иностранство, неопходно је повећати запосленост, као и стимулацију стручног усавршавања у земљи, јер су то, углавном, разлози због којих млади одлазе. Основна ограничења везују се за одсуство савременог приступа, како модерног система образовања и истраживачког и иновационог система, модерне администрације, информационе, комуникационе и транспортне инфраструктуре, тако и модерног маркетинга, савремене трговине, логистике, система мониторинга и сл. С друге стране, већ постојећу дијаспору треба на што бољи начин повезати са матицом, пре свега, на привредном плану, јер је Република Србија у средишњем делу Слободне трговинске зоне Југоисточне Европе.

-Министарство за дијаспору је формирало веома богату и садржајну базу података о организацијама, савезима, друштвима и клубовима Срба у свету, црквеним општинама, предузећима и медијима чији су власници наши иселеници, као и о угледним појединцима, што ће омогућити бројне могућности за различита улагања и представљати одличну шансу за укључивање дијаспоре у привредна кретања у Републици Србији;

-Бржа валоризација неискоришћених капацитета путем већег прилива СДИ. Спровођење Стратегије подстицања и развоја страних улагања привућиће значајан ниво страних инвестиција, са циљем да се: повећају извозни међународно конкурентни индустријски, услужни и агроиндустријски капацитети; реши текући проблем неискоришћених постојећих капацитета, у које годинама није инвестирано; отворе нова радна места, смањи трговински дефицит;

-Укљученост Републике Србије у међународне транспортне и енергетске коридоре. Изградња мултимодалне Југоисточне Европе саобраћајне осе (Коридор 10) која ће имати високи учинак, представља део стратешке инфраструктуре читаве Европе, а уједно је и национални приоритет. На тај начин отклониће се проблем „балканског уског грла”, привући транзитни саобраћај, а Република Србија функционално укључити у међународне транспортне коридоре. Коридор 7, река Дунав, је недовољно искоришћен потенцијал и представља улазна врата за европско тржиште и за привредну сарадњу између Истока и Запада. Ова значајна европска водена магистрала у наредном периоду добијаће већи значај. Потписан споразум о Енергетској Заједници Југоисточне Европе између ЕУ и девет суседних земаља, убрзаће

енергетске интеграције у региону, ојачати сигурност снабдевања електричном енергијом и дати подстицај развоју овог стратешког сектора;

-Интеграција у ЕУ. Основни међународни економски оквир, у којем ће Република Србија у наредном периоду заузимати своје позиције на геоекономској карти Европе, биће детерминисан темпом проширења и структуром односа у оквиру ЕУ. У том периоду Република Србија треба да пређе главни (већи) део пута од транзиционе земље до чланице ЕУ. У зависности од јачине спољних изазова и економске снаге Републике Србије, зависиће и брзина њеног прилагођавања и укључивања. Преко растуће међународне трговине и СДИ, домаћа предузећа ће имати лакши приступ знању, технологији и капиталу неопходних за развој;

-Зона слободне трговине са земљама Југоисточне Европе. Сарадња привреде Републике Србије са земљама Југоисточне Европе одвија се последњих година на бази потписаних споразума о слободној трговини. Ови споразуми су закључени на основу Меморандума о разумевању о либерализацији и олакшавању услова трговине, потписаном 27. јуна 2001. године у Бриселу у оквиру активности Пакта за стабилност Југоисточне Европе. Меморандум је потписало осам земаља: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Македонија, Молдавија, Србија и Црна Гора, Румунија и Хрватска. Стварање зоне слободне трговине има за циљ унапређење међусобне сарадње земаља овог региона и стварање виших облика економских односа, већу интеграцију, бољу кооперацију и специјализацију производње, како би се омогућио бржи економски напредак и модернизација, побољшао положај у европској привреди и извршила неопходна прилагођавања за брже приступање ЕУ. Земље потписнице Меморандумом су договориле постепено успостављање зоне слободне трговине у региону закључивањем међусобних билатералних споразума, сагласно правилима СТО, и у складу са процесима и обавезама сваке поједине земље у односима са ЕУ. Процес потписивања и ратификовања билатералних споразума завршен је у септембру 2004. године и од тада је у примени 28 билатералних споразума о слободној трговини, који ће бити замењени (припреме су у току) новим јединственим мултилатералним споразмом о слободној трговини у Југоисточној Европи;

-Значај стабилне Републике Србије за ЕУ. Придруживање и приступање ЕУ је стратешко опредељење Републике Србије. Пут ка ЕУ се види као пут ка модернијем друштву стабилне демократије и развијене економије, а политички и економски захтеви које поставља ЕУ, будући да су подударни са претпоставкама за успешну политичку и економску трансформацију, као средство, а не као циљ развоја. Јачање односа са ЕУ на економском и политичком плану ће помоћи у даљој стабилизацији земље тако што ће понудити јасну перспективу интеграције у ЕУ, чиме ће се обезбедити атрактивније окружење за пословне субјекте. То ће представљати снажан стимуланс и путоказ ка убрзаним реформама;

-Повећање јавно приватног партнерства утицаће на ефикаснију алокацију ресурса, ризика, квалитета услуга и значајнији прилив СДИ у Републици Србији. Искуства развијених земаља указују на неопходност стратешког приступа -стварање окружења које штити и инвеститоре и пореске обвезнике, а пре свега, унапређење правног и регулаторног сектора и побољшања кредитног рејтинга земље. Такође, неопходно је припремити детаљан план и приручник са конкретним пројектима уз развој кадровских капацитета тј. формирање тима стручњака специјализованих за припрему и реализацију уговора државе и приватних компанија. На основу искустава развијених земаља, јавно приватно партнерство је најизраженије у областима енергетике, телекомуникација, саобраћајне инфраструктуре, металургије, рударства и истраживања, саобраћајни пунктови и дистрибутивни центри, комуналне службе (водоснабдевање, отпад), туристичке инфраструктуре и спортско рекреативних објеката, бањских центара, термалних извора и приобалног појаса река и језера.

Опасности:

-Релативно застајање за другим земљама. Процењен БДП по куповној моћи, по глави становника, у 2004. години износи, свега, око 28% у односу на просек ЕУ-25. У погледу економских индикатора, Република Србија доста заостаје у односу на просек ЕУ-25: инфлација је и даље висока, у 2005. години је 17,7%, а у 2006. години се очекује око 7% (ЕУ-25 износи 2,2%), стопа (анкетне) незапослености 20,8% (8,7% у ЕУ-25), стопа дугорочне незапослености 16,5% (3,9% у ЕУ-25), стопа запослености 51,0% (63,8% у ЕУ-25), учешће инвестиција у БДП у 2004. години 18% (23,3% у ЕУ-10);

-Нејасна позиција Републике Србије у погледу интеграције у ЕУ. Република Србија се определила за придруживање и приступање ЕУ широким политичким и социјалним консензусом. Међутим, недовољна сарадња са Хашким трибуналом довела је до одлагања даљих преговора о придруживању ЕУ. Нерешавање тог проблема директно утиче на успоравање реформских процеса;

-Неповољни демографски трендови. Према пројекцијама становништва, Републику Србију у чак наредних пола века очекује наставак процеса депопулације, што ће допринети неизбалансираности старосне, радно-способне и економске структуре становништва;

-Заостајање у неким сегментима транзиције (приватизација, јавна предузећа и др). Успоравање процеса приватизације, као једног од кључних предуслова убрзања структурних реформи, представља велику опасност за укупан транзициони процес и реинтеграцију привреде у међународне институције. Превазилажење овог проблема зависиће од степена ефикасности спровођења подстицајних, временски синхронизованих и функционално конзистентних економских реформи и мера економске и социјалне политике у реструктурирању и приватизацији нерентабилних великих привредних система друштвеног сектора и јавних предузећа.

-Политичка нестабилност. Присуство велике политичке фрагментације отежава кохерентно и јединствено формулисање националних циљева. Упркос политичким променама, друштвена криза још није заустављена, не постоји консензус око темпа и социјално подношљиве цене реформи. Отежавајуће карактеристике друштва у транзицији су још присутне: унутрашње политичке поделе око суштинских државних питања и даље постоје, корупција и организовани криминал нису искорењени, а економска криза није превазиђена. С друге стране, перспектива придруживања се временски удаљила, економска подршка ЕУ је недовољна, а политика условљавања додатно дестабилизује унутрашњу политичку сцену.

2.3. Међународно окружење као фактор развоја Републике Србије

2.3.1. Глобализација

Мада глобализација није нова појава, и даље су присутне дилеме око тога шта глобализација подразумева у ужем, а шта у ширем смислу. Међутим, оно што сигурно опредељује процес глобализације јесте дубља међународна економска интеграција финансијских тржишта, тржишта роба и услуга, СДИ и токова људског капитала, укључујући и питања пребацивања економских активности - из сектора услуга и унутар производних процеса - у друге земље. С друге стране, оно што јавност и појединца интересује унутар тог система јесте животни стандард и просперитет привреде - који добија сасвим нову димензију - све више отворена али теже предвидива привреда.

Светска привреда се данас налази у маказама до сада доминантне масовне производње и новог производног процеса заснованог на знању, високо-технолошким решењима, информационо-комуникационим инпутима, инфраструктури и услугама. Глобализација и даље оставља простора масовној производњи и отуда подстиче развој земаља попут Кине и Индије, али подстиче реконструкције привреда, нпр. привреда ЕУ, ка новим привредим решењима

заснованим на знању, технологији, информационо-комуникационим индустријама, инфраструктури и услугама.

Унутар ЕУ јавност све више потресају повратни ефекти међународних економских интеграција који се огледају у страху од губитка националног идентитета и све више сужених могућности управљања својом земљом, даље кроз страх од губитка посла и све веће притиске на снижавање зарада и погоршање услова рада са штетним утицајима на добро функционисање привреде и њен раст. Тај страх се огледа и кроз притиске растуће конкуренције из земаља са ниским зарадама и земаља са јефтином радном снагом који утичу на губитак конкурентских позиција привреде, затварање фабричких постројења и њихову релокацију у иностранство, са целокупним производним операцијама.

Међународна конкуренција се појачава и Европа се суочава са двоструким изазовом из Азије и из САД. Растућа конкуренција, пре свега у роби широке потрошње, оставља простор само оним привредама које ће ниским уделом зарада и савременим технолошким решењима обезбедити себи простор деловања у глобалном свету. Са огромним СДИ и све већим издвајањима за истраживање и развој Кина све интензивније конкурише не само робом са ниским, већ и са високом додатом вредношћу. Притом су кинеске зараде далеко испод европских зарада, док је разлика у квалитету робе произведене у Кини и оне произведене у ЕУ мала, или је чак нема. Истовремено, Индија одолева изазовима растуће конкуренције, посебно у сектору услуга, она је највећи корисник пребацивања економских активности у мање развијене земље („offshoring” или „outsourcing”) у сектору услуга, са огромном резервом образоване, а јефтине радне снаге.

Разлике у односу на САД се не смањује. То се не односи само на животни стандард, раст и запосленост, већ и на инвестиције, истраживање и развој, иновације и образовање. САД претендују да учврсте своје вођство у областима савремених технологија и научно-истраживачким активностима (преко 70% светских компанија најбољих у области информационе технологије и 50% компанија са највећим издацима за истраживање и развој). Удео ЕУ у светском извозу производа високе технологије мањи је од америчког, као што је мањи и њен удео у производњи са високим технологијама - било по вредности и/или по броју запослених. У глобалној економији Европа треба да радикално унапреди своју економију знања и економску ефикасност, ако жели да одговори на изазове Азије и САД-а, и то кроз развој сопствене области специјализације и компаративних предности које ће се заснивати искључиво на економији знања.

Проширење ЕУ је још више нагласило неједнакости и проблеме кохезије унутар ЕУ. Нове земље чланице далеко су од просека по питању великог броја структурних индикатора, али се очекује да ће се кроз брже постизање високих стопа раста БДП-а и продуктивности, надоместити недостатке и достићи европски просек, стварајући тако простор економског динамизма и у источној Европи. За сада привреда ЕУ расте спорије од привреде САД-а и истовремено остварује нижи степен раста продуктивности. То је последица мањих улагања по запосленом и успоравања стопе технолошког напретка, затим отварања углавном нископродуктивних радних места, али највећим делом и недовољних улагања у истраживање и развој, образовање, информационо-комуникационе индустрије. Разлози су такође повезани и са индустријском структуром у Европи, која се више заснива на ниским или средње развијеним технологијама, а такође се тешко прилагођава пребацивању тежишта у високо-технолошки интензивне секторе се перспективом високог раста продуктивности.

Глобализација је активан и брз процес који не трпи слабе привреде, који укључује нове а снажне играче, који не функционише без образовања и научних истраживања, тј. без савремене технологије и који тражи непрекидну либерализацију трговине и инвестиција. Као таква, она је производ људских жеља и шанса да се повећа величина колача довољно да свако добије део за који се избори. Стога се пред сваку земљу не поставља питање да ли је за или

против процеса глобализације, већ како да буде сигурна да има користи од једног таквог процеса.

Дакле, у основи процеса глобализације налази се тежња ка јединственом светском систему који се заснива на глобалној економији праћеној техничко-информатичком револуцијом, која води све теснијем повезивању друштава и њиховој међузависности. Прилагођавање таквом систему захтева велике напоре унутар сваке привреде, као и само одржавање у истом, али са друге стране оставља на располагању предности које свака држава може себи приуштити.

Један од основних корака сваке привреде у процесу глобализације огледа се у отварању граница и промету изван свог националног тржишта. Слобода промета роба, услуга, капитала и људи представља основну матрицу процеса глобализације. Самим тим либерализација тржишта ових фактора производње доприноси како светском привредном поретку, тако и привредном расту и развоју земаља унутар њега.

2.3.2. Европска унија

Испуњавање Копенхагенских економских критеријума. У јуну 1993. године, Савет Европе у Копенхагену је донео критеријуме на основу којих се утврђује спремност земаља кандидата за пуноправно чланство у ЕУ. Чланство у ЕУ подразумева да земље кандидати морају да обезбеде „постојање и функционисање тржишне економије и њених капацитета који ће бити способни да издрже притисак конкуренције и тржишних снага ЕУ”. Ова два економска критеријума су у складу са принципима економске политике ЕУ и Уговора из Маастрихта.

Оба економска критеријума нису само међусобно повезана и условљена већ су и уско повезана са политичким и правним критеријумима. На пример, први економски критеријум - функционисање тржишне економије – је могуће задовољити (постићи) само уколико добро функционишу правне и демократске институције (политички критеријум). Или, други критеријум – конкурентска способност на тржишту ЕУ - је уско повезан са способношћу земље да преузме обавезе из чланства (acquis критеријум). Земља кандидат може бити конкурентна на тржишту ЕУ само ако су њени производи произведени по стандардима ЕУ, уговореним нормама и захтевима acquis критеријума.

Функционисање тржишне економије.

Представља основни критеријум који карактерише развој економије у правцу тржишне економије и мора се испунити у приоритетно кратком року (ако већ није испуњен). Овај критеријум се достиже уз помоћ следећих подкритеријума:

- Либералност политичког консензуса ка основама економске политике;
- Макроекономска стабилност, укључујући адекватну ценовну стабилност и одрживост јавних финансија и спољних рачуна;
- Цене и либерализација трговине (равнотежа тражње и понуде је успостављена слободним међуделовањем тржишних снага);
- Способност финансијског сектора да усмери штедњу у правцу продуктивнијих инвестиција (банкарски сектор, небанкарске финансијске институције);
- Власништво и реструктурирање предузећа (приватизација и структурне реформе);
- Одсуство значајнијих баријера уласка на тржиште (оснивање нових фирми) и изласка са тржишта (стечај и ликвидација);
- Правни систем, укључујући регулацију власничких права, примену закона уговора, ефикасност правосудног система уз поштовање економских циљева.

Способност да се издржи притисак конкуренције и тржишних снага унутар ЕУ

Овај економски критеријум говори о квалитету функционисања економије, ефикасности алокације ресурса и релативној конкурентној снази у односу на производе земаља унутар ЕУ.

Постизање способности конкуренције је средњорочни задатак, процењује се да тај период траје око 5 година.

Критеријум се достиже на основу следећих подкритеријума:

-Релативно побољшање првог критеријума - постојање функционисања тржишне економије - (постојање функционисања тржишне економије, значајан степен макроекономске стабилности који је од значаја за доносиоце одлука у условима стабилности и предвидљивости);

-Одговарајуће улагање у људски капитал, укључујући образовање и истраживање и будући развој овог сегмента;

-Одговарајуће улагање у инфраструктуру (снабдевање енергијом, телекомуникације, саобраћај, итд.) и развој овог сегмента у будућности;

-Степен и темпо трговинске интеграције земље постигнут са ЕУ пре проширења (ово подразумева и обим и врсту добара са којима се трговало са чланицама ЕУ);

-Учешће малих фирми;

-Развој којим владине политике и законодавство утичу на конкурентност кроз трговинску политику, политику конкуренције, државне помоћи, страних директних инвестиција, подршка МСП, и др;

-Секторске реформе које имају за циљ пораст продуктивности и конкурентности (пољопривреда и рурални развој, прерађивачка индустрија укључујући и диверзификацију индустријске базе).

„Измењена Лисабонска стратегија”

Када је Европска комисија почетком 2000. године направила компаративну анализу конкурентске позиције ЕУ са САД-ом и Јапаном дошла је до разочаравајућих резултата. ЕУ заостаје у многим факторима који су покретачи привредног раста и развоја. Уследила је израда тзв. Лисабонске стратегије која одређује циљеве и мере за повећање конкурентности ЕУ.

Лисабонска стратегија - усвојена је на састанку Савета Европе у марту 2000. године са циљем да ЕУ до 2010. године постане најдинамичнија и најконкурентнија привреда света, способна за одржив развој, који се темељи на знању, способна да понуди бројнија и боља радна места, у којем влада социјална кохезија и очувано окружење. Иако су до 2003. године направљени позитивни помаци (6 милиона нових радних места од 1999. године, смањивање дугорочне незапослености, повећање броја жена на тржишту рада, отварање конкуренције на подручју телекомуникација, енергетике, жељезничког и поштанског саобраћаја, приступ Интернету у школи, јавној управи и домаћинствима) и започете бројне иницијативе за испуњавање Лисабонске стратегије, Европска комисија је у свом пролећном Извештају закључила да нису остварени задати средњорочни циљеви⁴ (још увек ниско улагање у знање и умрежавање, недовољно висок ниво конкурентности европских подuzeћа, низак степен запослености жена, у доби између 55 и 64 године, недовољно суделовање у ИЦТ-сектору).

У марту 2004. године Европски савет је подстакло оснивање групе на високом нивоу за анализу спровођења Лисабонске стратегије. Такозвани Коков извештај даје суморну слику напретка у прве четири године спровођења циљева Стратегије. Разочаравајући резултати последица су претрпаног плана, слабе координације и противречних приоритета због недостатка политичке воље у државама чланицама. Индикатори показују да је напредак неуједначен. Стога се у Коковом извештају каже да треба спровести конкретне и опсежне реформе како Лисабонски циљеви не би постали промашени циљеви на којима ће се темељити привреда ЕУ. Одлагање спровођења стратегије могло би донети заостајање Европе за САД-ом и привредама Азије, у којима је привредни раст бржи него у ЕУ. Стога се износе препоруке за

⁴ Европска комисија "Report from the Commission to the Spring European Council: Delivering Lisbon", COM (2004.) 29; 21. јануар 2004.; http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/pdf/COM2004_029_en.pdf.

усклађено, усредсређено и ажурно деловање у свим државама чланицама (укључујући нове) као и помаци ка овим циљевима у земљама кандидатима за прикључење ЕУ. Лисабонска стратегија је усредсређена на јачање три кључне димензије – привредну, социјалну и димензију одрживог развоја.

У пролеће 2005. године настаје „измењена Лисабонска стратегија”. Основни циљ ове Стратегије је осигурати бржи раст и веће запошљавање (раст БДП од 3%) до 2010. године. Постављена су и нова приоритетна подручја деловања, која нагласак стављају на знање и инвестиције и запосленост, као и остваривање социјалне кохезије кроз раст и запошљавање. Такође, комисија је предочила три главна циља у наредном средњорочном периоду: фокусирање на постављене приоритете, преко Акционог плана на нивоу ЕУ и националних акционих планова земаља чланица; мобилисање свих подршки реформама; припрема поједностављених и јасаних извештаја.

Изменама првобитне Лисабонске стратегије, жели се модернизовати европска привреда у погледу постизања јединственог социјалног модела који ће одговарати растућим глобалним тржиштима, технолошким променама, притисцима из окружења и старосној структури становништва. Такође, стратегија треба да добије нову димензију која ће обухватати шири контекст развојних захтева које је неопходно спровести како би будуће генерације могле обезбедити сопствене потребе.

Прецизиране су три области које ће обухватати програм ове стратегије: знање и иновације усмерене на раст; Европа као далеко атрактивније место за инвестиције; рад и стварање нових и бољих радних места.

Спровођење постављених циљева Стратегије омогућиће ЕУ да се прилагоди конкурентном глобалном тржишту и обезбедиће повољније конкурентске позиције у односу на друге развијене привреде. За остварење постављених циљева одговорни су како ЕУ као целина тако и земље чланице. Стога, на нивоу ЕУ потребно је успоставити јединствено и отворено тржиште, јачати предузећа, побољшати регулативе на нивоу ЕУ, обезбедити простор европских производа на трећа тржишта, обезбедити правилно функционисање Европска монетарна унија (у даљем тексту: ЕМУ), као и ојачати Европска тела и европску политику. На националном нивоу неопходна је имплементација уговорених структурних реформи и политика које се односе на „измењену Лисабонску стратегију”, повећавати стопу запослености и смањивати стопу незапослености, стварати иновације, повећавати кооперацију међу чланицама, промовисати социјални дијалог у складу са социјалном кохезијом ЕУ и обезбедити средства за образовање и едукацију.

Сви досадашњи извештаји тела Европске комисије односе се и на важност Јединственог унутрашњег тржишта са захтевом да државе унапређују конкурентске позиције и креирају привредни раст који ће побољшати животни стандард грађана и ускладити га са Европским социјалним моделом. Док је на државама одговорност за спровођење економских политика у циљу привредног раста и напретка, Јединствено тржиште је заједнички пројекат у коме све државе требају учествовати и којима је то заједнички циљ. Предлажу се оснивања националних акционих планова земаља чланица који ће имати за циљ спровођење економских реформи и стварање ефикасног и интегрисаног финансијског тржишта, путем постепеног преношења прописа ЕУ на национални ниво, уклањања препрека слободном кретању услуга (укључујући финансијске) у ЕУ, довршетка јединственог тржишта у „мрежним” индустријама (либерализација тржишта електричне енергије, плина, поштанских услуга, железничког и ваздушног саобраћаја), те осигурања једнозначне примене правила о државној помоћи.

Према узору на циљеве Лисабонске стратегије, Република Србија треба да изгради сопствену листу циљева према критеријуму важности и изводљивости, а који су у овом тренутку реални и изводљиви, те утврдити рокове и начине имплементације. Иако Лисабонска стратегија не обавезује земље приступнице/кандидате, њено увођење у развојну политику привреде сматра се добром праксом на путу према европским интеграцијама. То ће

представљати позитиван пример раног прилагођивања привредном саставу ЕУ, посебно што се улазак Републике Србије у ЕУ очекује по истеку планом постављених циљева Лисабонске стратегије. Истовремено, одређивање циљева и мера за подизање конкурентности српске привреде према методологији која се користи за праћење спровођења Лисабонске стратегије може имати вишеструке користи за приближавање Републике Србије ЕУ. Постављање циљева и рокова први је предуслов за спровођење промена, док праћење спровођења сваке мере укључује размену искустава и праксе (benchmarking, best practice).

3. ЦИЉЕВИ И СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ - НОВ ПРИСТУП РАЗВОЈУ

Веће благостање за све, динамичан привредни раст и одржив развој. Кључни развојни циљ Републике Србије је веће благостање становништва. За остваривање тог циља Република Србија своју стратегију привредног развоја мора првенствено да усмери на остваривање динамичног привредног раста као основне материјалне претпоставке бржег повећања стандарда грађана, смањења незапослености и сиромаштва. Само остварењем задатка да у наредним годинама просечна годишња стопа раста БДП-а у Републици Србији буде 7% она ће до 2012. године да достигне ниво БДП по становнику од око 8.000 УСД, и тиме смањи јаз у нивоу развијености у односу на остале европске земље. Истовремено, Република Србија мора свој развој да гради на принципима одрживог развоја- ефикасног економског развоја са обезбеђењем социјалне, регионалне и еколошке компоненте.

Успостављања стабилног и ефикасног тржишног система и конкурентне привреде помоћу укључивања у ЕУ. Ове виталне циљеве Република Србија може постићи лакше и са мање напора бржим и ефикаснијим укључивањем у европске интеграционе процесе. Зато укључивање Републике Србије у ЕУ није циљ сам по себи већ, пре свега, снажан инструмент да се убрзају транзициони и реформски процеси и изведе неопходан развојни пробој који ће је постепено приближити развијенијим европским земљама. Чврсто опредељење Републике Србије за што брже прикључење ЕУ захтева дефинисање кључних стратешких праваца привредног и социјалног развоја с циљем стварања „стабилног и ефикасног тржишног система привређивања и конкурентне привреде способне да се суочи са притиском конкуренције унутар ЕУ” (критеријум из Копенхагена), односно, стварање максимално „конкурентне привреде, засноване на знању, која је у стању да обезбеди одрживи привредни раст са новим и боље плаћеним радним местима и већом социјалном кохезијом” (циљеве из Лисабона).

Завршавање процеса транзиције. Испуњавање ових услова подудара се са кључним транзиционим задацима Републике Србије. Треба до краја изградити тржишни начин привређивања и системске претпоставке за његово несметано функционисање, како би се достигле више стопе привредног раста на којима се може градити макроекономска и социјална стабилност. Затим следе процеси прилагођавања економског и правног система, као и процеси прилагођавања инфраструктуре стандардима ЕУ, чији је крајњи циљ укључивање у ЕУ.

Суштина Националне стратегије је подизање укупне конкурентске способности српске привреде. То тражи одлучно спровођење свих транзиционих и реформских процеса који могу да активирају развојне потенцијале земље – људске, материјалне и природне – и да учине Републику Србију привлачном за бржи развој домаћег приватног сектора и већи долазак иностраног капитала. Основни задатак државе је, дакле, да успостави здрав тржишни амбијент и да - с циљем одржања унутрашње и спољне макроекономске равнотеже (стабилност цена и платног биланса) - управља основним агрегатима друштвеног производа - инвестицијама и потрошњом. Само у таквим условима Република Србија у наредним годинама може да остварује просечну годишњу стопу раста БДП-а од 7%. Кључни фактори за остваривање те стопе раста су значајно повећање и реструктурирање извоза те директних инвестиција из иностранства.

Повећање и реструктурирање извоза. Да би подигла стопу привредног раста, те остварила константно повећање бруто домаћег производа и стандарда запослених, Република Србија мора стално и брзо да повећава свој извоз. То тражи повећање конкурентности, првенствено на тржишту земаља ЕУ са којима се одвија највећи део наше спољнотрговинске размене и токова капитала и према којима имамо највећи део спољног дуга. У основи развојне стратегије је захтев да економска политика развија конкурентске предности укупне привреде Републике Србије, а не само компаративне предности одређених извозно оријентисаних делатности. Повећање извоза истовремено тражи значајне структурне промене у извозу који се сада и сувише темељи на примарним производима и производима нижих фаза прераде. Таква структура извоза не обећава сталну и дугорочну стопу раста извоза. Повећање извозних прихода је, са своје стране, први услов сервисирања спољног дуга и обезбеђивања средстава за финансирање увоза опреме и технологије, а то значи и услов економског развоја у наредним годинама.

Повећање домаћих и директних инвестиција из иностранства. Кључна претпоставка повећања и реструктурирања извоза су инвестиције у осавремењивање опреме и продукционих процеса. Додатне инвестиције у људски капитал (знање, образовање, специјализација и др.), истраживање и развој обезбедиће високе стопе раста БДП-а, али и повећање конкурентности Републике Србије. Привлачење иностраних директних инвестиција је једна од главних полуга осавремењивање опреме и продукционих процеса. Страним директним инвестицијама се, поред капитала, у земљу уносе и савремена технологија и менаџмент, обезбеђују извозна тржишта и активирају процеси који унапређују пословање домаћих привредних субјеката.

Повољна инвестициона клима. Привлачење већег обима страних директних инвестиција захтева отворену привреду и здрав тржишни амбијент, који ће погодовати страним улагањима и покретању домаће штедње те у крајњој линији стварању критичне масе малих и средњих предузећа која ће преузимати радну снагу из нерентабилних предузећа. Стварање повољне климе за иностране инвестиције превазилази „стандардне” макроекономске претпоставке. СДИ захтевају спровођење развојне политике без уплитања бирократских органа, а свакако без административних одуговлачења при регистрацији, запошљавању, извозу, репатријацији профита, обезбеђивању потребне правне заштите и слично. Осим тога, претпоставља се постојање транспарентне и коректне правне регулативе те ефикасног банкарског, односно финансијског система. Држава треба да подстиче и помаже све промене које воде јачању производне основе и реалне конкурентности извоза.

Уравнотеженост стабилизационе, развојне и социјалне улоге државе. Национална стратегија ће се спроводити у оквиру дубоког реструктурирања уз велики социјални трошак: тешко наслеђе предходног периода, велики проценат сиромашних, бројни вишкови запослених, још увек веома скроман ниво стандарда већине становништва, незадовољство великог броја грађана који себе сматрају губитницима у транзицији. Све то има своју цену кроз притисак на укупну потрошњу, односно на унутрашњу и спољну стабилност. Зато Национална стратегија мора да укаже на неопходну меру између развојне, стабилизационе и социјалне улоге државе. Такође, неопходни су јаки социјални програми, уместо субвенција предузећима која економски не могу да опстану.

Равномернији регионални развој. Вишедеценијске наслеђене регионалне неравнотежности, велике регионалне разлике у нивоу развијености, представљају додатни развојни проблем. Држава ће морати у наредним годинама конкретним програмима државне помоћи и системским мерама да подстиче развој неразвијених и девастираних подручја, нарочито Југа Србије и српских заједница у Аутономној покрајини Косово и Метохија. Национална стратегија мора да нагласи неопходност систематичног и координираног приступа овом проблему.

Одржив развој. У исто време, Република Србија свој развој мора да гради на принципима одрживог развоја - усаглашеног и усклађеног економског развоја са политиком животне средине, социјалном и другим политикама и у складу са основним правцима спровођења Стратегије за смањивање сиромаштва.

4. МАКРОЕКОНОМСКЕ ПРОЈЕКЦИЈЕ ЗА ПОДРШКУ ЦИЉЕВА НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ

4.1. Дефинисање два сценарија - „конзервативни” и „основни”

Основни циљеви Националне стратегије захтевају динамичну стопу привредног раста Републике Србије у наредној деценији.

Према пројекцијама Светске банке и Међународног монетарног фонда (у даљем тексту: ММФ) остварива стопа раста просечног годишњег реалног раста БДП у периоду 2006-2012. године требало би да износи око 5%, што је у Националној стратегији прихваћено као конзервативни сценарио. Поред овог конзервативног сценарија од 5%, урађен и основни сценарио до 2012. године са просечном годишњом стопом реалног раста БДП од 7%.

Остваривање конзервативног сценарија захтева ванредне напоре од стране свих учесника и постављање спровођења задатака ове стратегије на сам врх приоритета државе. Међутим, ни конзервативни сценарио (5%) не може да се оствари сам по себи. Напротив, и он захтева врло озбиљне напоре у вези обезбеђивања довољно високог обима инвестиција, веома брзог раста извоза и остваривање унутрашње и спољне макроекономске равнотеже тј. смањивање инфлације, смањивање учешћа потрошње у БДП, смањивање спољнотрговинског и платног дефицита.

Заправо, разлика у напору за остваривање бржег (7%) у односу на спорији (5%) привредни раст је мања у односу на много веће користи који обезбеђује основни сценарио у погледу значајно већег БДП по становнику, бржег пораста продуктивности и запослености

Тако, у конзервативном сценарију пројектована стопа раста БДП од 5% годишње омогућава повећање нове (нето) запослености од 4,8% или за 113 хиљада лица, што садашњу стопу незапослености од 21% смањује на око 17%. Истовремено, у корпоративном сектору привреде продуктивност рада се до 2012. године повећава за 16,7%. Основни сценарио са просечном годишњом стопом раста од 7% повећава нето запосленост за 5,9% или за 140 хиљада лица, чиме би се садашња стопа незапослености смањила на око 15,5%. Истовремено, у корпоративном сектору привреде долази до снажног пораста продуктивности рада од 40%.

Пројекција реалног кретања БДП је сагледана у светлу кретања две основне детерминанте: продуктивности и запослености. Величина БДП је дезагрегирана на институционалне секторе по СНА (Систем националних рачуна) методологији, што пружа основ за релацију:

$$\text{БДП} = 0,58 \text{ БДП}_1 + 0,42 \text{ БДП}_2$$

где је са БДП_1 означен бруто домаћи производ који формира нефинансијски (корпоративни) сектор, а са БДП_2 бруто домаћи производ који формирају: финансијски сектор, сектор државе, сектор домаћинстава и сектор непрофитних организација.

У посматраном периоду (2001-2004. године) реално кретање БДП је тесно повезано са ефектима транзиције, посебно у некад доминантном сектору друштвене својине. Зато је екстремно нехомогено реално кретање БДВ по секторима својине. Енормно висок раст БДВ у сектору приватне својине је ефекат с једне стране приватизације постојећих предузећа из 2002. године и 2003. године и, такође, настајања нових предузећа.

Табела 4: Индикатори кретања, запослености, продуктивности и БДП, у %

Индикатори/својина	2002/2001			2003/2002			2004/2003		
	Запосленост	БДП	Продуктивност	Запосленост	БДП	Продуктивност	Запосленост	БДП	Продуктивност
Укупно	96	102,3	106,6	94,1	97,2	103,3	97,2	123,8	127,4
Друштвена	92,3	93,9	101,7	63,5	56,2	88,5	74,1	87,3	117,8
Приватна	112,2	122,1	108,8	126,7	126,7	100	122,2	157	128,5
Мешовита	91,6	94,8	103,5	94,2	92,8	98,5	91,9	112	121,9
Државна	97,9	130,3	133,1	148,2	171,3	115,6	101,2	127,6	126,1

4.1.1. Конзервативни сценарио

На основу остварених резултата у периоду 2001–2004. године (види Табелу 4.) изведене су пројекције кретања запослености, продуктивности и БДП за конзервативни и основни сценарио. Претходно је извршена анализа и пројекција будућих инвестиција на коју је ослоњена пројекција кретања запослености и продуктивности.

Пројекција обима и структуре инвестиција за конзервативни сценарио је сагледана у склопу целовите пројекције платног биланса до 2012. године, а на основу кретања у последњих пет година. Пројекција биланса инвестиција и штедње дата је у наредној табели.

Табела 5: Конзервативни сценарио - пројекција биланса инвестиција (учешће у БДП)

Кључне варијабле	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Бруто домаћа штедња	2,0	2,1	2,2	4,5	6,5	8,5	10,5	11,5	11,8
2. Нето факторски дохотци и трансфери из иностранства	14,0	11,8	9,0	9,1	8,2	7,9	8,0	7,9	8,2
3. Бруто национална штедња (1+2)	16,0	13,9	11,1	13,6	14,7	16,4	18,5	19,4	20,0
4. Бруто домаће инвестиције	27,7	22,5	22,5	23,5	25,0	26,5	28,0	28,5	28,5
5. Салдо штедња и инвестиције (салдо текућег биланса=3-4)	-11,7	-8,6	-11,4	-9,9	-10,3	-10,1	-9,5	-9,1	-8,5
6. Инострана штедња (5+6-0)	11,7	8,6	11,4	9,9	10,3	10,1	9,5	9,1	8,5
7. Инострана штедња која укључује донације	13,6	9,8	12,2	10,5	10,3	10,1	9,5	9,1	8,5
8. Стране директне инвестиције	3,9	6,0	11,4	6,8	6,3	6,6	7,0	7,1	6,6
9. Нето извоз робе и услуга	-25,7	-20,4	-20,4	-19,0	-18,5	-18,0	-17,5	-17,0	-16,7
10. Учешће фиксних инвестиција	17,7	17,3	18,3	20,0	21,5	23,0	24,5	25,0	25,0
11. Стопа реалног раста инвестиција	36,3	-14,7	9,3	11,5	11,5	11,3	11,0	6,9	5,0
12. Стопа раста фиксних инвестиција	22,1	2,4	15,8	16,7	12,7	12,3	11,9	7,2	5,0

Пројекција кретања продуктивности и зарада сагледана је на бази доприноса основних категорија фиксних инвестиција (у структури укупних фиксних инвестиција). Реч је о категорији СДИ и инвестиција које ствара домаћа штедња. Тако је у целом периоду до 2012. године сагледан раст фиксних инвестиција у континуитету, који се условно може разделити на два периода: до 2009. године и после 2009. године. У првом наведеном периоду је просечна реална стопа раста фиксних инвестиција нешто изнад 13% а у другом око 6%.

Удео СДИ у укупним инвестицијама је пројектован у зависности од кретања у прошлости, репатријације иностране акумулације и платно - билансних ограничења. На тај начин је допринос СДИ и домаће штедње повећању запослености и продуктивности задат односом 1/4 према 3/4.

СДИ у првим годинама не доприносе повећању запослености, већ, напротив, због преовлађујућег удела приватизације у односу на „greenfield” инвестиције доводе до извесног смањења броја запослених кроз процес реструктурирације и реализацију инвестиционог програма са новим технологијама. Међутим, са одређеним временским помаком СДИ индукују раст запошљавања у сектору малих и средњих предузећа. Наставак ових процеса више убрзава раст продуктивности, док је повећање запослености умереније.

Узимајући у обзир наведене премисе израчунато је повећање запослености и продуктивности (у корпоративном сектору) у зависности од повећања страних инвестиција и инвестиција из домаћих извора за период 2006 - 2012. године (види Табелу 6.)

Тако је сагледана пројекција БДП у корпоративном (нефинансијском) сектору и на крају пројекција кретања укупног БДП.

Табела 6: Конзервативни сценарио - пројекција кретања БДП (индекси кретања)

Индикатори/ година	Запосленост	Продуктивност	БДП (нефинансијски сектор)	БДП (финансијски, јавни сектор и др.)	Пондер	Индекс укупног кретања БДП
2006	99,4	102,7	102,1	109,0	0,58	105,0
2007	99,9	102,7	102,6	108,3	0,58	105,0
2008	100,2	102,3	102,5	108,5	0,58	105,0
2009	100,5	102,5	103	107,8	0,58	105,0
2010	101,0	102,2	103,2	107,5	0,58	105,0
2011	101,7	101,7	103,4	107,2	0,58	105,0
2012	102,0	101,6	103,6	106,9	0,58	105,0
Кумулативни индекси						
2006-09.	100,0	110,6	110,6	138,0		121,6
2006-12.	104,8	116,7	122,3	170,0		140,7

Према конзервативном сценарију, повећање броја запослених у том сектору за 4,8% до 2012. године значи повећање за око 113 хиљада лица. Стопа незапослености би се према овом сценарију до 2012. године смањила са садашњих 21% на око 17%. У исто време долази и до значајнијег пораста продуктивности рада од 16,7%. Овај резултат је конзистентан са налазима Светске банке, по којима у земљама у транзицији стопа привредног раста више зависи од повећања продуктивности него од раста запослености.

Укупан број запослених у 2005. години први пут је повећан од 2001. године, и износио је 2,7 милиона, од чега је у нефинансијском сектору (у свим облицима својине) било укупно 2.384 хиљада запослених.

Јавни и финансијски сектор и сектор домаћинства и невладине организације опредељени су у рачуну пројекције као једна целина пре свега због већ достигнутог плафона запослености. Јавни сектор извесно у наставку реформе и приватизације трпи даљу редукацију броја запослених, а финансијски сектор се не може даље значајније повећавати и на тај начин неутралисати смањење запослених у јавном сектору, сектору домаћинства и невладине организације. С тога је раст некорпоративног сектора опредељен компонентом продуктивности (односно, имајући у виду да је у 2005. години и, како се очекује у 2006. години, реализован врло високи раст, не може се очекивати да он у даљој будућности остане на истом нивоу). Исто објашњење важи и за основни сценарио.

4.1.2. Основни сценарио

Овај сценарио са просечном стопом раста БДП-а од 7% до 2012. године, омогућава значајнији раст запослености, а поготово продуктивности, у односу на конзервативни сценарио.

Пројекција биланса инвестиције се не разликује много у односу на конзервативни сценарио због спољнотрговинских и платно билансних ограничења (видите Табелу 7). Главна разлика је у бржем расту инвестиција – просечно годишње 15,7% до 2009. и 10,8% у периоду 2009-2012. године.

Табела 7: Основни сценарио - пројекција биланса инвестиција (учешће у БДП)

Кључне варијабле	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Бруто домаћа штедња	2,0	2,1	2,2	4,5	6,5	8,5	10,5	11,5	11,8
2. Нето факторски дохотци и трансфери из иностранства	14,0	11,8	9,0	9,1	8,3	8,1	8,2	8,2	8,4
3. Бруто национална штедња (1+2)	16,0	13,9	11,1	13,6	14,8	16,6	18,7	19,7	20,2
4. Бруто домаће инвестиције	27,7	22,5	22,5	23,5	25,0	26,5	28,0	28,5	28,5
5. Салдо штедња и инвестиције (салдо текућег биланса=3-4)	-11,7	-8,6	-11,4	-9,9	-10,2	-9,9	-9,3	-8,8	-8,3
6. Инострана штедња (5+6=0)	11,7	8,6	11,4	9,9	10,2	9,9	9,3	8,8	8,3
7. Инострана штедња која укључује донације	13,6	9,8	12,2	10,5	10,2	9,9	9,3	8,8	8,3
8. Стране директне инвестиције	3,9	6,0	11,4	6,8	6,3	6,6	7,0	7,1	6,6
9. Нето извоз робе и услуга	-25,7	-20,4	-20,4	-19,0	-18,5	-18,0	-17,5	-17,0	-16,7
10. Учешће фиксних инвестиција	17,7	17,3	18,3	20,0	21,5	23,0	24,5	25,0	25,0
11. Стопа реалног раста инвестиција	36,3	-14,7	9,3	12,5	13,5	13,5	13,7	9,8	7,9
12. Стопа раста фиксних инвестиција	22,1	2,4	15,8	17,7	14,7	14,6	14,6	10,1	7,9

Индекси кретања запослености и продуктивности индуковани врстом инвестиција израчунати су на истоветан начин као и код конзервативног сценарија. На основу добијених резултата изведена је пројекција раста БДП базирана на расту запослености и продуктивности:

Табела 8: Пројекција кретања БДП у светлу кретања запослености и продуктивности (индекси)

Индикатори/ година	Запосленост	Продуктивност	БДП (нефинансијски сектор)	БДП (финансијски, јавни сектор и др.)	Пондер	Индекс укупног кретања БДП
2006	99,4	103,5	102,9	109,0	0,58	105,4
2007	99,9	104,3	104,1	108,3	0,58	105,9
2008	100,2	105,0	105,2	109,1	0,58	106,9
2009	100,5	105,0	105,5	109,3	0,58	107,1
2010	101,3	105,0	106,3	109,3	0,58	107,6
2011	102,1	106,0	108,3	107,3	0,58	107,8
2012	102,4	106,0	108,5	106,9	0,58	107,8

Кумулативни индекси

2006-09.	100,0	119,0	119,0	140,6		127,7
2006-12.	105,9	140,3	148,6	178,8		159,8

Као што се види, овај сценарио омогућава повећање броја запослених за 5,9% или за око 140 хиљада лица до 2012. године. Стопа незапослености би се према овом сценарију до 2012. године, смањила са садашњих 21% на око 15,5%. У исто време долази и до снажног пораста продуктивности рада за око 40% до 2012. године.

4.1.3. Потребне промене у структури употребе БДП за остваривање планираних стопа привредног раста⁵

Циљне варијабле

Инвестиције - Оптималан ниво инвестиција није могао бити утврђен на основу класичне производне функције због тога што функционалност и тржишна вредност затечених основних средстава није могуће утврдити. Она су великим делом амортизована, технолошки и тржишно застарела, а део БДП-а се остваривао уз субвенције, протекционизам и преференцијални третман у извозу. Обим нових инвестиција мора да покрије и пропуштено инвестирање амортизације у дугом периоду⁶. Зато се пошло од искуства успешних земаља у транзицији (посматране су Естонија, Пољска, Чешка, Мађарска и Словенија, које су удео инвестиција у БДП-у подигле у зону између 25% и 30%⁷). Циљ је да се удео фиксних инвестиција у БДП-у до 2010. године подигне на 24,5% и 2012. године на 25,0%. То захтева да у периоду 2006-2009. године фиксне инвестиције у конзервативном сценарију реално расту по просечној годишњој стопи од 14,4%, а у основном сценарију 15,7%, односно око 8,0% и 10,8% у периоду 2009– 2012. године. Прилив СДИ, оцењен на око 50% укупних инвестиција у 2006. години, своди се на 23% у 2012. години, што износи око 3 млрд. УСД просечно годишње⁸ у основном сценарију и нешто испод 2,5 млрд. УСД у конзервативном сценарију.

Извоз робе и услуга - удео извоза робе и услуга у БДП-у 2005. години (укључена је и размена са Црном Гором) износио је 25,4%. Циљана учешћа су: 40% у 2010. години и 45% у 2012. години. У конзервативном сценарију просечна годишња стопа раста извоза у периоду 2007-2012. године износи 19,2%, односно 21,3% у основном сценарију.

Нето извоз (салдо робе и услуга) дефицит трговинског биланса (20,4% од БДП-а у 2005.) је главни генератор дефицита текућих трансакција платног биланса Републике Србије, који је у 2004. години достигао 13,2% вредности БДП-а, у 2005. години је смањен на 9%. Циљ је сукцесивно смањивање удела дефицита робе и услуга у БДП-у са 20,4 у 2006. години на 17,5% у 2010. и 16,7% у 2012. години.

Том циљу кореспондира смањење удела дефицита биланса текућих трансакција у БДП-у на 9,3% у 2010. и 8,3% у 2012. години у конзервативном сценарију, односно на 9,5% и 8,5%, респективно, у основном сценарију.

Колективна потрошња⁹ - се са учешћем од 20,6% у БДП у 2005. годину мора смањити на 17,8% у 2012. години.

Инфлација - се са оцењених 7% у 2006. смањује на испод 5% годишње после 2009. године.

Изведене величине (резултати) и импликације на економску политику

Увоз. Динамика увоза робе и услуга је директна функција двеју циљних варијабли – извоза и дефицита робе и услуга. У периоду 2007-2012. година у конзервативном сценарију увоз роба и услуга расте просечно годишње за око 12,9%, а у основном 15,3%.

⁵ Основни макроекономски индикатори повезани су у структурном моделу; из њега се постављањем вредности за циљне варијабле (као егзогене) изводе вредности ендогенних варијабли које су индикација за економску политику. Поједине циљне и изведене варијабле могу мењати свој карактер, односно улогу, али су у овим сценаријима вредности неких циљних варијабли постављене на основу анализе искуства успешних транзиција.

⁶ Видети, на пример: С. Стаменковић и други, Криза привреде у Србији, у „Конкурентност привреде Србије”, Jefferson Institute, 2003.

⁷ Насупрот томе, земље које су тај удео задржале у зони испод 20% углавном су ушле у другу транзициону рецесију. Удео од 18%-20% карактеристичан је за развијене земље).

⁸ Показатељ се да би због лакшег затварања финансијског јаза годишњи прилив СДИ требало да буде већи од 3 млрд УСД.

⁹ У колективну потрошњу су укључени издаци из буџета за текуће пословање јавних служби (образовање, здравство, култура, војска, државна управа).

Потрошња. Последица смањивања удела дефицита робе и услуга у БДП-у и са циљаним растом инвестиција, у конзервативном сценарију остаје простор за реални раст потрошње (личне и колективне): по 4,5% у периоду 2006–2009. године и 3,7% у периоду 2010–2012. године. У основном сценарију повећава се простор за реални раст потрошње (личне и колективне): по 5,7% у периоду 2006–2009. године и 6,4% у периоду 2010–2012. године. Међутим, учешће колективне и личне потрошње у БДП се мора смањивати до 2012. године и то: колективне са 20,6% у 2005. години на 17,8%, а личне са 71% на 66%. Дакле, услов за достизање пројектованих вредности циљних функција (инвестиције и трговински дефицит) јесте ограничавање раста потрошње, посебно јавне, и посебно у прве четири године.

4.1.4. Затварање финансијског јаз

Пројектовано је ново приватно задуживање у износу од 33% дефицита робе и услуга. Претпостављен је рок отплате од 5 година (без периода почека) и променљива каматна стопа, процењена, на бази процене еурибора, на 7% годишње. Уз план отплата главнице и камата са стањем на крају 2005. године, то обезбеђује задржавање стопе сервисирања дуга¹⁰ испод критичне границе од 25%, сем у 2009. години и 2010. години када та стопа износи око 29%. Међутим, пошто је договорена превремена отплата дуга ММФ-у стопа сервиса дуга у две критичне године пада на 27% у конзервативном сценарију и на мање од 25% у оптимистичком сценарију.

Краткорочно задуживање је 250 мил. УСД нето. Прилив СДИ пројектован је од око 50% укупних инвестиција у 2006. години, до 25% у 2010. и 23% до 2012. Просечан годишњи износ је око 3 млрд. УСД (у распону од 2,4 до 3,3 млрд.). Ако се ниво девизних резерви у односу на увоз робе и услуга предвиђен за 2006. годину од око 9,5 месеци, до 2010. године сведе на 4,5 месеци, односно на 4 месеца у 2012. години – јавља се финансијски јаз мањи од 1 млрд. УСД до 2012. године.

Табела 9: Основни елементи платног биланса у конзервативном сценарију (у мил. УСД)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Извоз роба и услуга у иностранству	5559	6607	8320	10249	12180	14563	17413	19790	22491
Коефицијент раста извоза роба и услуга	1,44	1,189	1,26	1,23	1,19	1,20	1,20	1,14	1,14
Увоз роба и услуга у иностранству	11853	11902	14872	17013	19195	21876	25031	27719	30838
Коефицијент раста увоза роба и услуга	1,47	1,004	1,250	1,144	1,13	1,14	1,14	1,11	1,11
Салдо роба и услуга	-6294	-5295	-6552	-6764	-7014	-7313	-7618	-7930	-8347
Салдо камата	-216	-324	-382	-510	-988	-1015	-1061	-1164	-1106
Нето-текући трансфери	3166	3067	3006	3521	4093	4225	4528	4851	5198
Званични трансфери -донације	475	329	269	216					
САЛДО ТЕКУЋЕГ БИЛАНСА БЕЗ ДОНАЦИЈА	-3344	-2552	-3928	-3753	-3909	-4102	-4152	-4243	-4255
Дугорочни кредити-прилив	2196	2623	4610	3502	2641	2500	2566	2617	2754
Дугорочни кредити-плаћање	631	728	950	1990	2302	2813	3147	3245	2905
Краткорочне линије-нето	278	416	100	250	250	250	250	250	250
Директне инвестиције-нето	966	1550	3680	2435	2370	2692	3047	3323	3276
САЛДО КАПИТАЛНОГ БИЛАНСА	3044	4323	8560	5123	3756	3465	3505	3670	4192
Девизне резерве-промене	711	1395	5211	1248	0	-1528	77	14	-173

Могућа су три начина за премошћавање финансијског јаз:

- Смањење дефицита текућих трансакција у платном билансу;
- Повећање СДИ за недостајући износ, што њихов годишњи просек до 2012. године повећава на око 3 млрд. УСД;

¹⁰ Debt service ratio - плаћање главнице и камата у односу на извоз робе и услуга, изражено у процентима.

-Смањење нивоа девизних резерви (и одговарајућих годишњих прираштаја) до нивоа од око 4 месеца увоза, што претпоставља одговарајуће смањење ризика у погледу екстерне ликвидности.

Уколико би уместо предвиђеног повећања СДИ били приморани на додатно задуживање за премошћавање финансијског јаза то би повећало стопу сервисирања дуга у зону од преко 30%, што прети „луцањем” екстерне ликвидности, док оштра редукција потрошње није социјално и политички прихватљива. Зато је прихватљивија комбинација - повећање СДИ и одређено смањење нивоа девизних резерви

4.1.5. Анализа главних компоненти пројекције за остваривање конзервативног и основног сценарија

С обзиром да су анализе пројекција запослености, инвестиција, извоза и смањења јавне потрошње најосетљивије, у наставку је дат њихов детаљан приказ.

Пројекције запослености

Период до краја 2008. године биће обележен интензивном променом својинске структуре, која ће имплицирати и важне промене у висини запослености и њеној структури по различитим секторима својине и по основним типовима запослености (запосленост за плату, samozaposlenost, пољопривредна запосленост). Услед постојања значајних вишкова запослених у неприватизованим и нереструктурираним предузећима, очекује се да ће запосленост за плату стагнирати у овом периоду, и то захваљујући расту запослености у новим и раније приватизованим предузећима. У периоду од 2009. године очекује се консолидација и раст најпожељнијег и најсигурнијег облика запослености – запослености за плату, пре свега кроз динамички раст запослености у приватном сектору, посебно кроз раст сектора услуга. С друге стране, samozaposlenost и запосленост у пољопривреди ће у овом периоду интензивније добијати на квалитету, а губити на броју, као последица смањивања прекомерне запослености у овим типовима ангажовања радне снаге.

Табела 10: Кретање запослености по облицима својине и типовима запослења

Облици својине	Квантитативни трендови запослености и преломне тачке	Промене у погледу квалитета запослености и продуктивности
Јавни сектор		
Буџетски сектор	Кумулативна деструкција 5-10% постојеће запослености до 2008.; раст од 0,5-1% годишње од 2009.	Од 2009. вишак запослених сведен на одржив ниво. Квалитет запослености расте кроз бољу образовну структуру.
Јавна државна предузећа	Кумулативна деструкција 10-15% постојеће запослености до 2008.; стагнација од 2009.	Од 2009. вишак запослених сведен на одржив ниво. Квалитет запослености расте кроз бољу образовну структуру.
Јавна локална предузећа	Стагнација до 2007.; кумулативна деструкција 10% између 2008. и 2010.; раст од 0,5-1% после 2010.	Од 2011. вишак запослених сведен на одржив ниво. Квалитет запослености расте кроз бољу образовну структуру.
Друштвена својина	Деструкција окончана до краја 2008. Запосленост се примарно сели у разне видове запослености у приватној својини (до 80%) и у контингенте незапослености (10%) и изван радне снаге (10%)	
Мешовита својина	Деструкција практично довршена до краја 2010. До 2008. запосленост се сели у разне видове запослености у приватној својини (до 85%) и у контингенте незапослености (8%) и изван радне снаге (7%). После 2008. године трансформација се одвија без смањивања запослености.	

Приватна својина		
Приватна предузећа	До краја 2008. главни извор раста приватизација, од 2009. раст постојећих и оснивање нових предузећа. Раст запослености од 10% годишње до краја 2008, после 3-4%. Такође, постепено повећање запослености у <i>де ново</i> предузећима са мање од 20% у 2005. на 50% у 2012.	Продуктивност и квалитет запослености стагнирају као последица приватизације до 2008. (пад у предузећима приватизованим после 2004., раст у раније приватизованим и у <i>де ново</i> фирмама). После 2008. квалитет запослености и продуктивност у сталном порасту.
Приватни предузетници и запослени код њих	До краја 2008. значајан раст (кумулативно 15%) углавном на рачун приватизације друштвених предузећа, затим одржавање на достигнутом нивоу уз високе паралелне стопе деструкције и креирања послова	Продуктивност и квалитет запослености стагнирају или благо опадају као последица претежно невољног уласка у контингент услед приватизације до краја 2008., касније значајно расту кроз постепено смањивање сегмента samozaposlenosti као „запослења последњег уточишта”
Пољопривредна запосленост	До краја 2008. тренд благог пада услед апсорбовања дела запослености деструисане у друштвеним (мешовитим) и јавним предузећима, од 2009. израженији пад, по 2% годишње	Продуктивност стагнира или благо расте до 2009., после значајно расте. Постепено смањивање учешћа „запослења последњег уточишта” у пољоприв. запослености

У Табели 11. дата је квантитативна пројекција кретања запослености по секторима својине и типовима запослења из године у годину за период који је обухваћен овом стратегијом.

Табела 11: Кретање запослености по секторима својине и типовима запослења 2006-2012. године

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Буџетски сектор	325.147	315.000	305.000	300.000	303.000	306.000	310.000	315.000
Јавна предузећа	112.303	106.000	102.000	100.000	102.000	102.000	102.000	103.000
Локална предузећа	61.388	62.000	63.000	60.000	60.000	58.000	60.000	62.000
Укупно јавни сектор	498.838	483.000	470.000	460.000	463.000	466.000	472.000	480.000
Друштвена предузећа	258.217	200.000	150.000	100.000	-			
Мешовита предузећа	357.524	320.000	270.000	220.000	160.000	100.000	-	
Укупно друштвени сектор	615.741	520.000	420.000	320.000	160.000	100.000	-	-
Приватна предузећа	421.490	500.000 (70.000 + 10.000)	590.000 (75.000 + 15.000)	680.000 (75.000 + 15.000)	825.000 (110.000 + 35.000)	920.000 (55.000 + 40.000)	1.055.000 (95.000 + 40.000)	1.090.000
Предузетници и њихови запослени	531.626	560.000	590.000	610.000	635.000	650.000	665.000	680.000
Пољопривреда	641.720	630.000	630.000	620.000	610.000	600.000	590.000	580.000
Укупно приватни сектор	1.594.569	1.690.000	1.810.000	1.910.000	2.070.000	2.170.000	2.310.000	2.350.000
Укупна запосленост	2.709.148	2.693.000	2.700.000	2.690.000	2.693.000	2.736.000	2.782.000	2.830.000

Ове пројекције сугеришу да ће квантитативни показатељи тржишта рада показати значајну стабилност током наредних година и да се, ни у основном сценарију привредног раста, не могу очекивати спектакуларни успеси у смањивању незапослености. Међутим, у овом периоду доћи ће до значајног побољшања квалитета запослености на тржишту рада, посебно кроз значајно повећање продуктивности и просечних плата, као и елиминацију вишкова запослених у сектору предузећа и њихово смањивање у секторима samozaposlenosti и пољопривредне запослености.

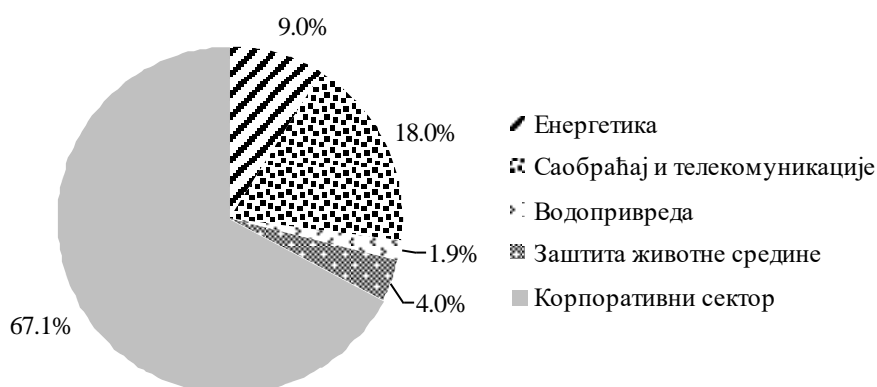
Пројекције инвестиција

Један од најтежих задатака за остваривање жељене динамике привредног раста јесте повећање учешћа фиксних инвестиција у БДП-у са 17,3% у 2005. години на 25% у 2012. години. Ово повећање је могуће уколико просечни годишњи раст инвестиција до 2009. године износи 14,4% у конзервативном, односно 15,7% у основном сценарију. У наредном трогодишњем периоду ове стопе се смањују на 8,0% за конзервативни и 10,8% за основни сценарио.

У периоду 2006–2012. године у привреду Републике Србије треба уложити 70 млрд. УСД. Од тога 1/3 или 23 млрд. УСД уложиће се у инфраструктурне делатности (саобраћај, енергетика, телекомуникације, водопривреда и др) са бројним позитивним ефектима на раст укупне економске активности. Око 2/3 (47 млрд. УСД) уложиће се у корпоративни сектор.

Графикон 3.

Структура фиксних инвестиција 2006-2012.

У целини посматрано, постоји напредак у стварању повољнијег амбијента за раст штедње и инвестиција:

-Штедња становништва у банкама је од 20 мил. евра у 2001. години порасла на преко 3,5 млрд. евра крајем 2006. године. Преостала штедња грађана од око 3 млрд. евра, која је сада изван банкарског система, активираће се стварањем здравог и конкурентног банкарског система и развојем тржишта капитала;

-Долази до повећања штедње и у реалном сектору, бржим развојем профитабилног сектора и започетим реструктурирањем великих друштвено-државних и јавних предузећа и смањивањем њихових губитака. Приватизација и јачање финансијске дисциплине (спровођење Закона о стечајном поступку) додатно ће смањивати губитке у привреди и повећати профит;

-Ефикаснијим коришћењем средстава Републичког фонда за развој, Гаранцијског фонда и другим подстицајним мерама, олакшава се приступ кредитима за бржи развој малих и средњих предузећа;

-Као последица смањења системских ризика и повећане конкуренције између пословних банака, постоје изгледи за смањење, иначе високих, каматних стопа;

-У средњорочном периоду предвиђен је раст јавних инвестиција (са садашњих 2% на 5,2% БДП-а) већ у 2009. години;

-Велики део постојећих производних капацитета је застарео, али је инфраструктура и даље употребљива (зграде, хале). Зато су у првој фази потребна много мања улагања да би се повећала производња;

-Велики прилив страних директних инвестиција (СДИ) је кључан за остваривање жељене стопе привредног раста. У наредним годинама неопходан је прилив СДИ од око 3 млрд. УСД годишње (због лакшег затварања финансијског јаза). То су велика средства. У претходном периоду она су остварена углавном од приватизационих прихода. Већи прилив СДИ, пре свега, greenfield инвестиција се може очекивати под условом да се време након потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ максимално искористи за стварање повољног амбијента који обезбеђује правну и укупну сигурност страних улагања, одлучну борбу против корупције, смањење сиве економије и брзо усклађивање норми и стандарда пословања са захтевима ЕУ. У том циљу Влада је у марту 2006. године усвојила и Стратегију подстицања и развоја страних улагања¹¹.

Пројекције извоза роба и услуга

У конзервативном сценарију привредног раста (од 5%) предвиђа се просечан раст вредности извоза робе и услуга по стопи од 19,2% и увоза по стопи од 12,9% у периоду 2006-2012. године. Одговарајућа динамика за основни сценарио износи 21,3% и 15,3%. Резултат предвиђене извозне динамике је пораст удела извоза робе и услуга у БДП на 45% у 2012. години. То у конзервативном сценарију подразумева вредност извоза од 22.491 милиона долара у 2012. години, што је 3,4 пута више од остварене вредности извоза робе и услуга у 2005. години, док би увоз робе и услуга порастао 2,6 пута. У основном сценарију извоз роба и услуга би у истом периоду требало да се повећа 3,8 пута, а увоз за 2,9 пута.

И поред чињенице да је извоз робе и услуга у 2005. години у односу на 2004. годину порастао за 21,4%, потребно је да се испуне врло ригорозни предуслови за реализацију пројектоване просечне стопа раста извоза робе и услуга у периоду 2006-2012. године.

Пре свега, треба имати у виду да је извоз услуга у 2005. години представљао 26% извоза роба и услуга, и да је порастао за 11% у односу на 2004. годину, док је извоз робе порастао за 25%. Релативно учешће и остварена динамика раста извоза услуга указују да пораст извоза робе у наредним годинама представља главни правац за остварење пројектоване просечне динамике раста извоза робе и услуга, што претпоставља велико напрезање реалног сектора да повећа физички обим извоза¹². Ради остварења предвиђене динамике раста извоза робе и услуга потребно је уложити велике напоре да би се креирали задовољавајући робни потенцијали неопходни за повећање извоза. Међу најзначајније активности и мере спадају:

-Годишњи прилив СДИ око 3 млрд. УСД, при чему био целокупан износ представљао директно улагање савремене опреме и технологије у постојећа и нова предузећа, са циљем да се оствари производња првенствено намењена извозу. С тога је нужно да се иницирају сви механизми за привлачење СДИ у домаћу производњу (јачање инфраструктуре, решавање проблема са грађевинским земљиштем, смањивање пореског оптерећења, веће стимулисање реинвестирања профита, и др). Већ у наредној години би се морале остварити 3-4 значајније извозно усмерене инвестиције, које би отвориле могућности и за додатни индиректни извоз домаћих предузећа.

-Укључивање домаћих предузећа у производне ланце мултинационалних компанија (подстицање вертикалних инвестиција). На бази сагледавања расположивих капацитета треба помагати повезивање домаћих и иностраних предузећа, при чему би производња и испорука делова, склопова и подсклопова представљала значајан вид интеграције домаће у светску привреду.

¹¹ Поред осталог Влада је за 2006. и 2007. из буџета предвидела 20 милиона евра. Ова средства ће се користити као буџетски подстицај од 2 хиљаде до 10 хиљада евра по сваком радном месту за инвеститоре који у Србији буду улагали у нове производне погоне, истраживања и развој и услуге за пласман на међународном тржишту (види поглавље 5.1.2.).

¹² Структура робног извоза указује да би на кратак рок могло доћи до делимичног побољшања односа размене – terms of trade, због раста светских цена сировина.

-Појачано ангажовање на формирању извозних кластера. Повезивањем предузећа у кластере смањују се трошкови извоза и стварају претпоставке за повећање степена прераде производа, чиме се отварају могућности за повећање извозних цена, а тиме и вредности извоза.

-Отклањање преосталих царинских и нецаринских ограничења у Зони слободне трговине у Југоисточној Европи. Потписивање мултилатералног споразума треба да олакша трговину у Зони, а укидање нецаринских мера ће појачати могућности продаје али и конкуренцију на великом тржишту. Због тога домаћа предузећа морају рачунати са појачаном увозном конкуренцијом на унутрашњем тржишту. Садашњу недовољну искоришћеност споразума о слободној трговини са Руском Федерацијом подићи на виши ниво и подстицати СДИ које би производиле производе за извоз на ово тржиште.

-Јачање извозне оријентације домаће привреде треба да допринесе потпунијем коришћењу предности преференцијалног статуса у извозу на тржиште ЕУ. Потребно је, путем механизма које дозвољавају правила СТО (финансирање научноистраживачког рада и конкретних истраживачких пројеката у привреди, извозна промоција домаће привреде, профилисање извоза кроз регионални развој и др.) активно деловати на јачање извозне мотивисаности домаће привреде. Потребно је сачинити извозну стратегију привреде и створити институционални амбијент који подстиче извоз.

На остварење предвиђеног раста извоза робе и услуга утицаће и следећи фактори:

-Раст цена сировина на светском тржишту повољно делује на повећање робног извоза Републике Србије јер ови производи заузимају значајно место у структури домаћег извоза. Динамика раста светског БДП и посебно раст увозне тражње Кине, где сировине имају значајно место, главни су разлог што се у бројним пројекцијама кретања светских цена у наредном периоду рачуна са порастом цена сировина.

-Издавање Црне Горе из Државне заједнице СЦГ практично значи да ће досадашњи робни токови између чланица Државне заједнице СЦГ убудуће представљати робну размену са иностранством. Због тога ће и формално доћи до повећања извоза Републике Србије у наредним годинама.

-Да би се остварила офанзивна извозна стратегија, односно наведене пројекције раста извоза робе и услуга, неопходно је интензивирати и извоз услуга, нарочито стога што се у њиховој размени са иностранством традиционално остварује суфицит (мада у 2005. години веома скроман од само 17 мил. УСД). Улагања у инфраструктуру могу довести до мултипликованог девизног прилива од услуга. Зато део приватизационих прихода треба искористити да се побољша инфраструктурни оквир за повећање извоза услуга.

Пројекције јавних финансија

Основни циљеви фискалне политике у периоду 2007-2012. године су подржавање брзог привредни раст Републике Србије, као и допринос отклањању најважнијих макроекономских неравнотежа (инфлација и спољни дефицит). Фискална политика којом се остварују претходно наведени циљеви обезбедила би смањење јавног дуга у односу на БДП. Реализација амбициозних макроекономских циљева које Национална стратегија садржи подразумева значајна прилагођавања на страни јавних прихода и расхода. Примена Националне стратегије имплицира спорији раст консолидованих јавних прихода и расхода од раста БДП, као и значајне промене у њиховој структури. Пројекција фискалних токова мора да уважава и процену да ће Република Србија на крају периода који је обухваћен пројекцијом (2012. година) бити пред уласком у ЕУ, што значи да ће тада њен порески систем, као и јавни сектор у целини (државна управа, одбрана, здравство, школство и др.) који се финансира из јавних прихода, бити усклађени са прописима и праксом ЕУ.

Пројектовано је смањење учешћа консолидованих јавних прихода у БДП за 3,7 процентних поена у периоду 2006-2012. године, што износи нешто изнад 0,5 процентних поена

просечно годишње. Пројектовано смањење учешћа консолидованих јавних прихода у БДП треба да допринесе пореском растеређењу привреде и грађана и последично јачању конкурентности привреде Републике Србије. Пројектовано смањење консолидоване потрошње у односу на БДП у периоду 2006-2012. године износи 3,1 процентних поена, односно нешто изнад 0,4 процентних поена просечно годишње. У целом периоду је пројектовано постојање консолидованог фискалног суфицита, али се његово учешће у БДП смањује са 1,9 процентна поена у 2005. години на 0,7 процентни поен у 2012. години. Спорији раст јавне потрошње у односу на раст БДП, уз остварење фискалног суфицита, непосредно би допринео редукцији домаће тражње, а посредно смањењу спољног дефицита и инфлације. Пројектовано смањење учешћа консолидоване јавне потрошње у БДП конзистентно је са пројектованим смањењем колективне потрошње у БДП у делу Националне стратегије који је посвећен развојним сценаријима.

Глобалне фискалне пројекције представљају неку врсту оријентира који ће се мењати у зависности од макроекономских кретање, а нарочито од кретања инфлације и спољног дефицита у наредним годинама. Наравно, брже отклањање унутрашње и спољне неравнотеже би створило простор за релаксацију фискалне политике у односу на пројекције.

Табела 12: Консолидовани јавни приходи, јавни расходи и дефицит (% БДП)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Приходи	40,1	39,7	38,3	36,8	36,7	36,5	36,0	36,0
Расходи	38,2	38,4	37,5	36,7	35,9	35,7	35,3	35,3
Дефицит(-)/ суфицит(+)	1,9	1,3	0,7	0,1	0,8	0,8	0,7	0,7

Пројектовано је да се смањење учешћа консолидоване јавне потрошње у БДП спроводи истовремено са значајним променама у структури пореских инструмената. Макроекономски најважнија промена на страни фискалних прихода је смањење фискалног оптерећења зарада у циљу подстицања тражње за радном снагом. Пројектовано је да се смањење фискалног оптерећења зарада оствари кроз смањење пореза на зараде за два процентна поена у 2007. години. Веома је значајно да је Законом о изменама и допунама закона о порезу на доходак предвиђено и увођење неопорезивог цензуса, код опорезивања зарада за све запослене. Такође, пројектовано је постепено смањење стопа доприноса у наредним годинама, као резултат претходно спроведених реформи у системима социјалног осигурања (пре свега пензијског и здравственог). Остале промене у структури пореских прихода у основи одражавају промену у макроекономском окружењу. Тако се на, пример, очекује да ће побољшање ефикасности привреде Републике Србије, уз непромењену пореску стопу, омогућити раст учешћа пореза на добит у односу на БДП. Такође, очекује се да ће, упркос очекиваном расту увоза, приходи од царина, као проценат БДП, конвергирати ка нивоу који је типичан за земље чланице ЕУ. Главни покретачи смањења учешћа царинских прихода у БДП су: успостављање бесцаринске трговине са земљама југоисточне Европе, смањење царина на увоз из ЕУ у оквиру процеса придруживања ЕУ, као и опште смањење царина у оквиру преговора са СТО.

Табела 13: Консолидовани јавни приходи (% БДП)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
УКУПНО	40,1	39,7	38,3	36,8	36,7	36,4	36,0	36,0
1. Порески приходи	36,5	35,1	33,9	33,6	33,4	33,3	33,2	33,2
1.1. Порез на доходак грађања	5,4	5,4	4,3	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5
1.2. Порез на добит предузећа	0,6	0,9	1,1	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4
1.3. ПДВ	12,3	10,7	10,7	10,8	10,7	10,5	10,4	10,4
1.4. Акцизе	4,1	4,1	4,1	4,1	4,2	4,2	4,2	4,2
1.5. Царине и друге увозне дажбине	2,2	2,1	2,1	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8
1.6. Остали порески приходи	1,4	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
1.7. Доприноси	10,5	10,6	10,4	10,0	9,7	9,6	9,6	9,6
2. Непореска примања	3,1	4,2	4,0	2,8	2,8	2,7	2,5	2,5
3. Капитални приходи	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Посматрано према економској намени, основна промена у структури јавне потрошње је смањење издатака за текућу потрошњу и раст издатака за јавне инвестиције. У оквиру текуће потрошње пројектовано је значајно смањење трошкова рада као нето резултат смањења броја запослених у јавном непрофитном сектору и смањења фискалног оптерећења зарада, на једној страни и повећања просечних плата, на другој страни. Осим тога пројектовано је и смањење, у односу на БДП, издатака за куповину роба и услуга, социјално осигурање и социјалну заштиту. Јавне инвестиције би повећале учешће у БДП са близу 2% у 2005. години на 5,2% у 2009. години, након чега би остале на том нивоу. Остварењем пројектоване динамике јавне инвестиције би, након 2009. године, учествовале у укупним инвестицијама у Републици Србији са више од 18%.

Током наредних година пројектован је наставак усклађивања функционалне структуре јавних расхода са социјалним и развојним приоритетима Републике Србије. Најзначајнија промена у функционалној класификацији је смањење учешћа издатака за социјалне намене, које ће се највећим делом спровести кроз смањење издатака за пензије у односу на БДП.

4.1. Конзервативни и основни сценарио - закључна разматрања

Разлике у оствареним резултатима између конзервативног и основног сценарија су велике. Наравно, амбиције Републике Србије да се у наредних седам година економски оспособи за ЕУ, пре свега да повећа продуктивност и конкурентност привреде и да истовремено обезбеди раст запослености и стандарда много су лакше оствариве у основном сценарију. Ово се јасно види из упоредне анализе основних резултата две пројекције.

Табела 14: Пројекција употребе БДП 2006-2012. године, Конзервативни сценарио
(просечна годишња стопа раста БДП од 5%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
БДП, мил.УСД, текући курс	24505	25972	32221	35600	37916	40627	43532	46645	49980
БДП, реалан раст	8,4	6,2	6,7	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
БДП, текуће цене, мрд. дин.	1.431,3	1.750,0	2.142,0	2.456,8	2.781,0	3.092,6	3.409,8	3.759,6	4.145,3
Домаћа тражња	1.798,9	2.106,8	2.577,6	2.923,6	3.295,5	3.649,3	4.006,6	4.398,8	4.837,5
Потрошња	1.350,8	1.607,6	1.947,1	2.229,0	2.470,2	2.688,3	2.899,2	3.160,9	3.473,3
Лична потрошња	1.044,9	1.242,4	1.499,9	1.742,9	1.931,1	2.101,2	2.265,5	2.477,3	2.736,1
Јавна (колективна)	305,9	365,2	447,2	486,1	539,1	587,1	633,7	683,6	737,2
Инвестиције	396,5	393,7	482,0	577,4	695,2	819,5	954,8	1.071,5	1.181,4
Бруто фиксна улагања	253,4	302,0	392,0	491,4	597,9	711,3	835,4	939,9	1.036,3
Промене залиха	143,1	91,7	90,0	86,0	97,3	108,2	119,3	131,6	145,1
Нето извоз робе и услуга	-367,6	-356,8	-435,6	-466,8	-514,5	-556,7	-596,7	-639,1	-692,3
Нето извоз учешће у БДП	-25,7	-20,4	-20,4	-19,0	-18,5	-18,0	-17,5	-17,0	-16,7
Потрошња учешће у БДП	94,4	91,9	90,9	90,7	88,8	86,9	85,0	84,1	83,8
Лична потрошња учешће у БДП	73,0	71,0	70,0	70,9	69,4	67,9	66,4	65,9	66,0
Инвестиције учешће у БДП	27,7	22,5	22,5	23,5	25,0	26,5	28,0	28,5	28,5
Учешће фиксних инвест.	17,7	17,3	18,3	20,0	21,5	23,0	24,5	25,0	25,0
Јавна потрошња (% БДП)	19,9	20,6	20,2	19,8	19,4	19,0	18,6	18,2	17,8
Дом. тражња, реални раст		0,5	8,2	5,0	4,5	4,6	4,6	4,6	4,7
Дом. финална тражња, р.раст		2,2	8,3	7,6	4,5	4,6	4,6	4,6	4,7
Потрошња реални раст	5,9	2,1	6,8	5,7	2,7	2,8	2,7	3,8	4,6
Инвестиције, стопа раста	36,3	-14,7	9,3	11,5	11,5	11,3	11,0	6,9	5,0
Стопа раста фиксних инвест.	22,1	2,4	15,8	16,7	12,7	12,3	11,9	7,2	5,0
Трг. биланс (р&у) у мил. УСД	-6294	-5295	-6552	-6764	-7014	-7313	-7618	-7930	-8347
Курс УСД/дин	58,4	67,4	66,5	69,0	73,3	76,1	78,3	80,6	82,9
Дефлатор БДП у%	9,4	16,7	15,3	9,2	7,8	5,9	5,0	5,0	5,0
Дефлатор домаће тражње	9,9	16,5	13,1	8,1	7,9	5,9	5,0	5,0	5,0
Дефлатор потрошње	9,9	16,5	13,4	8,3	7,9	5,9	5,0	5,0	5,0
Дефлатор инвестиција	9,9	16,4	12,0	7,4	8,0	5,9	5,0	5,0	5,0
Цене на мало (годишњи просек)	10,1	16,5	12,9	8,0	7,9	5,9	5,0	5,0	5,0

Напомена: пројекција БДП у периоду од 2007. до 2012. године изведена је уз претпоставку постојања статистичке грешке од 5%.

Табела 15: Пројекција употребе БДП, 2006-2012. године - Основни сценарио
(просечна годишња стопа раста БДП од 7%)

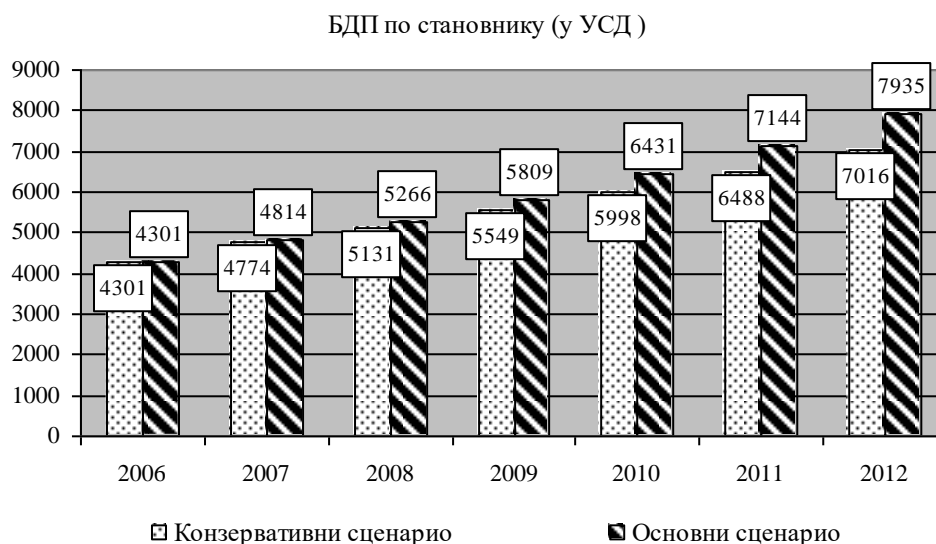
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
БДП, мил.УСД, текући курс	24505	25972	32221	35898	38914	42527	46675	51365	56526
БДП, реалан раст	8,4	6,2	6,7	5,9	6,9	7,1	7,6	7,8	7,8
БДП, текуће цене, мрд. дин.	1.431,3	1.750,0	2.142,0	2.477,4	2.854,2	3.237,2	3.656,0	4.140,1	4.688,2
Домаћа тражња	1.798,9	2.106,8	2.577,6	2.948,1	3.382,3	3.820,0	4.295,8	4.843,9	5.471,1
Потрошња	1.350,8	1.607,6	1.947,1	2.247,6	2.535,3	2.814,0	3.108,5	3.480,8	3.928,2
Лична потрошња	1044,9	1242,4	1499,9	1757,5	1982,0	2199,4	2429,1	2727,9	3094,5
Јавна (колективна)	305,9	365,2	447,2	490,1	553,3	614,6	679,4	752,8	833,7
Инвестиције	396,5	393,7	482,0	582,2	713,6	857,9	1.023,7	1.179,9	1.336,1
Бруто фиксна улагања	253,4	302,0	392,0	495,5	613,7	744,6	895,7	1.035,0	1.172,0
Промене залиха	143,1	91,7	90,0	86,7	99,9	113,3	128,0	144,9	164,1
Нето извоз робе и услуга	-367,6	-356,8	-435,6	-470,7	-528,0	-582,7	-639,8	-703,8	-782,9
Нето извоз учешће у БДП	-25,7	-20,4	-20,4	-19,0	-18,5	-18,0	-17,5	-17,0	-16,7
Потрошња учешће у БДП	94,4	91,9	90,9	90,7	88,8	86,9	85,0	84,1	83,8
Лична потрошња учешће у БДП	73,0	71,0	70,0	70,9	69,4	67,9	66,4	65,9	66,0
Инвестиције учешће у БДП	27,7	22,5	22,5	23,5	25,0	26,5	28,0	28,5	28,5
Учешће фиксних инвест.	17,7	17,3	18,3	20,0	21,5	23,0	24,5	25,0	25,0
Јавна потрошња (% БДП)	19,9	20,6	20,2	19,8	19,4	19,0	18,6	18,2	17,8
Дом. тражња, реални раст		0,5	8,2	5,8	6,3	6,6	7,1	7,4	7,6
Дом. финална тражња, р.раст		2,2	8,3	8,5	6,4	6,7	7,2	7,4	7,6
Потрошња реални раст	5,9	2,1	6,8	6,6	4,6	4,8	5,2	6,6	7,5
Инвестиције, стопа раста	36,3	-14,7	9,3	12,5	13,5	13,5	13,7	9,8	7,9
Стопа раста фиксних инвест.	22,1	2,4	15,8	17,7	14,7	14,6	14,6	10,1	7,9
Трг. биланс (р&у) у мил. УСД	-6294	-5295	-6552	-6821	-7199	-7655	-8168	-8732	-9440
Курс УСД/дин	58,4	67,4	66,5	69,0	73,3	76,1	78,3	80,6	82,9
Дефлатор БДП у%	9,4	16,7	15,3	9,2	7,8	5,9	5,0	5,0	5,0
Дефлатор домаће тражње	9,9	16,5	13,1	8,1	7,9	5,9	5,0	5,0	5,0
Дефлатор потрошње	9,9	16,5	13,4	8,3	7,9	5,9	5,0	5,0	5,0
Дефлатор инвестиција	9,9	16,4	12,0	7,4	8,0	5,9	5,0	5,0	5,0
Цене на мало (годишњи просек)	10,1	16,5	12,9	8,0	7,9	5,9	5,0	5,0	5,0

Напомена: пројекција БДП у периоду од 2007. до 2012. године изведена је уз претпоставку постојања статистичке грешке од 5%.

Сумирајући, најважнији резултати су следећи:

-Повећање БДП – у конзервативном сценарију са просеченом стопом годишњег раста БДП од 5% до 2012. године ниво БДП-а са садашњих 26,0 милијарди УСД (у 2005. години) би се повећао на 50,0 милијарди УСД (у текућим ценама), или са садашњих 3.525 УСД по становнику на око 7.016 УСД по становнику. Изражено у реалним категоријама (сталним ценама), БДП би у посматраном периоду порастао за 42%.

Графикон 4.

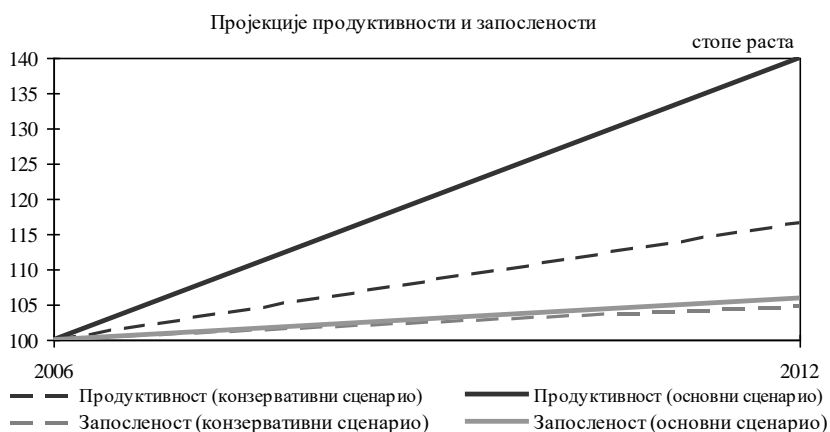
-У случају остварења основног сценарија, БДП би се повећао на 56,5 милијарде УСД у 2012. години или на 7.935 УСД по становнику. Изражено у реалним категоријама (у сталним ценама) БДП би до 2012. године порастао за 61%.

-Запосленост - у конзервативном сценарију запосленост се у посматраном периоду повећава за 4,8% или за 113 хиљада лица. Стопа незапосленост би се том случају, са садашњих 21% у 2005. години смањила на око 17% у 2012. години. Уколико би се остварио основни сценарио, запосленост би се повећала за 5,9% или за 140 хиљада лица, што би стопу незапослености смањило на 15,5%.

Графикон 5.

-Продуктивност - у конзервативном сценарију продуктивност се у посматраном периоду повећава само за 16,7% док се у основном сценарију повећава за 40%.

-Потрошња - лична и колективна потрошња у конзервативном сценарију расла би просечно годишње до 2012. године за 4,2%. У случају основног сценарија просечни реални раст потрошње износи близу 6%.

4.2. Главни економски ризици за остваривање сценарија

Остваривање конзервативног, а поготово основног сценарија не може да се оствари аутоматски, односно, у одсуству крупних системских и структурних промена до којих ће доћи координисаним макроекономским и структурним политикама. То практично значи да остваривање оба сценарија предпоставља суштинско спровођење мера и активности предвиђених Националном стратегијом, а основна разлика између оба сценарија је пре свега у степену остваривања Националном стратегијом зацртаних циљева.

Полазећи од чињенице како реализација основних циљева оба сценарија, а то су настављање тренда високих стопи привредног раста, смањење незапослености и повећање продуктивности, предпоставља значајне промене, како у привредној структури, тако и у вођењу економске политике, логично је да су и оба сценарија подложна истим групама ризика.

Иако ће реализација било једног или другог сценарија зависити од много фактора, главни ризици, односно, најризичније предпоставке на којима се темеље оба сценарија су следеће:

-Прво, у оба сценарија се предвиђа остваривање високих годишњих прилива СДИ за јачање извоза. Ако ће у првим годинама значајан део тих инвестиција бити последица приватизацијских процеса, у наредним ће, све већи део, предвиђених СДИ, требати да се оствари путем greenfield инвестицијама. То истиче у први план стварање повољне пословне климе за стране инвеститоре, што подразумева и свеобухватно снижење ризика земље (country risk). То су предуслови за ефикасно управљање овим ризиком;

-Друго, у оба сценарија предвиђене су веома амбициозне стопе раста извоза роба и услуга. Оне би требале да превазилазе одговарајуће стопе раста на увозној страни, како би се дефицит текућег рачуна до краја 2012. године смањио на одрживих 6% БДП. Сасвим је јасно да се реализација овог циља не може дугорочно ослањати на садашња коњукурна кретања на светском тржишту, која погодују садашњој структури српског извоза (високо учешће примарних производа), већ на структурне промене и повећање међународне конкурентности целе привреде. Ефикасно управљање овим ризиком у непосредној је вези са тиме колико ће земља бити успешна у привлачењу СДИ;

-Треће, оба сценарија предпостављају значајну промену у структури употребе оствареног БДП, где би требало доћи до повећања инвестиција, укључујући развојну употребу прихода од приватизације, на рачун потрошње. Конкретно, оба сценарија предвиђају значајно ограничавање потрошње посебно јавне, нарочито у прве четири године. Остваривање овог циља директно зависи од следећа два фактора: прво, од (не)постојања политичке спремности и/или стручних капацитета за ефикасну припрему и реализацију предвиђених реформи на расходној страни јавних финансија, и друго, од стопе привредног раста коју ће земља остваривати у наредним годинама. Чињеница је наиме, да је смањење учешћа потрошње у БДП много лакше остваривати на „меки” начин, тј. кроз различите стопе повећавања појединих расходних ставки, што је пак могуће у условима високог привредног раста.

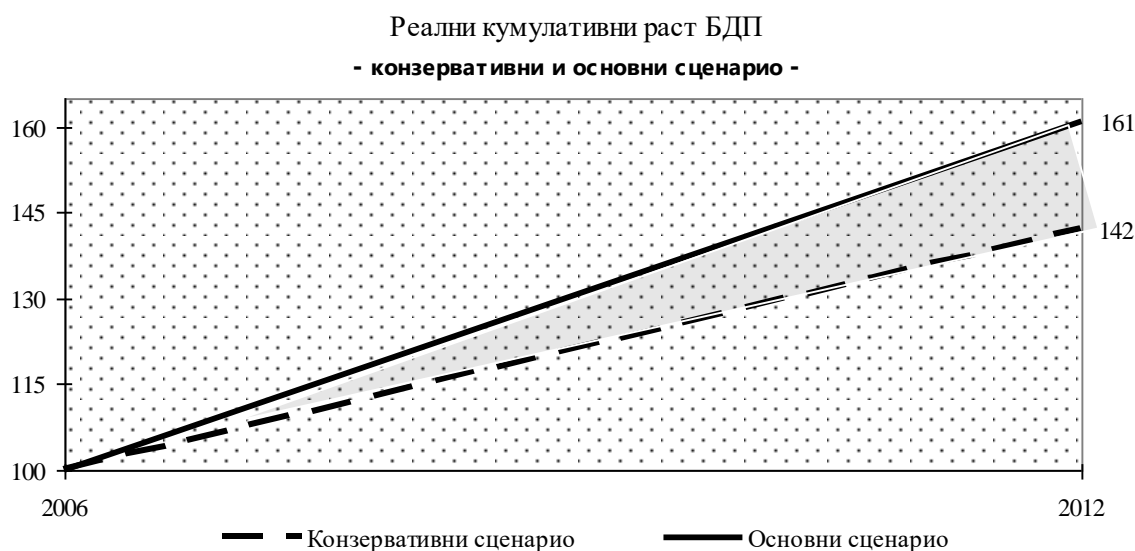
Уколико Република Србија не успе да квалитетно управља овим ризицима, онда се лако може наћи у ситуацији да ће њене стопе привредног раста у наредном средњорочном периоду бити испод оних које је она бележила у протеклом периоду. Шта више, без ефикасне развојне политике постоји реална опасност од успоравања, па и стагнације привредног раста.

Насупрот томе, ако земља почне да стварно реализује мере и активности предвиђене овом националном стратегијом онда остваривање постављених циљева постаје реалност. При томе треба нагласити, да разлике у претпоставкама за остваривање конзервативног, односно, основног сценарија нису велике. То је, пре свега, последица унапред задатих величина у вези учешћа инвестиција и извоза у БДП-у, а што је опет повезано са одржањем спољноекономске равнотеже, независно од темпа привредног раста. Примера ради, разлика у годишњем расту инвестиција у оба сценарија је само 1,9 процентни поен; кад је реч о извозу роба и услуга та

разлика је 2,1 процентна поена. Смањење спољнотрговинског и текућег платног дефицита иде скоро истим темпом у оба сценарија. Предвиђени високи ниво СДИ у укупним инвестицијама није везан само за разлике у темпу привредног раста, већ и због социјално и политички прихватљивијег начина затварања финансијског јаза.

Све су то разлози за оцену да, уз претпоставку пуног политичког и друштвеног консензуса о неопходности динамичног привредног развоја Републике Србије, основни сценарио није недостижан. Јер, да поновимо разлика у напорима да се оствари основни сценарио привредног раста (7%) у односу на конзервативни (5%) је мања у односу на много веће користи које обезбеђује основни сценарио у погледу много већег БДП по становнику (7.935 УСД уместо 7.016 УСД), бржег пораста продуктивности (40% у односу на 16,7%) и запослености (смањење стопе незапослености на 15,5% уместо на 17%).

Графикон 6.

4.3. Неопходност социјалног дијалога

Транзициони процеси у Републици Србији се налазе на одлучној прекретници. Привредни и социјални искорак, међутим, треба начинити у условима што мањег социјалног и политичког ризика у спровођењу основних циљева Националне стратегије.

Социјални мир није могућ без постизања политичког и социјалног консензуса. То је, опет, у осиромашеном друштву, препуном неизвесности, неопходан, али нимало лако решив услов.

Ова питања су, пре свега, у зони одговорности демократске власти, али и њеног преко потребног дијалога и договора са социјалним партнерима и актерима цивилног друштва. Једино социјални дијалог базиран на сучељавању аргумената и вођен у доброј вољи и поверењу може водити консензусу и резултирати ширењем поља легитимности и пристанка на одлуке и потезе власти.

Ефективан социјални дијалог као канал легалне и јавне интересно-политичке репрезентације послодаваца је и могућност да се њихов нужан утицај на владину економску политику преведе из зоне често неформалног у поље јавног лобирања и убеђивања у легитимност својих интереса и захтева.

Социјални дијалог се не може свести само на постојање Социјално-економског савета, Савета за запошљавање и управних одбора социјалних фондова на нивоу Републике Србије. Без упоришта у постојању трипартитних органа и на нивоу локалних заједница, без праксе учешћа

социјалних партнера у раду парламентарних одбора и са искуством тек повременим, претњом штрајком изнуђеног, вођења гранског социјалног дијалога са ресорним министарствима и послодавцима, социјални дијалог је лишен реалних шанси на успех.

Наравно, претходно, треба прецизирати активности, обавезе и надлежности трипартитних органа и избећи повремени преклапања њихових улога. Основати сталне и повремене групе Социјално-економског савета и кроз перманентно истраживање и едукацију социјалних партнера оспособити Савет за ефикасно вршење улоге.

Међутим, чак и потпуно заокружен систем и мрежа институција и механизма за вођење социјалног дијалога су, тек само оквир и нужна претпоставка за суочавање са његовим „тешким” садржајима. Питања (ре)дефинисања модела и остварених ефеката реструктурирања и приватизације, коначног доношења стратегије економског и социјалног развоја, укључивши и Националну стратегију запошљавања и Стратегију развоја малих и средњих предузећа и предузетништва као и дефинисање мера пратеће (стимулативне) пореске политике, су кључна питања. Од њиховог решавања зависе конкретни садржаји и сама могућност склапања Социјалног пакта или уговора којим се, повратно, стабилизују социјалне и политичке прилике.

Социјалним пактом треба складно увезати кључне макроекономске и социјалне варијабле, при чему је Влада гарант остваривања планираног раста производње и кретања инвестиција, инфлације и висине јавног дефицита и дуга. Регулисање индустријских односа – пракса колективног преговарања и политика запошљавања, односно одређење минималне и просечне висине плата, пензија и новчаних надокнада везаних за социјална права грађана у зони су заједничке одговорности социјалних партнера.

Дугорочни економски раст би могао, примера ради, да буде угрожен прилично високим нивоом укупних пореских оптерећења. Смањење пореских стопа, пре свега, пореза и доприноса на зараде, могао би да доведе и до смањења избегавања плаћања пореза и редуковања сивог, неформалног тржишта рада, односно раста запослености.

Ипак, Влада и социјални партнери, би пре свега, требали да разраде и усвоје систем одређивања зарада који би омогућио антиинфлаторну политику, односно политику зарада која подстиче запошљавање. Основни проблем је што би раст зарада, које су, и поред динамичног раста у последњих 5 година, још увек на месечном просеку од само 200 евра, морао да буде крајње умерен, како се не би угрозио раст продуктивности и међународне конкурентности српске привреде. Да би платили ту „цену” синдикати и запослени, с правом, траже чвршће гаранције у погледу раста производње у запослености и контроле инфлације.

Национална стратегија и стални мониторинг њеног спровођења мора за то да пружи неопходне гаранције.

5. МЕХАНИЗМИ И ПОЛИТИКЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ

На основу SWOT анализе и анализе основних ризика произлази да су основни механизми и политике за остваривање амбициозних циљева Стратегије: прво, подизање конкурентности корпоративног сектора, друго, јачање фактора знања, и треће, развој ефикасне привредне инфраструктуре.

Као подршка реализацији ових приоритета у посебним поглављима дефинише се улога ефикасне државе, креирање основних макроекономских политика, развој ефикасног финансијског система, ефикасна интеграција у ЕУ тржишта, обезбеђење социјалне сигурности становништва, равномернији регионални развој, подршка развоју пољопривреде, као специфичне делатности, заштита природне средине и развој статистичког система.

5.1. Конкурентност индустрије Републике Србије

Стање. У Републици Србији послује 69.394 предузећа (према годишњим извештајима за 2005. годину). Највише је приватних предузећа (62.949) међу којима преовлађују микро предузећа (80,4%), мала предузећа учествују са 16,8%, средња 2,2%, а великих приватних предузећа је 395 (0,6%).

Табела 16: Структура привреде у 2005. (у %)

Делатности	Приход	Добит	Губитак	Број запослених
Привреда	100,0	100,0	100,0	100,0
Пољопривреда	3,7	2,8	4,4	5,8
Индустрија	42,4	42,8	55,4	47,9
Прерађивачка индустрија	28,3	32,0	47,3	39,6
Грађевинарство	5,1	6,9	2,5	7,4
Трговина	34,1	25,7	17,6	16,5
Саобраћај	7,4	12,7	11,9	10,7
Остале услуге	7,1	9,2	8,2	11,7

Приватна предузећа су најпрофитабилнија. Са 54,4% укупно запослених у свим предузећима остварују 65,9% прихода и 72,5% добити. Међутим, и међу њима има и губиташа на које се односи 36,7% укупног губитка.

Табела 17: Структура прерађивачке индустрије у 2005. години (у %)

Индустријске гране	Приход	Добит	Губитак	Број запослених
Профитабилне гране	64,9	70,2	49,4	46,4
Прехрамбени производи, пића и дуван	32,3	27,6	22,9	21,2
Производња папира, издавање и штампање	7,5	12,1	5,9	6,1
Производња кокса и деривата нафте	0,4	0,2	0,2	0,2
Производња хемијских производа и влакана	11,5	14,4	13,8	6,3
Производња производа од гуме и пластике	5,5	7,7	2,2	4,9
Производња електричних и оптичких уређаја	7,7	8,3	4,5	7,6
Непрофитабилне гране	35,1	29,8	50,6	53,6
Производња текстила и текстилних производа	3,3	6,3	6,1	10,3
Прерада коже и производња предмета од коже	1,0	1,6	0,8	2,7
Прерада дрвета и производи од дрвета	1,9	1,5	1,4	2,6
Производња производа од осталих минерала	4,3	4,9	5,3	6,2
Производња метала и металних производа	13,9	6,5	11,1	12,2
Производња осталих машина и уређаја	4,0	4,4	4,7	8,2
Производња саобраћајних средстава	3,0	0,8	18,6	7,0
Остала прерађивачка индустрија	3,9	3,7	2,6	4,4
Укупно прерађивачка индустрија	100,0	100,0	100,0	100,0

*Профитна стопа је рачуната као однос пословне добити и пословног прихода. Укључени су подсектори чији је пословни приход већи од пословног губитка и имају изнад просечну продуктивност.

Прерађивачка индустрија и трговина генеришу највећи део укупног прихода (62,4%) и добити (57,7%), али и значајан део укупног губитка (64,9%). Са нешто мањим уделом у укупном броју запослених (56,1%), главни су генератори привредних активности. Неспорно је највеће значење прерађивачке индустрије, мада и у оквиру ње постоје значајне разлике међу гранама.

Резултати анализе прерађивачке индустрије указују на следеће: Шест профитабилних индустријских подсектора (Табела 19.) генерише око две трећине укупног прихода прерађивачке индустрије (64,9%), и 70,2% добити, мада у укупном броју запослених имају учешће од 46,4%, при чему трећину прихода прерађивачке индустрије остварује само подсектор производња прехрамбених производа, пића и дувана.

Табела 18: Технолошка структура прерађивачке индустрије у 2005. години (%)

Групе	Приход	Добит	Губитак	Бр. запослених
Укупно прерађивачка индустрија	100,0	100,0	100,0	100,0
Low-tech	36,6	35,5	29,8	34,2
Прехрамбени производи, пића и дуван	32,3	27,6	22,9	21,2
Производња текстила и текстилних производа	3,3	6,3	6,1	10,3
Прерада коже и производња предмета од коже	1,0	1,6	0,8	2,7
Medium-tech	48,8	51,0	42,3	42,9
Производња хемијских производа и влакана	11,5	14,4	13,8	6,3
Производња производа од гуме и пластике	5,5	7,7	2,2	4,9
Производња метала и металних производа	13,9	6,5	11,1	12,2
Производња папира, издавање и штампање	7,5	12,1	5,9	6,1
Производња кокса и деривата нафте	0,4	0,2	0,2	0,2
Производња производа од осталих минерала	4,3	4,9	5,3	6,2
Прерада дрвета и производи од дрвета	1,9	1,5	1,4	2,6
Остала прерађивачка индустрија	3,9	3,7	2,6	4,4
High-tech	14,6	13,5	27,8	22,8
Производња осталих машина и уређаја	4,0	4,4	4,7	8,2
Производња електричних и оптичких уређаја	7,7	8,3	4,5	7,6
Производња саобраћајних средстава	3,0	0,8	18,6	7,0

Посматрано по групама индустријских грана према технолошком нивоу, у Републици Србији су недовољно заступљене високо технолошке индустријске гране. Ове гране генеришу свега 14,6% прихода прерађивачке индустрије и свега 13,5% добити. Истовремено, у структури извоза прерађивачке индустрије најмање учествују високо технолошке индустријске гране (13,3%), средње технолошке гране имају највеће учешће (59,3%), а ниско технолошке 27,4%.

Кретање физичког обима производње. У периоду 2001-2005. године прерађивачка индустрија је расла по просечној годишњој стопи од 1,4%. Физички обим индустријске производње прерађивачке индустрије у периоду 2000-2005. године карактерише нестабилност у динамици раста (највећи раст је забележен у 2004. години од 9,6%, док је у претходној 2003. години остварен највећи пад од -4,6%). Производња хемикалија и хемијских производа је једина област прерађивачке индустрије која је у целом периоду 2000-2005. године остварила позитивне стопе раста.

Ниво индустријске производње прерађивачке индустрије у 2005. години у односу на 2000. годину је већи за 7,3%. Већи ниво производње у 2005. години у односу на 2000. годину оствариле су девет области прерађивачке индустрије: производња прехрамбених производа и пића, производња дуванских производа, производња кокса и деривата нафте, производња хемикалија и хемијских производа, производња производа од гуме и пластике, производња основних метала, производња електричних машина и апарата, производња прецизних и оптичких инструмената и производња моторних возила и приколица. Веома висок пад у индустријској производњи прерађивачке индустрије оствариле су области: текстилне индустрије, производње коже, предмета од коже обуће и дрвна индустрија.

Структура производње прерађивачке индустрије. Највеће учешће у структури прерађивачке индустрије имају производња прехрамбених производа и пића и производња хемикалија и хемијских производа. Учешће ове две индустријске области у 2005. години износи 41,6% у структури укупне прерађивачке индустрије. Поред ових, најзначајније учешће имају производња основних метала, производња машина и уређаја, осим електричних и производња кокса и деривата нафте. Традиционалне индустријске области као што су текстилна индустрија и индустрија коже и обуће, у периоду 2000-2005. године, смањују своје учешће у прерађивачкој индустрији.

Формирање нове индустријске структуре и њено укључивање у савремене тржишне токове неопходно је реализовати кроз развој високих технологија у области: делу хемијске индустрије, фармацеутике, информационо-комуникационе технологије, делу електронске индустрије, прехранбене индустрије и др.

Спољнотрговинска активност. Укупан извоз прерађивачке индустрије порастао је у 2005. години у односу на 2001. годину за 166,9%, а увоз за 171,6%, док је дефицит забележио раст од 174,6%. Укупан дефицит у периоду 2001-2005. године износи 16,9 милијарде УСД. Укупан извоз прерађивачке индустрије у периоду 2001-2005. године износио је 13,6 милијарди УСД. У структури укупног извоза у сектору прерађивачке индустрије највеће учешће имале су области: производња прехранбених производа и пића (18,6%), производња основних метала (18,1%), производња хемикалија и хемијских производа (10,5%), производи од гуме и пластике (8,7%), производња машина и уређаја осим електричних (6,6%), и др. Укупан увоз у посматраном петогодишњем периоду је износио 30,6 милијарди УСД. У структури укупног увоза прерађивачке индустрије најзаступљеније су су области: производња хемикалија и хемијских производа (17,3%), производња машина и уређаја, осим електричних (13,9%), производња моторних возила и приколица (8,8%), производња основних метала (8,1%), производња прехранбених производа и пића (5,7%) и др.

Укупан дефицит у прерађивачкој индустрији у периоду 2001-2005. године износио је 16,9 милијарди УСД. У структури дефицита највеће учешће имале су области: производња хемикалија и хемијских производа (22,8%), производња машина и уређаја, осим електричних (19,7%), производња моторних возила и приколица (14,1%), и др. Суфицит је прерађивачка индустрија остварила у областима: производња прехранбених производа и пића (787,6 мил. УСД), производи одевних предмета и крзна (226,2 мил. УСД), производи од гуме и пластике (107,1 мил. УСД) и рециклажа (91,0 мил. УСД).

Компаративне предности у Републици Србији остварене су првенствено код примарних производа и производа нижих фаза прераде. Извоз заснован на производима из ових група и сектора, по правилу, не представља основ за дугорочни раст извоза и привредни раст и развој, пре свега због чињенице да се компаративне предности код ових производа лако губе (цене примарних производа имају дугорочну тенденцију опадања, рудна и природна богатства су ограничена, радно-интезивни сектори су под притиском конкуренције земаља са јефтином радном снагом, климатски фактори су све неповољнији и постају све теже предвидиви).

Коефицијенти специјализације (концентрације) извоза и увоза у Републици Србији указују на широк асортиман у структури извоза и структури увоза, што значи да се српска привреда сврстава у групу „мање препознатљивих” економија у међународним оквирима.

Проблеми. Општи проблем који је присутан током досадашњег процеса транзиције привреде је слаба искоришћеност и застарелост капацитета и опадајућа конкурентност.

Матрица привредних проблема

<p>Слаб ниво организованости</p> <ul style="list-style-type: none"> - Незадовољавајући менаџмент - Неefикасна организација функција и задатака - Недовољно улагање у развој људског капитала - Недовољна интерна кадровска конкурентност 	<p>Маркетинг</p> <ul style="list-style-type: none"> - Недостатак истраживања тржишта - Слаба повезаност са осталим организацијским функцијама - Неразвијен међународни маркетинг
<p>Развој</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изложеност кредитном рејтингу државе - Стратешко позиционирање и развој - Превладава кратак рок - Мала улагања у развој - Занемарено праћење других 	<p>Однос према потрошачима</p> <ul style="list-style-type: none"> - Недовољно улагање у сопствену сервисну мрежу - Слаб однос са купцима - Недовољно праћење потреба купаца
<p>Цена фактора производње</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ниска цена рада у односу на конкуренте - Висока цена капитала у односу на конкуренте - Цена домаћих сировина најчешће превисока (монополи) - Цена увозних инпута изложена ризицима текућим променама 	<p>Инвестирање</p> <ul style="list-style-type: none"> - Низак ниво - Доминира улагање у обртни капитал - Недостају прави развојни пројекти - Неизвесност greenfield инвестиција - Недовољна кооперација и удео страних инвеститора
<p>Технолошко-технички аспекти</p> <ul style="list-style-type: none"> - Критично низак технолошки ниво - Преовлађује технологија нижег капиталног интензитета - Занемарљива сопствена решења - Споро усвајање туђих решења 	<p>Макроекономска ограничења</p> <ul style="list-style-type: none"> - тржиште капитала и тржиште рада - приватизације, ниво државног власништва - тржишне баријере и међуиндустријске баријере - покидане вертикалне везе - скупе трговине и инфраструктурне услуге - остала инфраструктурна ограничења

Циљеви. Основни циљ развоја корпоративног сектора јесте развијена, савремена, конкурентна привреда која ће се постепено уклапати у привредне токове ЕУ. Пратећи циљеви су:

- Континуирано структурно прилагођавање са извозном оријентацијом;
- Повећање запослености, као приоритетан циљ усмерен на побољшање искоришћености постојећих капацитета и отварања нових и раст продуктивности;
- Пораст инвестиција с нагласком на нове програме и производе и посебно пораст страних директних инвестиција;
- Убрзање и финализација процеса приватизације и реструктурирања (тржишно, технолошко, кадровско, организационо, финансијско, тржишно);
- Комерцијализација јавног сектора и контрола његове ефикасности;
- Подстицање истраживачких и развојних пројеката усмерених на примену нових и бољих технологија у индустрији;
- Континуиран процес образовања и примена иновација у циљу повећања нивоа прилагођавања тржишним променама;
- Стварање институционалних и административних предуслова за раст индустријске производње изнад просечног нивоа привредног раста;
- Јачање конкуренције међу привредним субјектима и регијама развојем локалних институција, неопходним за бржи развој и структурно прилагођавање;
- Утврђивање и примена нове политике индустријског развоја као комбинације циљане политике са оправданим, директним државним интервенцијама и хоризонталних мера без посебне заштите сектора уз бригу о кључним инпутима, раду, капиталу, инфраструктурним услугама, истраживању и развоју;
- Подстицање развоја информатичких и комуникацијских технологија, информатичке инфраструктуре, електронских мрежа, база и извора података и статистике као основе за убрзанији раст уопште и посебно новог услужног сектора;
- Подршка развоју МСП;
- Континуирано побољшање ефикасности управних и јавних услуга.

5.1.1. Гранска конкурентност индустрије Републике Србије

1. Производња прехранбених производа и пића

Стање и проблеми. Ниво укупне производње прехранбених производа и пића већи је за 11,4% у 2005. години у односу на 2000. годину (просечна годишња стопа раста од 2,2%). Нестабилност је карактеристика динамике развоја физичког обима индустријске производње у посматраном петогодишњем периоду 2001-2005. године (раст је забележен у 2002, 2004. и 2005. години, док је у 2001. години и 2003. години остварен пад). Физички обим индустријске производње у 2005. години забележио је раст од 4,6% у односу на 2004. годину (прерађивачка индустрија је остварила пад -0,7%). У структури прерађивачке индустрије, ова област у 2005. години учествује 29,3%, што је повећање за 2,7 % у односу на 2000. годину, са тенденцијом да ће до 2012. године задржати исти ниво.

Графикон 7.

Производња прехранбених производа и пића у 2005. години у структури извоза прерађивачке индустрије учествује 17,1% и структури увоза 5,0%, такође, бележи континуирани раст извоза, увоза и суфицита. Покривеност увоза извозом је 174,3%.

Број запослених у 2005. години износио је 90.779 лица, што је мање за 11.954 лица, у односу на 2001. годину, али је повећано релативно учешће запослених ове гране у прерађивачкој индустрији за 3%.

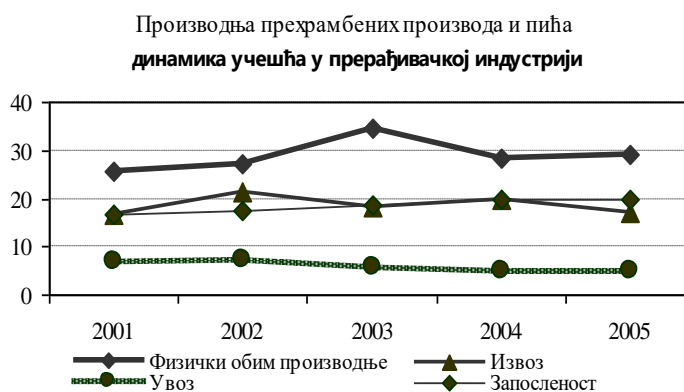
Развојна улога заснована је на природним потенцијалима, карактеристикама националне тражње која апсорбује највећи део породичног буџета за исхрану, динамици тражње у свету, постојању прерађивачких капацитета који захтевају, углавном, само реконструкцију и модернизацију и ценовне конкурентности за неке најважније извозне производе.

Циљеви:

- Укрупњавање поседа (дугорочни процес) за примарну производњу;
- Модернизација капацитета уз повезивање са иностраним компанијама;
- Подстицати производњу тзв. здраве хране;
- Завршетак процеса приватизације у агрокомплексу;
- Кредитна подршка банака (јефтинији кредити за производњу).

Политике и мере:

- Политика заштитних цена и извозних субвенција засниваће се на правилима СТО;
- Побољшати кадровску структуру за истраживање тржишта и унапређење извоза;
- Пореске олакшице за инвестиције у иновације;
- Подстицаји за наводњавање у примарној пољопривредној производњи;
- Хармонизовање домаћег законодавства са регулативом и директивама ЕУ у области прехранбене индустрије;
- Увођење стандарда безбедне хране, којим се осигурава потпуна здравствена безбедност прехранбених производа у свим сегментима производње и прераде.

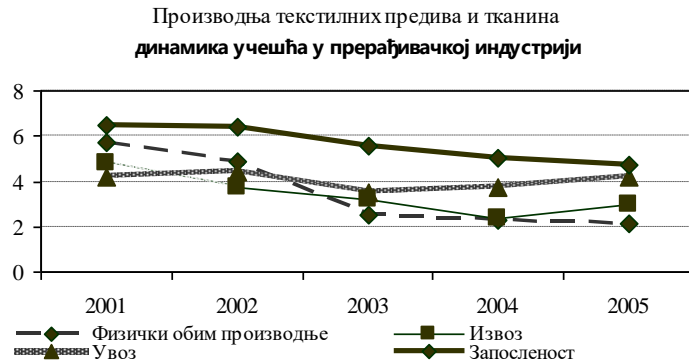

2. Производња текстила и текстилних производа

Стање и проблеми. Подсектор производња текстила и текстилних производа (обухвата две индустријске области: производњу текстилних предива и тканина и производњу одевних предмета и крзна) остварио је веома слабе резултате у периоду 2001-2005. године, уз континуиран пад производње.

Графикон 8.

Ниво укупне производње индустријске области производња текстилних предива и тканина мањи је за 40% у 2005. години у односу на 2000. годину, а производња је опадала за 9,1% по просечној годишњој стопи. У прерађивачкој индустрији, ова област у 2005. години учествује 2,1%, што је смањење за 3,4% у односу на 2000. годину.

Производња текстилних предива и тканина у 2005. години у извозу прерађивачке индустрије учествује са 3,0%, а у увозу 4,2%, такође, бележи континуирани раст увоза и дефицита. Покривеност увоза извозом је 36,2%.

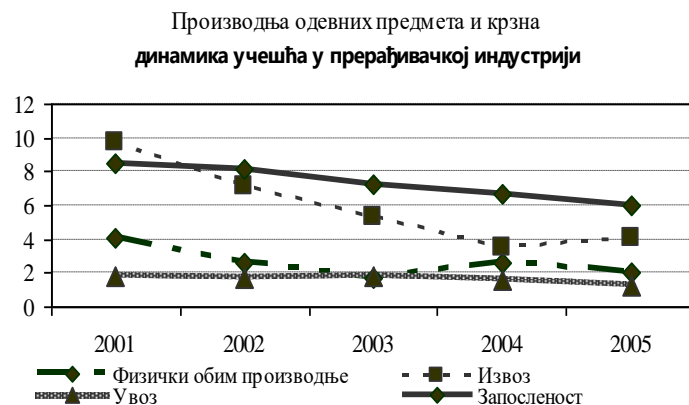
Број запослених у 2005. години износио је 21.775 што је мање за 18.499 лица у односу на 2001. годину (у прерађивачкој индустрији учешће броја запослених је смањено за 2%).

Производња одевних предмета и крзна бележи пад производње од 70% у 2005. години у односу 2000. годину, производња је опадала по просечној годишњој стопи већој од 20%. У прерађивачкој индустрији ова област у 2005. години учествује са 2,0%, што је смањење за 2,0% у односу на 2000. годину.

Графикон 9.

Производња одевних предмета и крзна у 2005. години у извозу прерађивачке индустрије учествује 4,1% и у увозу 1,3% и остварује суфицит у робној размени. Покривеност увоза извозом је 154,3%.

Број запослених у 2005. години износио је 27.814 лица, што је мање за 24.891 лица у односу на 2001. годину (смањење за више од 2,5% у прерађивачкој индустрији).

Споразумом о трговини са текстилом између СЦГ и ЕУ који је ратификован маја 2005. године пружила се нова могућност за повратак домаће текстилне индустрије на ино-тржиште, кроз повећање извоза превасходно у земље ЕУ.

Узроци лошег пословања у овом индустријском подсектору су многобројни, а најзначајни су: губитак тржишта, висока задуженост предузећа, велика конкуренција из увоза, високо учешће сиве економије у производњи и промету текстила, застарела опрема и технологија, недостатак обртних средстава за текућу производњу и развој и др.

Извозна оријентисаност мора бити један од кључних праваца за даљи развој текстилне индустрије, имајући у виду да је ова индустријска област улазила у ред традиционалних извозника. Нови извозно оријентисани програми морају због високе конкуренције бити праћени и високом продуктивношћу.

Процењује се да развијене индустријске земље неће приоритетно развијати текстилну индустрију и да ће је измештати у мање развијене земље. Компаративна предност наше текстилне производње је, у односу на јефтину радну снагу произвођача из источно-европских и азијских земаља, близина европског тржишта, велико искуство и вишедеценијско присуство на светском тржишту. Текстилна индустрија је под директним утицајем тржишних промена у светским модним трендовима и само квалитетном понудом може да оствари позитивне резултате на домаћем и иностраном тржишту.

У периоду 2001-2005. године, донет је сет економских закона у складу са потребама тржишне економије, који ће значајно убрзати наставак економских реформи и пружити већу правну сигурност будућим инвеститорима. Увођењем Закона о порезу на додату вредност, дошло је до смањења сиве економије, што представља значајан помак у решавању проблема нелојалне конкуренције на тржишту текстила. Инвестиције у текстилној индустрији, превасходно морају да се односе на набавку нове технолошке опреме. Предузећа у текстилној индустрији (мала и средња, приватна и мешовита), која су у претходном периоду инвестирала и модернизовала производњу, направила сопствену робну марку, имала су успешну производњу и наступ на домаћем и иностраном тржишту.

Циљеви:

- Убрзати приватизацију и подићи технолошки ниво производње;
- Убрзати стечајни поступак друштвених предузећа или ликвидацију предузећа која нетржишно послују, или имају веома истрошену опрему и низак квалитет производа;
- Модернизација капацитета уз повезивање са иностраним компанијама;
- Развој приватног сектора;
- Повећати конкурентност производа (стављањем акцента на дизајн, побољшање квалитета и стварање домаћих робних марки високог квалитета).

Политике и мере:

- Обезбеђење информација и подршке који ће омогућити повећање извоза на одабрана тржишта, посебно искоришћавање погодности које нуде споразуми о слободној трговини;
- Подржавање програма, семинара и других иницијатива које помажу произвођачима, посебно МСП са мањим извозним искуством, за ефикаснији извоз на страна тржишта;
- Појачање регионалне и глобалне свести о конкурентности снаге српске текстилне индустрије у флексибилности производње, квалитету производа и брзом реаговању кроз различите медије и промоционе публикације;
- Праћење и развој примењених технологија у свету и реална примена, истраживање нових програма, развој и контрола нових текстилних материјала и израда студија стручних анализа, инвестиционих пројеката, експертиза и др.;
- Развој маркетинга (повећање учешћа на сајамским и другим манифестацијама, како у земљи тако и у иностранству);
- Побољшати кадровску структуру за истраживање тржишта и унапређење извоза, као и сарадњу са научним институцијама;
- Пореске олакшице за инвестиције у иновације;
- Хармонизовање домаћег законодавства са регулативом и директивама ЕУ у области текстилне индустрије.

3. Производи од дрвета и плуте, сем намештаја

Стање и проблеми. Ниво укупне производње у индустријској области производи од дрвета и плуте, сем намештаја мања је за 64,1% у 2005. години у односу на 2000. годину. У периоду 2001-2005. године укупна индустријска производња ове области опадала је по просечној годишњој стопи од 18,5%. Раст је забележен само у 2004. години од 15,9%. Физички обим индустријске производње у 2005. години забележио је пад од 22,4% у односу на 2004. годину. У структури прерађивачке индустрије, ова област у 2005. години учествује 1,0%, што је смањење за 0,1% у односу на 2000. годину.

Графикон 10.

Производи од дрвета и плуте, сем намештаја у 2005. години у извозу прерађивачке индустрије учествују са 1,8%, а у увозу са 1,9%. Регистрован је континуирани раст извоза, увоза и дефицита. Покривеност увоза извозом је 49,4%.

Број запослених у 2005. години износи 12.660 лица што је мање за 4.784 лица у односу на 2001. годину (учешће запослених у прерађивачкој индустрији је остало непромењено).

Узроци лошег пословања у овом индустријској области су многобројни, а најзначајни су: губитак тржишта, висока задуженост предузећа, високо учешће сиве економије у производњи и промету дрвета, застарела опрема и технологија, недостатак средстава за текућу производњу и развој, и др.

Дрво је национално богатство и један од ретких природних ресурса којим Република Србија још располаже у релативно довољним количинама. Последњих година овај природни ресурс троши се на нерационалан начин.

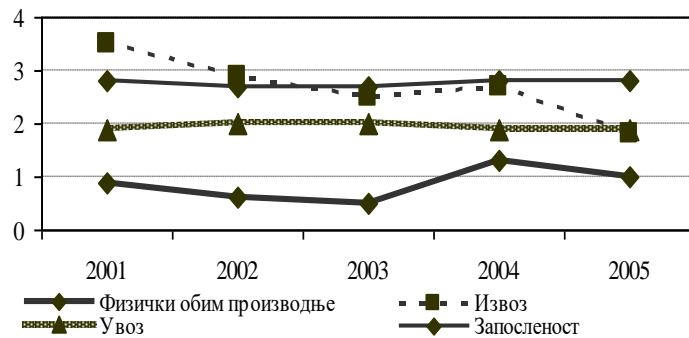
Циљеви:

- Убрзати приватизацију и подићи технолошки ниво производње;
- Смањење извоза резане грађе у корист извоза финалних производа и обрада од дрвета;
- Повећање производње и извоза шпер плоча (посебно букових);
- Повећање производње фурнира, а посебно племенитог фурнира од хрста и воћкарица;
- Прерада кратке грађе у ламелиране плоче;
- Повећање извоза осталих производа, а пре свега грађевинске столарије, подова, дрвне амбалаже и опремање ентеријера преко грађевинских радова у иностранству;
- Заштита дрвета и дестимулисање извоза трупаца;
- Модернизација капацитета уз повезивање са иностраним компанијама;
- Развој приватног сектора и повезивање у производно-коперативне асоцијације у циљу елиминисања међусобне конкуренције на иностраним тржиштима и усаглашавање домаћих стандарда са стандардима ЕУ;
- Повезивање са центрима за сертификацију у Европи, прихватање њихових стандарда, едукација кадрова и добијање сертификата за обављање наведених послова.

Политике и мере:

- Побољшати кадровску структуру за истраживање тржишта и унапређење извоза;
- Пореске олакшице за инвестиције у иновације;

Производња производа од дрвета и плуте, осим намештаја
динамика учешћа у прерађивачкој индустрији

-Рентабилније искоришћење дрвета, као и санкционисање оних учесника у промету дрвета који се не придржавају прописаних правила;

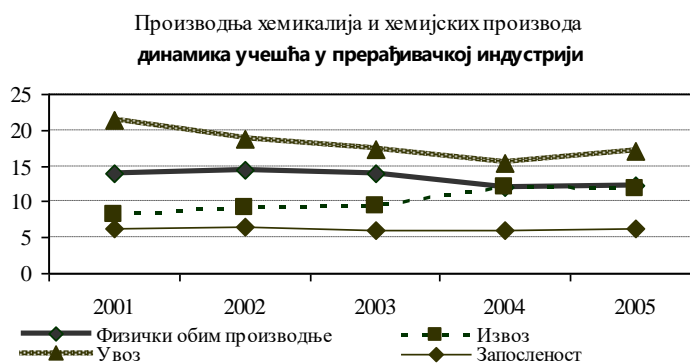
-Спречавање извоза просте сировине и њена прерада и финализација у Републици Србији.

4. Производња хемикалија и хемијских производа

Стање и проблеми. Ниво укупне производње хемикалија и хемијских производа већи је за 58,2% у 2005. години у односу на 2000. годину (у периоду 2001-2005. године расла је по просечној годишњој стопи од 9,6%). Континуиран раст је карактеристика динамике физичког обима индустријске производње у периоду 2001-2005. године. У прерађивачкој индустрији ова област у 2005. години учествује 12,3%, што је смањење за 0,3% у односу на 2000. годину.

Графикон 11.

Производња хемикалија и хемијских производа у 2005. години у извозу прерађивачке индустрије учествује 11,7%, у увозу 17,1%. Регистрована је знатно бржа динамика раста увоза од извоза, као и континуирани раст дефицита. Покривеност увоза извозом је 34,6%.

Производња хемикалија и хемијских производа је значано заступљена у извозу и увозу укупне прерађивачке индустрије, међутим, резултати ове индустријске области у 2005. години нису задовољавајући (поред високог извоза имамо и висок увоз, уз остварени дефицит у робној размени од 943 мил. УСД).

Број запослених у 2005. години износи 28.942 лица што је мање за 9.898 лица у односу на 2001. годину (учешће запослених у прерађивачкој индустрији је остало непромењено).

Највећи проблем ове индустријске области је велика увозна зависност. Такође, имамо висок увоз финалних хемијских производа, што указује да домаћи произвођачи треба да побољшају конкурентност (ценом, квалитетом и дизајном) у циљу повећања пласмана на домаће тржиште. Технолошки квалитет производних капацитета је на ниском и средњем нивоу, технолошка решења нису застарела.

У оквиру хемијске индустрије значајна је развојна улога фармацеутске индустрије, која располаже високо квалитетним стручним кадром и где су производи конкурентни на домаћем, а неки и на страном тржишту. Основана је Агенција за лекове и медицинска средства Србије.

Циљеви:

-Изграђени примарни капацитети базе хемије и програмске могућности валоризације расположивих базних хемикалија омогућују развој виших фаза прераде у базном сектору хемијске индустрије;

-Извозну стратегију заснивати на вишим фазама прераде расположивих сировина из базног сектора;

-Реконструкција и модернизација постојећих капацитета укључујући енерго-технолошку и еколошку оптимизацију процеса и постројења.

Политике и мере:

-Пореске олакшице за инвестиције у иновације;

-Реструктурирање образовног и истраживачког система;

-Усаглашавање производње и ефикасности са заштитом здравља људи и животне средине.

5. Производи од гуме и пластике

Стање и проблеми. Ниво укупне производње већи је за 37,6% у 2005. години у односу на 2000. годину. У периоду 2001-2005. године укупна индустријска производња је расла по просечној годишњој стопи од 6,6%. Континуиран раст (са благим падом од -0,4% у 2003. години) је карактеристика динамике физичког обима индустријске производње у периоду 2001-2005. године. У структури прерађивачке индустрије, ова област у 2005. години учествује 4,4%, што је смањење за 0,4% у односу на 2000. годину.

Производи од гуме и пластике учествују у 2005. години у извозу прерађивачке индустрије са 8,7%, а у увозу са 3,7%. Карактеристика спољнотрговинске робне размене је: континуиран раст извоза и увоза, суфицит са благим осцилацијама (дефицит у 2004. години), док просечна покривеност увоза извозом износи 117,6%.

Графикон 12.

Број запослених у 2005. години износи 20.871 лице, што је мање за 2.065 лица у односу на 2001. годину (у прерађивачкој индустрији регистрован је релативан пораст запослених за 0,8%).

Производи од гуме и пластике је индустријска област која има тренд повећања производње и извоза.

Циљеви:

- Повећање производње, запослености и извоза;
- Извозну стратегију заснивати на финалним производима.

Политике и мере:

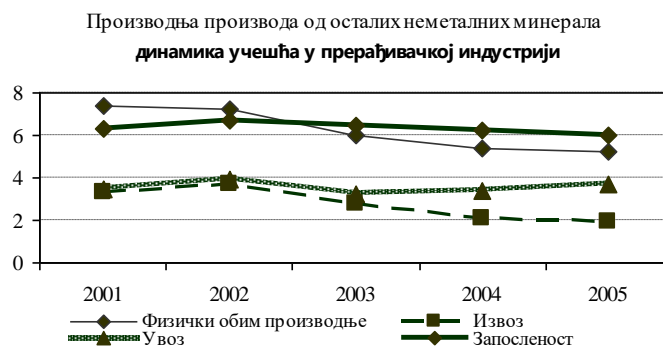
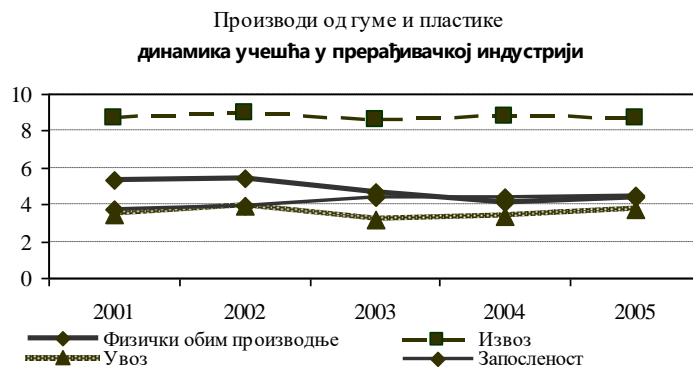
- Кредитна политика (јефтинији дугорочни кредити за развој производње);
- Пореске олакшице за инвестиције у иновације;
- Усклађивање образовног и истраживачког система, као и сарадња са научно-образовним институцијама.

6. Производња производа од осталих неметалних минерала

Стање и проблеми. Ниво укупне производње мањи је за 10,2% у 2005. години у односу на 2000. годину (укупна производња је опадала по просечној годишњој стопи од 2,1%). Нестабилност је карактеристика динамике физичког обима индустријске производње у посматраном петогодишњем периоду 2001-2005. године (висок пад од 13,5% у 2003. години и 2,3% у 2005. години). У прерађивачкој индустрији ова област у 2005. години учествује 5,2%, што је смањење за 2,1% у односу на 2000. годину.

Графикон 13.

У укупном извозу прерађивачке индустрије производи од неметалних минерала у 2005. години учествују 1,9%, а у увозу 2,5%. Карактеристика спољнотрговинске робне размене је знатно већи увоз од извоза и раст дефицита.

Покривеност увоза извозом је 38,2%.

Број запослених у 2005. години износио је 27.688 лица што је мање за 11.366 лица у односу на 2001. годину (у укупној запослености у прерађивачкој индустрији, број лица запослених у овој индустријској области је у паду за 0,3%).

Узроци лошег пословања у овој индустријској области су многобројни, а најзначајнији су: техничко-технолошко заостајање већине капацитета, нагомилани губици, неликвидност и недостатак обртних средстава, неефикасност пословања (високи трошкови производње), низак ниво маркетинга и управљања производњом, вишкови радне снаге итд.

Циљеви:

- Повећање извозних капацитета и смањење трговинског дефицита;
- Квалитетно снабдевање привреде домаћим инпутима;
- Модернизација постојећих капацитета;
- Сужавање асортимана производа према конкурентним захтевима на домаћем тржишту и у извозу;
- Развој производње у малим капацитетима, специјалне керамике за електронску индустрију и електротехнику.

Политике и мере:

- Кредитна политика (јефтинији дугорочни кредити за развој производње);
- Пореске олакшице за инвестиције у иновације;
- Ускађивање образовног и истраживачког система, као и сарадња са научно-образовним институцијама.

7. Производња основних метала

Стање и проблеми. Ниво укупне производње већи је за 70,2% у 2005. години у односу на 2000. годину (укупна индустријска производња је расла по просечној годишњој стопи од 11,2%). Висок раст у 2004. години и 2005. години је карактеристика динамике физичког обима индустријске производње у периоду 2001-2005. године. То је последица извршених приватизација у овој индустријској области. У прерађивачкој индустрији ова област у 2005. години учествује са 9,6%, што је повећање за 2,0% у односу на 2000. годину.

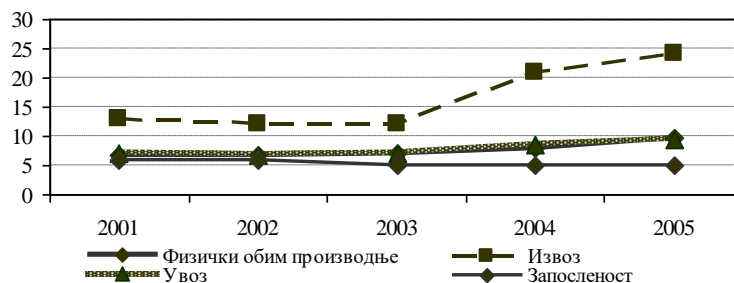
Графикон 14.

У укупном извозу прерађивачке индустрије у 2005. години учествује 24,2%, а у увозу 9,5%. Карактеристика спољнотрговинске робне размене је знатно бржи раст извоза од увоза, што као резултат имамо и остварени суфицит у 2005. години (суфицит од 226,8 мил. УСД). Покривеност увоза извозом у 2005. години је 128,1%.

Број запослених у 2005. години износио је 23.427 лица, што је мање за 13.171 лица у односу на 2001. годину (број лица запослених у овој индустријској области у укупној прерађивачкој индустрији је у паду за 0,8%).

Производња основних метала оствареном приватизацијом у претходном периоду бележи позитивне резултате у пословању, што је последица ефикасније организације производње, веће продуктивности и извоза, као и инвестиционих улагања од стране нових власника.

Производња основних метала
динамика учешћа у прерађивачкој индустрији

Циљеви:

- Наставити са повећањем извозних капацитета;
- Квалитетно снабдевање привреде домаћим инпутима;
- Модернизација постојећих капацитета;
- Завршетак приватизације великих комбината;
- Реконструкција и модернизација постојећих капацитета;
- Усаглашавање домаћих стандарда са стандардима ЕУ.

Политике и мере:

- Извозна политика (повећање конкурентности);
- Политика подстицаја енергетске ефикасности и еколошки прихватљиве производње;
- Усклађивање образовног и истраживачког система, као и сарадња са научно-образовним институцијама.

8. Производња металних производа, осим машина

Стање и проблеми. Ниво укупне производње мањи је за 2,9% у 2005. години у односу на 2000. годину (укупна индустријска производња опадала је по просечној годишњој стопи од 0,6%). Раст производње у 2004. години за 12% и 3,2% у 2005. години, у периоду 2001-2005. године наговештава благи опоравак ове индустријске области. У прерађивачкој индустрији ова област у 2005. години учествује 3,1%, што је смањење за 1,2% у односу на 2000. годину.

Графикон 15.

У извозу прерађивачке индустрије у 2005. години учествује 2,1%, а у увозу 3,4%. Карактеристика спољнотрговинске робне размене знатно већи раст увоза од извоза, што као резултат имамо висок дефицит. Покривеност увоза извозом у 2005. години износи 30,8%.

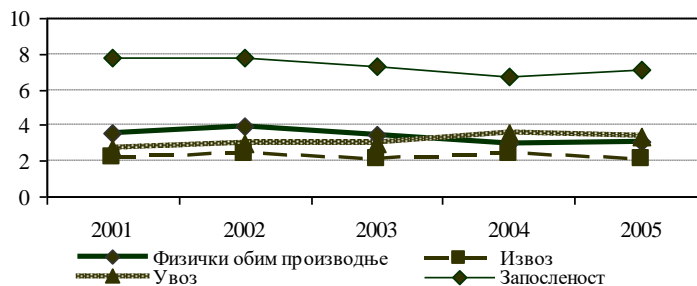
Број запослених у 2005. години износио је 32.616 лица, што је мање за 15.859 лица у односу на 2001. годину (у структури укупно запослених у прерађивачкој индустрији број лица запослених у овој индустријској области је у паду за 0,7%).

Узроци лошег пословања у овој индустријској области су многобројни, а најзначајнији су: техничко-технолошко заостајање већине капацитета, нагомилани губици, неликвидност и недостатак обртних средстава, недовољна кредитна активност банака, неефикасност пословања (високи трошкови производње), низак ниво маркетинга и управљања производњом, вишкови радне снаге, изшчекивања у вези са приватизацијом, недостатак директних страних инвестиција и др.

Циљеви:

- Повећање извозних капацитета и смањење трговинског дефицита;
- Квалитетно снабдевање привреде домаћим инпутима;
- Модернизација постојећих капацитета;
- Завршетак приватизације великих комбината;
- Реконструкција и модернизација постојећих капацитета;
- Усаглашавање домаћих стандарда са стандардима ЕУ.

Производња металних производа, осим машина
динамика учешћа у прерађивачкој индустрији

Политике и мере:

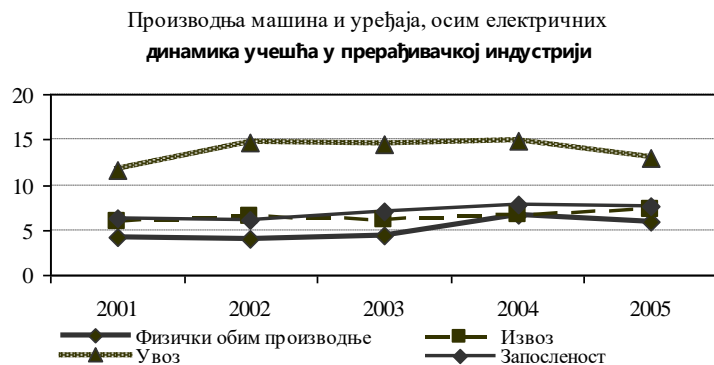
- Извозна политика (повећање конкурентности);
- Политика подстицаја енергетске ефикасности и еколошки прихватљиве производње;
- Усклађивање образовног и истраживачког система, као и сарадња са научно-образовним институцијама.

9. Производња машина и уређаја, осим електричних

Стање и проблеми. Ниво укупне производње мањи је за 19% у 2005. години у односу на 2000. годину (индустријска производња је опадала по просечној годишњој стопи од 4,1%). Нестабилност је основна карактеристика динамике физичког обима индустријске производње у посматраном петогодишњем периоду 2001-2005. године (висок раст од 43,2% у 2004. години, а затим висок пад у 2005. години од 39,1%). У прерађивачкој индустрији ова област у 2005. години учествује 5,9%, што је повећање за 1,8% у односу на 2000. годину.

Графикон 16.

У извозу прерађивачке индустрије у 2005. години област производња машина и уређаја, осим електричних учествује 7,2%, а у увозу 12,9%. Карактеристика спољнотрговинске робне размене је континуиран раст извоза, увоза и дефицита. Просечна покривеност увоза извозом је 28,3%.

Производња машина и уређаја, осим електричних у 2005. години, забележила је нешто повољније резултате у односу на претходни период (раст извоза за 30,0%, пад увоза за 18,2% и пад дефицита у 2005. години за 328,6 мил. УСД тј. за око 30%).

Број запослених у 2005. години износио је 35.507 лица, што је мање за 3.271 у односу на 2001. годину (релативан раст запослених у прерађивачкој индустрији за 1,4%).

Узроци лошег пословања у овој индустријској области су многобројни, а најзначајнији су: техничко-технолошко заостајање већине капацитета, нагомилани губици, неликвидност и недостатак обртних средстава, недовољна кредитна активност банака, неефикасност пословања (високи трошкови производње), низак ниво маркетинга и управљања производњом, вишкови радне снаге, изшчекивања у вези са приватизацијом, недостатак директних страних инвестиција и др.

Циљеви:

- Повећање извозних капацитета и смањење трговинског дефицита;
- Квалитетно снабдевање привреде домаћим инпутима;
- Завршетак приватизације великих комбината;
- Реконструкција и модернизација постојећих капацитета;
- Усаглашавање домаћих стандарда са стандардима ЕУ.

Политике и мере:

- Кредитна политика (јефтинији дугорочни кредити за развој производње);
- Извозна политика (извоз финалних производа, повећање конкурентности и смањење извоза репроматеријала са интензивном потрошњом материјала и енергије);
- Политика подстицаја енергетске ефикасности и еколошки прихватљиве производње;
- Усклађивање образовног и истраживачког система, као и сарадња са научно-образовним институцијама.

10. Производња моторних возила и приколица

Стање и проблеми. Ниво укупне производње већи је за 7,4% у 2005. години у односу на 2000. годину (укупна производња је расла по просечној годишњој стопи од 1,4%). Нестабилност је основна карактеристика динамике физичког обима индустријске производње у посматраном петогодишњем периоду 2001-2005. године (висок раст од 20,3% у 2005. години, до пада од 13,2% у 2001. години). У прерађивачкој индустрији ова област у 2005. години учествује 3,0%, што је смањење за 1,1% у односу на 2000. годину.

Графикон 17.

У извозу у 2005. години учествује са 1,7%, а у увозу са 8,4%.

Карактеристика спољнотрговинске робне размене је знатно већи раст увоза од извоза и висок дефицит. Покривеност увоза извозом је 10,4%.

Број запослених у 2005.

години износио је 25.414 лица,

што је мање за 11.180 лица у

односу на 2001. годину (незнатно је смањено релативно учешће запослених у прерађивачкој индустрији за 0,4% у 2005. години у односу на 2001. годину).

Проблеми пословања у овој индустријској области су: техничко-технолошко заостајање, неликвидност и недостатак обртних средстава, недовољна кредитна активност банака, неефикасност пословања (високи трошкови производње), низак ниво маркетинга и управљања производњом, вишкови радне снаге, ишчекивања у вези са приватизацијом, недостатак директних страних инвестиција итд.

Циљеви:

- Повезивање са стратешким партнерима;
- Повећање извозних капацитета и смањење трговинског дефицита;
- Реструктурирање производње и технологије;
- Завршетак приватизације великих комбината;
- Усаглашавање домаће производње са међународним прописима, који се односе на безбедност (возила у саобраћају), екологију, квалитет и др.

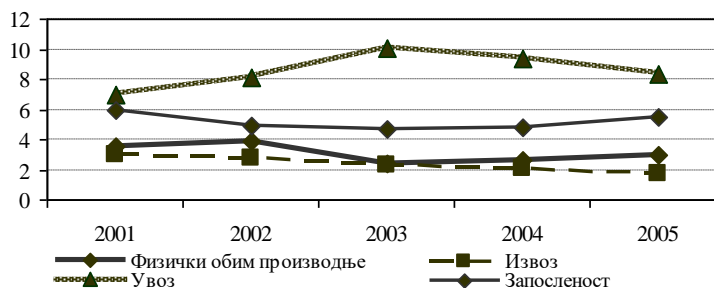
Политике и мере:

- Кредитна политика (јефтинији дугорочни кредити за развој производње и истраживања);
- Извозна политика (промоција извоза и повећање конкурентности);
- Политика подстицаја енергетске ефикасности и еколошки прихватљиве производње;
- Усклађивање образовног и истраживачког система, као и сарадња са научно-образовним институцијама.

5.1.2. Пропулзивне индустријске гране

Реализација наведених циљева привредног развоја Републике Србије требала би да резултира следећим структурним променама. Структура прерађивачке индустрије у 2012. години промениће се у корист високотехнолошких индустријских грана чије ће учешће од 14,6% у 2005. години да се повећа на 18% у 2012. години. Учесће средњетехнолошких индустрија смањиће се са 48,3% на 45,9%, а нискотехнолошких индустрија са 37,1% у 2005. на 36,1% у 2012. години.

Производња моторних возила и приколица
динамика учешћа у прерађивачкој индустрији

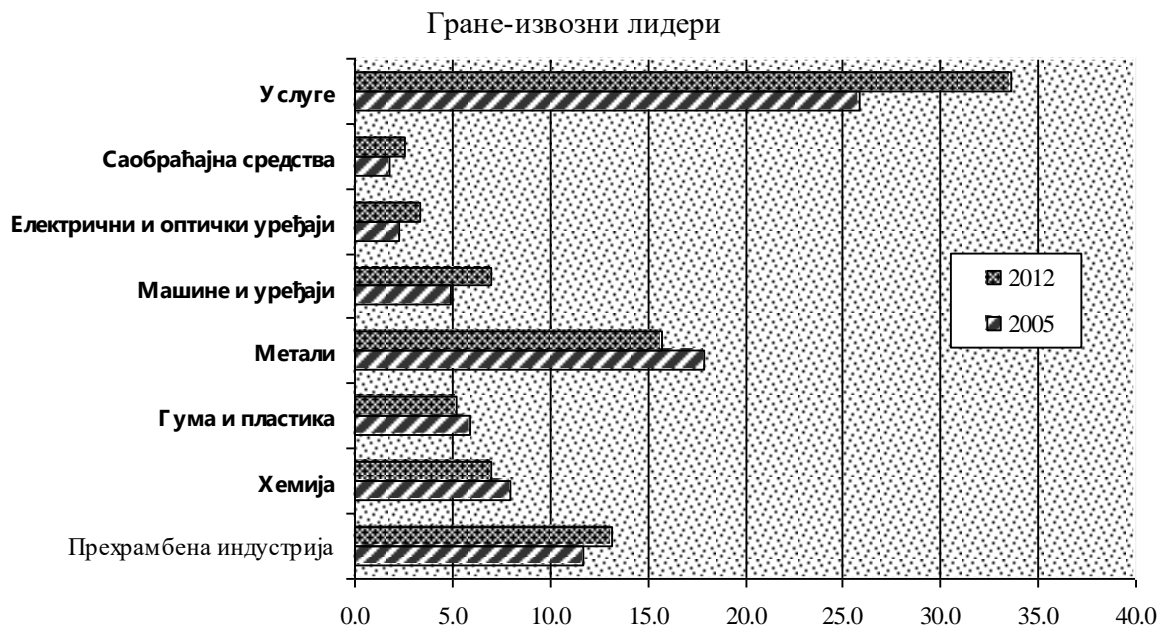
Табела 19: Структурне промене у привреди Републике Србије 2005-2012. године

	2000	2005	2012
Прехрамбени производи, пиће и дуван	28,7	31,9	31,3
Текстил и текстилни производи	9,5	4,1	3,7
Кожа и производи од коже	1,6	1,1	1,1
Прерада дрвета	1,1	1,0	0,5
Папир и издавачка делатност	4,9	5,7	4,9
Кокс и деривати нафте	1,5	4,7	4,0
Хемија	12,6	12,3	12,7
Гума и пластика	4,8	4,4	5,0
Производи од неметалних минерала	7,3	5,2	4,8
Метали	11,9	12,7	12,0
Машине и уређаји	4,1	6,7	8,0
Електрични и оптички уређаји	3,9	4,3	5,0
Саобраћајна средства	5,1	3,6	5,0
Остала индустрија	2,8	2,3	2,0

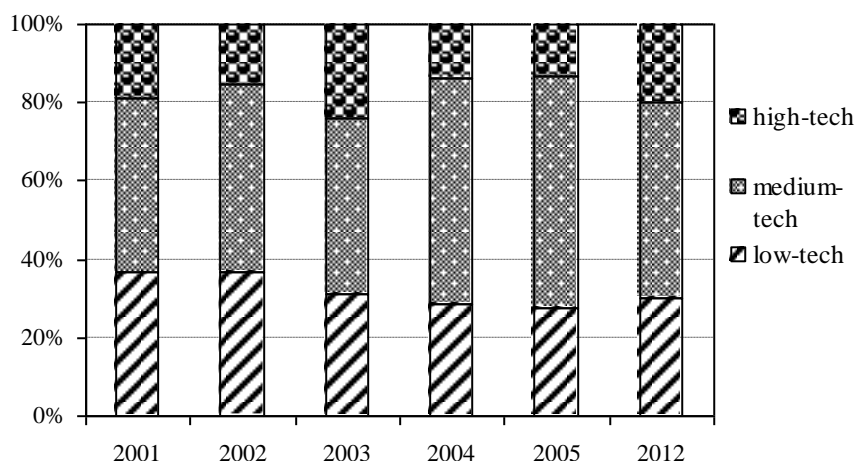
И у наредном периоду извозни лидери биће металски сектор, прехрамбена индустрија, хемијски и сектор гуме и пластике.

У структури извоза високо-технолошке гране повећаће учешће са 13,5% на 20%.

Графикон 18.

Структура извоза прерађивачке индустрије Србије по технолошким групама

Мере и активности економске политике за реализацију горњих циљева су следеће:

1. Обнова и развој производње с високим степеном „надзора” над свим фазама пословног циклуса и високом уделу домаћег знања. Реч је о оним производима и услугама које у мањем броју већ имају обележје „српског производа” препознатљивог на међународном тржишту;

2. Развој нових делатности заснованих на новим технологијама и иновацијама. Рецептивна снага српске привреде за новим производњама зависи од квалификованости људи и позитивном окружењу које ваља стварати. У том погледу иновативност постаје једна од кључних полуга конкурентне производње;

3. Развој малих и средњих предузећа. Независност малих и средњих предузећа мора остати један од критеријума за њихову државну потпору, доминантно у виду хоризонталних мера. Независност није само институционални критеријум већ и предуслов њихове тржишне самосталности, али и сношења ризика;

4. Одрживи развој са уважавањем друштвено-економске ефикасности;

5. Минимизирање трошкова као основице за формирање конкурентне понуде. Конкурентска позиција српске привреде основица је конкурентског репозиционирања предузећа. О глобалним макроекономским параметрима структуре трошкова који су темељ процене могућности улагања зависи брзина и обим страних улагања. Зато су дисциплина у погледу трошкова и контрола над њима пресудан чинилац конкурентности и јачања преговарачке способности у различитим облицима међународне размене;

6. Правилно вредновање и трговање рентом различитих атрибутивних обележја. Реч је о положајној, ресурсној, технолошкој, научној и инфраструктурној ренти. Њихово дејство се разликује од сектора до сектора односно по областима привреде;

7. Развој конкуренције међу профитабилним програмима. Усмерење на конкуренцију међу профитабилним програмима значи развој конкуренције идеја. Објективизирање такве конкурентске утакмице темељи се на мерљивим параметрима доприноса додатној вредности, ангажману људских ресурса, запошљавању, повећању тржишног удела, порасту продуктивности и другим обележјима развоја предузећа;

8. Истицање бриге о равномерном регионалном развоју. С уважавањем специфичности сваког од региона, његове ресурсне основе, наслеђене привредне структуре оцене потенцијала, брига о усклађивању појединачног и регионалног развоја с развојем на нивоу Републике Србије је структурно питање;

9. Прилагођавање садржаја и облика темељног образовања и посебно иновације знања. Без нових знања, без сталног усавршавања нема напретка. Ако недостају средства за сопствено истраживање, постаје важно знати прихватити и применити туђа знања, јер временски хоризонт је критична варијабла. Такво усмеравање захтева убрзано достизање нивоа ЕУ. Реформа образовног система отвориће у том погледу нове могућности;

10. Изградња система вредности у складу са светским токовима и усклађивање норме са праксом. Дугорочан по својим обележјима, процес усвајања нових вредности треба усмерити посебно на учење о индивидуалној одговорности и вођењу бриге о међуутицајима с окружењем. Потребно је развијати свест о националном интересу, али не затвореном у себе већ отвореном према ширем окружењу с навикама и новим вредностима. То значи бити препознатљив и прихватљив у околностима које делом сами стварамо, а у околностима које сами не стварамо - прихватити и прилагођавати властитим интересима. Знање страних језика, нових технологија, облика комуницирања није само техничко-технолошко, већ суштинско питање привредног и укупног стратешког усмерења.

У том оквиру политика конкурентности треба да ствара услове предузећима да се својим прилагођавањем и новим продорима у производним процесима и производима усмере на понуду високе еластичности потражње на светском тржишту. Она се мора више окренути стварању конкурентских предности на нивоу индустријских простора (урбаних агломерација, регија), као и на повећање способности учења на нивоу предузећа и других носилаца технолошке и организацијске иновације (систем образовања, научних и развојних истраживања, иновацијских центара, пословног информисања). Одговор на изазове глобализације мора се оријентисати на стварање културе иновација, комуникација и формирање социо-културног капитала, што омогућава потребну локалну акумулацију и специјализацију знања. При томе се политика развоја помера према глобалним процесима валоризације, а локалне пословне структуре се трансформишу у отворене мреже сарадње, учења и информисања, водећи бригу о критеријумима одрживог индустријског развоја.

Политика конкурентности представља основни елемент сваке отворене и тржишне економије, то је скуп подстицајних елемената конкурентности, који обухвата законску подршку и стратегију конкурентности. С тога је неопходно улагати значајне напоре да се конкурентско тржиште организује, да се законски регулише и одржи на највишем нивоу и у складу са међународно важећим стандардима, правилима и принципима.

И поред до сада остварених позитивних резултата, на пољу конкурентности потребно је још додатног и мукотрпног рада како би се остварили жељени циљеви у правцу формирања атрактивног и конкурентног тржишта, на коме ће деловати важећи механизми ЕУ. Да је тако, то потврђују резултати истраживања ЕБРД, које се заснива на анализи транзиционог индикатора политика конкурентности у периоду од 2004-2006. године, а који указује на ниво конкурентности привреде, законску подршку конкурентности и стратегију конкурентности.

Мере које је неопходно спровести у наредном периоду, а тичу се националне конкурентности, односе се на: неопходност спровођења и примене закона, донетих у складу са међународним законима; решавање питања својине и питања власничких односа; развој финансијског тржишта; повећање флексибилности тржишта радне снаге; равноправну (пре)распделу дохотка; успешно окончање процеса реструктурирања привреде; наставак процеса приватизације, пре свих великих привредних система; увоз савремених технологија и нових технолошких решења у производни процес, који морају допринети специјализацији извозног сектора; стварање амбијента за пораст прилива страних директних инвестиција; истицање ценовне и трошковне конкурентности привреде; подстицање билатералних и регионалних зона слободне трговине; спровођење стратегије развоја и унапређења сектора МСП; олакшан приступ финансијским средствима привредних јединица; скраћивање административних поступака; осавремењивање производних процеса, који ће допринети порасту продуктивности и обарању јединичних трошкова рада, а тиме и порасту

конкурентности производа и предузећа; повезивање привредних субјеката и научних институција; и увођење међународних стандарда.

За разлику од осталих транзиционих индикатора ЕБРД-а, политика конкуренције Републике Србије је узастопно добила најнижу оцену (вредност индикатора 1,7), што показује да су у посматраном периоду изостале законска регулатива и дефинисана политика конкурентности, док су субвенције државе великим јавним предузећима «губиташима» биле високе, али са тенденцијом даљег смањења. У поређењу са максималном вредности индикатора конкурентности (вредност индекса 4,5 – ефикасно дејство политике конкуренције уз слободан улазак на тржишта) Република Србија заостаје у великој мери.

Притом, незаобилазна мера која се треба предузети у Републици Србији је прихватање Права конкуренције ЕУ, који представља посебну област Пословног права ЕУ које уређује слободан проток роба, капитала, лица и услуга. Његово усвајање је неопходан услов за европске интеграције, потпуно укључивање у привредне токове развијеног света и за унапређивање домаће привреде. С тога је усвајање и примена права конкуренције какво постоји у прописима ЕУ основни спољни и унутрашњи правно-политички циљ, чије ће постизање олакшати домаћа и страна улагања, омогућити стварање конкурентног тржишта и унапредити целокупан развој домаће привреде. Циљ тржишне економије и права конкуренције је благодостање потрошача, док је задатак права конкуренције да утврди фини баланс који омогућава постојање довољно снажних и великих привредних субјеката, уз постојање и даље оснивање малих и средњих предузећа и снажне конкуренције, као и оквире у којима је контролисано тржишно договарање дозвољено, у циљу најбољег задовољења потрошача и конкурентности целокупне привреде на интерном и међународном плану.

5.2. Подизање конкурентности корпоративног сектора

Завршавање транзиције и континуиран процес реструктурирања у предузећима су нужни за повећавање конкурентности корпоративног сектора. Интензивност процеса реструктурирања и повећавања конкурентности корпоративног сектора је тиме и кључна детерминанта осигуравање раста и развојног пробоја српске привреде. Анализа стања корпоративног сектора Републике Србије показује да се код повећавања његове конкурентности суочавамо са два блока питања:

Први блок се односи на убрзање приватизације и реструктурирања постојећих предузећа. Код првог блока економска политика мора да реши пре свега три питања: завршетак процеса приватизације; проблем великих друштвено-својинских производних система и унапређење управљања у већ приватизованим предузећима.

Други блок се односи на генералне политике повећавања конкурентности корпоративног сектора. Ту се мора економска политика концентрисати на следеће проблеме: успостављање адекватног регулаторног и административног окружења за формирање нових предузећа; на хоризонталне програме подстицања предузећа, где посебну пажњу посвећујемо малим и средњим предузећима, индустријским и технолошким парковима и кластерима и на подстицање интернационализације српске привреде, где посебну пажњу фокусирамо на извоз и стране директне инвестиције.

5.2.1. Убрзање приватизације и реструктурирање постојећих предузећа

Базични предуслови за повећање конкурентности корпоративног сектора на задовољавајући ниво су: а) завршетак процеса приватизације, б) убрзано решавање друштвено-својинских проблема великих производних система и в) унапређење корпоративног управљања у приватизованим предузећима.

а) Завршетак процеса приватизације

Стање и проблеми. За окончање процеса приватизације неопходно је приватизовати 2.545 привредних субјеката друштвеног сектора својине. У оквиру наведеног броја за 1.127 предузећа утврђен је метод приватизације и може се очекивати успешно окончање поступка, а за 1.260 предузећа поступак приватизације привремено је обустављен (на основу одлуке надлежног министарства, Уредбе о заштити имовине бивших југословенских република и др). Другу групу неприватизованих предузећа чине предузећа која поред друштвеног капитала имају и приватни капитал, који је резултат приватизације по ранијим законима, а налазе се у надлежности Акцијског фонда Републике Србије (око 750 предузећа). Трећу групу од око 470 неприватизованих предузећа, са око 182.000 запослених чине предузећа са државним капиталом, углавном „јавна” - мањи број јавних (инфраструктурних) од републичког значаја и већи број јавних комуналних предузећа.

Разлог што бројна друштвена и „мешовита” предузећа још нису приватизована је, с једне стране, у одсуству жеље пословодства и запослених да се предузеће приватизује, а с друге стране у необавезности приватизације до истека законског рока. Уз то, знатан број ових предузећа објективно није могао да буде приватизован, јер та предузећа или уопште не послују, или су у крајње лошем организационом и пословном стању, тако да нису способна ни да покрену приватизацију, а поготово да спроведу потребне приватизационе активности.

Код групе неприватизованих државних предузећа, у већини случајева постоје објективна ограничења за брзо приступање приватизацији. Пошто се углавном ради о инфраструктурним предузећима, потребно је да се претходно организују и почну да функционишу регулаторна тела, као и да се ова предузећа потпуно реструктурирају – организационо, пословно и финансијски – што за већи број њих значи и излазак из зоне губитака. Постоје, међутим, и законска, системска ограничења за приватизацију ових предузећа, садржана у Закону о средствима у својини Републике Србије, у Закону о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса и у Закону о комуналним делатностима.

Циљеви. Главни циљ треба да буде завршетак приватизације предузећа са друштвеним капиталом у најкраћем могућем року. Преостала предузећа са друштвеним капиталом не само да коче развој укупне привреде, већ и сама, без изузетка, назадују, што је и институционално условљено. Њима је, наиме, Законом о предузећима (који у делу релевантном за друштвена предузећа и даље важи) одузето право да самостално доносе било коју одлуку развојног карактера, што је с обзиром на очекивану приватизацију разумљиво, али је економски оправдано само ако се та предузећа што пре приватизују.

Други важан циљ је да се, у што краћем року, створе системски (законски) и економски (тржишни) услови за приватизацију предузећа са државним капиталом. Након тога би велики број ових предузећа требало да буде приватизован. То се пре свега односи на јавна комунална предузећа, али и на нека од јавних предузећа чији је оснивач Република Србија, с тим што би се поједина инфраструктурна јавна предузећа (енергетска, саобраћајна) приватизовала према одговарајућим стратегијама развоја делатности.

Мере и активности. Очигледно је да окончање приватизације изискује предузимање додатних мера од стране државних органа, јер би ослањање само на добровољну иницијативу предузећа сигурно имало за последицу велики број неприватизованих предузећа по истеку датог законског рока. Изостајање аутономне иницијативе за приватизацију од стране предузећа - или због генералне пословне пасивности тих предузећа, или због опструкције од стране пословодства и запослених - разлог је да се искористи законско право Министарства привреде за покретање иницијативе за приватизацију свих преосталих предузећа са већинским друштвеним капиталом.

Посебан тим Агенције за приватизацију мора да процењује изгледе за успешну приватизацију сваког преосталог предузећа са већинским друштвеним капиталом и да предлаже покретање ликвидације или стечаја предузећа која су пословно пасивна, или се из других разлога не могу приватизовати продајом капитала.

Пошто ће се вероватно установити да релативно велики број неприватизованих предузећа са друштвеним капиталом може да се приватизује продајом самог капитала, припрема за приватизацију таквих малих и средњих предузећа требало би да се одвија по скраћеном поступку. Овај поступак треба да конципира и организује његово спровођење Агенција за приватизацију.

Ради омогућавања приватизација предузећа са државним капиталом, потребна је измена Закона о средствима у својини Републике Србије у делу у коме овај закон прописује да су сва средства која користе јавна предузећа у својини Републике Србије. Та средства мора да представљају имовину самих јавних предузећа, а само њихов капитал треба да је у својини Републике Србије (до приватизације). Сходно тим законским променама, мора да се мења и Закон о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса, који сада дефинише да државни капитал у јавним предузећима чине новчана средства уложена од стране државе и право коришћења ствари које су у државној својини, што би, с разлогом, могло да има за последицу одвраћање инвеститора од куповине таквог капитала јавних предузећа. Закон о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса би могао да буде и потпуно укинут, јер је он, уз добре законе о појединим делатностима од општег интереса, сувишан. На јавна предузећа треба да се примењује Закон о привредним друштвима, као и на друга предузећа, а само на начин обављања делатности јавних предузећа додатно би се примењивали одговарајући закони за конкретне делатности од општег интереса. Такође би морао да се мења Закон о комуналним делатностима, у делу који ограничава приватизацију јавних комуналних предузећа до 49% њиховог капитала. Најзад, након што се донесе одлука о употреби прихода од продаје капитала јавних предузећа – која би свакако морала да буде другачија од употреба прихода од продаје друштвеног капитала – потребна је и измена Закона о приватизацији, у делу у коме он прописује намену средстава остварених у приватизацији.

Након окончања процеса приватизације предузећа са друштвеним капиталом, а најкасније до 2009. године, Агенција за приватизацију требало би да буде ресурсно редукована и да током наредне три године врши само мониторинг приватизованих предузећа, укључујући контролу испуњења уговорних обавеза купаца.

б) Убрзано решавање друштвено-својинских проблема великих производних система

Стање и проблеми. Суштински проблем у преосталој приватизацији привреде Србије представљаће предузећа која је Агенција за приватизацију декларисала као предузећа „у реструктурирању”. Таквих предузећа је око 100 (укључујући зависна предузећа), са преко 120.000 запослених. Већина ових предузећа су тзв. „велики системи”, од изузетног значаја за град, или читав регион у коме су лоцирана. До сада је реструктурирано и продато само 15 оваквих предузећа (укључујући зависна предузећа у „систему“).

Реструктурирање појединих предузећа пре приватизације нужно је или због сложене форме неприкладне за приватизацију (холдинзи), или им је вредност имовине мања од обавеза, или су неконкурентна, било због непостојања тражње за њиховим садашњим производима-услугама, било због знатно јефтиније понуде од стране иностраних конкурената.

Најтежи случајеви предузећа „у реструктурирању” су она предузећа која карактерише трећа по реду наведена сметња директној приватизацији – иманентна неконкурентност производа/услуга, па стога одсуство интереса инвеститора. Таква су предузећа из подсектора Производња текстила и текстилних производа и из домена Производња саобраћајних средстава.

Предузећа „у реструктурирању” из свих других подсектора индустрије карактеришу сметње приватизацији - организациона неприкладност за приватизацију и/или презадуженост. Те сметње се могу отклонити у поступку организационог и финансијског реструктурирања, односно ова предузећа се, у принципу, могу приватизовати без примене стечајног поступка.

Олакшавајућа околност у предстојећој приватизацији друштвених предузећа „у реструктурирању” је чињеница да њих није потребно финансијски реструктурирати на начин који би изискивао улагања. Целокупно финансијско реструктурирање ради приватизације састоји се у отпуста потраживања државних повериоца, које је обавезно према Закону о приватизацији, и у делимичном добровољном додатном отпуста (дела) потраживања од стране комерцијалних повериоца, уколико је и оно потребно за формирање позитивне вредности предузећа. Такође је код највећег броја предузећа у реструктурирању већ спроведен социјални програм, финансиран из буџета, тако да број запослених, у принципу, више није сметња приватизацији предузећа „у реструктурирању“.

Циљеви. Глобални циљ је да се у што краћем року, а најкасније до 2009. године, за сва предузећа у реструктурирању реализује или приватизација продајом капитала, или продајом имовине кроз стечајни поступак. При остваривању наведеног глобалног циља везаног за предузећа у реструктурирању, мора да буду остварен важан „оперативни“ циљ – да се, након приватизације или стечаја, максимално упосле ресурси предузећа у реструктурирању, како материјални тако и људски.

У случају предузећа у реструктурирању која имају регионални значај, циљ је и да се што пре установи колико људских ресурса ће бити упослено у конкретном предузећу након његовог реструктурирања и приватизације, како би се сагледале потребе за мерама развојне политике које би биле примењене на конкретном подручју ради креирања нових запослења.

Мере. Иако за реструктурирање предузећа постоји одређена регулатива, а и за сва предузећа у реструктурирању су ангажовани страни и домаћи финансијски саветници који припремају њихово реструктурирање и приватизацију, ипак су за окончање реструктурирања/приватизације ових предузећа потребне додатне мере и активности државних органа. То се пре свега односи на доношење законских (или подзаконских) прописа који би дозвољавали продају имовинских целина ових предузећа – кад није могућа продаја капитала реструктурираног предузећа - уз обавезу купаца да преузму запослене на имовини која се продаје. Предност овакве приватизације у односу на ликвидацију или директни стечај је у очувању запослења. А повериоци предузећа чија се имовина продаје били би заштићени тиме што би продају вршила Агенција за приватизацију, која би из прихода од продаје измиривала потраживања поверилаца. У случају кад се из прихода од продаје имовине не могу у целости измити обавезе предузећа, покретао би се стечај, при чему би новчана средства од већ продате имовине била саставни део стечајне масе.

Надаље, Министарство привреде, односно Влада би требало да преузме у непосредну надлежност реструктурирање и приватизацију критичних великих система. Ради се о око 10 великих предузећа од регионалног значаја, без изгледа да се, применом стандардне процедуре, у догледно време оконча њихово реструктурирање и приватизација. Користећи услуге одговарајућих стручних тимова, и посебних повереника, Министарство привреде и Влада би доносили конкретне одлуке релевантне за реструктурирање и приватизацију ових великих предузећа, све док се, на било који начин – продајом капитала, или продајом имовине пре стечаја, или у стечајном поступку - њихови употребљиви ресурси поново не упосле у приватносојинској констелацији. Истовремено би се конципирале развојне мере за подручје (општину) где је (био) лоциран „велики систем”, које би могло да буде декларисано и као „подручје од посебног интереса за Републику Србију”. Развојна политика за таква подручја, односно подстицање инвестиција на њима, требало би да буде регулисана посебним законом о подстицању инвестиција.

в) Унапређење корпоративног управљања у приватизованим предузећима

Стање и проблеми. Модел приватизације према Закону о приватизацији из 2001. године има за резултат већинског власника и већинско учешће у управљању приватизованим (купљеним) предузећем. Зато се код предузећа приватизованих по овом закону не јавља базични проблем корпоративног управљања - одвојеност својине од управљања. Купци друштвених предузећа или сами непосредно управљају пословањем предузећа, или су, као већински власници, у стању да непосредно контролишу изнајмљене менаџере. Проблем је, међутим, у томе што купци друштвених предузећа, нарочито они који су купили предузећа у аукцијском поступку, често нису довољно компетентни ни за непосредно управљање предузећем, ни за контролу менаџера. Уз то, уговори о куповини капитала друштвеног предузећа забрањују им да продају акције без сагласности Агенције за приватизацију током пет година (као и да мењају делатност предузећа) што спречава преузимање предузећа од стране компетентнијих власника.

Стандардни проблем корпоративног управљања - одвојеност својине од управљања па тиме опасност од некавалитетног вођења послова или злоупотреба - јавља се у предузећима приватизованим по ранијим законима. Мали акционари, углавном запослени, власници су преко половине акција и као такви тешко могу контролисати менаџере; у овим предузећима, уз то, нису приватизовани мањински, често значајни пакети акција, које сада држи Акцијски фонд.

Надаље, сва предузећа која су до сада приватизована добијала су након приватизације форму отвореног акционарског друштва, која је у већини случајева потпуно неприкладна и отежава ефикасно корпоративно управљање.

Најзад, поред наведених „интерних” сметњи добром корпоративном управљању у приватизованим предузећима, сметњу представљају и „екстерни” фактори, релевантни како за субјекте у самим предузећима, тако и за друге заинтересоване, пре свега повериоце: недовољно уходана примена новог Закона о привредним друштвима, мањкавости финансијског законодавства, неуходаност примене Закона о стечајном поступку, генерално недовољна владавина права, заступљеност корупције и др.

Циљеви у домену унапређења корпоративног управљања су вишеструки – од циљева као претпоставки за добро корпоративно управљање, преко „оперативних” циљева, који треба да омогуће остваривање финалног циља доброг корпоративног управљања у приватизованим предузећима.

Циљ/претпоставка за добро корпоративно управљање је довршетак приватизације по важећем закону, која резултује већинским власништвом у предузећима, и укрупњавање власништва у предузећима приватизованим по ранијим законима о приватизацији.

„Оперативни циљ”, чије остварење је индикатор доброг корпоративног управљања и генератор ефикасности, јесте остваривање такве констелације у самим приватизованим предузећима и у њиховом окружењу да власници и менаџери стреме максимизирању вредности капитала предузећа, уз поштовање уговорних и других обавеза према трећим лицима. Максимизирање вредности предузећа захтева његово свеобухватно постприватизовано реструктурирање – ресурсно, програмско-производно и финансијско - ради омогућавања ефикасног пословања и остваривања максималне добити.

Кад се оствари циљ/индикатор доброг корпоративног управљања - да се максимизира вредност капитала (акција или удела) предузећа - у свим или највећем броју предузећа, национална привреда ће продуковати већи друштвени производ, примерен анагажованим ресурсима, односно оствариваће се веће благостање грађана, што је и финални циљ доброг корпоративног управљања.

Мере. У оквиру краткорочних мера за унапређење корпоративног управљања, од примарног значаја је завршетак приватизације по важећем закону, уз што мање уговорних рестрикција за купце у погледу располагања капиталом. То ће омогућити трансфер власништва

над купљеним предузећима на нове, компетентније власнике, када они испоље такав интерес. Код нових приватизација не треба уговорати ни забрану промене делатности предузећа, јер такве уговорне клаузуле онемогућавају постприватизационо реструктурирање. Агенција за приватизацију би такође требало да се једнострано одрекне примене рестриктивних клаузула у погледу (пре)продаје капитала и промене делатности у раније закљученим уговорима са купцима друштвених предузећа.

Следећа мера од посебног значаја за унапређење корпоративног управљања јесте укрупњавање власништва у предузећима приватизованим по ранијим законима. Томе може знатно да допринесе продаја пакета акција Акцијског фонда Републике Србије уз придруживање акција малих акционара како би се формирао већински пакет акција. Овакве продаје би се вршиле методом јавног тендера, при чему би иницијатива потицала од Акцијског фонда Републике Србије, а саму продају ће организовати и спроводити Агенција за приватизацију.

У случају кад нема услова за формирање већинског пакета акција на иницијативу Акцијског фонда Републике Србије, треба примењивати преузимање акционарских друштава са уситњеним власништвом од стране заинтересованих инвеститора и то у што једноставнијем законском поступку; заштита интереса мањинских акционара/продаваца се при томе подразумева. Закон о преузимању акционарских друштава требало би да одигра значајну улогу, како у постприватизационом процесу стварања услова за добро корпоративно управљање (замена некомпетентних иницијалних већинских власника и укрупњавање власништва), тако и у процесу „одржавања” доброг корпоративног управљања, захваљујући сталној „опасности“ од преузимања. Примена тог закона мораће да буде пажљиво праћена, од стране Министарства привреде и Министарства финансија, с циљем да се након његових евентуалних корекција дође до поступка ефикасног преузимања, са што мање дискреционих права било ког учесника у поступку и са максималном заштитом интереса малих акционара/продаваца.

На средњи рок посматрано, биће потребно да се изврши оцена примене Закона о привредним друштвима, који је од кључног значаја за регулацију корпоративног управљања. Једнак значај, али за екстерне учеснике, повериоце, има Закон о стечајном поступку, тако да и његова примена изискује пажљиву анализу и оцену. Оба закона би, након 2-3 године, требало кориговати у деловима који су непрецизни или сувишни, а допунити у деловима за које се у пракси покаже да је то неопходно. Мониторинг примене ових закона мора да организује Министарство привреде. Остале законе релевантне за корпоративно управљање (посебно Закон о облигационим односима), као и функционисање правосудних органа, мора да прати и предлаже побољшања Министарство правде.

5.2.2. Успостављање адекватног регулаторног и административног окружења за успостављање и функционисање нових предузећа

Стање и проблеми. У домену унапређења регулативног и административног окружења, у претходном периоду су учињени битни помаци, а нарочито у погледу процедуре регистрације предузећа. Како је у јануару 2005. године почела са радом Агенција за привредне регистре, процес регистрације предузећа је знатно поједностављен, а трошкови регистрације су смањени са 202 УСД (сва 156 евра) на 50 евра. Битно је скраћено време за отварање новог предузећа са 51 на 15 дана, што је заједно са редуковањем капиталног цензуса за оснивање малих предузећа са 5.000 на 500 евра, довело до двоструко већег броја новооснованих предузећа у односу на претходну 2004. годину. Поједностављивањем процедуре уз могућност електронског подношења пријаве за регистрацију, Агенција за привредне регистре је на добром путу да постане „one stop shop” односно сервис где ће се на лицу места моћи обавити сви административни послови везани за регистрацију предузећа.

Помак је учињен и у погледу скраћења времена за решавање комерцијалних спорова са 1028 на 635 дана. Исто тако, убрзана и унапређена је регистрација свих права власништва и

знатно убрзана процедура банкротства несолвентних предузећа. За затварање пословне активности кроз стечајни поступак потребно је да прође 2,7 година, што је огроман помак у односу на доскорашњи просек од 7 година, али како је показала студија „Doing business in Serbia” за то време пропадне 23% укупне вредности имовине. У претходном периоду успешно је уведен порез на додату вредност и олакшано је добијање комерцијалних кредита. Имајући у виду све наведено, Република Србија је од стране експерата Светске банке проглашена за реформатора године. Међутим, и поред свих наведених олакшица, у Републици Србији је у поређењу са стандардима ЕУ, покретање бизниса и свакодневно пословање још увек оптерећено бројним административним ограничењима, релативно скупо и недовољно ефикасно.

У марту 2005. године донет је нови Закон о раду, да би ускоро биле усвојене измене и допуне тог закона. У односу на Закон о раду из 2001. године који је по оцени Савета страних инвеститора био оријентисан ка слободном тржишту и стога углавном хваљен, док је нови закон био доста критикован. Основни проблеми који су присутни на тржишту рада су: недовољна спремност предузећа да пружи запослење из страха да ће морати да пружи трајно запослење; високи порези на зараде који дестимулишу ново запошљавање; исувише велика права радника, у значајној мери наслеђена из претходног система, у погледу боловања, одсуства, отпремнина, плаћених одсуства и др; ограничена могућност за флексибилне облике запошљавања; недовољна флексибилност, односно мали степен мобилности радне снаге на тржишту рада, која је међутим у великој мери последица ниских зарада, које отежавају егзистенцију променом места пребивалишта; висока стопа незапослености, а нарочито је распрострањена дугорочна стопа незапослености која доводи до губљења знања и квалификација.

На територији Републике Србије јавна евиденција о непокретностима води се у тапијским књигама, катастру земљишта, земљишним књигама и катастру непокретности. Катастар непокретности се устројава од доношења Закона о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима (измене и допуне 2002. године). До 2004. године, он је устројен на 19,1% територије Републике Србије. Јединственом евиденцијом у катастру непокретности постиже се: ефикаснија и рационалнија регистрација некретнина и самог катастра; ефикаснија сарадња између институција; обезбеђење трошковно ефективнијих услуга; увођењем информационог система обезбеђује се аутоматизован начин прикупљања, обраде и коришћења података о непокретностима.

Области просторног и урбанистичког планирања, грађевинског земљишта, изградње и легализације регулисане су Законом о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи који је усвојен у 2006. години и одговарајућим правилницима. Претходно донет закон, није у потпуности могао да реши питања бесправне градње, доношења урбанистичких планова, питања везана за парцелацију и препарцелацију и поједностављење добијања грађевинских исправа и дозвола.

Циљеви. Повећање конкурентности корпоративног сектора, у смислу поједностављивања процедура везаних за регистрацију предузећа, олакшавања свакодневног пословања и инвестирања, тражи:

- даље унапређење и скраћивање административних процедура за регистрацију предузећа у правцу формирања „one stop shop”;
- поједностављење процедура и уклањање административних препрека за прибављање свих потребних дозвола, лиценци, сертификата и сл;
- унапређење политике запошљавања;
- решавање питања законске регулативе која се односи на власништво над земљиштем;
- повраћај одузете имовине, након Другог светског рата;
- поједностављење процедуре и скраћење времена за добијање грађевинских дозвола;

-комплетирање катастарске евиденције некретнина у Републици Србији.

Краткорочне мере и активности 2007-2009. године. У току наредне године, Агенција за привредне регистре мора да прерасте у „one stop shop”, што би подразумевало формирање јединственог шалтера на коме би се завршавали сви послови од предаје захтева за регистрацију до почетка пословања привредног субјекта. Практично, то би значило закруживање мреже институција кроз потпуну компјутеризацију и умрежавање свих релевантних државних органа (Републички фонд ПИО, Републички завод за здравствено осигурање и Национална служба за запошљавање).

Унапређење пословне и инвестиционе климе подразумева спровођење низа мера и активности везаних за поједностављивање и скраћивање административне процедуре за:

- издавање радних дозвола;
- добивање дозвола за обављање послова са иностранством;
- осигурање извршења уговора;
- регистрацију имовине;
- затварања предузећа.

Утицај радног законодавства на пословање предузећа у Републици Србији је постао неупоредиво повољнији захваљујући законским решењима из 2002. године и 2005. године. Ипак, има простора даљем унапређењу радног законодавства у циљу отклањања појединих решења која су наслеђена из „самоуправног периода”.

Побољшања регулаторног оквира треба тражити у следећим правцима:

-Неопходно је ускладити постојећи Закон о раду са одредбама Стратегије подстицања и развоја страних улагања;

-Како у домену примене важећег Закона о раду од стране надлежних правосудних и извршних органа постоје бројни проблеми, неопходна је едукација и обука правосудја и органа државне управе;

-Такође, потребно је законским решењима отворити простор за већу заступљеност флексибилних облика рада попут: рада на одређено време, рада са скраћеним временом, рада код куће и др.

Остале мере за подизање ефикасности и флексибилности тржишта рада се односе на следеће:

-Потребно је спроводити активности олакшавања новог запошљавања појединаца који су остали без посла попут: програма преквалификације, доквалификације, мотивационе семинаре, презентације личне промоције, вођење каријере и др;

-Од посебног значаја је повећање ефикасност рада запослених у Националној служби за запошљавање, као и повећање буџета за програме који спроводе;

-Нужно је дефинисање и иновирање образовних профила како би били у складу са потребама привреде, односно како би се стекла практична знања;

-У циљу стимулисања новог запошљавања треба ићи на даље снижавање пореза и доприноса на зараде, као и на постепено снижавање права радника у складу са правима која постоје у развијеним тржишним привредама;

-У складу са позитивним искуствима других земаља у наредном периоду треба у већој мери афирмисати принцип социјалног партнерства, који подразумева одговорност и заједнички рад социјалних партнера, а пре свега образовних институција, државе, послодаваца, удружења послодаваца, невладиног сектора и осталих заинтересованих.

Потребно је формирати услове за бржу и ефикаснију реализацију инвестиција и изградњу објеката, одговорно и рационално коришћење и уређење простора и грађевинског земљишта, усклађивање система са европском праксом и стварање услова за планску легализацију објеката и њихов упис у катастар непокретности. Специфичне мере и активности у овом периоду су следеће:

-У циљу решавања питања имовинско-правних односа над земљиштем и другим некретнимама, одузетим након Другог светског рата, потребно је донети Закон о враћању имовине;

-Изменама и допунама Закона о планирању и изградњи је убрзан поступак располагања грађевинским земљиштем и издавање грађевинских дозвола. Због адекватније имплементације, при општинама треба формирати службе које ће примати захтеве за издавање дозвола и осталих докумената („one stop shop”);

-Неопходно је привести крају формирање јединствене катастарске евиденције у Републици Србији, путем пројекта, који се реализује средствима међународних финансијских институција.

Дугорочна развојна политика (2010-2012. године). Како је област регулаторног и административног окружења за отварање нових предузећа спроведеним реформама у великој мери дала добре резултате, и како се у предстојећем периоду очекује њихова финализација, дугорочне мере у овој области односиће се на координацију и успешну имплементацију донетих законодавних и институционалних решења.

5.2.3. Хоризонтални програми подстицања предузетништва

(а) Подршка развоју кластера

Стање и проблеми. Последње деценије, концепт кластера је постао централна идеја конкурентности и економског развоја. Подстицање повезивања предузећа у кластере је ефикасни инструмент за јачање конкурентности предузећа, њихово оспособљавање да производе робе и услуге вишег степена прераде којима ће стварати богатство на домаћем и међународном тржишту.

У привреди Републике Србије нема правих кластера. Наслеђени су неки облици који имају неке одлике кластера, али им недостају неки од битних елемената (на пример такозване „репро целине” или вертикално интегрисани производно-прометни системи). У индустријским зонама око неких градова груписале су се поједине индустрије (Панчево, Горњи Милановац итд.), развиле заједничку инфраструктуру и на тај начин снизиле трошкове, привукле и омогућиле насељавање већег броја запослених у околини и утицале на отварање специјализованих образовних институција. Међутим, није постојало дељење знања и средстава у иновативном процесу, као једна од кључних предности кластера. Пропадањем многих великих предузећа, ове индустријске зоне више нису покретачи економског развоја.

У периоду после 2000. године, захваљујући помоћи међународне заједнице, више пројекта је покренуто са циљем истраживања потенцијала за формирање кластера у Србији, као и ширења знања о политици кластера. Пројекат SEDP, кога финансира USAID је идентификовао потенцијале за удруживање у дрвној и индустрији прераде пољопривредних производа, ИТ технологије, а пројект GTZ WBF техничка помоћ привреди Србије немачког Министарства привреде, подржава иницијативе за формирање кластера произвођача аутоделова и опреме, текстилне индустрије, индустрије softwera, прозвођача вина и туристичког кластера дуж обале Дунава.

Досадашња искуства, од којих је посебно релевантно искуство на оснивању и почетку рада аутокластера, указују на следеће проблеме и препреке за развој кластера. То је, пре свега, неповерење и несарадња међу предузећима, као и недостатак духа међусобног такмичења. И даље су присутне бројне препреке за развој предузетништва, нарочито недостатак слободног капитала и мали обим СДИ. Неусклађеност других микроекономских политика (политика образовања, СДИ, политика иновација), такође, представљају препреку. Затим, опште знање о кластерима је недовољно и недостају стручњаци за развој концепта.

Циљеви политике развоја кластера су:

-стварање високог нивоа партнерских односа за побољшање иновативности и технолошког развоја, уклањање препрека за повећање продуктивности, јачање способности предузећа за деловање на међународном тржишту, креирање стратешког партнерства и повезивања;

-стварање динамичних кластера са подстицајном климом за једноставан улазак нових предузећа, посебно на новим пословним подручјима, са условима за раст постојећих предузећа и привлачење СДИ;

-увођење нове политике подстицаја привредног развоја у складу са стандардима ЕУ.

Квантитативни циљ је да на крају периода 2007-2012. године, у свим производно услужним системима који су од стратешког значаја за Републику Србију функционишу иновативни, динамични, извозно оријентисани кластери.

Мере политике развоја кластера на кратки и дуги рок. Политика развоја кластера се води кроз подршку иницијативама за формирање кластера и представља нови начин вођења традиционалних (нпр. регионалних, иновативних, индустријских политика) економских политика. Она од подстицаја статичке конкурентности засноване на снижавању трошкова (субвенције, пореске олакшице и др), фокус помера на унапређивање иновативности, надградњу преко нових заједништва, обезбеђивању основа, семена за нови раст.

Политику развоја кластера подупиру, односно, са њом су комплементарне национална политика подршке иновацијама, која омогућава да основна, примењена и развојна истраживања нађу примену у привреди; прилагођавање фискалног и правног окружења; промоција међународних повезивања, посредно преко политике образовања, науке, технологије, закона на подручју конкуренције, стратегије СДИ, стратегије развоја малих и средњих предузећа.

До краја 2006. године, неопходно је дефинисати основна правила и услове за обезбеђење подршке у облику неповратних финансијских средстава пројектима чији је циљ јачање економског раста и конкурентности привреде Републике Србије кроз развој кластера. Та би се основна правила требала темељити на следећем:

-У периоду 2007-2012. године пројекат би се имплементирао, кофинансирањем развојних и извозних пројеката кластера основаних у периоду 2006-2008. године, као и са пружањем подршке оснивању нових кластера;

-Расподела средстава подршке пројектима развоја кластера треба да буде на конкурентској основи. Избор пројеката вршио би се јавним надметањем. Финансијска помоћ била би до износа 50% вредности пројеката. Јавни оглас расписује Министарство привреде;

-Критеријуме за избор пројеката дефинише Министарство привреде. Према тим критеријумима за доделу помоћи могу да се пријаве само групе предузећа (нпр. најмање 9-12) и институција и/или пратећих организација (нпр. најмање 2-3) као што су нпр. универзитет, друге специјализоване образовне институције, институт за истраживање и развој, удружење делатности и др.

Министарство привреде, као надлежно за вођење политике развоја кластера, треба да делује као катализатор процеса развоја кластера и да не замењује тржишне механизме. Оно не дефинише на којим подручјима треба да се развију кластери, не одређује стратегију, правила, облик организације и процес вођења кластера, не бира и не именује кадрове у кластеру. То је ствар одлуке актера, тј. њихових управљача, запослених и власника. Изузетно је важно да предузећа сама преузму одговорност, нарочито због дуге историје државне интервенције у привреди, а да Министарство привреде одређеним мерама осигурава да се остварују циљеви развоја кластера.

Помоћ развоју кластера треба да буде прилагођена фази развоја кластера, па групе предузећа, односно кластери би могли да се пријаве за суфинансирање у почетним

иницијативама за повезивање по концепту кластера или за помоћ раду кластера у почетном периоду организованог рада.

За остварење тих циљева неопходно је предвидети средства из буџета у наредном средњорочном периоду. Ефекти подстицајних мера могу се уочити само у периоду који не сме да буде краћи од три године ни дужи од пет година. Активности које се финансирају у почетним иницијативама за повезивање у кластер су оне које се односе на успостављање унутрашње комуникације и унутрашње организације за развој кластера, одређивање стратегије развоја и промоцију концепта развоја између предузећа удружених у кластер. За помоћ раду кластера у почетном периоду организованог рада, активности које се финансирају укључују рад органа кластера, припрему и почетно извођење кључних заједничких пројеката кластера за успостављање заједничке инфраструктуре, припрему и реализацију вишегодишњих развојних и истраживачких програма кластера и интернационализацију кластера.

Поред непосредне помоћи пројектима предузећа и институција за удруживање у кластер, потребно је искористити постојећу инфраструктуру подршке малим и средњим предузећима (регионалне агенције за развој МСП, регионалне агенције за развој) за организацију специфичног програма обуке за развијање концепта кластера на терену, затим организовати заједничке семинаре, радионице и годишње сусрете кластера, као и посете српских кластера иностранству. Међународне активности могу да допринесу јачању знања на подручју кластера, јачању међународних веза српских кластера и на крају препознавање Републике Србије као развојног партнера.

(б) Поддршка развоју индустријских и технолошких паркова

Стање и проблем. У индустријским парковима се обављају производне и услужне активности, а технолошки паркови су усмерени на комерцијализацију научно-истраживачког рада и иновација и одликују се интензивним везама предузећа, универзитета и научних института.

Развијени индустријски паркови још увек не постоје у Републици Србији. Основна препрека је неразвијена инфраструктура и нејасна власничка права. Технолошки паркови у нашој земљи имају законску основу, тј предвиђени су Законом о научно-истраживачкој делатности који дефинише пословно-технолошки инкубатор и научно-технолошки парк. Урађене су студије изводљивости два технолошка парка, али још увек нема реализације.

Циљеви политике развоја индустријских и технолошких паркова. Оснивање индустријских и технолошких паркова представља један од значајнијих инструмената за брже отпочињање активности предузећа, привлачење СДИ, унапређење инфраструктуре и постојеће технологије, комерцијализацију иновација, као и уравнотеженији регионални развој земље. У том смислу је главни циљ до 2012. године обезбедити функционисање индустријских и технолошких паркова у Републици Србији. Успостављање паркова захтева сарадњу и партнерски однос више актера, а то су: државна власт, локалне самоуправе, предузећа оператера (управитеља) парка и предузећа корисника (станара) парка.

Мере политике развоја индустријских и технолошких паркова. Ради подстицања развоја индустријских и технолошких паркова потребно је, пре свега, донети Закон о индустријским парковима, који треба да:

-дефинише индустријске паркове као подручја од јавног интереса; дефинише критеријуме по којима се појединачно улагање може прогласити за стратешко, за улагање од јавног интереса (улагање које достигне износ од 20 милиона евра и запосли 100 лица); овласти Владу да у оба случаја може да прибегне експропријацији тог земљишта уз плаћање тржишне накнаде власницима;

-дефинише концепт индустријских паркова, односно да одреди критеријуме за дефинисање зона које могу добити статус индустријског (пословног), технолошког или научног парка;

-одреди надлежност Владе за доделу статуса индустријског парка одређеном подручју, као и право уступања (у конкурентском поступку) земљишта у државној својини заинтересованим инвеститорима - будућим оператерима индустријског парка;

-дефинише поступак и услове за оснивање индустријских паркова и одреди организациону јединицу на централном нивоу надлежну за вођење целог поступка, а Влади повери право доношења коначне одлуке (или сагласност) на предлог те јединице;

-одреди да оператер индустријског парка може бити и домаће и страно приватно предузеће или предузеће у мешовитом власништву (приватног предузећа и локалне самоуправе);

-пропише да локална самоуправа може да добије финансијску помоћ државе приликом оснивања индустријског парка.

Упоредо са припремом и усвајањем тог закона до краја 2006. неопходно је одредити локације за индустријске и технолошке паркове, и то у непосредној сарадњи централне и локалних органа власти. Поред неизграђеног земљишта, тзв. „greenfield” локација, погодних за изградњу индустријских паркова, потребно је истражити и места на којима већ постоји одређена инфраструктура, која се не користи на економски ефикасан начин. У питању су тзв. „brownfield” локације за које се везују предузећа која ће се продати у поступку стечаја. Овове могу послужити напуштене касарне Војске Србије због постојања основне инфраструктуре, али и објеката који се могу преуредити за потребе корисника индустријског парка. Треба нарочито узети у обзир такве објекте у пограничним подручјима који су као последица смањења војног састава, али и различитих међудржавних споразума, остали без својих посада. Те области су критичне и због неравномерног регионалног развоја, па њиховим претварањем у индустријске паркове као центре привредне активности постале би значајније. Коначан резултат треба да буде потпуна и ажурирана база података о могућим локацијама.

(в) Мала и средња предузећа

Стање и проблеми. МСП све више су носиоци привредног раста и запошљавања и представљају најдинамичнији и најефикаснији сегмент привреде Републике Србије (више о томе у Извештају о малим и средњим предузећима и предузетништву 2004, Министарство привреде, Републички завод за развој и Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа и предузетништва, Београд, 2005. година). Међутим, ова предузећа се срећу са бројним проблемима. Непостојање довољног броја релативно снажних и брзо растућих, динамичних предузећа средње величине представља значајано ограничење привредног раста Републике Србије.

Република Србија је у јануару 2003. године усвојила Стратегију развоја малих и средњих предузећа и предузетништва у Републици Србији 2003-2008. (у даљем тексту: Стратегија развоја МСП). И поред постојања те стратегије, политика подстицања развоја МСП није спровођена довољно ефикасно, већ се сводила на, више-мање, некоординиране активности појединих министарстава и институција у овој области, првенствено због:

-недовољне координације у спровођењу политике развоја МСП између ресорно одговорних институција;

-недостатка извора и одговарајућих начина обезбеђивања финансијских средстава под повољним условима, као и изостанак значајнијих улагања у развој МСП;

-кашњења у доношењу нових закона неопходних за креирање повољне пословне климе;

-недостатка одговарајућег кадровског потенцијала у јавном сектору за спровођење политике развоја МСП; као и

-неизграђености ефикасног механизма за остваривање комуникације између јавног сектора (Владе и локалних власти) и МСП.

Најзначајнији документ Владе у коме се одређује политика подршке МСП у Републици Србији је „План за подстицање развоја МСП 2005-2007. године”. План исправно констатује да након усвајања Стратегије развоја МСП није припремљен одговарајући документ за њено спровођење, те да подстицање развоја МСП захтева јасно дефинисање и успостављање инструмената за спровођење предложених мера политике подршке развоја МСП.

Процес регулативног приближавања ЕУ. Европска повеља о малим предузећима (The European Charter for Small Enterprises), прихваћена у јуну 2000. године од стране лидера за маља ЕУ, истиче значај малих предузећа и предузетника за раст, конкурентност и повећање запослености у ЕУ. У Повељи је истакнуто шта земље чланице ЕУ и Европска комисија треба да учине како би побољшали окружење за пословање малих предузећа. Наша земља прихватила је 2003. године „Европску повељу о малим предузећима” и тиме се обавезала да мерама своје економске политике остварује циљеве Повеље. Од 2003. године Министарство привреде припрема Извештај о малим предузећима Републике Србије (на основу упитника Европске комисије за земље Западног Балкана) који представља веома корисно средство за праћење напретка у области подстицања МСП. Истовремено, будући да се припрема по јединственој методологији омогућава поређење Републике Србије са другим земљама Западног Балкана, али и другим земљама ЕУ. Стратегија развоја МСП по свом духу, принципима и основним стратегијским правцима компатибилна је са Европском повељом о малим предузећима. С тога, та стратегија у Републици Србији има исту улогу коју има Европска повеља о малим предузећима у земљама ЕУ.

Циљеви, правци и приоритети развоја МСП. Основни циљ развоја МСП је да Република Србија до 2012. године добије снажан, развијен, међународно конкурентан и извозно оријентисан сектор МСП. Постизање овог циља ће имати за резултат значајне економске и друштвене користи за Републику Србију: виши животни стандард, значајан пораст запослености, снажнији и равномернији регионални развој, убрзање процеса интеграције Србије у ЕУ, веће могућности улагања у образовање, здравство, социјалну сигурност и др.

Мере политике подршке развоју МСП. Полазећи од циљева и стратешких праваца развоја датих у Европској повељи о малим предузећима и Стратегији развоја МСП и других докумената Владе, остварење циља да Република Србија добије снажан, развијен, међународно конкурентан и извозно оријентисан сектор МСП до 2012. године, тражи следеће краткорочне мере и активности, те дугорочна одређења:

1. Стварање стимулативног пословног окружења за развој МСП. И поред значајног напретка у области дерегулације привредног система МСП у Републици Србији суочавају се са врло великим бројем прописа, сложеним процедурама у свакодневном пословању. То представља велики терет за ограничене финансијске, управљачке и људске ресурсе МСП. Неопходно је дугорочно и истрајно радити на креирању модерног законског оквира који ће подржати пословне активности МСП. У том процесу значајну улогу треба да има Савет за регулаторну реформу, који у кратком року треба да преузме водећу улогу у процесу дерегулације. Краткорочно тежиште активности треба да буде на имплементацији већ припремљених препорука, што ће омогућити МСП да раде у много једноставнијем окружењу, правно и законодавно далеко сигурнијем. Циљ нових и измењених прописа треба да буде да МСП максимално олакшају пословање.

2. Институционална подршка МСП. Техничка (нефинансијска) помоћ обухвата различите облике подршке развоју пословања предузећа као што су: тренинг, услуге пословног саветовања, техничка и управљачка помоћ, тржишно пословање (маркетинг), физичка инфраструктура и др. Иако је доста тога урађено да би се побољшао квалитет институционалне подршке МСП - првенствено кроз померање фокуса активности министарстава и оснивање

нових агенција за подршку развоју МСП на националном и регионалном нивоу - Влада треба да све институције у Србији релевантне за развој МСП учини „осетљивијим” на потребе сектора МСП. Систем институционалне подршке МСП има три нивоа:

-Креирање нове политике и стратегије на нивоу министарстава. Министарство привреде је одговорно за стратешко одлучивање у вези са сектором МСП као целине, а надлежна министарства за поједине сегменте сектора МСП;

-Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа и предузетништва је на националном нивоу одговорна за имплементацију политике и стратегије развоја МСП.

-Пружање директних услуга МСП на регионалном нивоу. Влада у сарадњи са страним донаторима до сада је основала 13 регионалних агенција за подршку развоју МСП са око 12 подцентара, чиме је покривено око 80% територије Републике Србије (без територије Аутономне покрајине Косова и Метохије).

У институционалној организираности пружања услуга подршке треба узимати у обзир да је последњих неколико година дошло до значајних промена у принципима на којима се заснива пружање услуга подршке. Уместо да непосредно пружа услуге, подршка Владе треба да се фокусира на развој тражње на тржишту услуга подршке, да замени директно пружање услуга развојем мреже посредника који ће пружати те услуге, као и да субвенционише прецизно одређене програме подршке у временски ограниченом периоду.

3. Државна управа и МСП. За сектор МСП правна и законска реформа није, сама по себи, довољна, већ треба да буде праћена сталним унапређењем квалитета и ефикасности државне управе. Предузеће треба посматрати пре као клијента кога треба услужити, него као субјекта кога треба контролисати. У том смислу наставак и интензивирање реформе система државне управе може значајно допринети ефикаснијем пословању МСП.

4. Лакши приступ капиталу и подршка финансијских институција МСП. Прибављање неопходног капитала представља један од најтежих проблема за већину МСП. Свесна тог проблема Влада је до сада предузимала и предузима посебне мере да би обезбедила и олакшала финансирање МСП. Те активности реализовале су се превасходно преко специјализованих владиних институција, као што су: Фонд за развој Републике Србије, НСЗ и Гаранцијски фонд. Фонд за развој Републике Србије највећи део кредита задњих година одобрава малим и средњим предузећима, а од 2003. и предузетницима. НСЗ подстиче предузетништво кроз програм самозапшљавања креиран да подстакне отварање нових предузећа. Програм је намењен незапосленима са предузетничком иницијативом. Гаранцијски фонд гарантујући банкама и другим финансијским организацијама део кредита које одобравају МСП охрабрује банке да одобравају зајмове МСП.

Ради лакшег оснивања нових малих предузећа и предузетничких радњи неопходно је до краја 2006. године основати Фонд почетног капитала (Start-up Fund), као и обезбедити правни оквир за успостављање и рад микрофинансијских кредитних организација. И поред великог значаја ових активности, Влада може да обезбеди само део капитала за финансирање МСП. Неопходно је створити законске претпоставке (доношењем Закона о инвестиционим фондовима, пре свега) за оснивање специјализованих фондова за власничко и кредитно финансирање МСП (Фондови смелог капитала (Venture Capital Fund) Инвестиционе компаније МСП, кредитне компаније МСП и др), као и стварати услове за прилив нових приватних инвестиција у МСП.

5. Међународна конкурентност МСП. Међународна конкурентност је од виталног значаја за будући успех МСП у Републици Србији. Приоритет Владе је континуиран развој и унапређење пословања предузећа у Републици Србији у правцу међународно признатих стандарда, нарочито у области развоја капацитета предузећа, стандарда квалитета и иновација. Влада треба да допринесе унапређењу окружења у коме послују МСП кроз имплементацију одговарајућих мера политике развоја МСП: доступност информационих, саветодавних и тренинг услуга МСП које су доступне и МСП у свим тржишним економијама. Ове услуге ће

пружати: регионалне агенције за развој МСП и национална мрежа пословних консултаната (сервис провајдера).

6. Повећање нивоа знања и способности у сектору МСП. Развој МСП подразумева подизање нивоа знања и способности неопходних за рад у сектору МСП. С тога је до 2009. године потребно знања неопходна за оснивање нових предузећа, успешно управљање МСП, разумевање феномена предузетништва, као и знања неопходна за успешнији рад у МСП интегрисати у формални систем образовања на свим нивоима као и неформални систем образовања и доживотног учења одраслих. Поред одговарајућих знања реформа образовног система захтева и развој одговарајућих вештина за успешно вођење и рад у МСП.

7. Лакши приступ МСП међународном и домаћем тржишту. Повећање извоза је од кључног значаја за Републику Србију, а МСП ту могу да дају значајан допринос. Повећању извоза допринеће све раније споменуте мере којима се повећава конкурентност МСП, али и осмишљена политика подстицања извоза.

Да би се циљ остварења конкурентности МСП на међународном тржишту у потпуности остварио, политика конкурентности на домаћем тржишту мора бити у складу са међународним трговинским уговорима и обавезама земље. Важно је да у пословању на домаћем тржишту МСП у Републици Србији имају отворен приступ локалним тржиштима, што се може постићи:

-Повезивањем великих предузећа и МСП као подизвођача радова. Везе између великих предузећа и МСП, нарочито у области подуговарања. Међународни је тренд да се велика индустријска предузећа фокусирају на кључне активности док споредне активности дислоцирају другима - подизвођачима. Подуговори се сматрају есенцијалним за индустријску конкурентност. Штавише, мрежа МСП - подизвођача је позитиван фактор за подстицање СДИ. Приватизација и, са њом повезано, реструктурирање српских великих предузећа мора укључити чвршће пословне односе са МСП, преко подуговора.

-Јавним набавкама кроз уговоре са државним и јавним сектором за снабдевање производима, као што су униформе, школски намештај, опрема за болнице, грађевински материјали и др. Велика предузећа су обично у бољем положају за испуњавање услова у оквиру система јавне набавке преко тендера, али су многе владе предузеле мере да МСП обезбеде отворенији приступ кроз боље информисање и поједностављење процедура тендера. Отуда одговарајуће измене Закона о јавним набавкама могу допринети већој заштити МСП на тржишту јавних набавки.

8. Значај информационо комуникационих технологија (у даљем тексту ИКТ) за развој МСП. Међу савременим технологијама посебан значај имају ИКТ и Интернет. Владе великог броја земаља се све више ослањају на могућности Интернет-а, да би побољшали приступ МСП информацијама и да би обезбедили већу једнакост у приступу могућностима за МСП и велика предузећа у областима као што су, на пример, јавне набавке.

Све земље чланице ЕУ су посвећене увођењу е-влда у року од око 5 година, тако да ће сва МСП, која су повезана са Интернетом, бити у могућности да обављају своје трговинске и новчане трансакције „on-line”. Постоје три главна аспекта е-влда која су од посебног интереса за предузећа: усаглашеност са законским и пореским прописима; информације о јавним услугама намењеним предузећима и могућности у области јавних набавки.

Развој ИКТ система у Републици Србији, као и у осталим транзиционим земљама у почетној је фази развоја. У циљу подстицања развоја ИКТ система припремљен је Нацрт Националне стратегије за информационо друштво, а у току је израда Стратегије развоја система е-управе.

Усвајањем Закона о електронском потпису створене су претпоставке за почетак е-трговине, а Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја уређена су права на приступ информацијама од јавног значаја којима располажу органи јавне власти.

Основне активности и приоритети:

-Стратешко плански оквир - заокружити стручну и стратешко планску документациону основу за успешан, координиран, ефикасан и економичан развој и имплементацију система е-управе на свим нивоима Републике Србије;

-Методолошки оквир - дефинисање методологије развоја и увођења система е-управе којом ће се обезбедити функционално технолошко јединство система, као и координирано управљање развојем система е-управе;

-Регулаторни оквир - нормативно регулисати процес развоја, имплементације и функционисања система е-управе у оквиру чега јасно дефинисати одговорности, права и обавезе свих субјеката у систему;

-Стандардизација - извршити анализу, избор и прилагођавање постојећих, као и развој и израду нових препорука и стандарда потребних за успешну имплементацију система е-управе;

-Инфраструктурни пројекти од заједничког интереса - обезбедити реализацију пројеката који представљају конкретна решења од заједничког интереса у систему е-управе;

-Едукација и подршка - подизање нивоа знања и обезбеђивање одговарајућих кадрова, као и континуирана подршка у процесу развоја и имплементације система е-управе на свим нивоима;

-Праћење и евалуација - дефинисати индикаторе за праћење и критеријуме евалуације у процесу развоја и имплементације система е-управе на свим нивоима;

-Промотивне активности - у циљу повећања укупне информисаности о предностима и значају развоја система е-управе и примене ИКТ уопште.

9. „Сива” економија. И поред значајног степена смањења „сиве” („неформалне”) економије, чему је посебно допринео Закон о порезу на додату вредност, као и увођење фискалних каса, процењује се да „сива” економија и даље чини око једне четвртине БДП-а и да запошљава близу милион људи. Величина „сиве” економије креира значајне проблеме за привреду, укључујући смањене приходе од пореза па све до нелојалне конкуренције регистрованим бизнисима. Борба против „сиве” економије подразумева комбинацију подстицајних и репресивних мера. За успешно сузбијање сиве економије неопходан је општи политички консензус и комплексна акција свих друштвених фактора.

Приоритетне мере у сузбијању сиве економије могу се поделити у две основне групе:

1) Наставак започетог процеса континуираног побољшања услова за пораст удела легалних субјеката у формирању друштвеног производа, а нарочито:

-Поједностављење регистрације делатности, посебно тзв. Ситног бизниса;

-Смањење пореза и доприноса уз ширење круга обвезника;

-Поједностављење вођења обавезних евиденција посебно у ситном бизнису;

-Пореске стимулације за ново запошљавање;

Унапређење методологије праћења и истраживања утицаја сиве економије на укупну привредну активност;

-Реформу правосуђа;

-Бољу информисаност и едукацију инспектора, послодаваца, запослених и незапослених поготово у ситуацији честе измене законске регулативе.

2) Унапређење рада постојећих органа државне управе, а нарочито:

-Реформу инспекцијских служби и доношење одговарајуће законске регулативе у циљу да се омогући и боља вертикална повезаност инспекцијских служби, преиспита казнену политику, али и да покрене питање контроле рада самих инспектора, критеријума за избор инспектора и њихове деполитизације и др.;

-Унапређење рада пореских органа - боља техничка опремљеност (изградња и повезаност рачунарске мреже, набавка возила, форензичке опреме, специјалне опреме за електронски надзор и др);

-Јачање контролних механизма - за успешно и ефикасно функционисање контролних механизма од изузетне је важности међусобно повезивање, заједнички рад и размена података између појединих сегмената управе.

10. Дијалог приватног и јавног сектора. Претпоставка доброг система подршке предузећа јесте да се најпре идентификују најзначајнија ограничења и дефинишу могућа решења. Добар начин да се то ефективно уради и да се креира кохерентан систем подршке јесте дијалог приватног и јавног сектора. У свету растуће међузависности, конкуренција између предузећа све више се своди на конкуренцију различитих система односа јавне власти и сектора приватних предузећа.

11. Промовисање предузетништва и информисање јавности о стратегији развоја МСП. Влада је свесна значаја информисања јавности о стратегији развоја МСП за обезбеђење максималне подршке и за главни привредни циљ - прогресиван и експанзиван сектор МСП. Имплементација стратегије развоја МСП започета је узимајући у обзир широко распрострањено мишљење да су јавно мњење и институције у Републици Србији неинформисани и да имају превасходно негативан став о предузећима и предузетницима. Да би се променили негативни ставови према предузећима и предузетницима, биће потребно континуирано информисање о томе шта и са којим циљем Влада ради у вези са сектором МСП.

5.2.4. Интернационализација: подстицање извоза и СДИ

(а) Подстицање извоза

Стање и проблеми. У Републици Србији су, након 2000. године, остварене релативно високе стопе раста извоза али је апсолутни ниво извоза и даље изразито низак и земља бележи огроман спољнотрговински дефицит. Солидан раст робног извоза Србије у 2004. години и 2005. години остварен је уз благо погоршање структуре извоза, односно уз „форсирање извоза”, што значи да се извоз све већим делом заснива на производима нижих фаза прераде, јер домаћа привреда није у стању да на кратак рок унапреди своју извозну понуду. Имајући у виду врло кратак период да би предузети реформски захвати дали ефекте, чини се да Република Србија практично и нема избора у погледу основе за повећање извоза на кратак рок.

Робни извоз Републике Србије доминантно чине сировине и репродукциони материјали, што је карактеристика извозне понуде недовољно развијених земаља. Структура извоза Републике Србије по факторској интензивности производа у периоду 1990-2005. године, показује да је преовлађујући део домаћег извоза базиран на ресурсним (и примарним производима) као и радно интензивним производима, и да се ту ситуација није променила од 2000. године. Код развијених и напреднијих земаља у транзицији ресурсно интензивни производи у просеку чине преко два пута мањи удео укупног извоза него у Републици Србији.

Табела 20: Структура извоза Србије по факторској интензивности производа у 1990-2005. (у %)

Факторска интензивност	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ресурсно интензивни производи	35,8	48,0	43,9	50,4	44,6	56,8	56,6
Радно интензивни производи	29,9	24,1	31,8	26,8	25,3	23,4	24,2
„Human Capital” интензивни производи	33,8	22,6	21,6	20,5	28,5	19,2	18,9

Извор: РЗС.

Структура извоза Републике Србије по индустријским гранама показује пораст удела водеће четири индустријске гране (основни метали, производња прехранбених производа, производња производа од гуме и пластике, хемија), које чине око половине укупне индустријске производње и више од три петине извоза. Индикативно је да су код ових грана приватизациони процеси далеко одмакли и да се њихово повећање производње у последње две

године добрим делом заснива на страним поручбинама. Ове индустријске гране имају натпросечни раст извоза последњих година што указује да се полако кристализује конкурентан део индустрије.¹³ Од индустријских грана са значајнијим уделом у извозу, осетан раст производње након 2000. године (изузев 2003. године) оствариле су и производња кокса и деривата нафте, производња металних производа (осим машина) као и производња моторних возила и приколица. Глобално посматрано, водећи извозни производи Републике Србије нису знатније изменили свој поредак на извозној скали у последњих десетак година. Републике Србија има компаративне предности, пре свега, код производа пољопривредне и прехранбене индустрије, основних метала, гуме, одређених одевних предмета и хемијских производа, што је у складу са расположивошћу природних ресурса и ценом радне снаге. Заснивање извоза на овим производима, који у међународним оквирима имају све мањи значај, свакако, није дугорочно решење. Ипак, посматрано на краatak рок, ови производи могу допринети повећању извоза Републике Србије.

Због великог броја запослених у текстилној индустрији за Републику Србију је значајно да се у овој грани, која је у изразито тешком стању, у перспективи оствари значајнији раст извоза. Без обзира на чињеницу да је у 2005. години одобрен бесцарински третман текстилној индустрији Републике Србије у извозу на тржиште ЕУ, краткорочно посматрано изгледи за повећање извоза ове гране нису велики. Неке шансе ипак постоје када су у питању дорадни послови, и то захваљујући близини тржишта ЕУ. Шансу за раст производње и извоза, представља формирање кластера у овој грани. Кластери би могли подстакнути настанак мањег броја нових марки производа, уз смањивање трошкова извоза. Турска представља одличан пример успешног функционисања кластера у текстилној индустрији.

ЕУ је главно извозно тржиште Републике Србије. Упоредни преглед структуре извоза Републике Србије, нових земаља чланица и земаља кандидатка на тржиште ЕУ показује да је њихова структура далеко повољнија и да се углавном заснива на производима виших фаза прераде. Низак коефицијент сличности структуре извоза Републике Србије на тржиште ЕУ са структуром екстерног увоза ЕУ показује да структура извоза Републике Србије нема критичан ниво подударности са интерном увозном тражњом ЕУ, што указује на мањи потенцијал за будућу међусобну размену, али и на ризике тзв. асиметричних шокова и повећаних трошкова прилагођавања код процеса интеграције Републике Србије у ЕУ. Кретања у коефицијенту сличности у периоду 2000-2005. године, показују да се не може говорити о приближавању структура. То посредно указује на стагнантност „квалитета” српског извоза у ЕУ. Исти показатељ за напредније земље у транзицији је на далеко вишем нивоу.

Извоз услуга из Републике Србије у периоду 2000-2005. године растао је по просечној годишњој стопи од 30,9%, док је просечна годишња стопа раста укупног извоза (роба и услуге) износила 24,8%. Просечно годишње учешће извоза услуга у укупном извозу за период 2000-2005. године било је 25,1%. Највећи извори девизног прилива од размене услуга са иностранством су класичне услуге¹⁴. Обзиром да процес приватизације и реструктурирања у производњи класичних услуга још увек није приведен крају, може се закључити да могућности раста услуга и девизних прихода од њихове размене са иностранством нису ни приближно исцрпљене. Раст обима класичних услуга ће деловати подстицајно на раст домаће производње

¹³ Гране у којима је остварен пораст извоза у 2005. су: основни метали 48%, производња гуме и пластике 27%, прехранбена индустрија 9%, хемија 25%.

¹⁴ Према подацима Платног биланса за 2005. годину, класичне услуге (туризам, саобраћај, услуге у области комуникација и инвестициони радови) су са 55% учествовале у оствареним приходима од извоза услуга (који је у 2005. износио 1617 мил. УСД). Поред класичних услуга, значајно је било и учешће пословних, професионалних и техничких услуга (14,6%) и услуга посредовања у вези са трговином (9,1%). Извор: НБС. Центар за истраживања. Приходи и расходи по основу услуга у периоду јануар-децембар 2005. године. (преузето са www.nbs.yu).

робе, а према томе и на раст извоза роба. Сектор услуга може бити веома привлачан и за иностране инвеститоре.

Циљеви. Стално и брзо повећавање извоза је један од кључних задатака пред којима се налази српска привреда. Из сценарија произилази, да би за реализацију предвиђених стопа привредног раста стопе раста извоза морале да се крећу између 19%, у базичном сценарију и 21% у основној варијанти. Тако високе стопе раста извоза је могуће постићи само уз значајне промене структуре извоза у смислу повећања учешћа производа са већом додатом вредношћу на запосленог и са значајним повећањем извоза услуга.

Мере и активности. Колико ће Република Србија бити успешна у својим будућим извозним напорима и у реализацији сценаријем задатих стопа раста извоза зависи од свеукупне успешности привреде и друштва у целини да реализира предвиђене реформе за завршетак транзиције и подизање конкурентности привреде. Раст извоза ће бити неке врсте резултате свих тих мера и активности. Па ипак постоје неке мере и активности које су од специфичног значаја за повећање извоза.

Реструктурирање реалног сектора. Посматрано на кратак рок, Република Србија може да интензивира извоз производа у којима има компаративну предност, а то су, пре свега, производи нижих фаза прераде. Дакле, на кратак рок повећање извоза ових производа може да представља основу за раст укупног извоза Републике Србије, као и за повећање извоза у ЕУ. На средњи рок, међутим, било какво успешно повећање извоза тражи велике инвестиције и реструктурирање привреде. Због тога имају наставак приватизације и појачан прилив страног капитала (уз трансфер савремене технологије) кључну улогу за повећање извоза. Реструктурирање реалног сектора омогућиће увођење нових производних програма, који ће резултирати производима више фазе прераде.

Специфичне мере подстицања извоза. Улога државе на унапређењу извозних потенцијала привреде углавном се реализује кроз институционалну подршку. Специфичне мере и активности на том подручју су следеће:

-Потребно је стимулирати инвестирање у нове извозне области привреде, посебно препознавање рентабилних извозних програма у раним фазама извоза.

-Влада мора одиграти значајнију улогу у препознавању нових тржишта оснивањем специјализованих институција за истраживање страних тржишта и објављивањем информација о страним тржиштима.

-Улога државе може бити значајна и на јачању репутације домаћег извоза кроз креирање и промоцију извозног националног брэнда и успостављање процедура за лиценцирање које би гарантовале висок квалитет производа. Ове извозне процедуре су много ефикасније у случајевима када не фаворизују само једну, него већи број потенцијалних извозних индустрија квалификованих за овакав вид подршке.

-На светском тржишту данас су посебно значајни неценовни фактори конкурентности, међу којима почасно место припада квалитету производа или услуге. Менаџер који хоће да се нађе на иностраном тржишту мора да има препознатљив производ са аспекта техничко-технолошких карактеристика, што се обезбеђује стандардима ИСО.

Подстицање извоза у ЕУ. Имајући у виду да аутономни трговински преференцијали ЕУ значајно утичу на извоз Републике Србије у ЕУ, од великог значаја је предузети напоре да се дати преференцијали потпуније искористе што, до сада, често није био случај, пре свега, због структуре и квалитета домаћих извозних производа. С тога, у хармонизацији економских односа Србије са ЕУ, паралелно са макроекономским елементима треба извршити и усаглашавање економских компоненти наших пословних система са стандардима ЕУ. Земља мора што пре прихватити стандарде ЕУ, посебно оне који се тичу безбедности при коришћењу производа, заштити здравља и очувању животне средине. Мора се обезбедити да компетентна

сертификациона тела из иностранства издају потврде за наша предузећа о увођењу стандарда ИСО 9000 и др.¹⁵

Следеће подручје је усклађивање трговинских закона са правилима ЕУ, што се односи посебно на области царинског поступка, права надметања, права друштва, рачуноводства, пореза и банкарских прописа. У процесу даље хармонизације царинских стопа са ЕУ треба преиспитати ниво царинских стопа за поједине групе производа који су од значаја за привреду земље.

Подстицање извоза у остале регионе. Уз што пуније искориштавање преференцијала у трговини са ЕУ, Република Србија мора да у што већој мери искористи могућности извоза на тржиште Руске Федерације и у Зони слободне трговине на Западном Балкану.

Слободне индустријске зоне. Недовољно искоришћен потенцијал за подстицање домаћег извоза су слободне индустријске зоне. Светска трговинска организација промовише зоне као изузетно ефикасне и економски исплативе. Карактеристике данашњих слободних индустријских зона у Републици Србији су: низак ниво директних страних инвестиција, трговина је преовлађујућа делатност, а производња је недовољно заступљена. Такође, у слободним зонама Републике Србије нема сарадње са предузећима у залеђу (више о политици о индустријским и технолошким парковима види у поглављу 5.2.3.).

Законом слободним зонама, уврђују се јасни и прецизни критеријуми за оснивање и функционисање слободних зона, у циљу побољшања пословања слободних зона, подстицања производње, запослености, страних инвестиција и извоза робе и услуга.

Новим законским одредбама:

-Обезбеђује се активнија улога органа власти у промоцији, функционисању и контроли рада слободних зона;

-Омогућује се активно учешће органа локалне самоуправе као могућег оснивача зоне;

-Поједностављу се административне процедуре (једноставнији поступак за добијање дозвола и сагласности за почетак рада, укидање лимита страног оснивачког капитала, који је до сада износио 49%, укидање накнаде за царинско евидентирање од 5%);

-Омогућују се додатне пореске олакшице које се односе на порез на добит предузећа, порез на имовину и порез на доходак што ће бити регулисано посебним прописима;

-Образује се Управа за слободне зоне која ће спроводити националну политику развоја зона у циљу повећања СДИ и запослености.

Примена концепта слободних зона утицаће на: повећање извоза и девизног прилива, отварање нових радних места, повећање страних улагања и пренос нових технологија. Концепт слободних зона допринеће спровођењу политике регионалног развоја и напретка појединих, економски заосталих региона, успостављањем сарадње компанија из зоне са предузећима у слабије развијеним деловима земље.

Једна од препрека повећању улагања у Републику Србију је недостатак одговарајућег земљишта за изградњу фабрика, пословног простора и других објеката. Улагање у бесцаринске зоне са инфраструктурном опремљеношћу, у циљу развоја индустријских и технолошких паркова, изузетно би допринело унапређењу Републике Србије као погодног одређишта за страна улагања, чиме би се омогућило превазилажење улоге зона као трговачких и складишних погона.

Улога МСП и кластера на извоз. Стварање повољног регулаторног, административног и институционалних оквира за МСП те за њихово међусобно повезивање (у облику кластера) и за повезивање са већим иностраним и домаћим предузећима, као подизвођачи одређених послова

¹⁵Извоз пољопривредних производа на тржиште ЕУ је знатно мањи од могућности због неиспуњавања ветеринарских, фитосанитарних и санитарних захтева ЕУ. Проблем око издавања сертификата о пореклу производа из СЦГ већ је створио проблеме у односима са ЕУ.

у ланцу производних активности или испоручиоци компоненти, представља још један вид мера и активности државе на подручју подстицања извоза.

(б) Подстицање страних директних инвестиција (СДИ).

СДИ омогућавају укључивање привреде у глобалне привредне и финансијске токове стварањем и повећањем међународно конкурентних, индустријских, услужних и агроиндустријских капацитета за модерну производњу и снабдевање савремених тржишта.

Влада је у марту 2006. године, усвојила Стратегију подстицања и развоја страних улагања. Том стратегијом су утврђене активности усмерене ка унапређењу пословног окружења, обезбеђењу олакшица и подршке у циљу привлачења страних улагања и повећања извоза. Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања за 2006. годину, обухвата неопходне активности у оквиру следећих области: оснивање предузећа са страним улогом; развој инфраструктуре; рад предузећа; реформа државне управе и реформа судства и остале системске мере. У циљу повећања броја и вредности нових улагања у производне секторе привреде неопходно је:

1) у области оснивања предузећа са страним улогом:

-Обезбедити стварање уједначеног визног режима, усаглашавање прописа са ЕУ, обезбедити доступност информација о условима и потребној документацији, олакшати поступак преласка државне границе и одобравање боравка страним држављанима;

-Основати канцеларију која би координирала потупак обезбеђивања потребне документације за отпочињање привредне активности (One-Stop-Shop);

-Обезбедити заштиту интелектуалне својине.

2) у области развоја инфраструктуре:

-Омогућити стицање права својине на грађевинском земљишту и приватним власницима, укључујући и стране држављане;

-Законски уредити поступак давања у закуп земљишта у државној својини;

-Обезбедити правну сигурност и поузданост јавне евиденције непокретности. Поспешити приватну иницијативу код уписа у катастар, премера и обележавања;

-Израдити урбанистичке планове и поједноставити поступак добијања грађевинских дозвола;

-Основати индустријске паркове;

-Обезбедити ефикасне комуналне услуге по одговарајућој цени, улазак приватног капитала у област јавних предузећа кроз укидање монопола јавних комуналних предузећа;

-Обезбедити бржу интеграцију образовног система у савремени европски образовни простор, обезбедити стручне вештине и знања који су у складу са захтевима страних улагача и савременог пословања.

3) у области рада предузећа:

-Успоставити јасан и једноставан фискални систем, са минимумом различитих дажбина и различитих стопа, уз спровођење фискалне децентрализације;

-Размотрити увођење пореских подстицаја за одговорно понашање према животној средини, за улагања у истраживање и развој, као и за улагања у обуку запослених, а евентуално и за отварање индустријских паркова;

-Утврдити и прогласити неразвијена подручја, јер на њих упућују правила о пореским подстицајима одређена пореским законима;

-Усвојити Закон о девизном пословању. Донети нов подзаконски акт у вези висине лимита ефективног страног новца који се може уносити и износити при преласку државне границе;

-Поједноставити царинску процедуру и садржај царинских документата. Наставити са снижавањем царина, а нецаринске баријере треба потпуно укинути;

-Службу царине и инспекције организовати у складу са стандардима ЕУ, где свака служба има јасно одређене активности, без преклапања надлежности, са циљем заштите живота и здравља људи, интереса потрошача и укупног интереса Републике Србије у наступу на међународном тржишту;

-Систем стандардизације и акредитације базирати на новим законима инфраструктуре квалитета, усклађеним са правилима ЕУ и СТО;

-Унапредити правни оквир у области органске пољопривреде;

-Успоставити неопходни законски оквир за заштиту човекове околине, као и за прављање свим врстама отпада, потпуно усклађеног са одговарајућим правилима ЕУ.

4) у области реформе државне управе, реформе судства и осталих системских мера

-Наставити са реализацијом Акционог плана за спровођење реформе државне управе у циљу повећања одговорности и ефикасности државне управе и локалне самоуправе, чиме би се створили услови да општине и градови, односно њихови надлежни органи преузму активну, улогу и у области подстицања страних улагања у привреду;

-Наставити реформу судства - успостављање ефикасног судског система и доследна примена прописа, поред повећања економских слобода, кључни је услов за већа приватна улагања.

5.3. Јачање фактора знања и управљање људским ресурсима

5.3.1. Развој заснован на знању

Главни фактори конкурентности у глобалном привредном развоју су знање и на основу његове примене иновативност производа, нове технологије и систем услуга. Интегрисати развој једне земље у развојни систем заснован на знању подразумева успостављање ефикасног и компетентног истраживачко-развојног и иновационог система за рационалну примену расположивих и нових знања и технологија у развоју нових производа и процеса. Посебно за земље у транзицији, развој заснован на знању и новим технологијама као фундаменталном ресурсу омогућује:

-превазилажење концепта развоја заснованог на коришћењу компаративних предности у јефтином и мање квалификованом раду, природним ресурсима, географском положају и др;

-прикључење глобалном научнотехнолошком развоју, који одређује и условљава услове које земља мора да обезбеди у стратегији достизања и одржавања нивоа знања за развој глобално конкурентне привреде;

-развој за прикључење глобалном техничко-технолошком и производном систему, који је у целини заснован и координиран на бази информационах технологија.

Привреда Републике Србије је у интензивној транзицији. При томе у целини има веома низак и неефикасан иновациони потенцијал што посебно условљава и тражи даљи развој заснован на знању. Технолошки развој оствариван је, пре свега, куповином страних технологија и опреме. Научна и развојна истраживања у Републици Србији, која се врше у постојећим научним и развојним институцијама и на универзитетима, а које превасходно финансира држава нису у највећем обиму генератор знања које може бити озбиљан фактор развоја нове – глобално конкурентне привредне производње.

Према реално процењеном стању у глобалном развојном техничко-технолошком, производном и систему услуга, као и у сопственом научно-истраживачком и иновационом потенцијалу, конкретне циљеве развоја засноване на знању и иновацијама, треба усмерити на:

-развој, утемељен на реалним предностима, преко валоризације природног и људског потенцијала;

-иновативну технолошку ревитализацију финалне производње и посебно специјалне производње високотехнолошког репроматеријала - материјалних инпута (конструкционалних и

функционалних компоненти, склопова, делова, система, хемијских и биохемијских материјала), као и производњу и прераду хране;

-развој и пројектовање конкурентне производње са потпуном интеграцијом најсавременијих технолошких решења за минимизацију загађења;

-организациону, технолошку и културолошку иновацију услужне делатности.

Законске основе за формирање ефикасног система који може стварати квалитетно сопствено знање за развој специјализоване глобално конкурентне производње, су донете у Закону о научноистраживачкој делатности, који дефинише организацију стваралачког рада ради откривања нових знања и Закону о иновационој делатности.

-У систему реорганизованих и акредитованих научних и истраживачко-развојних института, универзитетских институција, развојно-производних и истраживачко-развојних иновационих центара, у побољшаним материјалним условима, неходно је научна и развојна истраживања усагласити са јединственим европским простором у оквиру ЕУ. Уклањањем свих баријера иностраном знању, технологијама и иновационим и производним решењима, сопствено знање и иновативност треба изложити глобалној конкуренцији.

-Такође, требало би развити ефикасан информациони, иновациони и систем трансфера знања и технологија са центрима за информацију, трансфер, едукацију за примену нових знања и решења и др.

-Реалном проценом производне структуре на крају приватизације, која ће имати део са директним развојем заснованим на иностраном знању (стратешки производни системи), за већи део у целомитом производном ланцу који ће и даље имати суштински утицај на национални БДП, треба стратегијски подстицати секторе у којима привреда Републике Србије може применом сопственог расположивог знања и технологија развити глобално конкурентну специјализовану производњу.

-Треба формирати подстицајни амбијент (националном и секторском политиком, фискалним и регулаторним оквирима, планирањем у Националној стратегији) за развој индустријских кластера на бази инфраструктура технолошких инкубатора.

-Сарадњу предузетничког сектора и истраживачких и технолошких институција треба подстицати разним механизмима.

5.3.2. Наставак реформи образовања

Савремене тенденције развоја земаља тржишне привреде показале су да се оспособљавање људских ресурса, за развој и примену нових технологија, налази у самом врху приоритета глобалних националних стратегија и политика социјалног, економског и технолошког напретка. Савремени технолошки процеси полазе и базирају се на високо образованој популацији која је у стању да користи сву расположиву технологију. Развијена друштва теже ка стварању „друштвених знања”. Имајући у виду да се ефекти образовања не одражавају само на појединце, већ и на друштво у целини, може се рећи да знање постаје основни развојни фактор. Специфичност политике образовања је њен изразито дугорочан стратешки карактер.

Концепцијске грешке у образовној политици резултирају одложеним, али тежим последицама, које су прво видљиве на тржишту рада у облику неравнотеже у понуди и тражњи за појединим професијама, да би се на крају манифестовале у општем привредном заостајању.

Стање и проблеми. Систем образовања у Републици Србији, када је у питању успешност и организованост, не поклапа се у потпуности са стандардима ЕУ. Генерално, анализе показују да велики део наше младе генерације није припремљен, ни директно оспособљен за свет рада. Ово се најбоље може видети на основу процене образовне структуре једне генерације ученика основне школе у Републици Србији на крају њиховог образовног

циклуса (оно што би сматрали реалним за тржиште рада - завршетак школовања и студирања у року када могу да примене своје компетенције):

-Између 8–10% ученика генерације завршава високо и више образовање у временском периоду који се може сматрати корисним за запошљавање и имају тежњу да заснују радни однос у земљи. Овом броју може се додати и мања група која завршава академско и струковно образовање у позним годинама, када то знање врло мало утиче на њихов положај на тржиште рада;

-Између 15–20% ученика генерације оспособљено је да се укључи у свет рада после средње школе и на одређен начин одговарају послодавцима за обављање одређених послова, ипак још увек највише младих из ове категорије запошљава се са занатским занимањима;

-Око 20% ученика генерације у току или после образовања напушта Републику Србију, један део то чини после основне, највећи број после средње и више школе и факултета. Од овог великог процента младих, врло мали број се враћа назад у Републику Србију;

-Од 50–55% ученика генерације није оспособљено за свет рада, за њих су потребни додатни облици образовања, преквалификација, обуке или стицање додатних вештина. Од овог броја 30% је са средњом стручном спремом, а око 20% основним образовањем, а најмањи је у овој категорији је оних са високим и вишим образовањем.

На основу претходне анализе исхода образовања у оквиру једне генерације ученика јављају се следећи проблеми:

-„Нефлексибилност” система према могућностима избора и промене занимања још у току образовања. Променљивост програма у току школовања, односно постоји могућност хоризонталне покретљивост су скоро потпуно непостојеће категорије, а то се после рефлектује сталном потребом за преквалификацијом кадрова;

-Одлив на хиљаде младих људи у иностранство у току и после средњег образовања погађа управо најзначајније области развоја електротехнику, информатику, технологију, медицину, фармацију и др;

-Напуштање школа пре завршетка програма (тзв. „drop out”). Овај проблем је најмасовнији у струковном и факултетском образовању;

-Недостатак стандарда и система за очување квалитета у нашем образовању. Што онемогућава стварање одговорних образовних институција, са системом акредитације и сертификације, што би омогућило бољу оспособљеност појединаца за свет рада;

-Немогућност да се одговори на захтеве послодавца, да могу да добију раднике који поседују одређене вештине (аналитичке способности, владају концептима, али и софтверским алатима). У постојећим садржајима постоји подвојеност између теоријске и практичне наставе, што утиче на недовољну оспособљеност ученика и студената да решавају проблеме у привреди.

Циљеви. Циљеви реформе у средњем, вишем и високом образовању у односу на потребе привреде су следећи:

-Оријентација образовања не само ка јачању базичних него и применљивих знања захтева кључно повезивање са светом рада;

-Код младих развити спремност за стручно усавршавање и дошколовавање и усаглашавање степена диплома и квалификација са светским стандардима, као и диверсификацију институционалних облика и модела, програма и метода рада;

-Реформа наставних планова и програма у обезбеђивању функционалне, компјутерске и технолошке писмености, подстичући креативност, развој критичког мишљења и потребних вештина за сваког појединца;

-Развој образовног система базирати на филозофији доживотног образовања. У складу са тим неопходне су мере које ће стимулисати послодавце да улажу средства у обогаћивању знања већ запослених радника како би се они укључили у процесе промена и технолошког модернизовања привреде;

Политика, мере и приоритети (2007-2009. године) су следећи:

-Израда Стратегија развоја образовања и усвајање Стратегије развоја стручног образовања. На основу ових стратегија дефинисати и развити систем акредитације и сертификације;

-Успостављање националних савета на свом нивоима образовања - опште, стручно и високо образовање и образовање одраслих - на нивоу Републике Србије;

-Доношење стратегије развоја и финансирања мреже основног, средњег, струковног и академског образовања са посебним освртом на буџетско и ванбуџетско финансирање и процесе децентрализације. Овај приоритет предвиђа: дефинисање националних, регионалних и локалних критеријума за успостављање мреже средњих стручних школа; дефинисање система увођења нових профила и промену уписне политике уз уважавање свих специфичности локалних средина;

-Доношење акционог програма имплементације стратегије укупног образовања у Републици Србији у складу са привредним друштвеним развојем (од основне школе до докторских студија) и то да се не поставља секторски већ проблемски;

-Увођење опште и стручне матуре, са стратегијом и подстицањем развоја општег образовања у складу са технолошким и научним развојем Републике Србије. То значи да морамо изједначити знања ученика који долазе на факултете и више школе;

-Даљи развој пилот програма у стручном образовању у сарадњи са ЕУ, односно њеним агенцијама, са сталним корекцијама према потребама тржишта рада;

-Дефинисање система реализације праксе у средњим стручним школама што подразумева увођење лиценце за реализацију праксе, дефинисање стандарда за реализацију праксе, увођење уговора о сарадњи са послодавцима, као и формирање регионалних центара који би били добро опремљени;

-Доношење Стратегије развоја социјалног партнерства посебно у областима стручног и струковног образовања и образовања одраслих;

-Успостављање сталног програма тренинга и обуке наставника, уз максимално опремање школа и обавезу да сви наши ученици са 14 година могу самостално да користе рачунаре и интернет;

-Успостављање тела за евалуацију система на нивоима од основног до високог образовања.

Дугорочне мере и приоритети су следећи:

-Успостављање система образовања које ће одговорити комплетном економском, научном и укупном друштвеном развоју Републике Србије, са изграђеним социјалним партнерством и заједничким деловањем свих релевантних актера, са циљем стварања стручњака;

-Успостављање система средњег, струковног и академског образовања које ће одговорити потребама тржишта рада. То образовање треба да буде: атрактивно и доступно свима; усклађено са потребама тржишта рада, под утицајем и других социјалних партнера; широко детерминисано, односно да постави основу за доживотно учење и континуирано оспособљавање; флексибилно; ефективно, тако што омогућава свим учесницима до досегну жељене нивое квалификације; засновано на сарадњи и партнерству; укључено у систем остваривања квалификација и сертификација, као и рационално и функционално у односу на актере процеса;

-Успостављање система тржишне оријентације у одређеним облицима образовања, са успостављеним механизмима евалуације, осигурања квалитета и акредитације, на нивоу европских стандарда;

-Успостављање система доживотног образовања са елементима обуке из вештина и иновацијом знања у складу са развојем технологија, које је обавезно за све оне незапослене који

се налазе дуже на евиденцији националне службе запошљавања и са отварањем формалног система образовања за обуку и образовање одраслих;

-Успостављање система мобилности (ученика, студената и наставника) са околним и другим европским системима образовања;

-Успостављање модерног система финансирања свих нивоа образовања са посебним оквирима за увођење ванбуџетског финансирања и успостављање европског модела издвајања средстава за образовање. У складу с тим, настављање процеса децентрализације и социјалног партнерства са посебним утицајем на елементе образовања за тржиште рада и са већим утицајем и учешћем социјалних партнера, што отвара могућности за тржишну оријентацију професионалног образовања у Републици Србији;

-Увођење националног оквира за квалификације и стварање оквира за каријерно вођење ученика и студената у Републици Србији и свим институцијама образовања без обзира на облик својине и управљања;

-Суштинско укључивање у Европски простор високог образовања, кроз могућност праћења мобилности студената и професора.

5.3.3. Запошљавање и управљање људским ресурсима

Стање и проблеми. У Републици Србији присутна је вишегодишња тенденција опадања броја запослених и раста броја незапослених. Просечан број запослених у 2005. години у односу на 2000. годину смањен је за 1,3% (забележен је благи раст запослености у 2004. години). Укупан број запослених у периоду 2001-2005. године смањивао се по просечној годишњој стопи од 0,3%, а незапосленост је расла по просечној годишњој стопи од 6,6%. Запошленост је у предузећима, установама и организацијама опадала континуирано по просечној годишњој стопи од 2,8%, док је у приватном сектору расла по просечној годишњој стопи од 10,9%.

Док се број запослених у предузећима, установама и организацијама смањивао (за 13,4% у 2005. години у односу на 2000. годину), растао је број запослених у приватном сектору (обухвата приватне предузетнике, лица која самостално обављају делатност и запослени код њих) за 68%. Константан пораст броја запослених у приватном сектору није био довољан да апсорбује целокупан вишак радне снаге из предузећа, установа и организација, која је једним делом одлазила на тржиште рада и повећавала број незапослених.

Укупан број запослених у периоду 2001-2005. године смањивао се по просечној годишњој стопи од 0,3%, а незапосленост је расла по просечној годишњој стопи од 6,6%. Запошленост је у предузећима, установама и организацијама опадала континуирано по просечној годишњој стопи од 2,8%, док је у приватном сектору расла по просечној годишњој стопи од 10,9%.

Укупан број лица која траже запослење повећан је у прве три године транзиције за 23,2% (са 768.595 у 2001. години на 947.296 у 2003. години), док је у 2004. години забележен благи пад незапослености за 0,2% (на 945.027 лица), да би у 2005. години поново био повећан за 4,9% (на 991.807 од чега су 888.386 активно незапослена лица).

У 2006. години настављен је даљи пад запослености уз циклична кретања незапослености¹⁶.

Незапосленост је један од највећих економских и социјалних проблема са којим се Република Србија данас суочава. Она је настала као резултат пада производње током 90-тих и коришћења тржишта рада за решавање социјалних проблема. Структура незапослених је неповољна, високо је учешће дугорочно незапослених, младих, нестручних и жена у укупној

¹⁶ У првих пет месеци остварен је пад укупне запослености за 0,8% у односу на исти период претходне године, а као последица настављања тенденције перманентног опадања броја запослених у предузећима, установама и организацијама (за 3,3%), док је број запослених у приватном сектору повећан за 7,0%.

незапослености. Укупан број незапослених према Анкети о радној снази повећан је за 8,2% у 2005. години у односу на 2004. годину (односно са 665.436 лица у 2004. години на 719.881. у 2005. години). Стопа анкетне незапослености има тенденцију раста, са 18,5% у 2004. години на 20,8% у 2005. години. Стопа незапослености је висока у односу на земље ЕУ, Еуро-зоне и источно Европске земље. У ЕУ-25 просечна стопа незапослености је 8,7%. Изнадпросечну стопу незапослености има Република Србија 20,8%, Пољска 17,7%, Словачка 16,4%, Хрватска 13,8%, Турска 10,3%, Бугарска 9,9%, Грчка 9,8%, Француска 9,5% и др.

Високо учешће дугорочне незапослености (79,0% у 2005. години) у укупној незапослености представља озбиљан проблем, зато што многи од оних који чекају неколико година на посао на крају постају неактивни, што представља губитак људских ресурса и додатни терет за социјалне фондове. Стопа дугорочне незапослености има тенденцију повећања са 14,3% у 2004. на 16,5% у 2005. години. Република Србија има највишу стопу дугорочне незапослености у поређењу са ЕУ, земљама Еуро-зоне, као и земљама у окружењу. У ЕУ-25 стопа дугорочне незапослености је 3,9%. Изнадпросечну стопу дугорочне незапослености има Република Србија 16,5%, Словачка 11,8%, Пољска 10,2%, Бугарска 5,9%, Грчка 5,1%, Немачка 5,0%, Румунија 4,4% и др.

Национална стратегија запошљавања за период 2005-2010. године (усвојена у априлу 2005. године) представља основни стратешки документ за подстицање запошљавања кроз активну инвестициону и развојну политику у периоду од 2005-2010. године. Стратегија обухвата три свеобухватна циља:

- 1) пуна запосленост;
- 2) подизање квалитета и продуктивности рада;
- 3) друштвену кохезију и укључивање на тржиште рада.

Следећи Европску стратегију запошљавања, Национална стратегија запошљавања опредељује пет приоритета и то:

- 1) смањење незапослености и пораст конкурентности на тржишту рада;
- 2) повећање обима и врста активних мера запошљавања;
- 3) помоћ вишковима запослених;
- 4) унапређење социјалног дијалога и ефикасности социјално-економских савета и локалних савета за запошљавање;
- 5) децентрализацију и модернизацију рада НСЗ, уз посебан акценат на:
 - подстицање СДИ и активирање домаће штедне усмерене ка креирању запослености,
 - смањењу регионалних разлика.

Стратегија промена Националне службе запошљавања за период 2005-2008., усвојена је у септембру 2005. године, у циљу развоја ефикасног и ефикасног пружања услуга и трансформације НСЗ у правцу модерног јавног сервиса. Стратегија промена НСЗ предвиђа да се до 2010. године, у потпуности остваре три међузависна правца реформе:

- оријентација на потребе клијената;
- децентрализација;
- развој праћења и вредновања.

Национални акциони план запошљавања за период 2006-2008. године (усвојен је у мају 2006. године), утврђује мере и активности на реализацији Националне стратегије запошљавања у циљу повећања нивоа запослености, пружања подршке запошљавању, смањења незапослености и превазилажења проблема на тржишту рада са којима се Република Србија суочава у току процеса транзиције ка тржишно заснованој привреди.

Циљеви:

-Смањење незапослености, отварање нових радних места и јачање институција тржишта рада, чије функционисање доприноси смањењу незапослености и убрзању процеса

приближавања стандардима ЕУ у области запошљавања и функционисања служби за запошљавање;

- Смањење и превенција дугорочне незапослености (преко 12 месеци) у укупној, предузимањем мера и активности на јачању сарадње између НСЗ и послодаваца како би се утврдили број и структура слободних радних места и укључивање дугорочно незапослених у програме за активно тражење посла;

- Повећање стопе запослености засновано на бржем развоју МСП;

- Повећање запослености угрожених и маргиналних група (инвалиди, Роми и избегла и расељена лица) путем реализације посебних програма намењених овим групама;

- Повећање стопе запослености код младих у старосној групи 15-24 године;

- Јачање активних мера запошљавања које подразумевају подстицање предузетништва, samozapošljavanje путем започињања сопственог бизниса, субвенције за запошљавање одређених категорија незапослених у висини доприноса за обавезно социјално осигурање које плаћа послодавац, додатно образовање и обуку, обуку за активно тражење посла у клубовима, подршку пословних центара у samozapošljavanju, запошљавање на јавним радовима;

- Веће улагање у развој људског капитала (образовање) и доживотног учења;

- Веће учешће флексибилних облика рада (рад са скраћеним радним временом, рад на одређено време, привремени послови, рад за више послодаваца, и сл.) у укупном запошљавању;

- Смањење неформалног рада;

- Модернизација НСЗ и развој агенција за запошљавање;

- Подршка активном старењу;

- Унапређење социјалног дијалога.

Мере и активности

Законска регулатива

Донеће се:

- Закон о изменама и допунама Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености. Поједина питања ближе ће се одредити (дефиниција и обавезе лица која траже промену запослења), поједина прецизније уредити (агенције за запошљавање, брисање лица са евиденције, престанак вођења евиденције, надзор над применом закона), поједина питања регулисати на другачији начин (индивидуални план запошљавања, однос између корисника средстава и НСЗ код једнократне исплате новчане накнаде), а мере активне политике запошљавања проширити и нарочито усмерити ка појединим категоријама лица;

- Закон о заштити грађана Републике Србије на раду у иностранству. Уредиће се и обезбедити заштита у поступку запошљавања и током рада и боравка наших грађана и њихових породица у иностранству;

- Закон о запошљавању лица са инвалидитетом. Уредиће се област запошљавања лица са инвалидитетом у складу са међународном правном регулативом и позитивним резултатима праксе земаља у којима се оваква врста законских прописа већ спроводи.

Мере активне политике запошљавања:

- Укључивање незапослених лица која се налазе на евиденцији НСЗ дуже од 12 месеци у програме активне политике запошљавања, програме додатно образовања и обука;

- Доношење Програма запошљавања и samozapošljavanja младих;

- Утврђивање подстицаја за запошљавање младих;

- Обезбеђивање дугорочно незапосленим младим лицима коришћење више врста услуга укључивањем у мере активне политике запошљавања преко НСЗ;

- Подстицање запошљавања лица са инвалидитетом;

- Стимулативне мере за улагање у истраживање и развој;

- Прилагодити систем образовања потребама тржишне економије и посебно програмима МСП;

-Олакшање приступа МСП јефтинијем капиталу путем посебних кредитних линија, нарочито мање развијеним регионима, развој система за микрокредитирање и олакшање приступа МСП новим тржиштима;

-Ширење праксе флексибилних облика запошљавања погодних за старије, посебно за жене;

-Повећање броја старијих лица укључених у програме активне политике запошљавања;

-Побољшавање положаја и подстицање запошљавања жена на тржишту рада;

-Стимулисање незапослених и социјално угрожених лица да активно траже посао;

-Постепено смањивање пореза на зараде и збирне стопе за социјално осигурање;

-Унапређење односа и сарадње између НСЗ и центара за социјални рад;

-Укључивање незапослених у програме активног тражења посла, у програме додатног образовања и обуке, у програме самозапошљавања и новог запошљавања;

-Организовање јавних радова;

-Активно промовисање флексибилних облика рада међу послодавцима и запосленим;

-Успостављање тока услуга у НСЗ, оријентација на потребе клијената и тржишта рада, омогућавање остваривања права незапослених лица која нису везана за спровођење активних мера, унапређење развоја информационог система;

-Подстицање предузетника и послодаваца на легалан рад путем смањивања пореза и доприноса;

-Јачање контролне функције институција на тржишту рада везане за примену законских прописа из области радних односа (инспекцијски надзор);

-Иновирање националног система класификације занимања (NOC);

-Развој националног оквира квалификација (NQF);

-Развој стандарда учења и образовања одраслих и сертификације стечених знања;

-Унапређивање социјалног дијалога на свим нивоима;

-Подстицање и развој страних улагања;

-Подстицање развоја МСП;

-Подстицање развоја туризма са становишта могућности запошљавања;

-Подстицање развоја пољопривреде са становишта могућности запошљавања.

5.3.4. Истраживање и технолошки развој

Стање и проблеми. Научноистраживачка и иновациона делатност представљају основну покретачку снагу укупном технолошком развоју једне земље. Искуства развијених земаља то управо и потврђују, јер оне не улажу значајна средства у истраживање и развој зато што су богате, већ су богате и зато што улажу средства у сопствена истраживања и развој. Да би се из статуса земље у транзицији прешло у статус развијених земаља, целокупно друштво у Републици Србији се мора окренути стварању и примени сопственог знања, користећи светска искуства у овој области.

У овом тренутку у Републици Србији постоји велики јаз између науке, истраживачко-развојног сектора и иновационог стваралаштва са једне стране и привреде, односно свеукупног друштвеног живота, са друге стране. Трансфер знања, нових достигнућа, иновативних резултата или примера добре праксе је још увек оптерећен многим потешкоћама. Свакако да је то последица тешког кризног периода кроз који је наше друштво пролазило, што је проузроковало да се развојна компонента у привредном и свакодневном животу смањивала до мере када је постала толико мала, да значајно утиче на конкурентност наше земље у односу на друге.

Један од основних досадашњих, проблема је био непрепознатљивост укупног научно-истраживачког и иновативног потенцијала којим располажемо и непостојања јасне и потпуне

слике о њиховом кадровском, техничком и просторном распореду. Такође, јављао се и проблем препознавања експертских целина у појединим областима, од стране потенцијалних корисника, па се не ретко посезало и за страним решењима у ситуацији када се располагало са валидним домаћим знањима и могућностима. Истовремено, у претходном периоду вршена је концентрација научног, истраживачког и иновационог потенцијала у великим центрима, што је довело до једног вида њиховог „отуђења” од решавања конкретних проблема у привреди, односно примени знања у циљу локалног и регионалног развоја. На тај начин, ова врста делатности могла је да се врши само на универзитетима, факултетима и институтима. То је проузроковало да су поједини региони остајали без кадрова који су могли бити носиоци њиховог развоја, а инфраструктурни објекти који су некад коришћени, материјално и кадровски су запуштани. У исто време млади људи који су имали жељу да се баве овом делатношћу нису остваривали ни своје елементарне егзистенцијалне потребе у великим градовима, што је узроковало пад квалитета њиховог рада, услед непрекидне борбе за задовољењем основних егзистенцијалних потреба. Све то је допринело паду атрактивности бављења научноистраживачким и иновативним радом у Републици Србији код младих људи и већем окретању дисциплинама које нису директно повезане са већим стваралаштвом материјалних добара и повећањем БДП наше земље.

У периоду почетком деведесетих, дошло је до централизације свих локалних фондова унутар републичких министарстава, што је довело до нарушавања утицаја локалних самоуправа и њихове привреде на развој и образовање њима потребних кадрова, тако да је сегмент којим би се подстицале локалне иницијативе и иновативност практично угашен.

Образовање, као основни предуслов развоја и технолошког напретка је у протеклом периоду значајно нарушено, услед немања јасне државне стратегије привредног развоја, тако да су млади људи препуштени сопственом избору профила, не у смислу јасних перспектива, већ пре свега потенцијалних афинитета или што је све присутнија појава, тражења линија мањег отпора и стицања, не ретко, „квази образовања” које је практично у нашим условима неприменљиво.

У овом тренутку, веома мали број стручних школа одржава одређене везе са локалним привредним субјектима али су и те везе врло слабе. Постоје одређени примери где су локални предузетници прихватили да пружају одређену стручну услугу у пружању радне праксе, која није добро регулисана и генерално се слабо практикује, као и на техничким факултетима где је веома тешко организовати стручну праксу за студенте. Придржавајући се прописаних општих наставних програма, веома је тешко прилагодити наставне садржаје специфичним потребама и могућностима привреде. Истовремено, привреда не осећа одговорност да утиче на рад локалних школа, као и факултета и круг се затвара, али са негативним последицама. Податак да у последњих двадесетак година готово да није забележен случај да је предузеће (или група предузећа) основало јавну стручну школу за потребе обуке својих будућих радника или исказало потребу за стручњацима са посебним специјалностима које би се реализовале на факултетима, је више него забрињавајући.

Циљеви. Један од основних циљева Националне стратегије мора бити успостављање приступа у нашем друштву да се само сопственим знањем, истраживањима и развојем, као и њиховом применом и стварањем иновација може одржати корак у технолошкој трци и бити конкурентан на светском тржишту.

Да би се то постигло, неопходно је омогућити приближавање привреде и истраживачко-развојног и иновационог потенцијала на целој територији Републике Србије, на интегрисан и са светским искуствима усклађен начин, а истовремено прилагођен нашим могућностима. Ово је могуће остварити ако се успостави што већа дисперзија нашег научно-истраживачког и иновативног потенцијала и његово стављање у функцију укупног развоја земље, уз повезивање на регионалном и локалом нивоу.

Циљ Националне стратегије до краја прве године њеног важења је да сви челници локалних самоуправа буду обучени на који начин се може успоставити структурна и организациона веза између постојећих привредних организација и новоуспостављених иновационих организација, као и потпуна информисаност у погледу текућег стања научно-истраживачког и иновативног потенцијала у Републици Србији. Истовремено, неопходно је успоставити систем подстицајних мера за сва привредна друштва и предузетнике који у свом раду улажу у развој и повећање обима иновативности и проналазаштва, а да то буде јасно и доступно свима.

У првој половини важења Националне стратегије потребно је створити услове да се све локалне самоуправе повежу на јединствену информационо-комуникациону мрежу и да се успоставе потпуни законски основи за електронско пословање, а да се до краја њеног важења сва привредна друштва укључе на систем е-пословања. Истовремено, до тада је циљ да свака локална самоуправа у Републици Србији има бар један истраживачко-развојни центар, независно од облика власништва (који, сходно законским одредбама, мора имати најмање осам запослених са високом стручном спремом од чега најмање два доктора и два магистра наука), као и пословно-технолошки инкубатор, а да се у сваком универзитетском центру успостави бар један научно-технолошки парк, независно од врсте преовлађујуће делатности у самом парку.

Један од основних циљева Националне стратегије мора бити њен снажан утицај на укупни образовни систем, који је неопходно трансформисати, како би постао способан да развија истраживачки приступ и иновативност код свих полазника од основаца до студената. Задатак је стварања амбијента да сваки појединац у Републици Србији иновативно размишља и решава проблеме, са циљем да сопствену идеју преточи у иновацију и допринесе развојној компоненти наше земље.

Циљ Националне стратегије, већ у првој половини њеног важења, мора бити стварање услова у којима ће се привреда активно укључити у креирање потребних профила и специјалности на свим нивоима образовања и превођење садашњег образовног система у „иновативно образовање”.

Паралелно са свим наведеним циљевима, као неизоставни сегмент је развој информатичког друштва у Републици Србији.

Мере и активности. Које мере треба предузети, као међукорак, да би се наведени циљеви и остварили, како бисмо достигли ниво иновативног друштва? У првом реду неопходно је успоставити организационе јединице, функционалне механизме и активности који могу подстаћи укупну истраживачко-развојну и иновациону делатност, на свим нивоима у Републици Србији. Такође, посебно је потребно:

-Обезбедити системске услове да новостворено и акумулирано знање, као и инвентивност буду главни покретачи и основа привредног и друштвеног развоја Републике Србије;

-Одржавати постојећу и подстицати стварање нове инфраструктуре, потребне за развој и примену научних резултата и иновација, у циљу динамичног економског развоја Републике Србије;

-Непрекидно стварати услове за запошљавање високостручног кадра у Републици Србији, као и услова за повратак стручног кадра који је привремено напустио земљу;

-Применити принцип конкуренције и принцип сарадње као основних покретачких елемената развоја;

-Укључити све потенцијале друштва у правцу сталног стварања и развоја иновација.

Да би се ово постигло, неопходна је доследна примена Закона о научно-истраживачкој делатности и Закона о иновационој делатности.

Једна од основних мера у овој области мора бити успостављање ваљане евиденције кадровског и инфраструктурног потенцијала, као и евиденције пројеката и остварених

результата. Стварањем Регистра иновационе делатности и Регистра истраживача и опреме створиће се препознатљива и лако доступна база података, која ће омогућити њихово најбрже могуће повезивање са потенцијалним корисницима од стране привреде.

Законом о иновационој делатности уведене су категорије високотехнолошких и средњетехнолошких привредних друштва, у циљу јасне диференцијације оних привредних друштава које улажу у истраживање и развој, у односу на оне који то не чине.

Као високотехнолошка привредна друштва у Регистру ће се евидентирати она привредна друштва која у истраживања и развој улажу више од осам процената од својих расхода на годишњем нивоу, а као средњетехнолошка привредна друштва она која у истраживања и развој улажу између три и осам процената од својих расхода на годишњем нивоу.

Подстицај стварања што већег броја високих и средње-технолошких привредних друштава у Републици Србији се мора извршити пре свега кроз мере фискалне политике и то већ на самом почетку периода примене Националне стратегије.

Да би се привредна друштва подстицала на улагање у истраживање и развој, неопходно је створити и мрежу организација које се тиме баве, поред постојећих института и факултета, а које могу бити веома флексибилне у погледу тематике и у исто време лако доступне и присутне „на самом терену” где је потребно решавати одређене проблеме. Овим би се лакше успостављао систем понуде и потражње у пољу истраживања и развоја, а самим тим би се и привреда охрабривала да више и активније ангажује домаћи истраживачко-развојни потенцијал.

Ово се може постићи успостављањем организационих и инфраструктурних организација чија ће основна делатност бити научно-истраживачка и иновативна делатност у служби привредног, регионалног и локалног развоја. Поред постојећих организација као што су факултети и институти, посебан подстицај се мора пружити оснивању иновационих организација, дефинисаних Законом о иновационој делатности, у виду:

- развојно-производних центара;
- истраживачко-развојних центара;
- иновационих центара.

На овај начин створиће се услови да се појединци са потребним квалификацијама и програмима удружују у мање организационе целине, које им омогућавају да обављају научни, истраживачко-развојни, иновациони и производни рад. Посебно је важно што је законским одредбама омогућено да могу бити и „препознати” у надлежном министарству, односно конкурисати на појединим пројектима који се финансирају из буџетских средстава, поред свакодневних активности у иновативном или развојно-производном раду.

На овај начин појединци, привредна друштва, региони и локалне самоуправе могу да формирају сопствене организационе форме које ће обављати научну, истраживачко-развојну и иновациону делатност, са двојаким ефектом. Са једне стране омогућиће се дисперзија научног, истраживачког и иновационог потенцијала по читавој територији земље, чиме ће се они наћи на самом извору и могу добити информацију где и како треба употребити сопствене потенцијале и ресурсе, а са друге стране, омогућиће се да се то стечено знање примењује у циљу повећања продуктивности и конкурентности. Овим се поспешује приближавање привреде истраживачко-развојним и иновационим потенцијалима у циљу повећања укупне конкурентности.

Веома важан ефекат оваког приступа је у томе што се омогућавањем јединицама локалних самоуправа и регионима да формирају сопствене иновационе организације, пружа шанса за повратак младих и образованих кадрова у средине из којих су потекли, а да они и даље буду у прилици да напредују у стручном и научном погледу, што до сада није био случај.

Као пример, у случају да локална самоуправа жели да формира сопствени истраживачко-развојни центар, на годишњем нивоу би за плате било потребно издвојити око 4.500.000 динара у бруто износу, а што је у складу са условима који се у овом тренутку примењују и у

министарству надлежном за питања науке. Заједно са неопходним режијским трошковима, укупна годишња сума не би прелазила суму од 6.000.000 динара. Ово су средства које је потребно планирати само на почетку рада јер би изласком на тржиште, са условљеном кадровском структуром, формиран истраживачко-развојни центри веома брзо постајали самоодрживи.

Организовањем сопствених истраживачко-развојних центара, посебно користећи већ постојеће инфраструктурне објекте којима свака локална самоуправа већ располаже, као и повезивањем са локланом привредом ради набавке или заједничког коришћења постојеће опреме и материјалних средства, могу се створити услови за снажан развој сопственог научноистраживачког и иновационог потенцијала, уз обезбеђење простора за повратак стручних и остатак младих и образованих кадрова.

Ради што бржег повезивања привреде са научним, истраживачко-развојним и иновационим сектором, законом су дефинисане организације за пружање инфраструктурне подршке истраживачко-развојној и иновационој делатности у форми пословно-технолошког инкубатора и научно-технолошког парка.

Пословно-технолошки инкубатор је привредно друштво које ставља на коришћење, уз накнаду, пословни простор, административне, техничке и друге услуге, новооснованим привредним друштвима или иновационим организацијама, а најдуже пет година од њиховог оснивања, чиме се омогућава да почетак њихове делатности не буде оптерећен великим улагањем у инфраструктуру, већ се сва потребна средства могу усредсредити на иновациону и производну делатност, ради што бржег пласмана нових производа и услуга на тржиште. Ограничење дужине могућег боравка корисника услуга у пословно-технолошком инкубатору у функцији је њиховог потпуног и што бржег осамостављивања и остављања простора за друга привредна друштва и иновационе организације на почетку делатности.

Научно-технолошки парк је најраспрострањенији организациони облик, у развијеним државама, који се користи за непосредно повезивање науке и привреде, а у циљу стварања иновација и подизања укупне конкурентности. За функционисање научно-технолошког парка неопходна је његова веза са универзитетом, привредним друштвима и јединицама локалне самоуправе, при чему они могу бити истовремено и оснивачи и корисници услуга као чланови. Законским одредбама је дефинисано да је научно-технолошки парк привредно друштво које у оквиру дефинисаног простора пружа инфраструктурне и стручне услуге високообразовним, научно-истраживачким и иновационим организацијама, као и високотехнолошким и средњетехнолошким привредним друштвима у одређеној научној, истраживачко-развојној или производној групацији, у циљу њиховог повезивања, ради што брже примене нових технологија, стварања и пласмана нових производа и услуга на тржиште.

Да бисмо што више омогућили решавање конкретних захтева привреде и друштва у целини истраживачко-развојне и иновационе делатности је потребно финансирати, како буџетским средствима (од Републике Србије до јединице локалне самоуправе), тако и средствима привреде.

Пошто постоје законске могућности да јединице локалне самоуправе у сопственом буџету могу планирати средства за иновациону делатност на својој територији, а у циљу решавања својих конкретних проблема и проналажења сопствених технолошких ниша, као својих компаративних предности, створиће се здрава конкуренција између самих јединица локалне самоуправе у погледу привлачења квалитетног кадра и бржег достизања међународних стандарда у појединим областима привредног и друштвеног живота.

Такође, у циљу стварања што шире финансијске основе за подстицање иновационе делатности, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе, односно две или више јединица локалне самоуправе могу основати фонд за подстицај истраживачко-развојне и иновационе делатности, у циљу усмеравања средстава за повећање сопственог иновативног потенцијала.

У циљу квантификације и спознаје сопственог положаја у односу на друге земље, све развијене земље, припремају годишњи извештај о резултатима и стању истраживачко-развојне и иновационе делатности на својој територији. Да би се дошло до одговарајућих и што тачнијих података, постоји и законска обавеза да аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, на крају календарске године, подносе надлежном министарству годишњи извештај о резултатима и стању иновационе делатности на својој територији, као и утрошку сопствених буџетских средстава за ту намену. Овако добијени подаци постају саставни део укупног годишњег извештаја о стању иновационе делатности у Републици Србији.

Национална стратегија посебно наглашава значај и потребу доношења економских подстицајних мера за правна и физичка лица која примењују савремене технологије, стварају и стављају у промет иновативне производе и услуге, реализују патентна решења или финансијски потпомажу развој иновационе делатности.

Да би се достигао циљ, а то је успостављање друштва заснованог на знању, уз све организационе и инфраструктурне промене, неопходно је посебно водити рачуна о томе како образовати кадар који ће бити спреман да буде иновативан, да то преточи у привредни раст и да прихвати све изазове које ново време и непрекидна борба на светском тржишту доноси. Неизоставно, то значи да се у одређеном делу и образовни систем од основне школе па до универзитета мора, у одређеној мери прилагодити како би пружио шансу и постао иновативно подстицајан.

Коначно, неопходно је пружити јаки подстицај школовању у инжењерским дисциплинама које постају све дефицитарнији кадар у читавој Европи, а што кроз плански приступ, може бити наша компаративна предност у будућности.

5.3.5. Информационо-комуникациона инфраструктура и развој нових услуга

Једна од најважнијих глобалних промена у међународном окружењу, која би подстакла могућности привредног развоја и свих сегмената друштва у Републици Србији, је развој информационо-комуникационе технологије. Српска привреда, са усвајањем нових технологија, знања и применом информатике у традиционалним процесима, значајно би повећала ефикасност, прилагодљивост и конкурентност.

За информатику је значајна висока употреба знања, динамичан развој индустрије која производи информационо-комуникациону опрему и технологију, широк спектар њене употребе, као и високо учешће услуга у БДП. Република Србија знатно заостаје за осталим земљама у погледу спремности за примену информационих технологија у привреди (у извештају Светског привредног форума - WEF Република Србија је заузела 80-то место између 115 земаља).

Република Србија је на почетку новог миленијума суочена са новим изазовима, који захтевају активну и ефикасну политику, да би надокнадила заостатак при постављању основних услова за прелазак у информатичко друштво. С обзиром да се информатика већ користи у неким областима (платни промет, банкарство), потребан је целовит приступ у облику националне стратегије и акционог плана за усклађено и убрзано увођење ове области у најшире друштвене сфере. За будући развој ове области у Републици Србији, потребно је припремити одговарајуће планове, а затим и образовати владин орган, који би се у целости бавио спровођењем Стратегије информационог друштва у Републици Србији, припремањем и предлагањем подстицајних мера.

Такав приступ је потребан због спорог увођења информатике у предузећа, ограничености е-пословања између предузећа, проблема недостатка високо образованих кадрова са подручја информационих система и технологије (и услуга повезаних са њима), споре динамике раста корисника интернета и персоналних рачунара у домаћинствима, слабе

информатичке писмености становништва, која ограничава способност усвајања нових технологија и прихватање услуга информатичко-комуникационих технологија.

Информационо-комуникациона инфраструктура. Прелазак на информационо-комуникациону технологију, која се темељи на знању, у великој мери је опредељено развитком информационо-комуникационе инфраструктуре и способношћу употребе нових технологија. Шире коришћење нових услуга, повезаних са електронским пословањем, које користи привреда, јавни сектор, државна управа и грађани, само ће повећати количину података, који се преносе преко информационо-комуникационе инфраструктуре. Зато је потребно успостављање инфраструктуре која ће омогућити високе капацитете по приступачним ценама и адекватном повезаношћу различитих мрежа за пренос података.

За бржи развој инфраструктуре у овој области, потребна су знатна улагања, која се могу остварити на основу партнерства између јавног и приватног сектора. Због подстицања оваквог начина финансирања потребно је радити на формирању регулаторног оквира који подстиче слободну конкуренцију.

Основни предуслови за успешно деловање предузећа, јавне управе и грађана су:

-Либерализација тржишта телекомуникационих услуга и приватизација доминантног оператера;

-Оспособљавање телекомуникационе мреже и привлачење улагања приватног сектора и страних инвеститора;

-Омогућавање приступа јавној телекомуникационој мрежи, на основу отвореног универзалног сервиса и адекватно повезивање мрежа;

-Омогућавање бржег приступа интернету, по конкурентним ценама за шире сегменте друштва и подстицање приступа за посебне групе (млади, стари, инвалиди).

Подстицање развоја нових услуга. Република Србија заостаје за државама ЕУ у погледу коришћења нових услуга које су засноване на информационо-комуникационим технологијама и утемељене на знању (нпр. е-банкарство, е-пословање, рад на даљину, учење на даљину).

У будућности би требало радити на креирању политике и механизма за подстицање развоја информационо-комуникацијских, пословних и финансијских трансакција. За успостављање одговарајуће телекомуникационе инфраструктуре неходно је активности усмерити на следеће:

-Успостављањем пословно-потпорних мрежа омогућило би се малим и средњим предузећима коришћење специјализованих услуга, на једном месту;

-Удруживањем капитала подстакла би се иновативност и настанак нових предузећа која уводе нове технологије и нуде нове услуге;

-Формирањем технолошких паркова и инкубатора, у оквиру којих ће радити предузећа, подстакао би се развој е-пословања, нових услуга и технологије;

-Побољшање е-пословања између државне управе и предузећа, као и између државне управе и грађана;

-Привлачење директних страних инвестиција за развој нових услуга, због примене специфичних менаџерских, маркетиншких и организационих знања.

5.4. Развој ефикасне привредне инфраструктуре

Сектор привредне инфраструктуре, који укључује саобраћај, телекомуникације, енергетику и комуналну инфраструктуру, пружа услуге које су од кључног значаја за развој индустријског сектора, саобраћаја и трговине, из чега произилази и повећање конкурентности преко повећања обима услуга. Оно што је значајно и усмерено ка крајњим потрошачима је деловање тржишта, као један од важних предуслова за достизање стабилног и високог привредног раста државе и побољшање њене међународне конкурентске способности.

С обзиром да услуге сектора привредне инфраструктуре имају изразит стратешки значај за развој националне привреде, као и за све становнике, стално је неопходно вршити проверавање економске политике и улоге државе при вршењу ових услуга. Владе широм света се данас налазе у различитим фазама усвајања институционалних, законских и структурних реформи на подручју привредне инфраструктуре, где је основни циљ побољшање ефикасности деловања инфраструктурног сектора и пружање квалитетних услуга. Са повећањем улоге тржишта у тим областима, на којима је до сада владала нелојална конкуренција, значајно је промењена и улога државе у тим секторима. Према глобалним светским трендовима економских политика на овом подручју, држава се све више повлачи из улоге власника привредне инфраструктуре и непосредног пружаоца услуга и ту улогу све више препушта приватном сектору. С друге стране све више преузима улогу регулатора и надзорника, који потрошачима обезбеђује пружање квалитетних и ценовно повољних услуга. У пракси се показало да је кључни елемент реформе привредне инфраструктуре пренос одговорности за пружање услуга са државног на приватни сектор, који је знатно ефикаснији и има финансијске, техничке и менаџерске компаративне предности над државним сектором. Светски тренд либерализације на подручју нуђења услуга привредне инфраструктуре, као и реструктурирање и приватизација инфраструктурних делатности захтевају опсежне промене на сегменту регулације и стручног надзора тих делатности.

Опште правило у погледу цена и реформе тарифне политике у инфраструктурном сектору је да цене услуга треба да се формирају на тржишту, при чему њихов ниво треба да обухвата и укључује све трошкове услуге, по принципу „корисник плаћа”.

Транзиција у сектору привредне инфраструктуре у Републици Србији налази се у раној фази и знатно заостаје у поређењу за Мађарском, Бугарском, Хрватском, Чешком, Пољском, Румунијом, Словенијом, Естонијом и Летонијом. У инфраструктурним секторима усвојени су основни закони у области телекомуникација, енергетике, железнице и поштанских услуга, који су усклађени са европским законодавством. Међутим, у инфраструктурним секторима процес либерализације није започет, а реформе споро напредују. Примера ради, приватизација Јавног предузећа „Електропривреда Србије”, Београд, и Јавног предузећа „Електро mreжа Србије”, Београд, није предвиђена, монопол „Телекома Србија” на фиксну телефонију, није укинута средином 2005. године како је предвиђено законом, већ је и даље на снази.

Транзиција у сектору привредне инфраструктуре Републике Србије захтева напредак у кључним областима тарифне реформе, комерцијализацији, конкурентности, приватизацији, у законодавном и институционалном развоју.

5.4.1. Енергетика

Стање и проблеми. Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. године је усвојена на Скупштини 2005. године, на основу Закона о енергетици (2004. године). У току је израда Програма остваривања те стратегије којим ће детаљно бити образложен садржај и динамика реализације Приоритетних програма развоја енергетског сектора у периоду до 2010. године. Програм се доноси на период од шест година и усклађује се према реалним потребама за енергијом и енергентима сваке друге године чиме је омогућена актуелизација Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године.

Садашњи статус енергетског сектора у Републици Србији и даље је неповољан без обзира на видан опоравак погонске спремности и сигурности снабдевања енергијом и енергентима. Мада је укупна потрошња енергије у Републици Србији по становнику релативно скромна (око 1,8 тен примарне енергије по становнику, укључујући и некомерцијалну енергију), специфична потрошња енергије по јединци националног дохотка је веома висока (око 0,612 тен по 1000 УСД националног дохотка, односно неколико пута већа него у развијеним земљама). Овако неповољну ситуацију још више отежава растућа увозна зависност Републике Србије у области енергетике. Међутим, иако су трошкови производње релативно високи (били би још виши у случају да су спроведене законске обавезе о примени адекватних мера заштите животне средине), цене енергије (посебно електричне) су још увек ниске у поређењу са развијеним (у просеку 3,7 евра центи) и земљама у окружењу Републике Србије (готово двоструко нижа него у Хрватској, на пример).

Садашње потребе Републике Србије износе око 15 Мтен/годишње примарне енергије (преко 8 Мтен/годишње финалне енергије), од чега се око 40% мора набављати из увоза. Из увоза се набављају нафта, гас и квалитетан угаљ, док се електрична енергија претежно производи на бази домаћих ресурса. Пораст потрошње електричне енергије са порастом привредне активности и животног стандарда становништва, неће још дуго моћи да се задовољава коришћењем расположивих домаћих резерви лигнита (пошто се још не може рачунати на његове велике резерве на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија, због неизвесности око коришћења великих резерви лигнита на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија) и преосталог неискоришћеног хидропотенцијала. Енергетски ресурси у Републици Србији су релативно сиромашни и географски неравномерно распоређени, па ће увоз енергије морати и даље да расте. Осим нискокалоричног лигнита (у басенима Колубаре и Костолца), који, уз расположиви хидропотенцијал, задовољава тренутне потребе Републике Србије само за електричном енергијом, домаћа производња нафте и гаса не задовољава ни петину потреба (увози се преко 80% нафте и 82% гаса са тенденцијом раста). Производња квалитетног угља из рудника са подземном експлоатацијом је мала (око 0,5 мил. тона угља различитог квалитета) и не задовољава потребе тржишта широке потрошње и индустрије, па је стога и увоз квалитетног угља значајан (подаци о увозу из 2004. године: преко 230.000 тона мрког угља, 180.000 тона каменог угља и преко 600.000 тона кокса).

Увозна зависност: Из наведеног произилази да, изузев дела неискоришћеног хидропотенцијала, Република Србија нема расположивих домаћих ресурса за градњу нових енергетских постројења (осим угља за термоелектране) којима би се задовољила будућа очекивана повећана потрошња електричне енергије уз обезбеђење потребне сигурности снабдевања. Гледано дугорочно, треба рачунати са порастом увоза гаса због планираног ширења гасификације и због потребе градње капацитета за производњу електричне енергије. Ионако велика, зависност Републике Србије од увоза енергије и даље ће да расте (преко 40% примарне енергије), и то тим брже уколико се не предузму озбиљне мере државе ради стимулације повећања енергетске ефикасности и коришћења домаћих преосталих ресурса и обновљивих извора енергије.

Увозна зависност Републике Србије доминантно потиче од растућег увоза сирове нафте и природног гаса (домаћа производња не покрива ни 20% потреба и постепено опада), при чему је капацитет домаћих рафинерија нафте већи од потребног за снабдевање дериватима саобраћаја, пољопривреде, индустрије и других потрошача (око 7 милиона тона). Највећи део деривата нафте користи се у саобраћају (77%) и пољопривреди (17%), где се не може у већој мери заменити другим расположивим домаћим енергетским изворима. Следећи праксу и препоруке ЕУ, могуће је мали део потрошње деривата нафте за потребе моторних возила у саобраћају и погонских машина у пољопривреди заменити додавањем дериватима нафте (до 5%) горива биопорекла (биодизела и биоетанола). Насупрот томе, увозна зависност у комуналној енергетици и производњи енергије у индустрији (око 80%) може се значајно

смањити коришћењем домаћих ресурса, у првом реду угља, биомасе и других обновљивих извора енергије (геотермалне, соларне и енергије ветра).

Енергетски потенцијали. Због неизвесности око коришћења ресурса лигнита на територији Аутономне покрајине Косова и Метохије, које је под привременом управом Савета безбедности Уједињених нација (УНМИК), развој енергетике Републике Србије је доминантно усмерен на преостале ресурсе ван тог подручја и на постојеће технологије (због недостатка инвестиционих средстава за њихову замену новим) уз повећано улагање у њихово одржавање. Распољиви потенцијали обновљивих извора енергије и угља из домаћих ресурса могу значајно допринети смањењу увозне зависности.

Ефикасност коришћења енергије: Потрошња енергије у Републици Србији је нерационална, посебно електричне енергије. Неефикасност свих енергетских трансформација је велика, од производње угља, електричне и топлотне енергије, преко преноса и дистрибуције енергије до потрошње финалне енергије у индустрији, домаћинствима, пољопривреди, комуналној енергетици и саобраћају. Степен конверзије примарне енергије у секундарну (електричну и топлотну) енергију је низак, а губици у преносу и дистрибуцији релативно велики, тако да се у финалну енергију преведе само око 58%. Спрегнута производња електричне и топлотне енергије у Републици Србији (иако стимулисана Законом о енергетици) је међу најнижим у Европи (око 1% укупне производње електричне енергије). Уз изузетно ниску енергетску ефикасност у свим секторима потрошње енергије (индустрији, саобраћају, пољопривреди, јавним и комуналним делатностима и у домаћинствима), карактеристично је веома велико коришћење електричне за потребе грејања (преко 50% потрошње је у домаћинствима), захваљујући нереално ниској цени и погодном тарифном систему за испоруку (однос цена у вишој и нижој-ноћној тарифи је 4/1).

С обзиром, на значај енергетске ефикасности образована је Агенција за енергетску ефикасност (2002. године почела са радом). Та Агенција је образована Законом о енергетици као посебна организација за обављање стручних послова на унапређењу услова и мера за рационалну употребу и штедњу енергије и енергената, као и повећање ефикасности коришћења енергије у свим секторима потрошње енергије. У оквиру Програма остваривања стратегије за сваки сектор потрошње биће сачињена процена одговарајућих потенцијала за остварење енергетских уштеда, дефинисани циљеви за остваривање енергетских уштеда са предлогом и описом мера за њихово остварење. За успешно спровођење Програма остваривања стратегије енергетике у делу који се односи на енергетску ефикасност (и обновљиве изворе енергије), предвиђено је оснивање Фонда за енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије.

Заштита животне средине: У погледу заштите животне средине од негативних утицаја емисије загађивача из енергетских објеката Републике Србије заостаје за развијеним земљама. Највећи проблем су прекомерне емисије загађивача. Започете су активности на усаглашавању са стандардима и праксом ЕУ, на основу обавеза које проистичу и из Уговора о Енергетској заједници Југоисточне Европе.

Власничка структура предузећа енергетског сектора: Власничка структура у области енергетике је још увек доминантно државна. Сва јавна енергетска предузећа за производњу угља, нафте, гаса и електричне енергије су у власништву Републике Србије, а комунална јавна предузећа за производњу и дистрибуцију топлоте у власништву јединица локалне самоуправе. Процес приближавања ЕУ довео је до почетних промена у енергетском сектору Републике Србије, започет процес реструктурирања великих јавних енергетских предузећа.

Прва фаза реструктурирања Јавног предузећа „Електропривреда Србије”, већ је спроведена издвајањем рудника угља са подземном експлоатацијом у посебно јавно предузеће-Јавно предузеће за подземну експлоатацију угља, Ресавица и оснивањем: Јавног предузећа „Електропривреда Србије”, Београд, у чијој су надлежности производња и дистрибуција електричне енергије, управљање дистрибутивним системом и трговина електричном енергијом и Јавног предузећа „Електромрежа Србије”, Београд, у чијој су надлежности енергетске

делатности, пренос електричне енергије и управљање преносним системом (Оператор преносног система и тржишта Републике Србије).

Реструктурирање Јавног предузећа „Нафтна индустрија Србије” извршено је стварањем три нова привредна субјекта у државном власништву, и то: Јавно предузеће „Транснафта”, Јавно предузеће „Србијагас” Нови Сад и Друштво за истраживање, производњу, прераду, дистрибуцију и промет нафте и нафтних деривата и истраживање и производњу природног гаса „Нафтна индустрија Србије” а.д. Нови Сад.

Током 2006. године, у складу са одлукама Владе, започет је процес приватизације Јавног предузећа за подземну експлоатацију угља, Ресавица и Друштва за истраживање, производњу, прераду, дистрибуцију и промет нафте и нафтних деривата и истраживање и производњу природног гаса „Нафтна индустрија Србије” а.д. Нови Сад.

Регулатива у области енергетике и њено усклађивање са ЕУ: Ради усмеравања развоја енергетике Републике Србије да буде у функцији њеног друштвеног и привредног развоја, донети су Закон о енергетици и Стратегија развоја енергетике Србије до 2015. године, којом су глобално дефинисани циљеви и приоритети развоја енергетске инфраструктуре, као и сет подзаконских аката. Постојећу неусклађеност домаће регулативе у области енергетике са другим додирним областима, нужно је брзо отклањати ради приближавања ЕУ, јер је управо то приближавање најинтензивније у инфраструктурној области (у секторима енергетике, саобраћаја и телекомуникација).

Уговор о оснивању Енергетске заједнице, је потписан 25. октобра 2005. године у Атини између ЕУ са једне стране и земаља Југоисточне Европе, међу којима је и Република Србија. Овај Уговор подразумева: формирање стабилног регулаторног и тржишног оквира електричне енергије и гаса, способног за привлачење инвестиција и представља предуслов економског и социјалног напретка; стварање јединственог регулаторног простора за трговину електричном енергијом и гасом; повећање сигурности снабдевања; унапређење заштите животне средине и подстицај коришћења обновљивих извора енергије; подстицање конкурентности на тржишту електричне енергије и гаса. Уговор је ступио на снагу 01.07.2006., будући да га је ратификовала Европска Комисија и 70% земаља потписница. Ратификацијом овог Уговора 14.07.2006. у Народној скупштини Републике Србије његове одредбе су обавезујуће за Републику Србију.

Процес Енергетске заједнице, успостављен потписивањем Уговора, подразумева оснивање регионалног енергетског тржишта Југоисточне Европе и интегрисање у унутрашње тржиште електричне енергије и гаса Европске заједнице.

Уговор о Енергетској заједници предвиђа:

-имплементацију у наше законодавство Директиве 2003/54/ЕС ЕУ у вези са заједничким правилима о унутрашњем тржишту електричне енергије, Директиве 2003/55/ЕС ЕУ у вези са заједничким правилима о унутрашњем тржишту гаса и Правилника 1288/2003/ЕС о условима за приступ мрежи за прекограничне размене електричне енергије,

-имплементацију Директиве 2001/77/ЕС о промовисању производње електричне енергије из обновљивих извора енергије у унутрашњем тржишту енергије и Директиве 2003/30/ЕС о промовисању коришћења биогорива и других горива из обновљивих извора енергије за сектор саобраћаја,

-анализу нашег постојећег законодавног и институционалног оквира у области конкуренције и државне помоћи са аспекта развоја енергетског сектора и тржишта енергије, како би се за потребе додатне хармонизације са захтевима ЕУ, надлежном министарству доставиле иницијативе за неопходна прилагођавања,

-израду националног плана за смањење негативних социјалних последица имплементације Уговора (потреба довођења цена енергије, а пре свега електричне енергије, на економски ниво, унутрашња рационализација јавних енергетских предузећа и унапређење њихових финансијских перформанси, преквалификација и доквалификација радне снаге, нова знања и вештине, алтернативни програми запошљавања итд.).

-имплементацију Директиве 1999/32/ЕС ЕУ о смањењу садржаја сумпора у одређеним течним горивима и допунску Директиву 93/12/ЕЕС,

-имплементацију Директиве 2001/80/ЕС ЕУ о ограничењу емисија одређених загађивача у ваздух из великих ложишта.

Република Србија је у процесу ратификација Кјото протокола, и то као НЕ АНЕКС 1 земља и као таква, као једини флексибилни Кјото механизам може да примени Механизам чистог развоја. Коришћење других флексибилних механизма биће могуће тек ако Република Србија постане Анекс 1 држава.

Такође, предвиђа се имплементација Директиве ЕУ 2005/89/ЕС којом су предвиђене мере Владе за очување и унапређење сигурности снабдевања електричном енергијом, како би се обезбедило успешно функционисање унутрашњег тржишта ЕУ и омогућио развој привреде, одговарајући ниво производних капацитета, одговарајући баланс између снабдевања и потрошње и одговарајући ниво интерконеције између земаља чланица, што обавезује и на смањење техничких и нетехничких губитака електричне енергије у преносу и дистрибуцији електричне енергије.

У складу са горе наведеним неопходно је даље успостављање регулаторног оквира за оперatore преносних и дистрибутивних система, ради развијања својих мрежа, условљавања и усклађивања закона и административних одредаба са законима и директивама ЕУ.

Република Србија је у процесу приступања Енергетској повељи (Уговор о приступању Повељи).

Тарифна политика. Тарифна политика у области енергетике је у надлежности Агенције за енергетику Републике Србије и Владе. Агенција за енергетику доноси тарифне системе за обрачун електричне енергије и природног гаса за тарифне купце, као и тарифне системе за приступ и коришћење система за пренос, транспорт, односно дистрибуцију енергије и објеката за складиштење природног гаса и друге услуге. Она такође утврђује методологију за одређивање тарифних елемената за обрачун цена електричне енергије и природног гаса за тарифне купце, укључујући и цене произведене електричне енергије, односно природног гаса за тарифне купце са мерама за заштиту најсиромашнијих категорија становништва, као и методологију за обрачун цена топлотне енергије која се производи у когенерацији са електричном енергијом.

Регионално повезивање. Република Србија је потписница и Уговора о Енергетској заједници Југоисточне Европе, који се односи на тржиште електричне енергије и гаса, па се већ спроводе инвестициони планови на ојачавању мреже за пренос и дистрибуцију електричне енергије, као и за управљање електроенергетским системом, што је од посебног значаја за регионалну интеграцију (у току су набавка опреме и радови на важнијим објектима преносне мреже). За развој гасоводног система Републике Србије предвиђа се изградња нових магистралних гасовода и складишта гаса. За снабдевање гасом преко Бугарске предвиђен је магистрални гасовод правцем Димитровград-Ниш-Појате дужине 188 км и капацитета 1,8 милијарди цм³ годишње и преко Румуније правцем Арад-Мокрин дужине 78 км и капацитета 1,6 милијарди цм³. За снабдевање нафтом планиран је међународни Паневропски нафтовод Констанца-Трст (Румунија, Србија, Хрватска, Словенија, Италија) са циљем да Европа осигура своје снабдевање сировом нафтом из Русије и Каспијског региона и премости еколошки и навигационо осетљив Босфорски мореуз. Укупни капацитет нафтовода планира се 60 мил. тона, а дужина око 1230 км, од чега око 15% трасом кроз Републику Србију.

Развојни циљеви. Основни циљеви нове енергетске политике промовисани у Закону о енергетици, проистекли су из намере да се, у новим околностима у земљи и окружењу успоставе квалитативно нови услови рада, пословања и развоја производних енергетских сектора и сектора потрошње. То ће са своје стране дати нови подстицај економском развоју Републике Србије, повећању енергетске ефикасности, интензивнијем коришћењу обновљивих извора енергије и снижавање интензитета штетних емисија из производних енергетских извора

и сектора потрошње, као и интеграцији у регионално и Европско енергетско тржиште, укључујући и прилив директних инвестиција у енергетски сектор.

Краткорочни циљеви (2006-2008. године):

-Основни-енергетски циљеви, који проистичу из основне улоге енергетског сектора и задатака енергетских субјеката да обезбеде сигурност и редовност снабдевања привреде и грађана одговарајућим енергентима и да подстичу усклађивање рада и развоја енергетских производних система са потребама сектора потрошње енергије, ради ефикасније производње и рационалне; економски-ефективније и енергетски-ефикасније употребе енергената, са циљно „ороченим” смањењем енергетског интензитета у секторима Индустрија и Саобраћај, односно променом структуре финалних енергената, у непроизводним секторима (домаћинства и јавне и комерцијалне делатности) и да омогуће диверсификацију извора и праваца снабдевања увозним енергентима, технологија електроенергетских извора и селективно коришћење НОИЕ;

-Специфични-технолошки и еколошки циљеви, којима се, с обзиром на наслеђено стање енергетских објеката/система и технологија са редукованим оперативним перформансама и штетном утицају на околину, повећава безбедност рада објекта и поузданост функционисања опреме и виталних система енергетских постројења. У оквиру овог циљно-усмереног приоритета технолошке модернизације енергетских објеката/постројења/извора и уградњу специфичне опреме за дијагностику и управљање, укључујући и уградњу опреме за смањење емисије штетних ефлуената из енергетских извора, биће могуће не само значајно повећање погонске расположивости и производности већег дела постојећих енергетских извора, већ и мање угрожавање животне средине. Уважавајући структуру и старост постојећих извора, презадуженост енергетских компанија и текуће социо-економске прилике у земљи, остваривање овог циља треба да има највиши приоритет.

Дугорочни развојни циљеви

Општи-развојни и стратешки циљеви, који проистичу из потреба за поступно усклађивање развоја енергетске привреде са осталим реалним секторима привреде и другим делатностима у оквиру тзв, одрживог социо-економског и технолошко-еколошког развоја земље, као и политичког опредељења земље за придруживање ЕУ. Сагласно томе, најзначајнији циљеви енергетске политике Републике Србије, биће усаглашени са праксом и регулативом ЕУ, ради повећања енергетске ефикасности (у секторима производње и потрошње енергије), интензивнијег коришћења нових обновљивих извора енергије и снижавања интензитета штетних емисија из производних енергетских извора и сектора потрошње енергије, као основне претпоставке достизања одрживог социо-економског развоја земље и успостављања енергетско-еколошког баланса у земљи и окружењу. На таквим основама, уважавајући динамичан економски развој привреде Републике Србије, њен гео-положај и ограничени обим, структуру енергетских резерви као и постојећу инфраструктуру енергетских сектора Републике Србије, наметнута су два стална и дугорочна развојно-стратешка циља Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године. Први је, активно учешће Републике Србије у планирању и градњи стратешке-регионалне и паневропске енергетске инфраструктуре за транспорт нафте и гаса из нових извора снабдевања, укључујући и ургентну градњу подземног складишта гаса у Републици Србији. Други је, налажење стратешког партнера за планирање, градњу и коришћење нових развојно-капиталних и регионално-стратешких електроенергетских објеката на граничним рекама (пумпно-акумулационе хидроелектране), укључујући и заједничка улагања са стратешким партнерима у нове термоелектране на бази лигнита са територије Аутономне покрајине Косово и Метохија.

Постизање ових циљева зависи од остваривања пет приоритетних програма, а то су:

1) Први основни Приоритет континуитета технолошке модернизације постојећих енергетских објеката у секторима нафте, гаса, угља, електроенергетском сектору и сектору топлотне енергије;

2) Други усмерени Приоритет рационалне употребе квалитетних енергената и повећања енергетске ефикасности, у производњи, дистрибуцији и коришћењу енергије, код крајњих корисника енергетских услуга:

- супституција електричне енергије за топлотне енергетске услуге у Сектору здравства, по основу коришћења гаса,
- повећање ефикасности рада свих топлотних извора у индустрији и комуналној енергетици,
- смањење електричне и топлотне енергије у системима градских топлана, индустријским процесима и зградама,
- повећано увођење нових енергетско ефикасних електричних уређаја и опреме.

3) Трећи посебни Приоритет коришћења нових обновљивих извора енергије и нових енергетски ефикаснијих и еколошко прихватљивих енергетских технологија:

- селективна употреба биомасе, сунчеве, геотермалне и еолске енергије за децентрализовану производњу топлотне/електричне енергије,
- ефикасније искоришћење енергије природног гаса путем спрегнуте производње енергије у комуналној/индустријској енергетици,
- увођење еколошки прихватљивих технологија сагоревања угља,
- градња малих и мини хидроелектрана.

4) Четврти опциони Приоритет за ванредна улагања у нове електроенергетске изворе са новим гасним технологијама:

- изградња нове термоелектране на природни гас снаге 250 МЦ/200 МЈ/с са комбинованим гасно-парним циклусом,
- пројекти локалних енергетских извора за спрегнуту производњу енергије мале или средње снаге.

5) Пети дугорочни Приоритет за капитална улагања у нове енергетске објекте и учешће у планирању и градњи нових стратешких енергетских извора и објеката:

- завршетак градње ТЕ Колубара Б или градња нове ТЕ сличне снаге, на бази лигнита, по основу нових модела улагања и власништва, укључујући и комбиновано гасно-парно постројење, са (П+Р) изворима,
- изградња нових нафтовода за диверсификацију извора снабдевања /правца транспорта,
- изградња нових система снабдевања/транспорта гаса, укључујући и изградњу складишта природног гаса,
- изградња магистралне/ дистрибутивне мреже природног гаса, у централној Србији (индивидуални потрошачи),
- учешће у планирању/градњи стратешких електроенергетских извора.

Програмима остваривања Стратегије развоја енергетике биће дефинисана динамика реализације Приоритених програма за период до 2010. године.

Политика и мере. Доношењем Закона о енергетици у Републици Србији, створени су правни предуслови за оснивање одговарајућих институција за спровођење нових правила рада и пословања енергетских субјеката при обављању енергетских делатности, укључујући и правну „легализацију” реорганизовања постојеће структуре јавних енергетских предузећа у Републици Србији, односно оснивање нових енергетских субјеката. Основни механизми државног утицаја на тржишно пословање и повећање финансијске стабилности енергетских субјеката и искоришћења развојних потенцијала енергетске привреде за достизање одрживог социо-економског развоја земље оличени су у доношењу следећих мера:

-за успостављање рационалног тржишног амбијента, усклађивања тарифне и ценовне, пореске, царинске и антимонополске регулативе, као и мерама за структурно реорганизовање енергетских сектора и ефективнији надзор и управљање над друштвеном имовином у енергетској привреди;

-за успостављање нове-савремене техничке регулативе, прописа и стандарда за енергетске технологије/делатности и успостављање посебних инструмената за стимулисање активности за рационалну употребу и ефикасно коришћење енергије, укључујући и формирање

тела за праћење и управљање процесима реформи у енергетици, односно за праћење реализације Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године, иновирање приоритета и актуелизирање иструмената, сагласно економском развоју земље и енергетским околностима у земљи и окружењу;

-за достизање услова за равноправан приступ у енергетску Заједницу земаља Југоисточне Европе;

-за утврђивање подлога за ратификацију Кјото Протокола и наших обавеза које проистичу из његове имплементације у нашу регулативу и праксу, укључујући и институционално организовање за наше учешће у коришћењу одговарајућих олакшица које омогућују механизми примене Кјото Протокола;

-за стимулисање и подржавање стратешких иницијатива у домену инвестиција у нове енергетске изворе/технологије и енергетски ефикасне уређаје/опрему за коришћење енергије, односно мере финансијског подстицања за приватна улагања у економски-ефективне програме/пројекте енергетске ефикасности и селективног коришћења нових обновљивих извора енергије, укључујући и мере за оснивање Националног фонда за наведене програме/пројекте;

-за избалансирану политику социјалне заштите најсиромашније категорије становништва и заштите економског положаја енергетских субјекта, одговорних за сигурност снабдевања привреде и становништва енергентима, путем усклађивања цена енергената са „оправданим” трошковима електричне и топлотне енергије. У том смислу цене енергената, треба да буду стимулативне за рационалну употребу и ефикасно коришћења енергије и подстицајне за подизање конкурентне способности привреде и стандарда грађана, током „прелазног” периода регулисања/усклађивања цена енергената и/или субвенционирања најсиромашније категорије становништва, посебно у периоду успореног опоравка привредно-економског развоја и успореног раста стандарда грађана.

Приоритетни нови енергетски објекти. Републици Србији, односно њеној привреди, предстоје врло велики напори да у релативно кратком периоду обезбеди значајна финансијска средства за одржавање и развој енергетске инфраструктуре, као и за увоз недостајућих енергената, првенствено нафте и гаса. При томе су (по динамици) приоритетне инвестиције за санацију и одржавање постојећих већ израбованих и запуштених енергетских капацитета (због дугогодишњег застоја у улагању за одржавање), како би им био продужен радни век док се створе услови за изградњу нових енергетских капацитета који треба да их замене када дође до њиховог затварања. У оквиру тога је посебно важно спровођење техничких и других мера за свођење заштите животне средине у оквиру европских еколошких норми.

Такође, треба рачунати на прилично велика улагања у градњу нових електроенергетских извора као и у области потрошње енергије, посебно за повећање енергетске ефикасности у свим областима потрошње, а посебно у здравству као и за санацију, одржавање и развој капацитета у оквиру локалне енергетике. Будући да је јединицама локалне самоуправе наметнута обавеза да саме воде политику развоја енергетике за снабдевање потрошача у подручју под њиховом надлежношћу, а да је њихова способност да обезбеде потребне инвестиције за тај развој ограничена чињеницом да имовина на њиховом подручју још увек припада Републици Србији (чиме им је практично онемогућено да банкама гарантују за кредитна средства), за обезбеђивање инвестиција треба рачунати, пре свега, на приватни капитал.

Инвестиције за изградњу енергетских капацитета. Укупно улагање у објекте енергетске инфраструктуре до 2012. године по горе наведеним секторима износи 6,375 млрд. УСД у енергетским производним секторима и 1,3 млрд. УСД у секторима потрошње енергије. Просечно учешће предвиђених инвестиција у енергетику у БДП износи 2,7-3,2% и на нивоу је учешћа у развијеним земљама (2,2- 3,2%).

Енергетска зависност. Осим наведеног улагања инвестиција у изградњу енергетске инфраструктуре, треба рачунати на релативно високе и растуће (због раста цена и количине

увозних енергената) трошкове увоза енергије. Имајући у виду увозну зависност Републике Србије и садашње цене нафте, гаса и квалитетног угља, ти трошкови на годишњем нивоу су двоструко већи (износе преко 2 млрд. УСД годишње) од просечних годишњих трошкова инвестиција. У трошковима увоза највеће учешће (54-57%) има нафта, а следе гас (36-43%) и квалитетни угљ (7,3-8,5%), док се увоз електричне енергије смањује са предвиђеним пуштањем у погон нових производних капацитета. Отуда добија на значају нужна оријентација Републике Србије на повећање енергетске ефикасности, когенерацију топлотне и електричне енергије и увођење нових обновљивих извора.

Табела 21: Структура улагања у енергетске секторе Републике Србије

Сектор	Програми	Обим (мил УСД)	Субјекти реализације/инвестирања
Нафта	1. Приоритет	360	Нафтна привреда, петрохемија
Гаса	1. и 2. Приоритет	840	Гасна привреда, хемијска индустрија
Угљ-ПЕУ	1. Приоритет	85	Индустрија, Топлане, Приватна лица
Угљ-ПК	1. Приоритет	600	Електропривреда
Електроенергетика	1. и 2. Приоритет	4279	Електропривреда, АЕ, Приватни субјекти
	Укупно:	6375	
Домаћинства	„Гасификација”(2. Приор.)	320	Гасна привреда, Локална управа, Мала индустрија, Потрошачи
Домаћинства	„Топлификација” (2. Приор.)	280	Топлане, Општине, Потрошачи
Индустрија, Топлане	„Топлотни губици” (2.Приор.)	330	Индустрија, Топлане, Потрошачи
Домаћинства	„Штедљиве светиљке” (2.)	20	ЕПС, Општине, Потрошачи
	Укупно:	950	
Индустрија и општине	„Биомаса” (3. Приор.)	100	Индустрија, Топлане, мале фирме
Локална управа	„Мале ХЕ” (3. Приор.)	130	Општине, Приватна лица, Индустрија
Топлане	„Модернизација” (3.Приор.)	120	Општине, Топлане, Мала индустрија
	Укупно:	350	

5.4.2. Саобраћај

Стратегија развоја саобраћаја засниваће се на концепту одрживог развоја (у погледу екологије, технике, финансирања и оперативности) и мултимодалном приступу, који подразумева интегрисано планирање развоја саобраћајног система и ефикасније коришћење компаративних предности сваког вида саобраћаја.

Повољан природно-географски и саобраћајни положај Републике Србије су компаративне предности за развој и ефикасно функционисање речног, копног и ваздушног саобраћаја, као и предуслов за привлачење значајног транзитног саобраћаја. Република Србија се налази у средишту Балкана, на раскршћу главних саобраћајних коридора VII и X. Преко њене територије пружају се природно, најкраће и најрационалније транзитне друмске и железничке везе земаља средње и западне Европе са земљама јужног дела Европе, Блиског и Далеког Истока.

Један од чинилаца за повећање конкурентности привреде и интеграцију Републике Србије у ЕУ, је и реструктурирање саобраћајне делатности у модеран, безбедан и функционалан систем.

Адекватна саобраћајна инфраструктура представља један од фактора ефикасности целокупног саобраћајног система, али и предуслов за остваривање одрживог привредног и друштвеног развоја Републике Србије. Такође, значајан је покретач регионалног развоја и искоришћења компаративних предности локалних средина кроз повезивање туристичких и пољопривредних области са привредним центрима. Из тих разлога се завршетак модернизације мултимодалног путног и железничког Коридора X кроз Републику Србију и повећање класе пловности Дунава и Саве, налазе на листи и српских и европских приоритета.

5.4.2.1. Друмски саобраћај

Један од приоритета европске саобраћајне политике, а који је битан за планирање и развој саобраћаја у Републици Србији, је смањење обима превоза на путевима, ревитализацијом железнице и унапређењем водног саобраћаја. За спровођење оваквог радикалног концепта, потребан је дужи временски период и знатна финансијска средства, тако да ће друмски саобраћај ипак, и у наредном периоду бити у експанзији.

Стање и проблеми. Област друмског саобраћаја регулисана је Законом о јавним путевима, Законом о основама безбедности саобраћаја на путевима, Законом о превозу у друмском саобраћају и Законом о међународном превозу у друмском саобраћају.

Република Србија има релативно добро развијену мрежу путева с аспекта густине и врсте коловозног застора. У погледу ширине коловоза стање је задовољавајуће, а по квалитету је испод европског стандарда. Мрежа се састоји од 5.070 км магистралних и 10.363 км регионалних путева (који су у надлежности новоформираног Јавног предузећа „Путеви Србије“) и 23.074 км локалних путева. Асфалтним коловозним застором прекривен је највећи део мреже магистралних (98,5%) и регионалних путева (85,9%).

Током НАТО бомбардовања путна мрежа и на њој 47 друмских мостова тешко су оштећени. Преусмерењем средстава за реконструкцију оштећене инфраструктуре, дошло је до смањења средстава за текуће одржавање. Због тога је више од 50% државних путева у лошем стању, док мостови (око 33%) и тунели (око 25%) захтевају озбиљну рехабилитацију. Овакво стање путне мреже утиче на безбедност саобраћаја, низак ниво услуга за постојеће и перспективне саобраћајне токове, као и на високе трошкове експлоатације. Према годишњим извештајима Јавно предузеће „Путеви Србије“, последњих година, је дошло до повећаног улагања у инфраструктуру. За одржавање, рехабилитацију и реконструкцију државних путева у периоду 2001-2005. године утрошено је 717,85 мил. евра, што представља, три четвртине укупно расположивих средстава за сектор путева. У истом периоду за изградњу је уложено 243 мил. евра или око 23% укупних улагања. Због довођења путне мреже на ниво стандарда ЕУ, у наредном периоду потребно је повећати улагања како би се путна мрежа по квалитету довела на ниво европских стандарда.

На путевима Републике Србије налази се 2.638 мостова, од чега 8,1% на аутопутевима и 38% на магистралним. Због дугогодишњег слабог одржавања и реконструкције тренутно стање мостова није задовољавајуће.

У одвијању транспорта преко територије Републике Србије веће проблеме представљају дуго време задржавања на граничним прелазима (недовољна кадровска оспособљеност и техничка опремљеност граничних прелаза) и неусклађене и превише сложене процедуре органа који су надлежни за поступање на тим прелазима.

Према достигнутом степену индивидуалне моторизације, који показује стандард и економску снагу друштва, са 194 путничких аутомобила на хиљаду становника, Република Србија је за 2,5 пута испод просека петнаест чланица ЕУ. Међутим, просечна старост возног парка је виша од 13 година, што негативно утиче на животну средину и број саобраћајних незгода. Безбедност у друмском саобраћају је међу најнижима у Европи, ако се има у виду број саобраћајних незгода, висина материјалне штете и број погинулих и повређених путника.

Циљеви:

- Побољшање одржавања и обнова постојеће мреже путева
- Подизање нивоа безбедности саобраћаја на путевима
- Изградња и реконструкција инфраструктуре на главним путним правцима
- Унапређење управљања друмским саобраћајем
- Унапређење заштите животне средине
- Повећање конкурентности

-Хармонизовање домаћег законодавства са регулативом и директивама ЕУ у области друмског саобраћаја и путне инфраструктуре.

Краткорочне мере (2007-2009. године). У овом периоду потребно је израдити развојна, планска, стратешка докумената и саобраћајно-економске студије оправданости за изградњу инфраструктурних пројеката, које ће представљати предуслов за доношење оптималних одлука за улагање у инфраструктуру.

Адекватним одржавањем и обновом постојеће мреже би се спречило убрзано пропадање путева, побољшало стање путне мреже и очувао уложени капитал. Према домаћим и минималним светским стандардима за одржавање државних путева у Републици Србији потребно је издвајати између 135 и 170 мил. евра годишње и још око 50-60 мил. евра годишње за општинске путеве. Због тога је неопходно у складу са стварним значајем за друштво извршити нову категоризацију путева, на основу које ће бити обезбеђивана средства за модернизацију и одржавање. У складу са претходно наведеним, потребно је и преиспитати систем накнада за коришћење инфраструктуре, с циљем да се дугорочно обезбеди реалан и стабилан извор финансирања за одржавање путева.

Према званичној статистици, Република Србија има високу стопу страдалих у саобраћајним несрећама у односу на број возила у Европи. У периоду 1990-2005. године у саобраћајним несрећама погинуло је више од 18.000 људи, а повређено око 250.000. Због унапређења нивоа безбедности саобраћаја на путевима потребно је донети и применити нов закон, који би у складу са међународном праксом регулисао ову проблематику (увођење нове категорије возачких дозвола, побољшање начина полагања возачких испита, увођење поена за прекршаје у саобраћају и др).

Потребно је радити на увођењу нових напредних технологија управљања у овом виду саобраћаја - Интелигентних Транспортних Система (ИТС). На тај начин постићиће се да целокупан саобраћајни систем функционише ефикасније. Примена нових технологија допринеће смањењу трошкова транспорта, безбеднијем кретању свих врста возила и ублажавању загађења животне средине кроз смањење загушења.

За унапређење управљања и планирања радова одржавања путева потребно је извршити побољшање: организационе структуре, система информисања, техничких стандарда, применити нове рационалније и ефикасније технологије у одржавању путева, осавременили саобраћајну сигнализацију и опрему путева.

У овом периоду, потребно је адекватну пажњу посветити хармонизацији законодавства и имплементацији директива и стандарда ЕУ (техничко-технолошке, фискалне и социјалне норме, приступ тржишту, безбедност и заштита животне средине и др.).

Дугорочна развојна политика (2010-2012. године). Због свог највишег економског и транспортног значаја како за Републику Србију, тако и за државе ЕУ, завршетак модернизације и изградње Југоисточне европске мултимодалне осе има приоритет у стварању путне мреже за 21. век. У периоду 2006-2012. године, требало би да се изгради око 390 км аутопутева, пре свега деонице Коридора, затим аутопут Београд-Јужни Јадран, и потез дуж Западне Мораве-Појате-Чачак-Пожега. Овако формиран основни троугао аутопутне мреже Републике Србије би утицао на интензивнији развој ширег подручја. За побољшање друмске инфраструктуре важна је и изградња: обилазнице око Београда, затим друмско-железничког Жежељевог моста у Новом Саду и граничних прелаза Батровци и Прешево. За реализацију наведених приоритетних пројеката процењена потребна финансијска средства износе 2.028,7 мил. евра. Дугорочније посматрано, потребно је изградити још око 885 км аутопутева, за шта треба уложити око 2.900 мил. евра.

У финансирању изградње и одржавања путева потребно је развијати одрживу финансијску стратегију, која је интегрални део укупне саобраћајне политике. Веома је важно да механизми финансирања и усмеравања средстава ка предузећу надлежном за путеве буду ефикасни и стабилни. Модел финансирања треба да почива на принципу да корисници путева у

целини покривају трошкове одржавања и обнављања путне мреже. Да би се друмска инфраструктура довела на ниво европског стандарда потребна су знатно већа улагања. За финансирање изградње јавних путева, поред класичних начина, треба укључити и дугорочна улагања приватног капитала, кроз концесионе аранжмане и заједничка улагања јавног и приватног сектора.

Реформе које ће поспешити већу ефикасност и побољшање саобраћајних услуга укључују широк спектар мера у више области. Једна од најважнијих се односи на тарифе превоза и политику цена. Опште правило је да цене превозних услуга треба да буду утврђене на нивоу који ће укључити све трошкове, интерне и екстерне. Ово опште правило има различит утицај на цене у различитим саобраћајним подсистемима. Са циљем интернационализације екстерних ефеката (трошкови саобраћајних незгода, трошкови загушења, трошкови буке, трошкови загађивања ваздуха) у друмском саобраћају, ценовно оптерећење овог вида саобраћаја требало би да се повећава у складу са могућностима повећања конкурентске способности других саобраћајних подсистема. При том, такса за гориво је најпрактичнији инструмент за зарачунавање ових трошкова.

Важно је да реструктурирање појединих предузећа у свим видовима саобраћаја, а самим тим и у друмском, буде праћено повећањем њихове конкурентности. Конкуренција унутар тржишта, где се предузећа надмећу за услугу на истој дестинацији, треба да се заснива на слободном приступу тржишту услуга и најприменљивија је у друмском, али је могућа и у неким сегментима железничког саобраћаја. Код конкуренције за тржиште предузећа се надмећу за добијање права да пружају услуге у одређеном периоду времена у форми концесије или уговора о закупу. Овај вид конкуренције се у пракси других земаља показао ефикасан и успешан инструмент конкуренције и то у сегменту: одржавања и управљања путном и железничком инфраструктуром, операцијама наплате путарине за коришћење аутопутева, аеродрома и лука, што се може применити и код нас.

5.4.2.2. Железнички саобраћај

Железнички саобраћај има велики развојни потенцијал који треба да се заснива на: повећању свести о улози железнице и редефинисаној саобраћајној политици ЕУ у правцу стимулисања потражње еколошки прихватљивих видова превоза; снажном техничко-технолошком напретку који ће допринети бољој и конкурентнијој понуди за превозом; развоју интермодализма и мултимодалног саобраћаја; већем значају железнице у путничком саобраћају; високој енергетској ефикасности; мањем заузимању простора железничке инфраструктуре у односу на аутопут. Развојни потенцијал може бити искоришћен само уколико се обезбеде уједначени услови конкуренције за све гране саобраћаја, уз активну улогу државе у подстицању железничког саобраћаја.

Стање и проблеми. Функционисање железничког саобраћаја регулисано је новим Законом о железници и Одлуком о оснивању Јавног предузећа за управљање јавном железничком инфраструктуром и обављање јавног превоза у железничком саобраћају- ЈП „Железнице Србије”. Усклађени су са почетним директивама ЕЗ и представљају правну основу за реорганизацију и тржишно пословање. Средином 2005. године почела је да ради Дирекција за железнице при Влади, која ће издавати лиценце и сертификате оператерима заинтересованим за коришћење железничке инфраструктуре. С друге стране, Закон о безбедности у железничком саобраћају и Закон о уговорима о превозу у железничком саобраћају су превазиђени, због чега је потребно донети нове.

Железнички систем, услед дугогодишњег неадекватног улагања, карактерише низак технолошки квалитет и слаба конкурентност у односу на европско окружење. Квалитет превозних

услуга је низак, задуженост висока, могућност отплате дугова веома отежана, а недостатак сопствених средстава за инвестиције евидентан.

С циљем стварања услова за пословање Јавно предузеће „Железнице Србије” по тржишним принципима привређивања, започет је процес организационог реструктурирања. Акцент је стављен на: развијање основне и издвајање споредних делатности, рационализацији услуга и смањење броја запослених. Од 2003. до краја 2005. године смањен је број запослених за 8.100 или 26,7%.

Јавно предузеће „Железнице Србије” својим пословањем не могу да обезбеде средства за просту репродукцију. У структури укупног обима рада и прихода робни саобраћај учествује са око 80%. Цене железничких услуга су под административном контролом Владе. Државно давање железници у облику субвенције смањено је, са 67% у 2000. години, на 45,7% укупног прихода у 2005. години и има тенденцију даљег смањивања. ЈП „Железнице Србије” се суочава са великим дуговима, посебно спољним, што је посебан проблем. Укупно кредитно задужење ЈП „Железнице Србије” износи 633 мил. евра (укључен и дуг Париског и Лондонског клуба у износу од 205 мил. евра који је отписан држави, али га она није отписала предузећу).

Република Србија располаже мрежом пруга од 3.809 км, од чега је двоколосечно само 276 км пруга (7,2%). Електрифицирано је 32,7% мреже. Мрежа је довољног капацитета, али заостаје за стандардима европских земаља у погледу електрифицираности, дужине двоколосечних пруга, максимално дозвољених брзина и осовинског оптерећења. У НАТО бомбардовању знатно је оштећена железничка инфраструктура. У српске железнице се годинама није, или се врло мало улагало, када је реч о одржавању железничке инфраструктуре и о возним средствима. Резултат тога, су висок степен дотрајалости пруга и пружних објеката, слабе техничко-експлоатационе перформансе инфраструктурних капацитета, због чега је смањена пропусна моћ, а брзине кретања су испод пројектованих и на више деоница редуковане (до 60 км/ч 52,2% пруга, 61-80 км/ч 17,9%, 81-100 км/ч 26,7% и 101-120 км/ч 3,2%). У погледу највеће допуштене носивости, 44% укупне дужине пруга задовољава европске стандарде (од 22,5 т/осовина). Телекомуникациона опрема је на врло ниском нивоу, док су електротехничка постројења доведена до саме границе техничких норматива.

Возна средства карактерише велика старост, технолошка застарелост, неадекватна структура, недовољан број и висок степен имобилизације. Информациони системи за праћење кола, робе, путника и утврђивање стања колосека недовољно су развијени, у многим сегментима застарели и препрека су развоју железнице и примени нових информационо-комуникационих технологија.

Иако је железница економски исплатива, еколошки прихватљива, енергетски јефтинија и безбедна, њен значај на транспортном тржишту није пропорционалан њеним предностима.

Циљеви:

-Реструктурирање Јавно предузеће „Железнице Србије”;

-Финансијска консолидација;

-Модернизација и ревитализација железничке инфраструктуре, нарочито на Коридору

X;

-Обнова и модернизација вучних и возних средстава;

-Повећање ефикасности, конкурентности, профитабилности и квалитета услуга;

-Унапређење информационо-комуникационог система;

-Побољшање безбедности железничког саобраћаја;

-Хармонизовање домаћег законодавства са регулативом и директивама ЕУ у области железничког саобраћаја и инфраструктуре.

Краткорочне мере (2007-2009. године). Завршетком процеса реструктурирања Јавно предузеће „Железнице Србије” створиће се ефикаснија, тржишно оријентисана железничка компанија, са раздвојеним и рачуноводствено разграниченим организационим деловима за

обављање јавног превоза и за управљање железничком инфраструктуром, који би имали самосталност у управљању и здраву финансијску структуру. Предуслов за њено успешно спровођење је спровођење комплетне финансијске консолидације. То подразумева преузимање свих кредитних и осталих обавеза „Железнице Србије”, покриће кумулираних губитака и обезбеђење средстава за несметано функционисање.

Увођењем механизма финансирања обавезе јавног превоза (у даљем тексту: ОЈП) и потписивањем дугорочног уговора са државом/локалним самоуправама, којим би се дефинисао обим финансирања услуга које спадају у домен ОЈП, регулисаће се однос са државом.

Могућност појаве више превозника ствара услове за увођење конкуренције превозника, што ће повећати квалитет превоза. Уколико се, после успостављања механизма финансирања ОЈП, не обезбеде средства по том основу, потребно је да се у складу са Планом активности на редукцији нерентабилних услуга изврши евентуална редукција нерентабилних пруга и оптимизација продајне мреже.

Наставком процеса реструктурирање радне снаге планира се да у предузећу остане око 19.000 људи, што је приближно европском стандарду у погледу броја запослених. То ће се позитивно одразити на повећање продуктивности. Услови конкуренције између железнице, друмског и речног саобраћаја уједначаваће се у складу са саобраћајном политиком и директивама ЕУ.

Модернизација и изградња железничке инфраструктуре је процес који ће се остваривати по етапама и у дужем периоду. Координирани развој инфраструктурних и превозних капацитета у складу са Споразумом о успостављању железничке мреже високог учинка у југоисточној Европи (SEECР) уједно је и национални приоритет. Мултимодална Југоисточна европска саобраћајна оса (Коридор X) представља део стратешке саобраћајне инфраструктуре читаве Европе и основну осу железничког саобраћаја у Републици Србији. На тај начин отклониће се већ дуже времена присутан проблем „балканског уског грла”.

У области железничке инфраструктуре, приоритетна активност треба да буде побољшање стања железничке мреже, њеним довођењем на пројектовани ниво. Ревитализација и модернизација пруга на Коридору X и његовим крацима од великог је значаја, како за синхронизацију с европском железничком мрежом тако и за одвијање унутрашњег саобраћаја. Иако није увршћена у K-X, пруга Београд-црногорска граница (Бар) је значајна због своје везне улоге на правцу 5Б (Беч-Будимпешта-Београд-Бар-Бари). Изградњом железничких чворова би се обезбедило повећање пропусне моћи, побољшање квалитета услуга на Коридору X и интензивнији развој градско-приградског саобраћаја. Потребно је уједно започети и са улагањем у терминале комбинованог саобраћаја како би били оспособљени за пружање комплетних транспортних, претоварних и логистичких услуга.

Обновом и модернизацијом превозних капацитета створили би се услови да се железница као поуздан превозник укључи у међународни саобраћајни систем. Ревитализација, модернизација и набавка возних средства требало би да се врши у складу са: међународним техничко-експлоатационим стандардима; технолошким захтевима мултимодалног саобраћаја; потребама будућег обима теретног и путничког, а нарочито међународног саобраћаја и захтевима корисника за пружање високо квалитетне превозне услуге.

Потребно је извршити унапређење информационо-комуникационог система са циљем модернизације железнице и остваривања међумодалне повезаности услуга са европским окружењем. Применом савремених информационо-управљачких технологија пружа се могућност повећања капацитета пруга и развој комбинованог превоза. За ефикасно, поуздано и безбедно функционисање железничког система потребно је изградити телекомуникациони систем железнице по највишим техничко-технолошким стандардима, који би био способан да подржи захтеве савремених и специјалних железничких сервиса.

Са циљем заштите животне средине потребно је реализовати пројект „Унапређење система управљања заштитом животне средине у Јавно предузеће „Железнице Србије” према

стандардима ИСО 14000. Активности ће се односити на делатности у оквиру организације и одвијања саобраћаја, као и на примену у планирању, пројектовању и реализацији нових и постојећих пројеката.

У наредном периоду је важно да се хармонизује домаћа регулатива са европском регулативом и директивама у погледу услова привређивања, техничких стандарда и прописа на подручју инфраструктуре, возних средстава, сигналног и управљачког система, одржавања, контроле, телематике, саобраћајне оперативе, управљања и буке. Потребно је и да се донесу подзаконска акта и потребне методологије, које су предуслов за спровођење реформе железнице и имплементацију одредаба Закона о железници.

Дугорочна развојна политика (2010-2012. године). У оквиру процеса реструктурирања железнице приватизоваће се зависна предузећа, за која су пренета оснивачка права на Републику Србију. Наставком процеса модернизације и набавке возних средства створиће се услови да железница постане поуздан и конкурентан превозник на саобраћајном тржишту.

Неопходно је да се настави са процесом модернизације магистралних и ревитализацијом регионалних пруга националног значаја. Радови би требало да обухвате: замену горњег и санацију доњег строја; ремонт и модернизацију електротехничких постројења; завршетак електрификације на Коридору X, прикључним пругама Београд-Бар и према Румунији; набавку савремених машина за одржавање.

На основу података добијених од Јавно предузеће „Железнице Србије” процењена средства за оздрављење железничког система у периоду 2006-2012. износе око 2.537 мил. евра. За финансирање наведених пројеката потребно је уложити у инфраструктуру 68,8% средстава и у набавку возних средстава 31,2% укупно уложених инвестиција у том периоду.

У складу са саобраћајном политиком, неопходно је развити мултимодални приступ у финансирању инфраструктуре, уз сагледавање екстерних трошкова свих видова саобраћаја. Могући извори финансирања пројеката инфраструктурног и саобраћајног дела железничког система су: повољни кредити и зајмови међународних финансијских институција, бесповратна средства фондова ЕУ за развој железничких капацитета, донације и остала бесповратна средства у функцији финансирања пројеката од регионалног значаја, домаћи кредити, наменска средства Републике Србије, наменска средства Министарства за капиталне инвестиције, средства Националног инвестиционог плана, средства Јавно предузеће „Железнице Србије” (после реализације Програма финансијске консолидације), учешће локалне самоуправе у пројектима од заједничког интереса, страни инвеститори и остали извори. Финансирање представља највећи ограничавајући фактор у развоју саобраћајног система. За модернизацију железничког система потребни су стабилни извори финансирања.

5.4.2.3. Речни саобраћај

Европском саобраћајном политиком предвиђена је прерасподела токова робе са друмског на речни и железнички саобраћај, од 20% до 2010. године. Због тога би било неопходно побољшати услове рада, конкурентност и инфраструктуру железничког, речног и мултимодалног саобраћаја, као стратешких праваца.

Стање и проблеми. У поређењу са осталим видовима саобраћаја, речни саобраћај је недовољно искоришћен у односу на своје потенцијале. Нема значајнију улогу у превозу терета, док у превозу путника уопште и не учествује. Од деведесетих година овај вид саобраћаја се развијао под утицајем многобројних неповољних екстерних и интерних услова. За време санкција, током и након завршетка НАТО бомбардовања, пловидба на главним рекама - Дунаву и Сави била је обустављена и сведена углавном на мали интензитет унутар земље. Посебан проблем представљао је рушење најзначајнијих мостова: преко Дунава (три моста у Новом Саду и мост код Ковина), преко Саве (нови мост на обилазници око Београда код Остружнице).

Речни саобраћај од 2003. године бележи раст превоза, пре свега због повећања транзита и увоза робе.

Водни саобраћај уређен је Законом о поморској и унутрашњој пловидби и Законом о унутрашњој пловидби, које је потребно прилагодити прописима ЕУ. За одвијање овог вида саобраћаја задужене су следеће институције: Министарство за капиталне инвестиције, јавна установа "Пловпут" (уређивање, одржавање, заштита, развој, управљање и обележавање пловних путева), "Југорегистар" (стандарди и регистрација трговачких бродова на копненим водним путевима) и Капетанија (управљање саобраћајем и безбедност на водним путевима). Пројектом институционалне изградње Министарства за капиталне инвестиције, чија је израда у току, предвиђена је и реорганизација Сектора за водни саобраћај и безбедност пловидбе, "Пловпута" и "Југорегистра". Други важан пројект је Главни план и Студија изводљивости, којима се предлажу рехабилитација и унапређење мреже унутрашњих пловних путева и план развоја лука.

Укупна дужина пловних путева у Републици Србији износи 1.419 км (за носивост до 150 т). За Републику Србију река Дунав, као европски транспортни Коридор VII, представља стратешку везу која треба да подстакне развој трговине, туризма и услуга. Пловна је читавим током на дужини од 588 км. На њој се обавља око 85% укупног робног промета унутрашњих пловних путева Републике Србије. Проблем за пловидбу представљају потопљена пловила крајем II Светског рата. Сава је међународна река која повезује четири државе. Кроз Републику Србију је пловна на дужини од 207 км за пловила до 1.500 тона носивости. Успостављањем несметане и безбедне пловидбе на Сави, подстакла би се регионална сарадња и развој, као и повезивање (преко Дунава) са мрежом европских пловних саобраћајница. Река Тиса је пловна скоро на целој својој дужини кроз Србију (164 км) и има IV категорију пловног пута. ХС "Дунав-Тиса-Дунав" је вишенамени систем, чија је главна функција наводњавање и одвођење сувишних унутрашњих вода, али представља и пловни пут. Састоји се од 12 пловних канала Бачке и Баната (укупне дужине 600,6 км), сврстаних у пет категорија. Стање унутрашњих пловних путева није задовољавајуће, због знатно смањеног одржавања у протеклих 15 година.

На реци Дунав кроз Републику Србију смештено је осам лука међународног значаја: Апатин, Богојево, Бачка Паланка, Нови Сад, Београд, Панчево, Смедерево и Прахово. Највеће луке на реци Сави су у Шабцу, Сремској Митровици, а на реци Тиси у Сенти. Оне су приватизоване или се налазе у процесу приватизације. Луке имају знатан пројектовани капацитет, али је недостатак финансијских средстава за одржавање и развој довео до њихове неефикасности, при вршењу основних лучких делатности. Лучки капацитети због недостатка робе за претовар у просеку су искоришћени са око 30%. Постојећи информациони системи у лукама, су делимично развијени и то на нивоу административних делатности.

Речну флоту чини 684 пловних јединица укупне носивости 655.830 т. Стање флоте је веома лоше имајући у виду старосну структуру и техничко-технолошку застарелост. Преко 60% свих капацитета старије је од 30 година. Ови подаци указују на недовољно посвећен значај овом виду саобраћаја, иако је према свим препорукама ЕУ речни саобраћај идентификован као перспективан вид саобраћаја.

Циљеви:

- Побољшање пловидбених услова на пловним путевима у Републици Србији;
- Модернизација флоте;
- Модернизација лучке и пристанишне инфраструктуре и опреме, изградња специјализованих терминала;
- Формирање речног информационог система;
- Усклађивање постојећег законског и институционалног оквира са *acquis communautaire* из области речног саобраћаја;

-Интензивирање регионалне сарадње.

Краткорочне мере 2007-2009. године. Због побољшања пловидбених услова и усклађивања са регионалним препорукама, неопходно је увођење савременог речног информационог сервиса и успостављање радио-везе на пловним путевима. Имплементација речних информационог сервиса обезбедиће се креирањем дигиталних навигацијских карата, као и постављањем инфраструктуре за диференцијалне позицијске сигнале. На овај начин интензивира се размена географских података и успоставља ближа сарадња међу државама у управљању пловним путем Дунава. Развојем радио телефонске службе стварају се услови за неометану пловидбу бродова. Према распложивим подацима Министарства за капиталне инвестиције и Пловпута, процењена средства за реализацију наведених инвестиција износе око 9 мил. евра. Ови пројекти највећим делом би требало да се финансирају из буџета Републике Србије.

Са циљем повећања конкурентности, потребно је обновити речну флоту у складу са европским нормама (вучену технологију би требало заменити потискиваном, а највећи део капацитета заменити самоходним бродовима).

Дугорочна развојна политика (2010-2012. године). Унапређење пловидбених путева у Републици Србији, један је од дугорочних приоритета, које би требало реализовати континуирано до 2012. године. На основу закључака Генералног плана и Студије изводљивости за пловне путеве у Републици Србији, идентификована су три главна инфраструктурна програма: успостављање неометане пловидбе у току Дунава, рехабилитација мреже унутрашњих пловних путева у Републици Србији (на Сави, Тиси и каналу ДТД), развој лука и њихово повезивање у зону слободне трговине. У складу са претходно наведеним, приоритет треба да буде регулисање тока Дунава за неометану пловидбу, изградња регулационих грађевина, уклањање уских грла и капитални ремонт преводнице на Ђердапу 1 и 2. За реализацију наведених инфраструктурних пројеката потребно је уложити 96 мил. евра.

Поред приоритетних улагања у обнову и проширење лучких капацитета, пажњу треба посветити изградњи специјализованих терминала. Овако опремљене луке пратиле би промене у захтевима корисника и биле би конкурентне међународним речним лукама. На овај начин би дошло до смањења разлике између домаћих и међународних лука, као и до повећања конкурентности речног саобраћаја у односу на друге видове. С обзиром да је највећи број лука приватизован, развијаће се у складу са сопственим програмом. За побољшање рада и унапређење инфраструктуре користила би се средства приватног капитала и финансијских институција. Процењена вредност инвестиција износи око 70 мил. евра.

Заштита водотока од загађења, један је од приоритета који треба да се решава континуирано до 2012. године, кроз различите програме, с обзиром да вода постаје све више стратешки ресурс.

У циљу регионалног повезивања, потребно је константно побољшавати билатералне односе са суседним земљама. На граничном делу Дунава са Републиком Хрватском потребно је решавати низ техничких проблема ради побољшања безбедности пловидбе.

Потребно је извршити усклађивање законског и институционалног оквира са директивама и правилницима ЕУ.

5.4.2.4. Ваздушни саобраћај

Основна тежња ЕУ у ваздушном саобраћају је креирање „Јединственог неба Европе”, регулисање и усклађивање аеродромских тарифа у циљу редистрибуције летова током године, успостављање Европске управе за ваздухопловну безбедност, већа заштита права путника, лимитирање негативних утицаја на животну средину, и др.

Постојеће стање и проблеми. Функционисање ваздушног саобраћаја регулисано је многобројним законима, уредбама и одлукама. Постојећа законска регулатива веома је стара и неприменљива за садашње услове. Знатан број правилника донет је пре више од 20 година, тако да су решења у њима превазиђена и тешко применљива.

За одвијање ваздушног саобраћаја у Републици Србији задужени су Директорат цивилног ваздухопловства државе Србије и државе Црне Горе, Агенција за контролу летења СЦГ, аеродроми и авионске компаније. После одвајања Црне Горе, посебним законом Директорат ће се трансформисати у Управу за цивилно ваздухопловство Републике Србије. Агенција за контролу летења Србије и Црне Горе д.о.о. послује по домаћим прописима, а у складу са стандардима и препорукама Међународне организације за цивилно ваздухопловство, Агенције за безбедност ваздушног саобраћаја у Европи и смерницама Европске конференције за цивилно ваздухопловство. Њихова инфраструктура је у знатној мери обновљена, због техничко-технолошког усаглашавања са утврђеним међународним стандардима и због могућности повезивања са системима суседних земаља. Контрола лета је опремљена савременим технолошким системима за безбедно одвијање ваздушне пловидбе.

Република Србија располаже са три аеродрома која су оспособљена за одвијање путничког саобраћаја и то у Београду, Нишу и Приштини. Поред ових путничких аеродрома, постоје и војни аеродроми Поникве (Ужице), Лаћевци (Краљево) и Сомбор. Јавно предузеће Аеродром „Никола Тесла“ Београд у власништву је Републике Србије. С обзиром да задовољава аспекте навигационих и просторних услова, претендује да се развије у регионални центар ваздушног саобраћаја. Поред основне делатности располаже и помоћним садржајима. Реструктурирањем овог Јавног предузећа, активности се концентришу на основну делатност-саобраћај, а број запослених се редукује. Одвајањем споредних делатности до сада (пољопривредна оператива, чистоћа, кетеринг и паркинг), формирана су четири зависна предузећа са укупно 71-ним запосленим. Инфраструктура и опрема су у функционалном стању, али незадовољавајући са аспекта капацитета. Аеродром „Константин Велики“ Ниш, некада војно-цивилни аеродром, знатно је оштећен током бомбардовања. За обављање јавног саобраћаја је оспособљен 2003. године, након реконструкције маневарских површина, светлосних система и изградње контролног торња. Опрема задовољава тренутне капацитете аеродрома, док је инфраструктури потребна одговарајућа реконструкција и модернизација.

Национални авиопревозник „Јат Airways” је највећи део претходне деценије био под санкцијама, што је утицало на смањење обима саобраћаја и даљи развој. Са суженим и економски ослабљеним тржиштем, са вишком запослених и застарелом флотом, принуђен је да из почетка развија свој положај на међународном тржишту и да се прилагођава експанзији конкурентских авиокомпанија на домаћем тржишту. Последњих година ЈАТ је имао снажан пораст међународног саобраћаја. За пружање услуга превоза путника и терета у домаћем и међународном саобраћају, располаже са флотом од 16 авиона (12 сопствених и четири унајмљена) просечне старости 24 године. Путем резервационог система „Lufthansa Systems” и „Amadeus” маркетинг система, понуда националне авио компаније, приступачна је свуда у свету, кроз продајну мрежу агената који су повезани са глобалним дистрибутивним системима. Реструктурирање предузећа (у периоду 2003-2005. године) одвија се кроз издвајање споредних делатности, као и делатности које су везане за ваздушни саобраћај (кетеринг, техничко одржавање ваздухоплова), а које имају услова да самостално послују на тржишту. Сва издвојена предузећа биће приватизована. На основу Програма за стимулативно смањење броја

запослених, од 2002. године решаван је проблем вишка запослених у целом систему предузећа. Број радника је знатно смањен и планира се да на крају 2006. године у матичном предузећу буде 1.400 запослених. Поред ЈАТ-а у Републици Србији послује и чартер превозник Aviogenex.

Циљеви:

- Реструктурирање јавних саобраћајних предузећа;
- Обнова и модернизација авио флоте у складу са развојем саобраћаја;
- Реконструкција и модернизација постојеће и изградња нове аеродромске инфраструктуре;
- Увођење савремене информационе технологије;
- Унапређење заштите животне средине;
- Усаглашавање законске регулативе са *acquis communautaire* из ваздушног саобраћаја.

Краткорочне мере 2007-2009. године

Уласком Републике Србије у ЕУ, домаћим авио-компанијама биће омогућен приступ већем и богатијем тржишту, са јаком конкуренцијом и мањом административном заштитом. Због тога је потребно да „Јат Airways” изврши радикалну реконструкцију своје организације и пословања. Да би се прилагодио новим захтевима тржишта национални авио превозник би требало да редукује трошкове и лети на комерцијално најатрактивнијим линијама, на којима може да саобраћа са високом фреквенцијом. Због тога је неопходно да се ЈАТ укључи у интеграционе процесе у авио саобраћају, повезивањем са водећим светским алијансама. На овај начин би се постигло економичније одвијање саобраћаја, уједначавање квалитета сервиса и специјализација услуга авио превоза на тржишту.

Прописи и мере о заштити животне средине ЕУ постављају све оштрије услове, с обзиром да ваздушни саобраћај производи 13 % емисије CO₂, у укупној емисији CO₂ у саобраћају. Због побољшања позиције на међународном тржишту, постизања конкурентности и усклађивања са стандардима и прописима ЕУ, неопходно је да „Јат Airways”, изврши замену постојеће флоте. Процес обнове би се одвијао у складу са развојним плановима овог предузећа. Процењена потребна средства износе око 400 мил. евра.

Због усклађивања са светским стандардима као и повезивања са осталим земљама, у свим областима ваздушног саобраћаја потребно је увести савремене информационе технологије. У складу са стандардима и препорукама међународних ваздухопловних институција, у области контроле летења и обезбеђења ваздушне пловидбе, потребно је увести интегрисане информационе системе са модерним сервисима и напредним дизајном. Са циљем привлачења путника, побољшања пословања, смањења трошкова издавања карата, треба увести програме који користе савремени маркетинг информациони систем, као и програме који се базирају на Интернет услугама (E ticketing, On line booking, и др). За реализацију наведених пројеката потребно је уложити 160 мил. евра.

У овом периоду једна од основних активности треба да буде усаглашавање постојеће законске регулативе из области ваздухопловства са *acquis communautaire* и обезбеђење примене ИСАО стандарда и техничких прописа.

Дугорочна развојна политика (2010-2012. године). Реконструкција и модернизација постојеће и изградња нове аеродромске инфраструктуре одвијаће се континуирано до 2012. године, Основна тежња Аеродрома „Никола Тесла” Београд је обезбеђење позиције значајног транзитног центра, поготово у робном саобраћају. Изградњом регионалног робног терминала, Аеродром ће добити улогу сабирног, транзитног, дистрибутивног и трансверног центра. С обзиром да ће капацитети аеродрома у Европи, наредних година, постати „уско грло” за ефикасно и редовно одвијање ваздушног превоза, пружа се могућност привлачења робних токова из Африке, Средњег и Блиског Истока на овај аеродром. За реализацију наведеног развојног циља потребно је изградити и другу полетно-слетну стазу, бизнис центар, хотел,

пословну зграду, итд. У циљу унапређења превоза људи и робе у јужном делу Републике Србије, адекватну пажњу треба посветити модернизацији и реконструкцији инфраструктуре на Аеродрому „Константин Велики”. Приход од услуга пружених авиокомпанијама, треба да се доведе до нивоа да се обезбеди зарада, из које ће се финансирати одржавање и обнављање аеродромске инфраструктуре. Изградња нових зграда Обласног центра контроле летења Београд и контролног торња, неопходна је због усаглашавања са стандардима и повезивања са другим земљама. Процењена средства за реализацију наведених инвестиција, а на основу података добијених од Аеродрома „Никола Тесла”, Аеродрома „Константин Велики” и Агенције за контролу лета износе око 600 мил. евра. Пројекти ће бити реализовани на основу уговора о заједничком улагању државног и приватног капитала и задужењем код финансијских институција.

Последњих година у свету порастао је интерес за ангажовањем приватног капитала, као начина финансирања великих инфраструктурних пројеката. Посебну пажњу привлаче различити облици удруживања јавног и приватног сектора. У ваздушном саобраћају постоје велике могућности за оваква улагања, посебно на аеродромима (продавнице, услуге у оквиру терминала, хотели, ресторани, активности изван терминала, и др). Због тога је потребно радити на привлачењу инвеститора и отклањању баријера за улагања.

5.4.2.5. Мултимодални саобраћај

Стање и проблеми. Развој мултимодалног транспорта у Републици Србији налази се на самом почетку. Не постоји законска регулатива која дефинише овај вид транспорта. Једино у Закону о железници у делу који регулише обавезу јавног превоза (чл. 71. и 72), између осталог, односе се и на интермодални транспорт.

У оквиру Министарства за капиталне инвестиције (Сектор за железнице и интермодални транспорт) формирано је оделење за интермодални транспорт. Његов задатак је обављање: студијско-аналитичких послова из области интермодалног транспорта, креирање саобраћајне политике транспорта интермодалних јединица, праћење развоја савремених технологија транспорта и предлагање мера за њихов подстицај и имплементацију, предлагање мера за развој логистичких центара, као и припремање предлога основа за закључивање билатералних и мултилатералних споразума о регулисању интермодалног транспорта.

Развој терминала интермодалног саобраћаја представља предуслов за развој савремених технологија транспорта и дистрибуције. У Републици Србији не постоји ниједан потпуно развијен терминал интермодалног транспорта док се манипулација контејнерима одвија само у Јавно предузеће „Железнице Србије” и у Луци „Београд”. Терминал у Београду функционише у оквиру Железничког интегралног транспорта - ЖИТ, који је у саставу Јавно предузеће „Железнице Србије”. Има добар приступ путевима и железничкој мрежи, поседује 8.000м² покривеног и 20.000 м² отвореног складишног простора. Опремљен је са порталним краном капацитета дизања при манипулисању 20’ и 40’. Лука „Београд” има контејнерски терминал. Транспортна инфраструктура терминала олакшава претовар контејнера са бродова, железничких вагона на три колосека и друмских возила на пут са две траке. Лука има велику површину за складиштење и може да задовољи капацитете терминала од 10.000 TEU годишње (садашња искоришћеност свега 10% капацитета).

У Републици Србији не постоје савремене товарно манипулативне јединице, транспортна и претоварна средства, товарне јединице и технологија компатибилна у свим карикама логистичког ланца. У домаћем власништву нема више од 500 контејнера, углавном 20’, „орен топ“ и нису за међународни саобраћај. Јавно предузеће „Железнице Србије” поседује парк од 400-500 кола серије K,S и R , од којих је могуће користити 200-300 кола углавном

серије R. У друмском саобраћају постоји око 100 специјализованих возила за превоз конテナ. Преко 99% конテナ у промету Републике Србије је у власништву страних компанија.

Логистичке услуге у предузећима Републике Србије ниског су квалитета у погледу времена и трошкова испоруке, поузданости испоруке, без примене савремених логистичких стратегија (just-in-time, make-or-buy, и др.), што утиче на цену и конкурентност производа.

Државна заједница Србија и Црна Гора потписала је споразуме о комбинованом транспорту са: Републиком Бугарском, Републиком Хрватском, Републиком Мађарском и Словачком Републиком.

Циљеви:

- Израда Стратешких студија и дефинисање праваца развоја овог вида саобраћаја;
- Изградња и развој мреже савремених терминала и робно транспортних центара;
- Набавка савремених транспортних, претоварних средстава и товарне јединице;
- Формирање специјализованих друштава и организација која ће се бавити развојем интермодалног транспорта;
- Развој интегралног логистичко-информационог система;
- Формирање законског и институционалног оквира;
- Потписивање и ратификација међународних конвенција.

Краткорочне мере (2007-2009. године). Потребно је израдити студије и пројекте којима би се идентификовале потребе и захтеви за развојем интермодалних транспортних услуга у Републици Србији. Кроз пројекте морају се дефинисати структуре, модели и функције технолошко-организационих решења: терминала интермодалног транспорта, робно-транспортних центара (РТЦ), логистичко-дистрибутивних центара, на јединственој транспортно-саобраћајној мрежи Републике Србије, Балкана и Европе.

Формирање законског и институционалног оквира, треба ускладити са Европским споразумом који се односи на комбиновани транспорт (AGTC), Директивом Европске уније 92/106/ЕЕС и Белом књигом о Европској политици транспорта до 2010. године. Континуирано би требало наставити са потписивањем билатералних споразума са другим земљама о комбинованом транспорту.

За постизање веће ефикасности и конкурентности овог вида саобраћаја на тржишту потребно би било формирати друштва за организацију и експлоатацију интермодалног транспорта, у складу са искуством земаља у окружењу (Словенија, Мађарска, Словачка, Аустрија, и др).

Дугорочна развојна политика (2010-2012. године). На основу урађених студија о концепцији развоја интермодалне мреже РТЦ требало би развијати и градити оптималну мрежу робно транспортних центара и савремених терминала. На тај начин омогућиће се интензивније привлачење транзитних и транспортних робних токова. То би имало велики утицај на развој целокупног саобраћајног система и укупне привреде, поготово мање развијених подручја. Модернизацију постојећих и изградњу нових терминала требало би реализовати на основу сарадње јавног и приватног сектора.

Поред тога, за успешан развој интермодалног транспорта неопходно је развијати и техничку базу: транспортна и претоварна средства, товарне јединице и технологију компатибилну у свим карикама логистичког ланца.

Развојем интегралног логистичко-информационог система, сви учесници би били повезани у јединствен логистичко-транспортни систем земље (железница, шпедитерска и транспортна предузећа, и др), али и логистичко-транспортни систем Републике Србије и транспортни систем Балкана и Европе.

5.4.3. Телекомуникације

Стање и проблеми. Савремене телекомуникације представљају једну од основних потреба људског друштва на почетку трећег миленијума. Сервиси преноса говора, података, слике, претходних година раздвојени бројним регулативама, различитим захтевима и очекивањима тржишта, као и разнородним технолошким решењима, данас конвергирају ка јединственим сервисима информационо комуникационих технологија.

Све развијене земље, а и већи део земаља у развоју тежи да оствари економију засновану на знању, а централну улогу у томе има концепт информатичког друштва. Експанзија примене рачунара у свим областима људске делатности и њихово повезивање у јединствену светску рачунарску мрежу довело је до модернизације свих области људске делатности, од производње, преко услуга, образовања, управљања, трговине, финансија и саобраћаја, па све до културних делатности. Гране индустрије везане за информатику имају најбржу динамику раста у свету. Осим тога, глобална конкурентност нигде није тако изражена као у области информатике. Брзина промена која прати ту експанзију примене рачунара је изузетно велика, а способност неке заједнице да прати те промене пресудно утиче на улогу коју та заједница може да има у будућности. Модерне телекомуникације представљају кључну инфраструктурну област за развој информатичког друштва.

Као последица брзине којом се одвијају промене, створен је јаз између развијених и неразвијених земаља на основу заступљености информатике и телекомуникација, назван „дигитални јаз” (термин „јаз” покушава сликовито да прикаже колике разлике могу да настану између земаља). Као илустрација релативних односа у области телекомуникација, није неуобичајено да између градова исте величине у најразвијеним и неразвијеним земљама, капацитети телекомуникационих канала буду у односу 10000:1. Како постоји глобално тржиште информатичких услуга, широкопојасни Интернет представља предуслов за конкурентност неке земље на том тржишту.

Још један феномен који је обележио последњу деценију развоја телекомуникација представља брз развој мобилних комуникација. Такав интезиван развој, нарочито у развијеном свету, довео је до брзе засићености тржишта. Телекомуникациони оператори у покушајима да пронађу нове изворе прихода и повећају своје профитне маргине прибегавају конвергенцији мрежа и сервиса.

Статус сектора. Да би се стекао увид у актуелну ситуацију на тржишту телекомуникација, неопходно је приказати основне елементе процеса дерегулације и либерализације са аспекта привредног развоја Републике Србије, из примарног разлога: компаративна анализа дерегулације националних тржишта телекомуникација је показала да је Република Србија, заједно са Македонијом, била последња земља Југоисточне Европе која је започела дерегулацију тржишта телекомуникација. Такође, као последња је формирала регулаторно тело - Агенцију за телекомуникације, које је почело да функционише у 2006. години и тек треба да се очекују резултати његовог функционисања (Закон је донет 2003. године и предвиђао је потпуну дерегулацију и формирање регулаторног тела).

„Телеком Србија” а.д., као оператор са значајним учешћем на тржишту формално је 2005. године изгубио монопол, када су у питању услуге које се пружају у фиксној мрежи.

Тренутно у сектору телекомуникација доминантну улогу има „Телеком Србија” а.д. који пружа све врсте фиксних и мобилних телекомуникационих услуга. У делу мобилних комуникација поред „Телеком Србија” а.д. постоји и компанија Теленор (бивши Мобтел). Приступ Интернету данас у Републици Србији обезбеђује више десетина Интернет Сервис Провајдера међу којима су најзначајнији Eunet, РТТ Serbia Net, SezamPro, Verat и др.

Проблеме у фиксној телекомуникационој мрежи најбоље одражава велики број двојника, недовољна пенетрација и низак проценат дигитализације и мали број прикључака широкопојасног Интернета (кабловског и АДСЛ). Од 2001. године до данас у комплетан развој

и изградњу фиксне мреже уложено је око 700 милиона евра, чиме је ситуација у фиксној мрежи данас знатно боља него пре пет година. Од 2001. године до данас активирано је око 600.000 нових телефонских прикључака. Тиме је капацитет фиксне мреже увећан за 28%. Укупни степен дигитализације у Републици Србији је око 87%, а пенетрација телефонских прикључака преко 36%. Број телефонских линија у Републици Србији је данас око 2.700.000.

Развој мобилних комуникација, још пре десетак година, први је започео Теленор, који данас има око 2,4 милиона претплатника, од чега је преко 400.000 постпејд. Пар година након Теленора и „Телеком Србија” а.д. (МТС) је започео развој ГСМ мреже. МТС данас има око 3,7 милиона претплатника у чему постпејд корисници учествују са око 10%.

Са аспекта приступа Интернету од стране корисника у Републици Србији најзаступљенији је dial-up приступ. Овај тип приступа углавном се остварује преко SMIN (Serbian Multiservice Internet Network) мреже „Телекома Србије” а.д. и користе га сви ИСП-ови у Републици Србији. „Телеком Србија” а.д. је у својој мрежи обезбедио потребне капацитете којима је омогућен и широкопојасни приступ Интернету посредством АДСЛ модема који се постављају код крајњег корисника. До сада је у саобраћај укључено преко 20.000 АДСЛ корисника у три највећа града.

Развој кабловске мреже је изузетно динамичан и тренутно је регистровано око пола милиона корисника. Поред више мањих, постоје два највећа дистрибутера телевизијских програма и Интернета преко кабловске мреже и то су ПТТ и СББ. Међутим, ова област пословања у Републици Србији још увек није довољно регулисана, те је у наредном периоду неопходно предузети бројне законске активности.

Још једна нерегулисана област у телекомуникационом сектору у Републици Србији је пружање услуге VoIP (говор преко Интернета).

Увозна зависност. Телекомуникациона индустрија је потпуно увозно зависна у делу који се односи на рачунарске мреже и веома увозно зависна у делу опреме за централе, транспортну и приступну мрежу.

Један број домаћих произвођача у области телефонских централа, транспортне и приступне мреже успео је да се трансформише и укључи у међународну поделу рада, односно постане партнер великих светских телекомуникационих компанија. Такође, нека предузећа су, ослањајући се на „Телеком Србија” а.д. као предузеће у већинском државном власништву, сматрала да је природна обавеза „Телеком Србија” а.д. да купујући њихову опрему продужава опстајање таквих компанија. И поред свих проблема који су пратили домаћу телекомуникациону индустрију „Телеком Србија” а.д. је у последњих пет година од укупно 1,1 милијарду евра које је уложио у нове инвестиције око 65% реализовао са домаћим предузећима.

Дугорочно посматрано, због малих серија и малог укупног људског потенцијала у односу на водеће светске произвођаче, не може се очекивати да та предузећа буду конкурентна (ограничење је величина тржишта). Стога, а имајући у виду да у развојним тимовима неких предузећа постоје врхунски кадрови, правац трансформације тих предузећа треба да буде укључивање у развојне и производне потенцијале неког од водећих светских произвођача. Влада треба да подстиче такав вид повезивања, јер је то једини реално одржив правац развоја таквих организација.

Треба рећи да значајни део изградње телекомуникационе инфраструктуре представљају изградња објеката, развој услуга и инфраструктурни радови везани за полагање каблова. У свим тим областима, претежан део трошкова је учешће сопственог рада. Са порастом животног стандарда и појавом веће конкуренције на светском тржишту опреме (Кина), тај део трошкова постепено расте у уделу трошкова изградње телекомуникационе инфраструктуре. Посебно је важно обезбедити равноправну утакмицу произвођача опреме на нашем тржишту, јер се таквим приступом обезбеђују мањи инвестициони трошкови оператора и самим тим јевтиније услуге.

Власничка структура. „Телеком Србија” а.д. који је највећи телекомуникациони оператор у земљи представља акционарско друштво у коме од 2003. године ПТТ поседује 80%

власништва док преосталих 20% поседује грчки оператор ОТЕ. Односи су регулисани акционарским споразумом.

Власништво над другим мобилним оператором је такво да 70% има држава док 30% поседује конзорцијум аустријских акционара. Ове године извршиће се приватизација тако да ће овај мобилни оператор постати 100% власништво страних акционара.

На сегменту ИСП-ова и КДС оператора ситуација је различита. Поред државног власништва који је заступљен код ПТТ-овог ИСП-а и КДС-а већина других пружаоца услуга су приватне компаније или акционарска друштва.

Регионална равномерност. Због великих регионалних неравномерности у простору Републике Србије, Влада треба да подстиче изградњу телекомуникационе инфраструктуре у мањим градовима и руралним подручјима, како би се створили предуслови за равномеран развој осталих привредних грана на тим подручјима.

Заштита животне средине. Развој телекомуникација не узрокује негативним ефектима на животну средину. Донекле, изузетак од тог правила је електромагнетно загађење, које настаје због великог броја мобилних уређаја који комуницирају у области микроталаса (мобилна телефонија и бежични Интернет доминирају), али, генерално, штетна дејства тог зрачења још увек нису довољно испитана. Индиректно, убрзан развој телекомуникација може знатно да смањи потребе за путовањима и тиме посредно да доведе до штедње енергије и смањења других врста загађења.

Регулаторна функција агенције и административна улога Владе. Закон о телекомуникацијама обезбеђује предуслове и подстиче здраве тржишне односе, конкуренцију, приватне инвестиције и отворен приступ јавној мрежи. Реформски карактер изражен је кроз следећа начела:

- деловање свих субјеката у области телекомуникација је у функцији обезбеђивања услова за развој телекомуникација у Републици Србији;
- у првом плану су интереси корисника телекомуникационих услуга;
- слободно и отворено телекомуникационо тржиште које свим учесницима омогућава и гарантује равноправан и недискриминаторски положај;
- рационално и ефикасно коришћење природних ресурса;
- уређивање односа у овој области усклађено са међународним стандардима, праксом и прихваћеним техничким нормативима.

Законом се дефинише расподела надлежности између Владе и министарства надлежног за послове телекомуникација, као државних органа са једне стране и, с друге стране, Агенције којој су поверена одређена јавна овлашћења, тако да она има функцију независног регулаторног тела у области телекомуникација. Отуда се надлежности државних органа у овој области своде примарно на стратешка питања. Садашњи закон одговара корацима дерегулације и либерализације које је Европа спровела пре 2002. године. Биће неопходно још једно усклађивање Закона о телекомуникацијама са европском регулативом.

Успешна либерализација мора бити вођена у складу са стратегијом за телекомуникациони сектор. Том стратегијом дефинише се дугорочни развој телекомуникационих мрежа и услуга, модалитети улагања у јавне телекомуникационе мреже, избор технологија за покривање руралних и слабо развијених подручја Републике Србије јавним телекомуникационим услугама, као и прилагођавање политике развоја телекомуникационим захтевима савременог тржишта. Платформа Владе треба да буде заштита интереса корисника, подстицање конкурентности између оператора, стабилан развој телекомуникација, подстицање развоја нових система и услуга и заштита национално-безбедносних интереса.

Либерализација је кључно питање у области регулисања сектора. Искуство са других тржишта указује на потребу постепеног отварања тржишта. Постепено отварање тржишта намеће се као оптимално решење које омогућује да „Телеком Србија” а.д. заврши развој своје

мреже и система, а на тај начин учврсти основе за тржишну утакмицу која мора да оствари интересе свих корисника.

Стабилна конкуренција даје снагу за убрзање тржишних иновација – нови производи и услуге испоручене новим технологијама. Стабилна конкуренција треба да убрзава пословну промену код доминантног оператора који тиме постаје више фокусиран на потрошача и значајно ефикаснији.

Тарифна политика. Процес усклађивања тарифа треба да се одвија паралелно са модернизацијом телекомуникационе мреже, отварањем тржишта и приближавањем наше регулативе регулативи у ЕУ. Када је у питању национални телефонски саобраћај, треба тежити уједначавању цена за резиденцијалне и бизнис кориснике и формирању једне тарифне зоне имајући у виду географску величину и величину популације Републике Србије.

Нарочиту пажњу треба посветити постепеном усклађивању цена са ценама услуга оператора са значајним тржишним учешћем који послују у земљама у окружењу и Европи. Јасно је да ће се кроз процес либерализације тржишта остварити усклађивање постојећих тарифа са ценама у Европи.

Регионално деловање. Могућност регионалног проширивања телекомуникационих оператора који послују на простору Републике Србије представља веома важан сегмент развоја сектора. Такве покушаје треба подржати, јер је регионално проширивање и повезивање један од битних претпоставки опстанка на глобалној телекомуникационој арени. Као потенцијална тржишта најинтересантнија су тржишта БиХ и Црне Горе, али и друга тржишта такође могу бити интересантна (Македонија, Бугарска, Румунија, Словенија и др). Тренутно једно од најинтересантнијих тржишта за нас је и турско тржиште пошто се може очекивати да ће се преко Турске, телекомуникационе мреже развијати према Блиском Истоку, Индији и источном делу Азије.

Ефикасност пословања. Имајући у виду да је „Телеком Србија” а.д. најзначајнији учесник сектора телекомуникација и да је 80% у власништву државе преко ПТТ система, унапређење квалитета услуга и ефикасније пословање ове компаније утицаће на развој читавог сектора.

У том циљу неопходно је:

-стално унапређивати и мењати пословни модел који треба да буде више усмерен ка пружању услуга, а праћен организационим променама и реструктурисањем компаније уз непрестано проширење тржишта пружањем нових услуга као и евентуалним уласком на нова тржишта;

-стално унапређивати бригу о корисницима, побољшавати квалитет сервиса, унапређивати продају, побољшавати тарифну политику (нпр. увести SLA – уговор о нивоу услуга у стандардне уговоре са корисницима);

-наставити са модернизацијом фиксне мреже, пре свега у домену увођења широкопојасних услуга;

-даље развијати мобилну мрежу;

-започети процесе конвергенције фиксне и мобилне мреже.

Модерно организован „Телеком Србија” а.д. допринеће не само увећању његове вредности него стварању повољнијег амбијента и за друге учеснике тржишне утакмице.

Циљеви. Основни циљеви политике развоја телекомуникација у Републици Србији су либерализација тржишта, јасна недискриминаторска политика, конкуренција у области телекомуникационих услуга, инфраструктуре и опреме и независна и јасна регулатива.

Развој ове области у светским размерама, у последњих 20 година, био је веома брз и разнолик. Сектор телекомуникација може у значајној мери да подстакне развој привреде, обезбеђивањем основне инфраструктуре и услуга неопходних за привлачење директних страних инвестиција. Индиректно, на бази квалитетне телекомуникационе инфраструктуре и

нижих цена услуга на либерализованом тржишту, инострани инвеститори ће бити у прилици да повежу своја представништва у Републици Србији са матичним представништвима у својој земљи и на тај начин отклоне географске баријере и проблеме које се тичу удаљеног управљања, контроле инвестиција, оптимизације ресурса.

Приоритетне инвестиције. Очекивано улагање у сектор телекомуникација до краја 2012. године требало би да буде на нивоу од око 4 милијарди евра. Од тога „Телеком Србија” а.д., према досадашњим инвестицијама, очекује се да уложи око 2 милијарде, други мобилни оператори око 1,2 милијарде, а остатак други оператори, ИСП-ови и КДС оператори.

Неопходно је утврдити минималан скуп услуга универзалног сервиса и покренути програм за његову имплементацију, уз стално праћење и унапређење. Одговарајућим стављањем на располагање радио-фреквенцијског спектра треба омогућити примену нових технологија у испуњавању обавеза универзалних услуга. Ослобађањем делова радио-фреквенцијског спектра треба омогућити конкуренцију и избегавање монопола доминантног оператора.

Треба завршити процес дигитализације и раздвајања двојника. У склопу тога извршити замену свих аналогних телефонских централа са савременим технологијама.

У циљу ефикаснијег решавања нереализованих захтева за телефонским прикључцима и обезбеђења нових услуга претплатницима приступну мрежу градити довођењем оптичке мреже што ближе корисницима и затим кабловске мреже, применом приступних претплатничких концентратора и различитих бежичних (wireless) технологија (нпр. WiMAX, WiFi и др).

АДСЛ технологија представљаће основу за испоруку нових широкопојасних сервиса као што су: Интернет, IP centrex, Audio&Video Conference, E-Learning итд. Та технологија је само међукорак у довођењу оптике до зграда, што је представља основни правац будућег развоја. Телекомуникационе мреже које омогућавају приступ Интернету великим брзинама су основна инфраструктура за Информационо друштво.

У мобилним мрежама наставити са увођењем GPRS/EDGE технологије и обезбедити покривање применом 3G технологије у складу са обавезама дефинисаним лиценцом.

Политика и мере (2007-2009. године):

-Јачање позиције Агенције и стварање регулаторне основе која ће омогућити раст, иновације, конкурентност и отворено телекомуникационо тржиште које свим учесницима омогућава и гарантује равноправан и недискриминаторски положај;

-Постепена либерализација тржишта уз даљи развој доминантног оператора, чиме се са једне стране омогућава доминантном оператору да обезбеди стабилно пословање, а са друге омогући стални раст конкуренције;

-Издавање лиценци за фиксне опереторе који своје мреже граде класичним телекомуникационим системима и кабловском инфраструктуром;

-Реструктурирање јавних предузећа (ПТТ собраћаја „Србија”, „Телеком Србија” а.д.) неопходно је спровести, да би оба јавна предузећа постала ефикаснија и конкурентнија;

-Већа ефикасност на изради и усвајању просторних и урбанистичких планова и ажурирању катастра ради обезбеђења неопходних предуслова за изградњу телекомуникационих објеката, посебно инфраструктурних, у складу са Законом о планирању и изградњи;

-Поједностављивање прописа и закона о изградњи телекомуникационих објеката. Ако постоје дозволе за изградњу других објеката (водовод, гасовод, канализација, топловод, пут), увести обавезу инвеститора да се поставе цеви за спровођење телекомуникационих каблова, које би остале у власништву локалне самоуправе;

-Подстицање развоја Информационог друштва путем имплементације e-government, e-education, e-learning, e-business, e-banking и e-health. Имплементација електронске управе треба да подстиче бољу координацију и већу ефикасност на релацији Влада – локална самоуправа, локална самоуправа – грађанин;

-Подршка могућностима регионалног проширивања телекомуникационе индустрије и оператора који послују на простору Републике Србије;

-Ребаланс тарифа у фиксној мрежи и усклађивање тарифа са стварним трошковима и нивоима из Европе, до либерализације тржишта;

-Потпуна дигитализација фиксне мреже и раздвајање двојника;

-Достизање укупне густине фиксних телефонских прикључака од 40%;

-Завршетак приватизације произвођача и интегратора телекомуникационе опреме и система и укључивање развојно истраживачких центара у програме развоја водећих светских произвођача;

-Стварање свих предуслова да се до краја 2009. године обезбеди пружање универзалног сервиса што подразумева и његово дефинисање као и формирање фонда за његову имплементацију;

-Стално подстицање развоја широкопојасних услуга путем различитих технологија (АДСЛ, Ethernet преко оптике, WiFi, 3G, WiMAX и др) како би пенетрација широкопојасних корисника до краја 2009. године достигла ниво од минимално 10% (сада је испод 0,5%);

-До краја 2008. године обезбедити покривање највећих градова Републике Србије мобилном мрежом треће генерације тако да најмање 25% становништва има могућност коришћења ове технологије;

-Формирање школске мреже и њено повезивање на Академску мрежу Републике Србије;

-Реализација државне широкопојасне Интранет мреже за потребе државних органа;

-Усвајање савременог плана нумерације и његова примена;

-Континуално прилагођавање и ревизија плана намене и коришћења фреквенцијског спектра у складу са потребама и технолошким иновацијама.

Средњорочна политика и мере (2010-2012. године):

-Почетак примене могућности избора оператора и претходног избора оператора и преносивости броја у фиксној мрежи од 2010. године;

-Отварање локалне петље и могућност колокације у фиксној мрежи започети до краја 2012;

-Издавање лиценци за већи број фиксних оператора;

-Даље покривање мобилном мрежом треће генерације тако да до краја 2012. године најмање 50% становништва има могућност коришћења ове технологије;

-Даље подстицање развоја широкопојасних услуга како би пенетрација широкопојасних корисника до краја 2012. године достигла ниво од 25 %.

5.4.4. ПТТ саобраћај

Стање. Највећи део инфраструктуре и запослених у ПТТ саобраћају се налази у оквиру Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија”, мада је присутан тренд постепеног ширења мреже понуђача брзе испоруке пошиљака. Највећи део инфраструктуре су широка мрежа јединица поштанске мреже, транспортни капацитети за доставу и капацитети за прераду поштанских пошиљака.

Целокупна поштанска мрежа састоји се од 1.518 активних јединица поштанске мреже. Посматрано из угла имовинских односа, од укупног броја активних пошта 1.357 су стабилне поште, док преосталих 161 пошта послују по основу уговорног аранжмана (уговорне поште). У транспортним капацитетима Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија”, у функцији поштанске делатности, налази се 1.060 возила. Капацитети прераде поштанских пошиљака укључују: 3 главна поштанска центра, 16 поштанских центара и 1 изменичну пошту. Као посебни

организациони делови јединица прераде поштанских пошиљака функционишу још и: 2 инострана одељка, 3 поште царињења и 30 претоварних тачака.

Основни стратешки правци:

1. Реструктурирање предузећа. Имајући у виду постојање великог броја *non core* делатности, с једне стране и потребу рационализације и модернизације услужног система *core* делатности, одабрани концепт реструктурирања Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија” треба да се реализује кроз две фазе. Прва фаза обухвата издвајање и самостално тржишно позиционирање *non core* делатности, уз претходно сагледавање степена њихове функционалне повезаности са *core* бизнисом. Друга фаза, која се делимично подудара са првом фазом, обухвата реструктурирање базичне делатности, што ће се приоритетно односити на реализацију програма рационализације пословања, модернизацију поштанске технологије и подизање нивоа техничко технолошке опремљености за базичне поштанске капацитете, развој нових сервиса и унапређење кадровског потенцијала, како би се у делу пружања поштанских услуга одговорило на савремене тржишне захтеве и актуелне тенденције развоја ПТТ саобраћаја у земљама ЕУ;

2. Развој и прилагођавање пословних активности јавног поштанског оператера условима растуће конкуренције;

3. Дерегулација и либерализација тржишта уз смањење опсега резервисаног сервиса за јавног оператера;

4. Формирање независне регулаторне улоге Агенције за поштански саобраћај;

5. Потпуно успостављање европских стандарда у погледу квалитета пружања поштанских услуга;

6. Интезиван инвестициони развој Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија”;

7. Развој услуга са додатном вредношћу за кориснике, као што су услуге електронског и логистичког типа.

Инвестиције. Неопходно је инвестирати у аутоматизацију пословних процеса и унапређење техничко-технолошке базе основне делатности у Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија”, јер се и у свету државе ослањају још увек на доминантног пружаоца услуга у државном власништву. Највећа инвестиција је модерни Главни Поштански Центар (ГПЦ) Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија”, који би обезбедио повећање промета у транзитним токовима, бољи квалитета услуга, конкурентности базичне делатности, модернизацију ТТ базе, аутоматизацију и механизацију поштанских процеса и информационо-комуникационо повезивање на међународном нивоу. Укупне потребне инвестиције за целокупан период до 2012. године су око 90 мил. евра, а од тога ГПЦ чини 30 мил. евра. Потребно је да се до краја 2008. године обезбеди потпуно усклађивање са стандардима и техничким прописима ЕУ, односно са стандардима које дефинише Комитет за стандардизацију ЕУ (CEN) и то стандардом број 13850.

5.4.5. Водопривреда

Стање и проблеми. Вода је природни ресурс који истовремено представља и сировину и станиште, намирницу и средство за рад, енергент и још много тога. Вода је не само услов квалитетног функционисања и развоја једног друштва, већ и услов опстанка природног окружења и читаве људске заједнице. Схватајући и уважавајући значај воде, она је проглашена основним стратешким ресурсом XXI века, а предмет је и седмог Миленијумског циља развоја.

Законом о водама и пратећим подзаконским актима Република Србија уређује област управљања водама. Закон о водама донет је 1991. године, а последње измене и допуне извршене су 1996. године. Актуелни Закон и пратећи прописи нису усаглашени са Директивама ЕУ у области вода. Урађена је радна верзија новог Закона о водама, која представља корак ка усаглашавању са европским законодавством и стандардима у овој области. У предлог су уграђени и савремени принципи финансирања „корисник плаћа” и „загађивач плаћа”.

Економска девастација почев од деведесетих година прошлог века, одразила се и на стање у сектору вода. Недовољна улагања у изградњу нових и у одржавање постојећих објеката и система учинила су да су бројни објекти изгубили пројектоване перформансе, тако да је квалитет услуга који се њима обезбеђује умањен.

Организованим водоснабдевањем обухваћено је 77% становништва (још 15% становништва има непотпуни облик водоснабдевања), које користи око 22 м³/с, односно око 700 милиона м³ годишње. И поред проблема, водоснабдевање, још увек, у већем броју градова функционише доста добро. Несташица воде у летњим месецима присутна је у неким градовима, док се у појединим регионима јавља проблем квалитета воде (нарочито у долини Велике Мораве, где значајан број насеља има воду са прекомерном дозом азотне компоненте). Водоснабдевање значајног дела територије Аутономне покрајине Војводине врши се прекомерним црпљењем подземних вода из основног водоносног комплекса.

Канализацију има 46% становништва, а системима се прикупља око 450 милиона м³ годишње. Изграђена је канализациона мрежа у дужини нешто већој од 7.000 км, са главним колекторима дужине око 1.100 км. За пречишћавање комуналних и индустријских отпадних вода у Републици Србији има више од 150 постројења, са различитим нивоима обраде отпадних вода, али је проценат оних који дају задовољавајуће ефекте веома низак (испод 20%). Низак степен пречишћавања отпадних вода одражава се на стање квалитета вода у водотоцима. Један од разлога за овакво стање је и лош квалитет вода неких водотока који дотичу из суседних земаља (пример Аутономне покрајине Војводине, где на квалитет вода у ХС ДТД утичу воде које се из Румуније уливају у овај систем).

Економско-финансијска анализа овог сектора посебно акцентира следећа три проблема:

- Тарифни проблем, односно проблем цена, домаћинства су и даље субвенционирана;
- Власничка структура, а посебно организација комуналних система је изузетно економски нерационална – постоји велики број малих комуналних предузећа који не могу ефикасно пословати, што узрокује веома слаб квалитет услуга;
- Финансијска ситуација комуналних система је јако неповољна – велики број послује са губитком, инвестициони капацитет је минималан.

Хидромелиорациона инфраструктура у Републици Србији је недовољно развијена, односно развијани су превасходно системи за одводњавање. Највећи системи за одводњавање су у оквиру ХС ДТД, који прима сувишне воде са преко милион ха, а знатно мањи на подручју неготинске низије, у приобаљу Мораве и на другим просторима угроженим унутрашњим водама. Задовољавајуће перформансе има само мањи део система. Густина мреже је недовољна, а цевне дренаже има само код малог броја система. Посебан проблем представља хетерогеност црпних станица.

Изграђени системи за наводњавање у Републици Србији обухватају површину од око 149.000 ха, што чини око 5% површина погодних за наводњавање, али се реално наводњава знатно мања површина (не више од 30.000 ха). За пуно коришћење изграђених система потребна количина воде за наводњавање износи око 270 милиона м³ годишње, али је сада коришћење вода мало, тако да пољопривредна производња зависи од климатских услова. Општа је оцена да већи број система не испуњава пројектом утврђене услове у погледу изграђености, стања и степена искоришћености, а проблем представља и неадекватна контрола квалитета воде за наводњавање.

Највећи хидросистем у нашој земљи је Хидросистем Дунав-Тиса-Дунав. Његова најзначајнија функција је одржавање водног режима земљишта (одводњавање), затим обезбеђење воде за наводњавање и индустрију, пловидба, одвођење отпадних вода и пријем и спровођење великих вода са страних територија. Стање на великом простору територије Аутономне покрајине Војводине зависи од правилног и ефикасног рада овог система, што је у надлежности сектора вода.

У заштити од поплава инвестициони радови су доминантни и у оквиру њих је на територији Републике Србије (без територије Аутономне покрајине Косово и Метохија) изграђено преко 3400 км насипа и урађена регулација водотока у дужини око 420 км. У систем за одбрану од поплава укључен је и већи број акумулација и ретензија, али значајнију улогу има само 13. Поред поменутих, на територији Аутономне покрајине Војводине кључни објекат у систему заштите од штетног дејства вода и уређењу водног режима представља ХС ДТД, са основном каналском мрежом у дужини од 960 км. Због вишегодишње редукције улагања у одржавање објеката дошло је до смањења сигурности и степена заштите од штетног дејства вода. Такође, због неодржавања речних корита угрожено је приобаље водотока са бујичним хидролошким режимом.

Око 56.000 км² територије Републике Србије захваћено је ерозионим процесима различитог интензитета, при чему се просечно годишње продукује близу 40 милиона м³ наноса, што говори о озбиљности ове појаве. За заштиту од ерозије и бујица изведен је значајан обим радова и изграђено доста објеката. Ови радови имали су врло значајне директне и индиректне ефекте (побољшано стање екосистема, смањена ерозиона продукција и значајно редукован транспорт наноса), али је због неодговарајућег одржавања њихов утицај умањен.

Сумирајући, кључни проблеми у сектору вода могу се навести:

- недовољна усклађеност политике сектора вода са осталим секторима (пре свега, заштитом животне средине),
- регулациони механизми су неусаглашени са европским трендовима и стандардима,
- недовољни институционални капацитети,
- неефикасан систем финансирања управљања водама, ниска цена воде и услуга и недостатак економских подстицаја,
- недовољан и неадекватан мониторинг површинских и подземних вода и недостатак мониторинга отпадних вода,
- нерационално коришћење воде за водоснабдевање и друге потребе,
- недовољан степен каналисаности насеља и недостатак уређаја за пречишћавање отпадних вода,
- недовољно коришћење постојећих капацитета за наводњавање,
- неадекватан систем заштите од спољних и унутрашњих вода.

Циљеви:

- доношење националних прописа из области вода и њихово усклађивање са законодавством ЕУ;
- усклађивање политике сектора вода са осталим секторским политикама;
- доношење планских докумената (водна основа, планови управљања водама, план развоја сектора вода);
- проширење и јачање институционалних капацитета и увођење регулаторне функције,
- успостављање ефикасног система финансирања сектора вода, постепено достизање економске цене воде и услуга и оснивање наменског фонда;
- рационализација потрошње, а затим обезбеђење нових количина квалитетне воде за водоснабдевање,
- повећање степена организованог прикупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода, ревитализацијом постојећих, а затим изградњом нових постројења за пречишћавање отпадних вода;
- ревитализација постојећих, а затим изградња нових објеката и система за наводњавање и одводњавање и заштиту од спољних вода;
- унапређење система мониторинга површинских и подземних вода и осталих параметара и појава од значаја за управљање водама.

Политика и мере (2007-2009. године). Период 2007-2009. године треба да обухвати активности на стварању законодавног и институционалног оквира потребног за спровођење реформи у сектору вода и почетак инвестиционог циклуса. Доношење Закона о водама и одговарајућих подзаконских аката којима се обезбеђује његова имплементација је приоритетни задатак. Законом се обезбеђује усклађеност са европским директивама и ствара услов за успостављање регулаторне функције, учешће јавности и увођење економских инструмената.

У овом периоду потребно је новелирати Водну основу Републике Србије и урадити планове управљања водама, у складу са захтевима Оквирне директиве о водама ЕУ. План управљања водама за непосредни слив Дунава представља приоритет, с обзиром да је његова израда динамички везана за пројекат ИЦПДР, чији учесник је и Република Србија. Планови управљања водама за водна подручја морају имати упориште у Водној основи Републике Србије.

Потребно је донети План развоја сектора вода, усклађен са Водном основом и плановима управљања водама, у коме се дефинишу приоритетни пројекти од државног значаја и утврђују носиоци, извори средстава, модели финансирања и динамика реализације. За различите области сектора вода у току је израда акционих (посебних) планова, којима се конкретније дефинишу елементи из Плана развоја.

Институционални аспект подразумева јачање капацитета државне управе и реструктурирање јавних водoprивредних предузећа, формирање нових тела са саветодавном функцијом (Савет за воде) и функцијом укључења јавности у проблематику управљања водама (конференције за воде), успостављање регулаторне функције за стандардизацију водoprивредних предузећа и комуналних предузећа за водоснабдевање и каналисање насеља. Успостављањем законодавних и институционалних реформи превазишла би се постојећа неусклађеност и преклапање надлежности са другим секторима.

Један од битних елемената институционалне реформе је јачање капацитета за мониторинг статуса вода, при чему је приоритет успостављање систематског мониторинга испуштања отпадних вода. Израда пројектне документације и успостављање информационих система у складу са њом у Републичкој дирекцији за воде и у јавним предузећима (за територије њихове надлежности), као и ажурирање постојећих катастара за водне објекте и формирање нових у складу са предлогом Закона о водама, представља такође планирану краткорочну активност. Неопходно је и ажурирање базе обвезника плаћања накнада за коришћење вода и допуна њеног садржаја.

У области финансирања, на основу законом успостављених основа и увођењем принципа „корисник плаћа” и „загађивач плаћа”, почеће примена економских критеријума за одређивање цене воде и услуга, што ће се одразити на степен стабилности финансирања. У првој години цену воде треба увећати на 0,6 евра/м³ (што је двоструко више у односу на просечну актуелну цену), док би на крају овог периода она износила 0,8 евра/м³. Поменути принципи биће основ и за утврђивање накнада за коришћење воде и заштиту воде од загађивања.

Реформе у области финансирања обухватају и оснивање фонда за воде, са кредитном и гаранцијском функцијом, као и стварање повољног амбијента за ангажовање страног и домаћег приватног капитала.

Увођењем економских инструмената створиле би се материјалне претпоставке за почетак инвестиционог циклуса. Процењује се да ће укупна улагања у развојне пројекте у овом периоду износити 350 милиона евра, и то: 70 милиона евра у 2007. години, 135 милиона евра у 2008. години и 145 милиона евра у 2009. години. Највећа улагања пројектована су за област водоснабдевања и каналисања (око 80% укупних средстава).

Средњорочна развојна политика (2010-2012. године). Интензитет развоја сектора вода у овом периоду ће зависити од успешности реализације претходне фазе. У случају да се планиране активности за краткорочни период и реализују, акценат би био на имплементацији планова управљања водама и Плана развоја сектора вода. Највећа инвестициона улагања

очекују се у области водоснабдевања, укључујући и регионалне системе, и изградњу инфраструктурне канализационе мреже и постројења за пречишћавање отпадних вода, што чини око 80% укупних пројектованих улагања. Остала планирана улагања односе се на изградњу водне инфраструктуре у области заштите од штетног дејства вода и хидромелиорација. Пројектована улагања у овом периоду износе 695 милиона евра, а укупна за период од 2007. до 2012. године износе 1.045 милиона евра (овај износ не обухвата потребне оперативне и трошкове одржавања постојеће инфраструктуре, као ни трошкове рада институција и систем мониторинга).

Средства за финансирање развојних пројеката биће обезбеђена из више извора: цене воде (што захтева постепени раст цене воде и достизање износа од 1,1 евра/м³ у 2012. години), накнада за коришћење ресурса и других јавних прихода, изворних прихода локалне самоуправе, сопствених средстава инвеститора, кредити, донације и сл.

Реализацијом планираних развојних пројеката обезбедио би се бољи квалитет водоснабдевања, повећањем количина воде за ове намене у износу од 1,5 м³/с. Степен обухваћености становништва јавним канализационим системима повећао би се на 50-55%, а ревитализацијом постојећих и изградњом нових уређаја за пречишћавање отпадних вода повећао би се квалитет животне средине. Изградњом објеката за заштиту од поплава повећао би се најпре степен заштите градова и насеља поред великих водотока, док би се антиерозионим радовима обезбедила већа заштита акумулација и других објеката. У области хидромелиорација планира се најпре ревитализација постојећих, а тек потом изградња нових објеката и система.

6. ПОЉОПРИВРЕДА

Пољопривреда представља изразито важну компоненту укупне економије Републике Србије. Учешће пољопривреде у БДП Републике Србије у периоду 2000-2005. година креће се у интервалу 15-18%, међутим, ако се посматра целокупан агробизнис комплекс земље, посматран у јединству предфармерског сектора (снабдевача пољопривреде неопходним инпутима за производњу), фармерског или сектора примарне пољопривредне производње и постфармерског сектора (индустрија које производе пољопривреде користе као сировине у својој производњи што не морају нужно бити прерађивачи хране) ово учешће надмашује 40% укупног БДП-а. Такође, укупно 42% становништва земље насељено је у руралним областима (према критеријума ОЕЦД-а, руралне области су оне са густином становништва мањом од 150 становника по км²).

Пољопривреду земље карактерише уситњеност пољопривредних газдинстава и њихова висока испарцелисаност (просечно газдинство је величине испод 3 ха са просечно 7 парцела), релативно добра опремљеност пољопривредном механизацијом али значајно превазиђеном и застарелом (просечна старост механизације код пољопривредних газдинстава преко 20 година), мала употреба вештачких ђубрива као и изразито ниска продуктивност у скоро свим областима производње (просечни приноси, углавном, далеко испод нивоа ЕУ).

Нема сумње да је у оваквим условима пољопривреди, ради достизања нивоа продуктивности који може гарантовати пристојне приходе становништву ангажованом у овој области производње као и индустријама ослоњеним на пољопривреду са обе стране производног процеса, али и издржати притиске конкуренције из иностранства која, неминовно, долази на наше тржиште са интеграцијским процесима у које је Република Србија укључена (текући преговори о приступању Светској трговинској организацији и потписивању Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ, који, између осталог, доносе снижавање царинске заштите земље кандидата) преко потребна адекватна аграрна политика, као интегрални део свеукупне политике развоја земље.

Стање и проблеми. Због својих природних карактеристика земљишта (5,1 милиона хектара пољопривредног земљишта, углавном, адекватних физичко-хемијских карактеристика за интензивну производњу), климе (умерено-континентална са просечном температуром 11-12С) и водних ресурса (600-800 мм падавина у равничарским, односно, 800-1200 мм у планинским подручјима уз релативно разгранат водени ток) Република Србија има велики потенцијал у пољопривредном сектору, који није у потпуности искоришћен. Међутим, уз адекватну аграрну политику, пољопривреда може дати значајан допринос економском развоју земље. Она је, због своје повезаности и утицаја на остале секторе привреде, изузетно значајна за развој Републике Србије. Запошљава, директно или индиректно, велики број људи (10,2% радне снаге наводи пољопривреду као једини извор прихода, а рачунајући лица која део својих прихода остварују из пољопривреде као и запослене у прехранбеној, прерађивачкој и индустријама произвођачима инпута за пољопривредну производњу, ово учешће је далеко веће), учествује значајним делом у спољној трговини (у укупној спољној трговини пољопривреда учествује са 12,81% док је у укупном извозу Републике Србије њено учешће више него двоструко веће – 28,73%), обезбеђује прехранбену сигурности грађана (Република Србија је на нивоу самодовољности или изнад код већине култура које се производе на нашем подручју), доприноси руралном развоју и еколошкој равнотежи (42% укупне популације настањено је у руралним областима).

Пољопривреда се у Републици Србији суочава са многим проблемима. Они су између осталог резултат ограничења насталих у условима централног планирања, тешкоћа насталих у протеклих петнаестак година и тешкоћа у прилагођавању тржишној економији. Ови проблеми се првенствено односе на неуспех тржишта да ефикасно функционише услед неустављене тржишне инфраструктуре и тржишних механизма.

Пољопривреда је у Републици Србији оптерећена последицама централно планске привреде у делу власништва и коришћења земљишта. Пољопривреди је за развој потребна политика која може утицати на повећање продуктивности путем реструктурирања и инвестиција, што подразумева јасна власничка права и формирање ефикасног тржишта земљишта, кредита и инпута. Промене успоравају политички разлози и притисак интересних група. Напредак пољопривреде је снажно повезан са напретком општих економских реформи, а нарочито са стопом демократичности и отворености политичког система.

Недостатак јасних визија у сектору пољопривреде у претходној деценији условио је и аграрну политику која је представљала наслеђе и наставак вођења политике из социјалистичког периода без значајнијих структурних промена. Започете промене аграрне политике огледају се у преусмеравању средстава од директне подршке тржишту (односно, ценама пољопривредних производа) ка инвестиционој подршци и подршци руралном развоју као и промене у правцу оријентације буџетских средстава (фокусне групе) од великих агросубјеката (предузећа у друштвеној својини, задругама или великим агрокомбинатима са различитом (претежно, државном власничком структуром) ка породичним комерцијалним газдинствима као основној ћелији развоја, практично, свих пољопривреда света, усмерене су ка повећању конкурентности али им треба времена и капацитета свих учесника да би дале праве резултате. Такође, политика везана за рад Дирекције за робне резерве и политика приватизације земљишта не осликава жељене правце реформе које ће довести до ефикаснијег сектора.

Прелаз Републике Србије на тржишну економију праћен је значајним развојем трговине. Процес отварања према свету, већ је имао за резултат крупне трговинске концесије које су омогућиле даље повећање трговинске размене. Почевши од краја 2000. године, Република Србија ужива тзв. Преференцијални приступ тржишту ЕУ као нашем највећем спољнотрговинском партнеру. Свакако да је чињеница да се пољопривредно-прехранбени производи из Републике Србије пласирају на тржиште ЕУ без царинских дажбина (осим у случају вина, одређене врсте јунетине и шећера, који се налазе на режиму квота што значи да су ослобођени дажбина али до испуњења количинских квота) док се са друге стране, осим мањег

броја изузетака, увоз производа из ЕУ третира као увоз из трећих земаља (без царинских повластица) утицала на позитиван спољнотрговински салдо Републике Србије са ЕУ. Суфицит у размени постоји од године увођења преференцијалног статуса и расте из године у годину тако да је у 2005. години износио 250 милиона УСД, а ЕУ (и ЕУ-15 и ЕУ-25) представља највећег партнера Републике Србије у области спољнотрговинске размене пољопривредно-прехранбеним производима на које одлази 53% укупног извоза земље из ове области.

Процес унапређења трговине се наставља потписивањем регионалних билатералних споразума о слободној трговини који су интегрални део овог процеса. Пријем Републике Србије у чланство СТО убрзаће либерализацију трговине, што ће за резултат имати већи притисак конкуренције, али и могућност отварања нових тржишта. Управо због тога је важно да се Република Србија брзо прилагоди овим новим изазовима. Решење је у постизању ефикасног функционисања тржишта тако да о распоређивању средстава одлучује приватни сектор, а да улога Владе, пре свега, буде у стварању институционалног окружења које ће олакшати тај процес.

Такође, Република Србија је потписник Споразума о слободној трговини (Free Trade Agreement) са укупно седам земаља (углавном из региона) и тржиште ових земаља представља другу по величини финалну дестинацију за пољопривредно-прехранбене производе из наше земље. Повољни трговински аранжмани са главним спољнотрговинским партнерима (ЕУ и ФТА земље) у комбинацији са високом царинском заштитом у области пољопривреде (према дефиницији СТО пољопривредно-прехранбени производи обухватају оне из Главе I до XXIV Царинске тарифе уз мањи број производа из других Глава, укупно 2527 тарифних линија) од просечно 21,2%, резултирали су у 2005. години рекордним извозом Републике Србије у овој области од 1055 мил УСД уз суфицит у размени у од 250 мил. УСД.

Постојећа царинска заштита у области пољопривреде од просечно 21,2% (која у себи обједињује све инструменте царинске заштите на снази у Републици Србији односно, *ad valorem* царину, сезонске царине и специјалне дажбине или прелевмане) представља највишу царинску заштиту у региону која у великом броју случајева, поред ефекта заштите домаће индустрије није функционална, тј. не подстиче конкуренцију на унутрашњем тржишту земље, а тиме унапређење домаће производње. Интеграцијски процеси у којима се Република Србија налази, а који ће умногоме утицати на либерализацију домаћег тржишта, јесу прилика за креирање адекватне, транспарентне и функционалне царинске заштите која ће поред одбрамбене функције имати и позитиван, стимулишући утицај на унапређење конкурентности домаће индустрије хране.

Генерално гледано, тренутно, пољопривредни сектор у Републици Србији није у стању да се укључи у равноправну утакмицу са конкуренцијом оличеном првенствено у земљама ЕУ. Такође, изузетно је тешко да се такмичи и са земљама из окружења услед нагомиланих проблема.

Робна размена за инпуте (тзв. бартер аранжмани у које ступају пољопривредни произвођачи, услед недостатка финансијских средстава, са прерађивачима и у којима добијају семе, ђубриво и друге инпуте за производњу, а за узврат се обавезују да испоруче одређене количине производа у одређено време године, при чему се паритет цена на релацији инпут-оутпут обрачунава у по произвођаче најлошијем тренутку и без уважавања стопе инфлације), већине пољопривредних производа, прикрива стварне трошкове и вредности производа, тако да пољопривредни произвођачи не добијају праве сигнале о ценама него се њихов потенцијални профит прелива другима.

Тржиште земљишта, које би требало да омогући прилагођавање у погледу величине земљишта као и ефикаснију структуру газдинстава, не функционише на задовољавајући начин. Разлози леже у застарелом регистру земљишта и катастарском систему (прави власници земљишта нису они који је обрађују већ, углавном, покојни преци; изразита уситњеност парцела; нефункционалност тржишта у погледу куповине и рентирања, и др), немогућности да се понуди на продају или у закуп земљиште државних фарми (већина предузећа у друштвеном

власништву у свом саставу има велике уделе државног земљишта које користе без накнаде), недостатак дугорочног кредитирања за куповину земљишта (кредити са роком отплате од 20-25 година, са ниском каматном стопом какви су неопходни за куповину земљишта и фарми, још не постоје као опција на тржишту кредита), неуспешна примена закона за плаћање закупа као и неизвесност у ширем економском смислу (политичка и економска нестабилност земље која условљава непознавање основних будућих макроекономских показатеља) која обесхрабрује дугорочно улагање.

Тржиште руралних кредита једва да постоји због општег недостатка кредитирања, недостатка ликвидности, знања и искуства у банкарском сектору за пољопривредне кредите, непостојања пољопривредне профитабилности, високог ризика, непостојања права над земљиштем које би могло да обезбеди јемство. Будући да цену пољопривредног кредита, као и сваке друге робе на тржишту, одређује потражња за пољопривредним кредитима (која је огромна) и расположива средства банака за пласман у пољопривреду (која су далеко испод потребног нивоа), камате на пољопривредне кредите на кратак, средњи и дуг рок јесу изразито високе (према НБС, у 2004. години, просечна каматна стопа у пољопривреди је износила 14,2% за краткорочне кредите односно 9,9% за средњорочне – Статистички билтен НБС, јануар 2005. године).

Приватизација је текла споро, са мало страних улагања, а капитал и менаџмент који је сада власник капацитета за примарну производњу и прераду још увек не показује жељу за значајним улагањима већ је више оријентисан краткорочној добити, а не дугорочној визији.

Све је више изражен неуравнотежен развој руралних и урбаних подручја јер рурална подручја (између осталих изражених проблема као што су недовољно развијена инфраструктура, понекад лоши климатски услови, непостојање социјалне и едукативне компоненте у свакодневном животу што демотивише младе за останак на селу и доводи до руралне депопулације) имају ограничене могућности запошљавања. Смањен број становника отежава ангажовање радне снаге. Образовна достигнућа становништва су слабија и приметно је мања флексибилност потенцијалне радне снаге, удаљеност од потенцијалних тржишта и за инпуте и за производе, што ставља фирме у руралним подручјима у неповољан положај. Постоји потенцијална опасност за даље погоршавање услова и повећање миграције и тиме продубљивања јаза између руралних и урбаних области и поред тога што постоји благи позитивни тренд дневне и сезонске миграције из урбаних у субурбане и стабилне руралне средине.

Тржишна инфраструктура, институције и организације тржишта се слабо развијају. Економичност производње је ниска, а такође недостају знања о функционисању тржишта Генерално, маркетинг пољопривредно-прехрамбених производа представља компоненту агрокомплекса којој предстоји, неминовно, значајно унапређење. Производни учинак на многим газдинствима, посебно приватним, веома је низак. Прерађивачки капацитети за разлику од произвођача немају проблема са малим капацитетима и уситњеном производњом, али често својим монополским положајем и нивоом субвенција кроз јефтине кредите и отписе дугова према држави (нагомилане пореске обавезе, коришћење државног земљишта без накнаде, субвенционирани кредити), чине неефикасну производњу још увек одрживом на тржишту.

Функционисање тржишта је ограничено мањкавом законском регулативом и непостојањем институционалног оквира, што нарочито отежава укључивање комерцијалних породичних газднстава у дистрибуцију пољопривредно прехрамбених производа.

Институције које пружају подршку су слабе.

Финансирање пољопривреде буџетским средствима: Аграрни буџет представља нешто испод 5% националног буџета и настоји да ограниченим средствима реши тежак задатак у виду количинског и квалитативног унапређења домаће производње које ће резултирати растом конкурентности на домаћем и страном тржишту, изгради институционални оквир неопходан за функционисање свих субјеката агрокомплекса земље, успостави систем компатибилности домаће производње и прераде са стандардима на снази у ЕУ праћен изградњом институција (Агенције за лабораторије) и субвенционирање увођења ове технологије код домаћих произвођача и прерађивача и друге циљеве које му намеће аграрна политика данашњице. Финансирање пољопривреде средствима аграрног буџета врши се путем две врсте субвенција:

-Производно оријентисане субвенције усмерене на одређени производ, културу, или врсту (категорију) стоке

-Непроизводно оријентисане субвенције које за циљ имају подстицање пољопривредне производње у целини.

Посебну групу мера аграрне политике чине мере из тзв. „зелене кутије” (по терминологији СТО), односно, мере које немају, или имају минималан утицај на светске токове пољопривредно прехрамбеним производима. У ову групу мера убрајају се буџетска средства намењена истраживању у пољопривреди, финансирању рада стручно-саветодавне службе, промоције пољопривредне производње, конзервацији генетичких ресурса, контрола болести и штеточина, инспекцијски рад као и друге мере без, или са минималним, утицајем на тржиште пољопривредних производа.

Такође, извозне субвенције јесу још увек инструмент финансирања пољопривреде, тј подстицања извоза на снази у земљи, али је њихов износ релативно мали будући да представљају свега 2,5% аграрног буџета, а примењују се на веома ограничен број производа. Још увек су на снази, зато што је у складу са СТО, утврђено њихово укидање до 2013. године за постојеће чланице СТО, док ће Република Србија, из искуства земаља нових чланова СТО, морати да се одрекне овог инструмента подршке пољопривреди са даном чланства у СТО. Финансирање пољопривреде од стране комерцијалних банака: Почевши од 2004. године, Влада примењује јединствени концепт финансирања агро-комплекса земље буџетским средствима која пласира у пољопривреду по субвенционисаним каматним стопама преко пословних банака. Наизглед пропратни али, изворно, суштински ефекат ове шеме финансирања пољопривреде јесте ближа сарадња између пословних банака и пољопривредника (што, у ранијим годинама није био тако чест случај) и развијање пословних односа између ове две стране, природно супростављене услед директног сукоба интереса који постоји између њих. Такође, као један од циљева који постојећа шема кредитирања пољопривреде буџетских средстава има а који је, донекле, остварен јесте стимулисање пословних банака на сарадњу са пољопривредницима и уопште, препознавање пољопривредног сектора као потенцијално интересантног тржишта за пласман банкарских средстава у различите намене и по различитим каматним стопама. Са друге стране, основни недостатак постојеће шеме финансирања представља немогућност подмирења постојећих потреба тржишта расположивим средствима из буџета Републике Србије. Услед дугогодишње праксе недоступности пољопривредних кредита из буџетских средстава (или другог начина олакшавања приступа кредитима за пољопривреднике од стране државе) дошло је до неминовности финансирања пољопривредне производње искључиво сопственим средствима пољопривредника. У највећем броју случајева, државна средства била су доступна само предузећима у друштвеној својини, задругама или великим агрокомбинатима са различитом (претежно, државном) власничком структуром.

Уколико се изузме механизам кредитирања пољопривредне производње буџетским средствима путем објашњеног модела, евидентно је да (осим изузетака ретких комерцијалних банака), тржиште пољопривредних кредита и даље на незадовољавајућем нивоу односно, да не може да расположивим средствима и тржишним каматним стопама да подмири потребе пољопривреде акумулиране у дужем периоду.

Циљеви:

Стратегијом развоја пољопривреде дефинисани су приоритетни циљеви:

-Изградити одржив и ефикасан пољопривредни сектор који може да се такмичи на светском тржишту, доприносећи порасту националног дохотка;

-Обезбедити храну која задовољава потребе потрошача у погледу квалитета и безбедности;

-Осигурати подршку животном стандарду за људе који зависе од пољопривреде, а нису у стању да својим развојем прате економске реформе;

- Осигурати подршку одрживом развоју села;
- Сачувати животну средину од утицаја ефеката пољопривредне производње;
- Припремити пољопривреду Републике Србије за интеграцију у ЕУ;
- Припремити политику домаће подршке и трговине у пољопривреди за правила СТО.

Неопходно да се промене одвијају у три правца:

1. промена структуре (произвођача, власништва и институција);

Обухвата: земљишну реформу, институције у пољопривреди, приватизацију у пољопривреди и управљање шумским и водним ресурсима.

2. развијање тржишта и његових механизма;

Обухвата: улогу Владе у тржишној економији, пољопривредна тржишта, политика цена и остале мере аграрне политике за подршку тржишту, тржиште земљишта и кредита.

3. развој села и очување околине;

Обухвата: развој села и питања пољопривредног окружења.

Приоритетни задатак наше пољопривреде јесте потписивање међународних споразума, који ће првенствено имати за циљ сигурност у улагањима, у дефинисању јасне политике и интеграцију у тржиште ЕУ. Простор ЕУ представља тржиште са релативно високим ценама у односу на светско тржиште, али се и само налази под великим притиском да смањи заштиту своје пољопривреде. Републици Србији је потребно да преузме сигнале цена од овог великог тржишта у оној мери у којој јој је обезбеђен приступ, као и сигнале цена од својих других регионалних трговачких партнера. Сигнали цена на овим тржиштима представљају оне на које би српска пољопривреда требало да одговори.

Политика и мере (2007-2009. године).

1) Створити структуру комерцијалних газдинстава која ће одговарати потребама модерне тржишне економије.

Са постојећом просечном величином газдинства (испод 3 ха у Републици Србији у поређењу са 18,6 у ЕУ) само мали број пољопривредних газдинстава има предуслове који ће гарантовати да могу бити конкурентни, па се стварање структуре комерцијалних газдинстава која ће одговарати потребама модерне тржишне економије намеће као приоритетни стратешки циљ. Породична газдинства чине главни ток пољопривредне производње у западној Европи. Ако се Република Србија буде развијала сличним путем, може се очекивати да ће се ова група произвођача развити на рачун преноса земље од малих газдинстава која производе само за себе, односно од агрокомбината. Држава треба да мерама аграрне политике стимулише овај процес у оба смера, на рачун малих газдинстава и на рачун агрокомбината. Мерама се треба и:

-Стимулисати процес повећања броја породичних комерцијалних газдинстава на рачун агрокомбината и породичних газдинстава која производе за сопствене потребе;

-Размотрити све могућности које воде ка укрупњавању газдинства, подршкама уласку младих и раном пензионисању старих произвођача, размотрити Закон о наслеђивању, основати Агенцију за земљиште;

-Дефинисати различите мере аграрне и социјалне политике за комерцијална и некомерцијална пољопривредна газдинства;

-Завршити трансфер пољопривредних и прехрамбених предузећа из државног у приватно власништво.

2) Створити ефикасно и делотворно тржиште земљишта.

Важни предуслови за развој пољопривреде у тржишној економији јесу сигурна права закупа земљишта и добро функционисање тржишта земљишта. Сигурно право на земљиште било да је у питању власник или купац мотив је за улагање и побољшање продуктивности земљишта што је у функцији користи из таквог улагања. Тржиште које добро функционише, како по питању продаје, тако и по питању закупа земљишта, олакшава расподелу земљишта од мање продуктивних ка продуктивнијим пољопривредницима и јасно валоризује будући

пословни успех корисника. Резултат изграђеног тржишта земљишта је продуктивнија структура газдинстава и постојање већих и боље консолидованих приватних фарми. Такође, треба и:

- Завршити катастар земљишта и олакшати укњижбу пољопривредног земљишта;
- Увести закупнину за сво државно пољопривредно земљиште;
- Основати Агенцију за пољопривредно и шумско земљиште која би била надлежна за управљање свим пољопривредним и шумским земљиштем које је власништво државе или није доказано;
- Стално унапређивати квалитет земљишта.

3) Унапређење организовања пољопривредних произвођача на свим нивоима.

Пољопривредне задруге су средство пољопривредног развоја у западним економијама, посебно на пољу маркетинга, прераде и снабдевања инпутима. Поред дуге традиције, током последњих година у Републици Србији искуство са задругама показује да су пољопривредне задруге које су успешно пословале сада близу стања несолвентности или потпуно без посла. Неопходно је јачати задружни сектор и такође основати пољопривредну комору кроз коју ће пољопривредници и друга лица која извор егзистенције проналазе у агробизнису моћи да на ефикаснији и транспарентнији начин остваре своје циљеве:

- Усвајање Закона о задругама;
- Основати Центар за подршку задругарству;
- Решити проблем власништва над имовином задруга;
- Успоставити пољопривредну комору вођену од стране корисника и креирану према њиховим потребама;

4) Створити организацију за управљање воденим ресурсима која може сама да се одржава и која ће задовољити потребе корисника.

Током последњих 15 година, обим предузетих капиталних радова и одржавања пао је далеко испод захтеваног нивоа. Процењује се да је обим радова, зависно од региона, износио од 10-30% од потребног за одржавање система. Пружање водопривредних услуга треба да одговара потребама корисника који сами треба да снесу много већу финансијску одговорност. Такође, неопходно је увести елемент конкуренције, као и:

- Донети Закон о водама;
- Разграничити власништво над објектима у водопривреди;
- Стварање нових сервисних структура;
- Рехабилитација водопривредних система.

5) Унапређење стања ресурса и развој шумарског сектора.

У контексту Стратегије пољопривреде, а уз уважавање интересовања целокупног друштва, у односу на шуме, одрживо газдовање шумама подразумева да се њима управља и да се оне користе на такав начин и у таквом обиму да се одржава њихова биолошка разноврсност, унапређује производност, способност обнављања, виталност и њихов потенцијал да у садашњости и будућности испуњавају еколошке, економске и друштвене функције, а како је то зацртано Х2 резолуцијом Министарске конференције о заштити шума у Европи (MCPFE). Такође, треба:

- Донети Закон о шумама;
- Донети Национални програм шумарства;
- Донети Закон о ловству;
- Реструктурирање јавних предузећа.

б) Заштити здравље људи од болести које потичу од хране, животиња, штетних утицаја пестицида, ветеринарских лекова и адитива за храну и заштити животну околину од пестицида и ветеринарских лекова.

Током протеклих 15 година услед појава болести лудих крава, слинавке и шапа и диоксина у храни дошло је до реформе система контроле производње хране и истакнут значај

повећања сигурности потрошача. У том циљу донет је велики број међународних прописа. Ради укључења Републике Србије у СТО и ЕУ, а пре свега у функционалне међународне трговинске токове, неопходно је ускладити важећу легислативу са интернационалним и извршити њену имплементацију. Због тога од свих области у којима Влада доприноси унапређењу пољопривреде, област безбедности хране, здравља животиња и заштита биља су најсложеније:

- Хармонизовати ветеринарске, фитосанитарне и санитарне са стандардима ЕУ;
- Организовати ефикасну службу која ће одговарати међународним стандардима и правим очекивањима потрошача у Републици Србији;
- Усвојити Стратегије за ветеринарску, фитосанитарну контролу и контролу хране;
- Успоставити ланац лабораторија за контролу хране;
- Формирати Координациони комитет за контролу хране за питање која се тичу више министарстава;
- Реформа фитосанитарне и ветеринарске инспекције;
- Основати Агенцију за лабораторије;
- Успоставити систем обележавања животиња;
- Успоставити систем биљних пасоша;
- Успоставити систем оверавања и финансирања здравствене контроле.

7) Модерне и ефикасне институције које развијају, спроводе и надгледају ефикасну политику и успешно преговарају са ЕУ и осталим трговачким партнерима.

Структура Министарства пољопривреде није се у потпуности прилагодила измењеним потребама тржишне економије нити су његови капацитети довољни за низ надлежности са којима се сада суочава (додатни задаци за вођење пољопривредног сектора кроз процес транзиције, што укључује приватизацију и развијање функционалног пољопривредног тржишта, интеграција у ЕУ и прикључење СТО). Такође, треба:

- Донети Закон о пољопривреди;
- Донети Национални програм за пољопривреду;
- Установити систем праћења резултата и мера аграрне политике на основу којег ће се процењивати постигнут напредак;
- Јачати кадровски и стручно капацитет у Министарству кроз редовне програме обуке запослених;
- Успоставити регистар пољопривредних газдинстава;
- Успоставити Агенцију за плаћање;
- Развој тржишног информационог система пољопривреде Републике Србије;

8) Створити ефикасне и делотворне институције за стицање и пренос знања из области пољопривреде и економије.

Развој пољопривреде се више него икад ослања на резултате научних истраживања и његовој практичној примени. Зато истраживање и пренос знања, информација и вештина треба да буде приоритет и један од носиоца будућег развоја пољопривреде Републике Србије. Међутим, да би се то постигло потребна је свеобухватна и брза реформа институција надлежних за ову функцију, као и:

- Извршити рационализацију института и центара који се баве истраживањима у пољопривреди и успоставити Националне центре за воћарство, виноградарство, ратарство, повртарство и сточарство;
- Кадровски и стручно ојачати саветодавну службу кроз успостављење система контроле, одговорности и едукације Разграничити саветодавне од контролних функција у постојећој саветодавној служби;
- Обавити свеобухватан преглед пољопривредног истраживања у циљу његовог реструктурирања да би задовољио потребе модерне тржишне економије;

9) Створити одговарајуће социјалне и економске услове у сеоским срединама и обезбедити њихов допринос привредном расту земље.

У земљама ЕУ, интересовање и одговорности за политике руралног развоја простиру се преко бројних министарстава, агенција и невладиних организација. То је разумљиво јер је рурални развој, заправо сложен социо-економски развој посебног типа региона који укључује читав низ питања као што је запосленост, индустрија, пољопривреда, здравље, транспорт, животна средина, социјалне службе, образовање, комуникације, финансије, културно наслеђе и слично и као такав јесте интердисциплинарног карактера, и самим тим, јесте предмет рада више Министарстава и других надлежних државних органа. Такође, треба:

-Донети и усвојити основне принципе политике руралног развоја;

-Направити категоризацију по ЕУ моделу о мање повољним подручјима (Less favourable area) за производњу;

-Израдити Програм развоја еколошких пољопривредних система, посебно за маргиналне и области заштићене природе;

-Донети регионалне, локалне акционе планове за рурални развој;

-Припремити програме за рурални развој за имплементацију средстава Аграрног буџета и средства из донација.

10) Трговинска политика пољопривредно-прехранбених производа.

Царинска заштита пољопривредно-прехранбених производа представља једно од поља преговора у оквиру приступа Републике Србије СТО и, путем Споразума о стабилизацији и придруживању ЕУ. Ова два интеграцијска процеса се преклапају по пољима преговора и у томе лежи, са аспекта пољопривреде, њихова сличност али су различита са аспекта њиховог финалног резултата. Наиме, финални резултат Споразума о стабилизацији и придруживању ЕУ јесте познат и то је креирање зоне скоро потпуно слободне трговине (трговина у области пољопривреде, за разлику од индустрије, никада неће бити потпуно либерализована јер ће мањи број „осетљивих” производа за агрокомплекс Републике Србије бити предмет заштите путем квота или других инструмената заштите) између ЕУ и Републике Србије док је финални резултат преговора о чланству о СТО, са аспекта висине царинске заштите, непознаница и умногоме ће зависити од умешности у текућим преговорима. У оквиру преговора у оба интеграцијска процеса по питању царинске заштите агрокомплекса биће потребно уважити интересе ЕУ као нашег највећег спољнотрговинског партнера и као јединственог правног субјекта на светском тржишту чију ћемо заштиту, даном чланства у ЕУ, усвојити као домаћу и који мора да има преференцијални приступ тржишту Републике Србије у односу на остале земље. Такође, либерализацијом домаћег тржишта за чланице СТО, одређени производи који са економског аспекта могу бити либерализовани, наставиће да уживају заштиту на релативно високом нивоу.

Политика субвенционисања пољопривреде. Будући да се подршка пољопривреди из аграрног буџета, мерена као део вредности укупне пољопривредне производње, налази знатно испод нивоа дозвољеног за земље чланице СТО (највероватније, укупна подршка пољопривреди неће морати да се ограничава али је ограничење могуће код појединих производа нпр млеко, дуван), трансфер средстава из националног буџета у пољопривреду може остати на истом релативном нивоу. У складу са аграрном политиком која се имплементира, доћи ће до даљег смањења подршке ценама пољопривредних производа и реструктурирању средстава ка јачању фондова усмерених на структуралне реформе, инвестициону подршку, подршку успостављању стандарда производње и прераде пољопривредно-прехранбених производа, истраживању и трансферу знања и технологије у пољопривреду. Као будуће поље знатних улагања у пољопривреду намеће се рурални развој односно, унапређење услова живота и рада на селу, промовисање руралних области као здравих и атрактивних средина за живот.

Финансирање пољопривредне производње. Развијање функционалног тржишта кредита као примарног циља постојеће шеме кредитирања средствима аграрног буџета очекује се након

препознавања интереса од стране комерцијалних банака за инвестирање у пољопривреду као области која може да апсорбује високе износе средстава и донесе високе профита. Нова димензија финансирања пољопривредне и прехрамбене индустрије наступиће са отварањем тзв Пред-приступних фондова ЕУ намењених инвестицијама у различите видове (различите производње) и области (различите фазе производње, прераде и дистрибуције) пољопривредне производње. Изузетно је битно развити адекватне институционалне и људске капацитете за ефикасно коришћење ових фондова како не би дошло до некоришћења преко потребних, расположивих и додељених финансијских средстава.

7. ТУРИЗАМ

Стање и проблеми. Компаративне туристичке предности Републике Србије (разноврсна структура атракција, близина традиционалних и нових туристичких тржишта, дуга историјска и општа препознатљивост, очуваност природних ресурса, људски потенцијал) у протеклом периоду нису ни изблиза валоризоване и трансформисане у конкурентне предности.

И поред бројних туристичких предиспозиција, српски туристички производи нису адекватно развијени, нити комерцијализовани на светском туристичком тржишту. Са садашњих око 87.000 смештајних капацитета у застарелим објектима, Република Србија не постиже пословне резултате ни приближно као конкурентске земље. Затвореност тржишта узроковала је кашњењем процеса реструктурисања и приватизације, ниским инвестиционим улагањима, тако да није дошло до развоја нових облика туристичке понуде. Ланац вредности у туризму Републици Србије, осим донекле у Београду, није изграђен. Питање стандардизације је на самом почетку. Туристички сектор учествује са 2,0% у БДП и са 5-6% у укупној запослености привреде. Карактеристике туристичких објеката су веома неповољне (просечан хотел у Републици Србији има 105 соба, стар је 42 године, последњи пут делимично је обновљен пре 13 година, доминирају објекти са две и три звездице). Током 2004. године, просечан српски хотел остваривао је око 8.000 евра укупног прихода по соби, док је међународни стандард најмање 2,5 пута већи.

Поред тога, још увек не постоји свест о Републици Србији као туристичкој дестинацији. Посебно због чињенице да земља још увек нема национални туристички бренд и да још није формулисала и међународно комерцијализовала препознатљиве туристичке производе базиране на систему искуства, као и услед веома ниског буџета за промоцију туризма.

Имајући у виду стратешке потенцијале (геостратешки положај, инфраструктурне међународне коридоре, метрополу на две велике реке, богатство термалних извора, планина, шумског и ловног комплекса, очувану културно-историјску баштину и, пре свега, позитиван однос становништва према туризму, отвореност и гостопримство) стратегија развоја туризма Републике Србије се базира на изградњи различитих туристичких производа, који комбинују атрактивне природне, историјске и социјалне елементе којима окружење обилује.

Циљеви:

-Развојем иностраног туризма мора се подстаћи привредни раст, запошљавање и већи животни стандард;

-Стварање, преко туризма, позитивне међународне слике;

-Применом принципа одрживог развоја на туризам обезбедити очување природних и културних ресурса;

-Нови туристички производи Републике Србије морају испунити међународне стандарде квалитета, пре свега, заштиту туристичких потрошача сагласно данашњој европској пракси.

Стратешке предности

Република Србија на дуги рок своју конкурентност у туризму мора да гради на следећим стратешким преимућствима:

-људски фактор даје посебно јаке аргументе Републици Србији да уђе у светску туристичку привреду;

-геостратешки положај доводи Републику Србију и Град Београд у жижу саобраћајних токова Европе;

-потенцијал подземних и надземних вода, који Републици Србији даје снажну основу за рекреацију;

-очувани потенцијали планина, шума и руралних подручја, као извор за креирање нових производа и иновација у туризму;

-културно-историјска баштина с нагласком на манастире даје Републици Србији јаке аргументе за афирмацију и презентацију као дестинације с вредном историјском и културном баштином;

-актуелно духовно стваралаштво и склоност фестивалима, слављима и догађајима обезбеђује Републици Србији могућност представљања властитог стила живљења.

Стратешко туристичко позиционирање Републике Србије

Стратешко позиционирање и бренд Републике Србије као туристичке дестинације мора да побуди интересовање за путовања у Републику Србију и то на основу само одређеног броја производа, који су већ готово спремни или их је у врло кратком времену могуће припремити за међународну комерцијализацију. Стратегијом развоја туризма Републике Србије утврђено је да су за Републику Србију посебно интересантни следећи туристички производи:

-Градски одмор;

-Кружна путовања („Touring”);

-Пословни туризам + MICE (Meetings Incentives Congresses Exhibitions - скупови, туризам везан за посебна интересовања, конгреси, изложбе);

-Здравствени туризам („Spa/wellness”);

-Планине и језера („Mountain and Lake Holidays”);

-Наутика;

-Догађаји („Events”);

-Рурални туризам;

-Специјални интереси.

Значај ових производа за Републику Србију као туристичку дестинацију, у највећој мери, произлази из чињенице да их, у светским размерама, карактерише велики и константан обим тражње, или динамична стопа раста тражње, или велика просечна потрошња по дану боравка. У том контексту, продор Републике Србије на тржиште било ког од ових производа би се у великој мери позитивно одразио на данашњи број и структуру долазака и ноћења, као и на остварену инострану туристичку потрошњу у земљи.

Табела 22: Оцена атрактивности туристичких производа Републике Србије

Евалуациони критеријуми	Туристички производи								
	Градски одмор	Кружне туре	Пословни	Spa/wellness	Планине и језера	Наутика	Догађаји	Спец. интереси	Рурални
Претња уласка нових конкурената	1	1	3	4	3	4	4	3	3
Претња од супститута	4	4	5	4	3	4	3	5	3
Интензитет конкуренције	1	2	3	3	3	3	5	3	3
Преговарачка снага на страни купаца	4	3	3	5	3	3	5	5	3
Преговарачка снага на страни добављача	5	5	5	4	5	5	5	5	5
Обим тражње	5	5	5	3	4	3	3	1	1

Потенцијал раста тражње	5	3	5	4	4	3	3	2	3
Креирање имица	5	5	5	3	3	4	5	4	4
Брзина привлачења инвестиција	3	3	4	3	3	4	2	2	3
Висина улагања	5	5	2	2	2	2	4	5	4
Техничка и управљачка комплексност	5	4	3	1	3	3	4	5	4
Укупно бодова	43	40	43	36	36	38	43	40	36

Извор: Министарство туризма, трговине у услуга

Табела 23: Модел раста туристичког сектора Републике Србије 2015. године

<u>Полазно стање</u>	<u>I варијанта (Србија за Србе)</u>	<u>II варијанта (Европска Србија)</u>
Број соба – 36.163, од чега: - хотели – 17.189 (5*-732; 4*-1.319; 3*-6.111; 2*-5.159; остало-3.868) - мотели, пансиони, ТН – 4.020 - лечилишта – 2.875 - приватни смештај – 5.278 Број лежајева – 85.867, од чега: - хотели – 36.088 - мотели, пансиони, ТН – 9.980 - лечилишта – 6.477 - приватни смештај – 12.162 Доласци туриста - домаћи – 1,7 мил. - страни – 0,3 мил. Ноћења туриста - домаћи – 5,9 мил. - страни – 0,8 мил. Укупни приход – 231 мил. евра Број директно запослених - регистровани – 27.869 - нерегистровани – 75.000 Просечна плата - нето -135 евра	Број соба – 70.000, од чега: - хотели – 24.500 (5*-2.000; 4*-3.500; 3*-11.500; 2*-6.500; остало-1.000) - мотели, пансиони, ТН – 6.500 - лечилишта – 10.000 - приватни смештај – 15.000 Број лежајева – 150.000, од чега: - хотели – 49.000 - мотели, пансиони, ТН – 15.000 - лечилишта – 20.000 - приватни смештај – 30.000 Доласци туриста - домаћи – 2,3 до 2,5 мил. - страни – 3,1 до 3,3 мил. Ноћења туриста - домаћи – 7,5 до 8,0 мил. - страни – 7,0 до 7,5 мил. Укупни приход – 1,3 млрд евра Број директно запослених - регистровани – 100.000 - нерегистровани – 10.000 Просечна плата - нето -450 евра	Број соба – 79.000, од чега: - хотели – 27.500 (5*-2.250; 4*-3.950; 3*-12.900; 2*-7.300; остало-1.100) - мотели, пансиони, ТН – 7.400 - лечилишта – 11.500 - приватни смештај – 17.000 Број лежајева – 170.000, од чега: - хотели – 55.000 - мотели, пансиони, ТН – 17.000 - лечилишта – 23.000 - приватни смештај – 34.000 Доласци туриста - домаћи – 2,7 до 3,0 мил. - страни – 3,7 до 4,0 мил. Ноћења туриста - домаћи – 9,0 до 9,5 мил. - страни – 8,5 до 9,0 мил. Укупни приход – 1,7 млрд. евра Број директно запослених - регистровани – 105.000 - нерегистровани – 10.000 Просечна плата - нето -600 евра

Политика и мере

Вишеслојност туризма намеће дефинисање основних задатака у областима које директно утичу на развој туризма:

Инфраструктура и саобраћај:

- укључити интересе и приоритете туризма на све нивое планирања и финансирања Владе у области капиталне инфраструктуре;

- посебним фондовима обезбедити финансирање комуналне и туристичке инфраструктуре у наслеђеним туристичким дестинацијама, како би се подстакле нове инвестиције у туризам;

- обезбедити финансирање за прибављање иновативних решења у информационим и комуникационим технологијама;

- обезбедити приступ нискобуџетним авиопревозницима;

- створити или рехабилитовати властиту авио чартер компанију;

- створити или пронаћи иностраног оператора за речни бизнис;

- поставити целокупан систем туристичке сигнализације;

- олакшати царинске и полицијске формалности и контролу;

- обезбедити базичну инфраструктуру за потребе програма српских догађања.

Туристички производ Републике Србије:

- у средњорочном периоду израдити мастер планове и планове регулације за све туристичке дестинације и туристички атрактивне просторе;

- уз ослонац на мало и средње пословање, оспособити најмање три до четири јака домаћа субјекта, од којих једног у агенцијском иницијативном бизнису;

- створити услове за примену стандарда међународног квалитета у хотелској индустрији;

- путем циљане приватизације преостале имовине у хотелијерству анимирати неколико већих инвеститора за туристичку индустрију;
- посебно стимулисати светске брендове за улазак у Републику Србију;
- креирање српског руралног, бањског и планинског туристичког производа обавезно извести с једног места и с јединственом визијом;
- креирање и увођење у функцију „Пројекат Дунав” извести посредством посебне развојне агенције, у форми акционарског друштва Владе Републике Србије и Аутономне Покрајине Војводине;
- изградити додатне атракције и тематске паркове, а посебно уредити неколико атрактивних панорамских итинерера у најатрактивнијим деловима Југозападне и Југоисточне Србије и
- извести план опремања услужним садржајима свих значајнијих туристичких атракција Републике Србије.

Људски ресурси и тржиште рада:

- донети план интерног маркетинга туризма у српској јавности;
- припремити професионални и свеобухватни српски програм угоститељства;
- преформулисати систем образовања за туризам и хотелијерство према међународним стандардима;
- равномерно обухватити целу Републику Србију системом средњих стручних школа за угоститељство и хотелијерство;
- оспособити Републику Србију новим профилима занимања у туризму и хотелијерству;
- реформисати систем запошљавања и радних односа у туризму.

Умрежавање с другим секторима:

- развијати и успоставити посебан систем управљања простором у туризму Републике Србије;
- развијати и применити стратегију развоја културног туризма Републике Србије;
- укључити робне марке српских пољопривредних производа и формирати систем туристичких продавница;
- унапредити институционалну сарадњу са свим јавним, као и невладиним организацијама повезаним с туризмом;
- ускладити целовито регулисање трговине и других јавних служби с обзиром на интересе и приоритете туристички активних дестинација.

Систем националног туристичког маркетинга:

- креативно дефинисати српски туристички бренд;
- извести међународну промотивну кампању српског туризма;
- формулисати стратешки маркетинг план и нову хијерархијску организацију у Туристичкој организацији Србије и регионалним туристичким организацијама;
- успоставити целокупан систем управљања маркетингом туристичких микродестинација;
- успоставити српски туристички маркетинг и систем резервација на интернету и
- дефинисати јасне пословне мисије и професионализовати рад туристичких организација.

Организација, управљање и подстицање развоја туризма:

- успоставити и представити јединствену националну визију туризма;
- успоставити реалне визије, концепте и програме развоја туризма на локалном и регионалном нивоу;
- дефинисати јединствену туристичку статистику, као и систем праћења утицаја туризма на националну економију;

- формирати националну развојну полуку туризма у форми Националне развојне агенције за туризам;
- обезбедити целокупан систем подстицаја за инвестиције у туризам на јединствен начин за домаће и иностране инвеститоре;
- успоставити јединствени и целокупан систем контроле квалитета у туризму;
- спровести преосталу приватизацију уз већи нагласак на развој, а мањи на приходе централног буџета;
- извести потребну ревизију постојеће и обликовати нову регулативу туризма Републике Србије (на основу европских стандарда).

Подстицајни механизми

Стратегија развоја туризма Србије дефинисала је три, међусобно различите, али компатибилне и комплементарне групе инвестиционих подстицаја и олакшица:¹⁷

1) финансијски подстицаји и олакшице (нпр. директна улагања јавне власти у развој туристичке и капиталне инфраструктуре на одређеном подручју, додела бесповратних финансијских средстава у случају да се кроз пројекат отвори одређен број нових радних места или да је улагање веће од неког прописаног износа, развојни кредити под бенефицираним условима и сл);

2) квазифинансијски подстицаји и олакшице (нпр. државне гаранције за отплату комерцијалног кредита, субвенционисање "тржишно" дефинисаних каматних стопа у циљу снижавања цене капитала и сл);

3) фискални подстицаји и олакшице којима се не само подиже укупна профитабилност конкретних инвестиционих пројеката, већ којима се подиже општа атрактивност улагања у неку земљу у односу на земље које такве подстицаје/олакшице не нуде. Типични примери фискалних подстицаја/олакшица су следећи:

- смањење пореза на добит;
- могућност неплаћања пореза из добити све док се негативни пословни резултат из неких претходних година пословања у целости не покрије акумулисаном добити;
- ослобађање пореза на некретнине;
- преференцијална цена енергената;
- нижи комунални доприноси и накнаде у првим годинама пословања;
- смањена царинска давања на увезену опрему;
- субвенције за купљену домаћу опрему;
- пореско ослобађање за реинвестирану добит и
- остали подстицаји и олакшице (нпр. програми стручне обуке за запослене, репатријација профита, могућност запошљавања страних експерата, маркетиншке активности спонзорисане од стране јавне власти и сл).

Независно од чињенице да би и Република Србија одмах морала да уведе конкурентни и целокупни систем инвестиционих подстицаја/олакшица у циљу стварања услова за колико-толико равноправну тржишну конкуренцију са другим транзиционим земљама у региону приликом привлачења не само страног капитала, већ и у циљу подстицања почетног интереса и осигурања већег учешћа малог и средњег домаћег предузетништва у власничкој структури туристичке понуде земље, неопходно је додатно разрадити ефикасан систем подстицаја према следећој шеми:

¹⁷ Треба напоменути да ће се порески подстицаји (ослобађања, олакшице, порески кредити и др.), као и остали елементи политике јавних прихода, уводити тек, након детаљне анализе, односно, верификације њихове оправданости и целисходности.

Табела 24: Подстицајна шема туристичких подстицаја

Туристички производи које треба подстицати	ФИНАНСИЈСКИ			КВАЗИФИНАНСИЈСКИ			ФИСКАЛНО				
	Дир. држ. улагања	Разв. кредити	Једнокр. грантови	Субвен. камата	Држ. гаранције	Концесије	Тач холодашс	Лосс царрш форцар д	Убрз. аморг.	Нижи комун.доприн оси	Ниже царине на увоз опреме
1. Пројекти конверзије											
-мањи хотели у градским насељима		X		X			X	X	X		X
-велики хотели		X		X	X		X	X	X	X	X
-лечилишта	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X
2. Пројекти пренамене											
-радничка и омладинска одмаралишта у хотел		X		X			X	X	X	X	X
-фабрички погон у смештајни објект/објект мешовите намене		X	X	X			X	X	X	X	X
-стамбени објекти у смештајне		X		X			X	X	X	X	X
-велике конверзије урушеног урбаног ткива	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X
3. „Greenfield“ пројекти											
-породични хотели		X		X			X	X	X	X	X
-иновативни хотелски/туристички концепти		X		X			X	X	X	X	X
-велики брендиранци хотели		X		X			X	X	X	X	X
-речне марине	X	X		X		X	X	X	X	X	X
-иновативни туристички комплекси		X		X			X	X	X	X	X
-„Breakthrough“ пројекти развоја дестинације	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X
-пројекти приватног инфраструкт. опремања локације		X		X		X	X	X	X	X	X
4. Пројекти руралног туризма											
-појединачни објекти		X		X			X	X	X	X	X
-рурални комплекси (нпр. етно село)		X	X	X		X	X	X	X	X	X
5. Пројекти везани за смањивање незапослености											
-програм самозап. у туризму		X	X				X	X	X	X	X
-едукациони центри		X	X	X			X	X	X	X	X
-преквалификац. и дошколовавање			X				X				
6. Пројекти повезани са заштитом животне средине	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
7. Пројекти повезани са културом											
-организовање догађаја		X	X			X	X	X	X	X	X
-заштита историјских споменика и културне баштине	X		X		X						
-уређивање градских језгара/паркова	X		X			X	X	X	X	X	X

Полазећи од наведених седам категорија пројеката које би требало стимулисати и имајући у виду позитивна искуства других земаља у окружењу, сматрамо да би се у систему финансијских подстицаја требало у највећој мери концентрисати на развојне кредите (бенефицирани услови), док би директна државна улагања требало ограничити на релативно мали број великих капиталних пројеката, нарочито оних који су директно зависни/ повезани с развојем нове капиталне инфраструктуре (конверзије девастираног урбаног ткива, урбана рехабилитација бањских места, заштита животне средине, заштита историјских споменика и баштине и сл). Истовремено, једнократни грантови би се морали усмеравати готово искључиво на промоцију културе и културних догађаја, едукативне програме (самозапошљавање, преквалификација и/или подизање стручне спреме).

У области квази-фискалних мера подстицаја највећи значај би требало дати систему субвенционисаних каматних стопа, за шта одговорност треба да преузме државна инвестициона развојна банка, док кроз систем повољних концесионих уговора треба стимулисати како приватне иницијативе повезане с потребом великих улагања у развој инфраструктуре, тако и пројекте повезане с одрживим развојем, очувањем животне средине и културне баштине. Државне гаранције, по правилу, треба избегавати кад год је то могуће.

Коначно, усклађен и добро подешен систем фискалних подстицаја, требало би да се концентрише на следеће механизме:

-ослобађање од плаћања пореза на добит („tax holidays“)¹⁸ после првих неколико година пословања;

-преношење губитка у наредне године („loss carry forward“);

-могућност убрзане амортизације нових инвестиција;

-плаћање нижег комуналног доприноса у првих неколико година ефектуисања инвестиције и

-одобравање нижих царинских стопа за одређену врсту опреме/машина (евентуално и потпуно ослобађање од царине).

Потребне инвестиције

Процењена укупна потребна улагања у смештајну понуду Републике Србије до 2015. године износе око 4 млрд. евра.

Процена смештајних јединица и висине потребних улагања

	Број смештајних јединица	Потребна улагања
„Brownfield”-број смештајних јединица	28.976	1.448.800,6
„Greenfield”- број смештајних јединица	48.996	2.596.931,3
-Класични пројекти	38.787	1.320.817,3
-„Пробојни“ „breakthrough“ пројекти	10.209	1.276.114,1
УКУПНО	77.972	4.045.731,9

¹⁸ Нарочито за инвестиционе пројекте који су повезани с великим иницијалним улагањима и отварањем, туристички још, невалоризованих делова земље. С друге стране, оцена је да данашњу, врло стимулативну и међународно конкурентну стопу пореза на добит од 10% нема потребе додатно смањивати.

8. НОВА ЕКОНОМСКА УЛОГА ДРЖАВЕ

8.1. Ефикасна држава

Република Србија је на путу изградње модерне европске државе. Држава се селективно повлачи из привреде и подстиче јавно-приватно партнерство, у току је процес децентрализације управљања. На подручју јавних услуга држава покушава да формира партнерске мреже са невладиним организацијама, односно цивилним друштвом.

За развој тржишне привреде и демократски развој кључно је да судство, правосуђе и јавна управа ефикасно функционишу. Јавна управа мора да се реформише по правилима и менаџерским мерилима која преовлађују у приватном сектору. Основни критеријум је задовољство корисника услуга и рационално трошење буџетских средстава. Државна администрација мора да постане отворенија, флексибилнија, децентрализована и одговорна према корисницима. Њена успешност је мерљива и мора постати упоредива са успешношћу приватних институција.

Правосуђе и судство могу, ако се не реформишу, да постану ограничавајући фактор правне сигурности и успешности државе. Повећање успешности судства је могуће постићи реорганизацијом, бољим менаџментом и већом стручном одговорношћу судија. Посебним програмом мера ће се у наредним годинама, поступно, отклонити заостаци и побољшати успешност целокупног правосуђа. Држава ће формирати посебан стручни центар за борбу против привредног криминала и корупције.

Стање и проблеми. Побољшање ефикасности државе произилази из начела придржавања међународних конвенција, начела отворености и транспарентности, одговорности, успешности и ефикасности, етичности и поштења. Примаран циљ је успостављање одговорности свих институција, у свим областима, квалитет регулисања, који највише зависи од правосуђа и модернизацију управе као чиниоца подстицања конкурентности.

Тренд и очекивани развој у свету. Улога државе се у овом контексту дели на економску, спољно-политичку и социолошку. Заједничка карактеристика свих трендова је обећање да ће се добро владати (*good governance*). Добро владање омогућава континуирани развој и стратешку улогу политике, укључујући рад и успостављање одговорности владе. За добро владање су значајна три усмерења: успешност, партиципативно стратешко планирање, као и промене у култури рада политике и управе. Успешност државе се, пре свега, огледа у способности координације развојних политика и активној имплементацији промена на посебним подручјима, које проистичу из редефиниције њених регулаторних функција и институција. Партиципативна демократија се уређује путем отвореног дијалога са цивилним друштвом, који представља механизам контроле, као и носилац њеног деловања. Промена културе рада у политици исказује се транспарентним информисањем и надзором, променом политике и тиме, да је задовољство корисника јавних услуга основно мерило рада државе и јавних служби.

Високи квалитет институционалног окружења представља један од нужних услова успостављања конкурентности и одрживог развоја привреде. Истраживања говоре да је квалитет институционалног окружења јако повезан са степеном конкурентности и висином дохотка по становнику, да утиче на раст дохотка по становнику, као и на одрживост раста БДП. Постоји висок степен повезаности између висине БДП по становнику и институционалних елемената, као што су степен демократије, степен регулационих оптерећења, владавине права, нивоа корупције, степена ограничавања извршне власти и заштите власничких права. Политичке мере за подстицајније институционално окружење доприносе привредном расту.

Република Србија се мора придружити европском тренду децентрализације и прилагодљивости управљања, смањивању непотребне регулативе, као и повлачењу државе из непосредних интервенција у привреди, ако у процесу институционалних реформи владања у ЕУ, жели да се укључи у међународну конкурентност. ЕУ се и сама суочава са проблемом имплементацијског дефицита између формално усвојеним и практично уређеним реформама,

као и са релативно високим степеном бирократије европског економског система и последично великим утицајем политике на привредни развој. Такође се ЕУ суочава са социјалном кризом због нарастајућих трошкова, повезаних са демографским кретањима и неефикасних тржишта, повезаних претераном ригидношћу система социјане заштите. Развојни тренд је тражење равнотеже између тржишних институција и државног интервенционизма, што захтева нове облике предузетничког приступа управљању државом и преносу њених директива на друге учеснике. Основни принцип опстанка социјалне државе је већа социјална одговорност грађана, делимична приватизација јавних услуга, јавно-приватно партнерство и подстицајна улога цивилног друштва. Сам економски систем ЕУ би, такође, у будућности, требало да дебирократизује развојне функције државе, обезбеди већу кооперативност између јавног сектора и тржишне конкуренције, а посебно да изврши дерегулацију на тржишту рада.

Основни показатељи институционалне ефикасности Републике Србије.– Апсолутна вредност индекса глобалне конкурентности (GCI) Републике Србије који израчунава Светски економски форум (SEF), повећана је у последњој години. Индекс јавних институција, који илуструје функционисање државе, и поред тога што бележи побољшање у односу на претходну годину (Република Србија је заузела 69-ту позицију и испред је Румуније - 78, и Хрватске - 73, а иза Бугарске - 62), институционални проблеми су присутни и даље у областима независности судства (Република Србија је на 91 позицији, и налази се иза три суседне земље) и ефикасности законодавства (Република Србија је на 88 позицији и испред је Бугарске, али иза Румуније и Хрватске). Погоршање унутар индекса јавних институција остварио је подиндекс уговора и закона (испред Републике Србије која је на 92 позицији рангиране су Хрватска - 80 и Румунија - 85) док је побољшање остварио подиндекс корупције, једино је Бугарска (38), од земља из окружења, боље рангирана од Републике Србије (55).

Правосуђе и судство. Квалитет, обим и ефикасност чувања власничких и других права, утичу на успешност привреде и повећавају благостање друштва у целини. Тачно је да правосуђе може да допринесе квалитету и ефикасној заштити права, али судски застоји, односно велики број нерешених предмета продужавају поступке на судовима, смањују правну сигурност и са толиким бројем трансакција у друштву, односно повећањем трансакцијских трошкова субјектима у спору, негативно утичу на поверење у друштво и, последично, на благостање друштва у целини.

Јавна управа је (као регулаторни и извршни друштвени подсистем) учесник националне конкурентности и развојни чинилац на националном и локалном нивоу. Улога модернизације јавне управе се одражава, пре свега, у два сегмента: управа мора деловати као легитимна делатност (глас корисника) и управа мора бити ефикасна. При томе треба нагласити значај сталне политичке подршке, чије осцилације онемогућавају конзистентан и равномеран развој.

Влада је новембра 2004. године усвојила Стратегију реформе државе управе, засновану на општим принципима Европског административног оквира (European Administrative Space) и тзв. “добре владавине” (good governance) као и концепту тзв. “отворене управе” (open government). Стратешко управљање реформом државне управе је поверено Савету за реформу државе. Акциони план за спровођење реформе државне управе за период 2004-2008. обухвата: област децентрализације, стварање правног оквира за изградњу професионалне државне управе, стварање услова за спровођење новог оквира државне управе, управљање људским ресурсима, модернизација – увођење информационах технологија, развој контролних механизма. Такође, Влада је током 2004. и 2005. усвојила сет кључних закона (Закон о државној управи, Закон о државним службеницима, Закон о Заштитнику грађана-Омбудсману, Закон о спречавању сукоба интереса при вршењу јавних функција, Закон о доступности информација од јавног значаја, Закон о електронском потпису и Закон о јавним агенцијама) и што је од изузетног значаја усвојена је Национална стратегија за борбу против корупције.

Правни оквир за рад српске јавне управе највише отежава имплементација већ важећих нових прописа. За саму имплементацију је потребно убрзати специјалне облике

оспособљавања, интензивирати међуресорску и координацију међу различитим нивоима, повећати услове и снагу инспекцијских мера; за све то, управа мора да осети политичку вољу ради прегледности и рационалности рада.

За српску класичну управу је подручје преноса локалних налога на недржавне субјекте најмање дотакнуто (смернице OECD). Наравно да одговарајуће статусне облике српско право познаје, али они нису заживели. Са становишта обављања непривредних и привредних јавних служби (здравство, школство, култура, комуналне услуге, електродистрибуција, итд.) првенствено треба модернизовати застарело законодавство, јер садашње не познаје савремене стандарде пословања са корисницима, нити омогућава финансијску флексибилност.

Изазови, циљеви, смернице и мере. За промену институционалног окружења у Републици Србији потребна је јасно изражена политичка воља која би те промене подстицала. Национална стратегија зато поставља јасан циљ побољшања положаја Републике Србије на лествици институционалне конкурентности, односно даје приказ неопходних мера Владе, осталих носилаца јавних овлашћења, као и политичких учесника како би се тај циљ достигао. За реализацију тих циљева, стратегија одређује следеће опште смернице:

1) Смањивање непосредне улоге државе у привреди, уз подстицање јавно приватног партнерства, које значи делимично преношење надлежности и/или финансирање јавних служби у посебан сектор, при чему држава задржава улогу системског регулатора, као и побољшање непотребно ограничених регулатива;

2) Повећање ефикасности државе и вођење јавне управе уз поштовање начела и праксе новог јавног управљања (new public management), која из приватног у јавни сектор преноси основна начела управљања, као што су критеријуми задовољних корисника услуга, достизање постављених циљева са најмањим средствима, поштовање успешности приликом опредељивања буџетских средстава (performance based budgeting);

3) Смањивање имплементационог јаза, уз бољу координацију развојних политика;

4) Побољшање ефикасности и учешћа политичког одлучивања, јачањем институционалног дијалога са цивилним друштвом и уређењем референдума на начин којим би се назначио надзор јавности над радом парламента;

5) Успостављање проактивног рада таквих учесника, организација и институција, које надзиру носиоце јавних овлашћења и токове капитала, односно успостављају њихову транспарентност и омогућавају регулисање спорова између актера у економској сфери или споровима, који укључују економске чиниоце;

6) Успостављање вишег нивоа професионализације свих кључних учесника;

7) Напуштање политичког избора кадрова у надзорним саветима (одборима) и већа транспарентност у избору кадрова;

8) Координација рада надзорних служби и агенција, као и полиције и тужилаштва: влада би формирала посебно тело за активирање и евалуирање рада надзорних и регулаторних институција државе, које би редовно извештавало председника владе и обавештавало јавност о раду надзорних институција.

Јавна управа (као општи оквир рада регулативних, извођачких и надзорних институција државе). Српска управа, као учесник друштвеног и економског развоја, мора у следећој деценији да приступи даљим мерама модернизације. При томе мора поштовати европска начела јавне управе: исправност и предвидљивост (правна заштита), која се темељи на законитости и непристрасности; отвореност и транспарентност (дозвољени изузеци су национална безбедност и безбедност личних података); одговорност; ефикасност (одговорна употреба јавних извора) и успешност (достизање циљева јавне политике, примарно усвојених у законодавству). Ти циљеви су међусобно зависни, при чему је потребан одговарајући регулаторни оквир, који обезбеђује примарну правну заштиту за достизање осталих циљева. Потенцијални конфликт између ефикасности и владавине права, с једне, и законитости, с друге

стране, мора се решити раздвајањем улоге доносиоца и улоге извршиоца, као функција управе; тако управа доноси јавне политике и врши надзор, а само извршење преноси на уговорне извршиоце.

За рад по начелу доброг владања на подручју јавне управе, Република Србија се мора побринути за:

- развој квалитета регулативе и координацију развојних политика;
- развој односа управе према корисницима, посебно према привредним субјектима;
- развој управљања кадровским, финансијским, информацијским и другим изворима;
- сужавање и децентрализација управе;
- уважавање начела доброг владања и транспарентности у целокупном јавном сектору.

Политика и мере.

1) Повећање институционалне конкурентности и ефикасности државе:

- смањити непосредну улогу државе у привреди;
- повлачење државе из власништва предузећа и финансијских институција, као начина модернизације јавног сектора;
- увести систем забране утицаја прописа са гледишта непотребних административних и регулаторних ограничења конкуренције и привредне активности, као и мере за укидање тих ограничења;
- уредити поступак учешћа јавности код припреме прописа (методологија о консултацијама);
- увести јавно-приватно партнерство (PPP) при обављању и финансирању јавних служби и инфраструктуре;
- делимично приватизовати управне налоге преко преноса са јавним овлашћењем in outsourcing, преносити праксу управљања из приватног у јавни сектор (нови јавни менаџмент), донети стандарде успешности и ефикасности, као и флексибилније награђивање и напредовање;
- подићи стандарде професионалности и транспарентности јавне управе, побољшати квалитет њених услуга и подржати њену саветодавну улогу;
- децентрализовати управу;
- побољшати услове рада невладиних организација.

2) Обезбеђење бољег рада правосудног система:

- обезбедити већу правну сигурност;
- повећати ефикасност судова, државног тужилаштва и државног правобранилаштва;
- припремити програм целокупног смањивања судских заостатака ради обезбеђивања суђења у разумном року, с дугорочним циљем потпуног решавања заостатака;
- додатно оспособљавати судије и државне тужиоце за вођење судских поступака, а посебно у делу привредног криминала, корупције и организованог криминала;
- поједноставити и стандардизовати судске поступке, како на нивоу законодавства, тако и у пракси (нпр. размена добре праксе), са намером да се побољша ефикасност вођења судских поступака и стручног одлучивања од стране државних тужилаца и судија;
- старати се о потпуној информатизацији судова (увођење информационах уписа, потпуна употреба електронског пословања између странака и судова), са циљем краћег трајања поступака, веће ефикасности у решавању судских заостатака и застарелости.

8.2. Макроекономске политике за подршку реализације Националне стратегије

8.2.1. Монетарна политика

Стање и проблеми. Последњих година монетарна политика је превасходно била усмерена на обуздавање инфлације настале након либерализације цена, а потом и услед отклањања диспаритета цена и промена пореског система. Понуду новца пратила је снажна ремонетизација, пре свега услед прилива девиза. Мали део емисије новца коришћен је за покривање фискалног дефицита. Са либерализацијом цена, девизни курс је постављен на тржишни ниво, уведен је режим руковођено флукутирајућег девизног курса (1. јануара 2001. године), а потом и конвертибилност са текућим трансакцијама. Номинални курс је политиком НБС држан константним у прве две и по године транзиције, што је довело до велике реалне апresiasiје динара.

Проблеми монетарне политике у Републици Србији су: мали број расположивих мера за монетарно управљање, међу којима доминантну позицију имају обавезне резерве, недовољна рестриктивност фискалне политике и „евроизација” (већи део промета на тржишту се одвија у еврима и тим новцем централна банка не управља). Кључне компоненте монетарне политике у Републици Србији су: руковођени флексибилни курс и контролисана инфлација.

У последњих годину и по дана монетарна кретања карактерише успоравање годишњих стопа раста основних монетарних агрегата. Присутна је тенденција успоравања годишње стопе раста примарног новца и, последично, новчане масе М1. Примарни новац је смањен као резултат мера које је НБС предузела ради успоравања кредитне активности банака. Годишње стопе раста М2 и М3 су постепено смањиване, али је то смањење било знатно умереније него код примарног новца и М1. То се објашњава порастом штедње, то јест бржим растом орочених динарских и девизних у односу на трансакционе депозите.

Због ограниченог дитета монетарне политике у условима високог прилива капитала из иностранства, за спречавање прекомерног раста агрегатне тражње неопходна је подршка фискалне политике. Неразвијено и плитко тржиште капитала у Републици Србији доприноси да повлачење новца постаје веома скупа операција са нежељеним исходом. Стерилизација путем обавезне резерве и продаје благајничких записа по све вишим каматним стопама постепено изазива раст осталих каматних стопа, које потом узрокују додатни прилив „врुћег” новца из иностранства. Каматне стопе у Републици Србији спадају међу највише у Европи. Управо због тога су некад потребне и административне мере какве је најавила НБС уколико постојеће мере не буду утицале на смањење краткорочног прилива капитала из иностранства, агрегатне тражње и инфлације.

Циљеви. Монетарна политика у наредном периоду ће бити усмерена на значајно смањење инфлације и одржавање и јачање стабилности финансијског система.

Као претпоставку стабилности цена и уравнотеженог курса националне валуте, монетарна политика треба да следи политику неутралног новца, тј. да одржава монетарну равнотежу. Програмом монетарне политике за 2006. годину предвиђени су даља либерализација девизног тржишта и слободније формирање курса динара, засновано на односу понуде и тражње на девизном тржишту. У средњерочном периоду спровођење независне монетарне политике у условима пуне отворености капиталног рачуна захтева прелазак на режим слободно пливајућег девизног курса и усвајање режима таргетирања инфлације ради успостављања ефикасног номиналног сидра инфлације.

Монетарном политиком би требало утицати на јачање стабилности финансијског сектора и његових основних сектора: банкарског система и сектора осигурања.

Мере. У циљу одржавања макроекономске стабилности у наредном периоду битно је водити синхронизовану монетарну и фискалну политику, као и наставити са спровођењем структурних реформи. НБС треба да настави са унапређивањем тржишних инструмената

монетарног регулисања и то нарочито кроз операције на отвореном тржишту водећи политику реално позитивних каматних стопа, где би камата на двонедељне репо операције имала улогу референтне каматне стопе. На том подручју НБС ће спроводити следеће мере и активности:

-Као саставна мера за одржање ценовне стабилности као основног циља у наредном периоду јесте прелазак на режим пливајућег девизног курса, с тим да НБС још једно време минимално интервенише на девизном тржишту кроз веома меко руковођено флукутирање, где се као основни предуслов јавља висок прилив иностраног капитала у наредном периоду. Притом веома је важно да се примарни новац држи у планираним оквирима, с обзиром да ће раст примарног новца превасходно бити детерминисан повећањем нето девизне активне;

-У циљу смањења нивоа евроизације и охрабривања динарске штедње НБС ће интензивирати издавање и продају штедних записа становништву;

-НБС ће полако да се повуче из мењачних послова, чиме ће се проток девиза усмерити према комерцијалним каналима, а такође и смањити директна интервенција НБС на девизном тржишту. Нови Закон о девизном пословању, који треба да регулише ова питања, је пред усвајањем.

На подручју јачања стабилности финансијског сектора НБС ће:

-У циљу изградње финансијски здравог и стабилног банкарског система, који је способан да заштити интересе депонената банке и задовољи потребе грађана и привреде за банкарским услугама, у складу са донетим Законом о банкама усмерити своју контролну активност на процену управљања ризицима у пословању банака, квалитета њиховог менаџмента, способности банака да обезбеде адекватан капитал, њихов бонитет, као и да обезбеди услове за даљи развој банкарског тржишта;

-Ради јачања стабилности и сигурности финансијског сектора, у будућем периоду предузимати мере и активности у правцу даљег регулисања и надзора над пословима финансијског лизинга и друштвима за управљање добровољним пензионим фондовима. НБС је потребно да унапреди и мере за унапређење функције надзора над друштвима за осигурање, у складу са међународним стандардима, како би се одржала стабилност сектора осигурања.

8.2.2. Фискална политика

Стање и проблеми. Фискална политика има један од пресудних утицаја на остваривање основних циљева макроекономске политике у свакој националној економији. Због тога се реформама у овој области увек приступа са посебном пажњом. Од покретања транзиционих процена почетком 2001. године, фискалну политику карактеришу значајна унапређења која се, пре свега, огледају у унапређењу законодавног оквира, изградњи институционалне инфраструктуре, поспешивању финансијске дисциплине, као и повећању нивоа јавности у раду јавног сектора. У најзначајније мере фискалне политике које су предузете за последњих пет година убрајају се: усвајање Закона о буџетском систему, чиме је на јединствен начин уређен систем планирања, припреме, доношења и извршења буџета Републике Србије, аутономије, локалних самоуправа и организација обавезног социјалног осигурања; формирање Трезора Републике Србије, односно нижих нивоа власти, као институционалног стуба управљања јавним финансијама; новоусвојеним законима започет је процес фискалне децентрализације, као и уређење поступка јавних набавки; извршена је реформа пореског система, у чему најзначајнији подухват представља увођење пореза на додату вредност и увођење регистар каса; успостављен је нови концепт администрирања порезима – поступак наплате и контроле јавних прихода интегрисан је под окриље Пореске управе, уведен је ПИБ, образован је Центар за велике пореске обвезнике, развијене су нове процедуре контроле; започела је реформа система пензионог и здравственог осигурања, праћена реформом државне управе и осталих јавних служби.

Овим мерама фискални систем постао је транспарентнији, једноставнији и у значајној мери усклађен са стандардима које прописује ЕУ. Вођење овако конципиране фискалне политике одразило се на раст учешћа јавних прихода у оствареном БДП током прве четири године транзиције (са 35,2% у 2001. години на 41,2% у 2004. години), да би као резултат измене одређених закона који регулишу поједине пореске облике ниво учешћа током 2005. године достигао 40,1% БДП, проузрокујући благо фискално растерећење привреде. Са друге стране, у посматраном периоду, учешће јавних расхода у БДП имало је динамичнији ток, да би се рачуно учешћа у БДП за 2005. годину свео на 38,2%. Основу смањења учешћа јавних расхода у БДП у претходној години, делимично представљају ефекти започетих реформских подухвата у оквиру фискалне политике, али већим делом је последица забележеног раста БДП. Као резултат оваквог кретања токова јавних финансија фискални дефицит, који је током 90-тих износио преко 10% БДП, је прво значајно редукован, да би током 2004. године и 2005. године прешао у суфицит.

Иако се досадашњи правац реформи оцењује као позитиван, кључна замерка у вођењу фискалне политике током протеклих пет година односи се на то што је главни акценат реформи стављен на приходну страну јавних финансија, док је радикално али нужно смањење и рекомпоновање државне потрошње и даље недовољно. Упркос започетим реформама, јавна потрошња је и даље висока, док су интервенције државе у привреди и социјалним фондовима још увек обимне. Услед тога, фискална одрживост и даље представља велики изазов.

Макроекономски оквир за спровођење фискалне политике. Основне макроекономске карактеристике привреде Републике Србије током последњих неколико година су релативно брз раст привредне активности, али и висока инфлација и висок дефицит у текућем платном билансу. Висока инфлација и висок спољни дефицит указују на присуство значајних неравнотежа у привреди Републике Србије, које уколико се не редукују, могу да угрозе и сам раст привреде. У делу Националне стратегије посвећеном развојним сценаријима показано је да домаћа агрегатна тражња у целом периоду 2001-2005. године значајно надмашује домаћу понуду, као и да домаћа штедња покрива релативно мали део укупних инвестиција у Републици Србији. Такође, ниво спољног и јавног дуга су близу критичних граница, тако да би њихов знатно бржи раст од раста БДП у току неколико наредних година, могао постати неодржив са становишта ликвидности и солвентности земље (спољни дуг) и државе (јавни дуг).

Наведене макроекономске карактеристике одређују општи оквир за спровођење фискалне политике у наредних 3-4 године. Сагласно са тим проритетни задатак фискалне политике у наведеном периоду је да директно допринесе смањењу јаза између агрегатне тражње и понуде, односно између штедње и инвестиција. Тиме ће фискална политика индиректно допринети смањењу спољног дефицита, односно смањењу стопе инфлације. Осим тога фискална политика кроз смањење јавне потрошње и промену њене структуре у правцу раста учешћа инвестиција, као и кроз постепено смањење захватања по основу директних пореза, уз корекцију индиректних пореза, треба да допринесе додатном унапређењу услова за дугорочни привредни раст.

Смањење консолидоване јавне потрошње у односу на БДП редукује домаћу агрегатну тражњу, што утиче на смањење спољног дефицита и инфлаторних притисака. Држава такође фискалним суфицитом треба да «покрива» део јаза између штедње и инвестиција у сектору привреде и на тај начин омогући да привреда знатно више инвестира него што домаћи сектори (привреда и становништво) штеде, а да при томе агрегатна тражња и инфлација остану у одрживим оквирима. Оцењује се да је неопходно спроводити политику смањења јавне потрошње и политик¹⁹у фискалног суфицита све док се дефицит текућег платног биланса не

¹⁹ Мада је са рачуноводственог становишта исправно да се исплата главнице јавног дуга по основу девизне штедње и зајма за препород Србије не третира као део јавне потрошње, са становишта макроекономске стабилности сервисирање наведених обавеза има сличан утицај на агрегатну тражњу као и други облици јавне потрошње (нпр. пензије или плате). Ова импликација је последица чињенице да

смањи на дугорочно одржив ниво и док се инфлација не смањи на ниво које се тражи од кандидата за улазак у ЕУ. На основу анализа у делу Националне стратегије посвећеном развојним сценаријима следи да је дугорочно одржив ниво дефицита текућег платног биланса одређен тако да обезбеђује конвергенцију спољног дуга ка одрживом нивоу у односу на БДП, што у случају Републике Србије износи између 30-35% БДП. Оријентационо оцењује се да одржив дефицит текућег платног биланса до 2012. године износи око 8,3% БДП, тј. да је нешто испод дугорочно одрживог прилива страних директних инвестиција. Такође, процењује се да је рестриктивна фискална политика неопходна све док се годишња инфлација не обори на ниво испод 5%.

Резимирајући, следи да ће у наредне 3-4 године бити неопходно да јавна потрошња расте спорије од БДП као и да фискални суфицит буде на макроекономски релевантном нивоу. Да ли ће и након истека наведеног периода бити неопходан наставак политике фискалног суфицита и смањење јавне потрошње зависиће од успеха у успостављању спољне и унутрашње равнотеже, као и од раста привреде Републике Србије. Уколико се спољни дефицит редукује до одрживог нивоа, а инфлација стабилизује на нивоу испод 5% годишње могуће је одређено попуштање у фискалној политици.

Очекује се да ће Република Србија у периоду 2006-2009. година, слично као и током претходних неколико година, остваривати макроекономски релевантне приходе од приватизације. Износ прихода од приватизације у наведеном периоду зависиће од већег броја фактора као што су: размере и динамика приватизације јавних предузећа, цене услуга у инфраструктури у Републици Србији, политички односи Републике Србије са светом укључујући и напредак у приближавању ЕУ, и др. Према умереној процени приходи од приватизације у периоду 2006-2007. година могли би да износе 3-4% БДП, просечно годишње. Употребом прихода од приватизације за јавне инвестиције додатно се повећава домаћа агрегатна тражња, која се већ сада налази на врло високом нивоу у односу на домаћу понуду. Додатни раст домаће тражње у таквим околностима би утицао на раст домаће понуде, али би се у већој мери прелио на раст спољног дефицита и инфлације. Раст спољног дефицита и инфлација, у односу на садашњи врло висок ниво, представљао би додатно погоршање привредног амбијента у Републици Србији, што би повратно негативно утицало на будући привредни раст. Предузимање рестриктивних мера од стране НБС у таквим околностима, имало би за последицу поскупљење капитала у Републици Србији и потискивање приватних инвестиција и приватне потрошње на рачун државних инвестиција и потрошње. С тога, употребу прихода од приватизације треба третирати као интегрални део макроекономске и фискалне политике. У том смислу неопходно је динамику трошења прихода од приватизације ускладити са планираним обарањем инфлације и спољног дефицита. То значи да би држава све док је привреда Републике Србије прегрејена (висока инфлација, висок спољни дефицит) већи део наведених средстава требало да штеди или користи за враћање спољног дуга, а да би тек након успоравања инфлације, смањења спољног дефицита и успоравања раста БДП интензивирала јавне инвестиције. Привремено одлагање инвестиција би се искористило за израду квалитетних програма инвестирања. Такође, неопходно је да фискална политика буде координисана са монетарном, како претерана државна потрошња (текућа и инвестициона) не би изискивала рестриктивне монетарне мере којима се приватне инвестиције и потрошња потискују на рачун државних инвестиција и потрошње. Штавише, фискална политика треба да створи простор за смањење рестриктивности монетарне политике, са циљем да се кроз

се исплаћена средства за девизну штедњу мањим делом реинвестирају, а већим делом користе за потрошњу. Оваква употреба исплаћених средстава последица је структуре власника обвезница у којој доминирају старији, релативно сиромашни грађани, а не инвеститори. У том смислу при макроекономским анализама био би исправно да се фискални суфицит умањи за значајан износ исплата по основу наведених обавеза (нпр. за 50% или 75% од вредности исплата у току године).

смањење каматних стопа унапреде услови финансирања приватног сектора у Републици Србији.

Фискална децентрализација. Постизању циља вођења одговорне фискалне политике допринеће и даља фискална децентрализација. Фискална децентрализација имаће велики удео у успостављању буџетске равнотеже, као и у подизању економичности и ефикасности у поступку управљања јавним финансијама који се обезбеђују преко локалне самоуправе. На овај начин локалне власти постале би одговорне за фискалне одлуке које доносе, што би омогућило њихово даље јачање. У том правцу, све будуће активности потребно је интензивирати у складу са новим Уставом Републике Србије, па с тим у вези и промене у начину финансирања локалних заједница. Будуће мере и активности на подручју фискалне децентрализације треба да иду у следећем правцу: повећање учешћа изворних прихода у укупним приходима локалних заједница; повећање надлежности локалних заједница у спровођењу социјалне политике, здравства и образовања; враћање имовине локалној самоуправи; повећање компетентности локалних органа власти у спровођењу буџетског процеса, управљању локалном имовином, управљању јавним предузећима, надзору комуналних делатности, успостављању партнерстава са приватним сектором; смањивање корупције и укидање административних баријера за предузетништво и инвестирање; децентрализација функција пореске администрације и др.

Јавни дуг. Приоритетан задатак у наредном периоду је промена структуре дуга у корист домаће валуте, како би се смањио степен изложености девизном ризику. Увођењем флукутирајућег девизног курса од стране НБС отвара се нова могућност управљања средствима за отплату дуга и доспелих обавеза по основу дуга искоришћавањем повољних кретања на девизном тржишту и тиме омогућава стварање услова за додатно смањење девизног ризика. Каматни ризик јавног дуга Републике Србије присутан је једним делом у директним обавезама Републике Србије (већи део дуговања према Париском клубу и један део репрограмiranог кредита IBRD-a), али је највећи део гарантованих обавеза са варијабилном каматном стопом. У складу са тим неопходно је адекватно процењивање изложености каматном ризику и одговорна политика у погледу издавања државних гаранција. Највеће резултате политика управљања јавним дугом ће дати уколико се омогући развој тржишта државних хартија од вредности, помоћу којих ће се вршити финансирање текуће ликвидности и буџетског дефицита или извршити замена дуга у инострану валуту за дуг у домаћој валути.

У циљу подстицања инвестиција у локалним самоуправама неопходно је подстицање издавања муниципалних обвезница. Овај вид финансирања пројеката би требао да буде примењиван првобитно од великих градова у Републици Србији уз контролу надлежног државног органа, чиме би се смањила зависност од банкарских кредита за финансирање инфраструктурних пројеката.

Фискални ризици. Као основни фискални ризици идентификовани су: знатно спорији раст БДП од пројектованог, значајна једнократна депрецијације динара, раст гарантованих кредита, значајно смањење фискалног оптерећење без еквивалентног смањења јавне потрошње.

Раст БДП одређује укупне економске потенцијале Републике Србије укључујући и њену способност да редовно сервисира јавни дуг (домаћи и страни) и спољни дуг (јавни и приватни). Макроекономске пројекције показују да би при просечној стопи раста БДП од 7% и одговарајућим спољноекономским токовима (смањење дефицита у текућем билансу) у периоду 2006-2012. године, Република Србија уредно сервисирала спољни дуг. Пројектовани раст БДП обезбеђује и одрживост јавног дуга, под условом да се спроводи фискална политика која је конзистентна са макроекономским оквирима. Значајније смањење просечне стопе раста БДП, под осталим непромењеним условима, смањило би реалну стопу раста јавних прихода, док би износ обавеза по основу јавног дуга остао непромењен. У таквим околностима фискално одржива политика би захтевала додатну редукацију осталих јавних расхода, како би се створио простор за сервисирање јавног дуга. Уколико би изостало прилагођавање на расходној страни,

знатно спорији раст БДП од пројектованог, за неколико година, угрозио би фискалну одрживост.

Јавни дуг Србије је највећим делом у девизном облику (спољни дуг и девизна штедња) услед чега би значајнија реална депресијација представља један од најрелевантнијих фискалних ризика. Евентуална значајнија реална депресијација динара повећала би трошкове сервисирања јавног дуга у односу на БДП, што би могло да угрози уредно сервисирање обавеза државе. Кретања у платном билансу Републике Србије у периоду 2001-2005. године, упућују на закључак да, због могућности појаве девизне кризе у Републици Србији у току наредних неколико година, редукција дефицита текућег биланса на одржив ниво од око 5% БДП, треба да буде један од основних циљева економске политике. Дотле, неопходно је наставити са рестриктивном фискалном и монетарном политиком, као и умереном депресијацијом реалног курса динара.

Каматни ризик је релативно мали јер је највећи део постојећег јавног дуга Републике Србије уговорен по фиксних каматних стопама, услед чега трошкови сервисирања јавног дуга не зависе значајно од текућих кретања на домаћем и светском финансијском тржишту. Међутим, с обзиром да се очекује убрзан раст EURIBOR-а, па и раст ове каматне стопе која доминира у делу дуга уговореног са варијабилном каматном стопом, као и да ће се и дуг према IBRD-у, почев од 15. марта 2009. године, отплаћивати са каматном стопом везаном за EURIBOR, неопходно је да Управа за јавни дуг перманентно врши праћење ризика по основу каматних стопа и на основу тога врши оптимизирање каматне структуре јавног дуга.

Како се у Републици Србији у наредних неколико година очекује остварење фискалног суфицита, као и значајни приходи од приватизације оцењује се да не постоји ризик од раста директног јавног дуга. Међутим, уколико се не поставе експлицитна ограничења за износ државних гаранција постоји ризик претераног раста гарантованих кредита. Главни покретач могућег раста гарантованих кредита је значајна разлика између потребних и расположивих средстава за инвестирање у инфраструктуру, здравство, животну средину и др. Са обзиром да је економски потенцијал предузећа и установа из наведених делатности недовољан, постојање државних гаранција се поставља као услов за одобравање наведених кредита. Смањивање ризика од неконтролисаног раста државних гаранција може се остварити постављањем експлицитних законских ограничења о максималном износу кредита за које је држава издала гаранције или о максималном износу збира директног и индиректног јавног дуга.

Значајно једнократно смањење пореских стопа или стопа доприноса би угрозило остварење планиране фискалне политике, уколико наведену меру не би пратило смањење јавне потрошње за еквивалантан износ. Евентуално значајно смањење пореских стопа, без смањење јавне потрошње, привремено би се могло компензовати приходима од продаје јавних предузећа. Међутим, таква политика би са макроекономског становништа била неодржива због њеног директног доприноса расту домаће агрегатне тражње која се већ сада налази на врло високом нивоу у односу на агрегатну понуду.

8.2.3. Политика доходака

Стање и проблеми. Политика доходака је поред, монетарне и фискалне политике, најважнији инструмент за успоравање инфлације, контролу домаће тражње и раст конкурентности. Значај вођења доследне политике доходака огледа се и у чињеници да се преко 30% запослених у Републици Србији налази у јавном сектору. Према званичној статистици, годишњи реални раст зарада у периоду 2001-2005. године (15%) био је знатно бржи од пораста БДП (5,5%) и продуктивности рада (5,8%). Овај раскорак, разумљив за прве године

транзиције, знатно је ублажен 2004. године и 2005. године²⁰. У периоду 2000–2005. године просечна годишња стопа раста продуктивности у индустрији била је двоструко бржа (10,9%) од раста продуктивности целе привреде, пре свега због смањивања броја запослених у прерађивачкој индустрији. У 2005. години у односу на 2004. годину раст продуктивности у прерађивачкој индустрији (8,1%) био је нешто спорији од реалног раста бруто зарада (9,1%).

На погоршање конкурентности прерађивачке индустрије у 2005. години утицали су они подсектори који су испољавали или бржи раст реалних бруто зарада од раста продуктивности: Производња текстилних предива и тканина; Издавање, штампање и репродукција записа; Производња кокоса и деривата нафте; или пад продуктивности и раст реалних бруто зарада: Производња одевних предмета и крзна; Производња коже, предмета од коже и обуће; Производи од дрвета и плуте, сем намештаја; Производња машина и уређаја, осим електричних; Производња канцелариских и рачунарских машина; Производња прецизних и оптичких инструмената; Производња осталих саобраћајних средстава; Рециклажа.

С друге стране су се извојили подсектори који су доприносили побољшању конкурентности прерађивачке индустрије, али у недовољној мери да би анулирали негативне ефекте напред издвојених подсектора који нарушавају конкурентске позиције прерађивачке индустрије. То су подсектори код којих је или продуктивност брже расла од раста реалних бруто зарада: Производња прехранбених производа и пића; Производња дуванских производа; Производња хемикалија и хемијских производа; Производи од неметалних минерала; Производња основних метала; Производња металних производа осим машине; Производња електричних машина и апарата; Производња моторних возила и приколица; Производња намештаја и разноврсних производа, или је продуктивност расла а реалне бруто зараде опадале: Производња целулозе, папира и прерада папира.

Циљеви. Пројекције привредног раста у конзервативном и основном сценарију подразумевају спорији раст личне и других облика потрошње од раста продуктивности. Тиме се обезбеђује простор за раст инвестиција, повећање међународне конкурентности и фискалне одрживости јавне потрошње. То практично значи да у наредном периоду раст зарада у јавном сектору буде ограничен и под контролом. Реч је о зарадама од близу пола милиона (или 18% свих запослених) запослених у буџетском сектору и јавним предузећима чији се број неће драстично смањити до 2012. године. С друге стране, очекивана приватизација појединих делова јавног сектора повећаће ефикасност пословања јавних предузећа и успоставити реалне односе у кретањима зарада и продуктивности. Када је реч о приватном сектору завршетак процеса приватизације и даље јачање тржишне конкуренције довешће до реструктурирања односно гашења сектора у којима сада зараде брже расту од продуктивности. Пројекцијама је предвиђено да друштвени сектор привреде који сада запошљава преко пола милиона људи буде угашен до 2010. године, а да ће се један број запослити у новом, продуктивнијем сектору.

Мере и активности. Контрола фонда зарада у јавним предузећима представља посебно важан фактор за обуздавање инфлације и спољнотрговинског дефицита. Дугорочно решење за контролу раста плата у јавним предузећима представљаће реструктурирање и приватизација ових фирми, а у прелазном периоду потребно је увести тврдо буџетско ограничење. У складу са тим, раст реалних зарада у овим предузећима требало би да се креће у оквирима смањења трошкова насталих услед извршене реорганизације и рационализације ових предузећа. Посебан проблем представља и чињеница да у јавним предузећима постоји значајан вишак запослених, што ће представљати додатно оптерећење у вођењу конзистентне политике доходака. Контрола зарада у јавним предузећима допринеће и смиривању цена њихових услуга. Економском политиком Владе, од 2006. године постоји директна контрола раста зарада у (локалним) јавним

²⁰ Раст зарада иако стваран, изгледа да је ипак прецењен због одређених проблема због реалног исказивања броја запослених и масе зарада. Према неким анализама у периоду 2002-2005. године просечна зарада номинално је повећана за 69,7%, а БДП по запосленом 77,8% (Квартални монитор 3/2006).

предузећима. Такође је лимитиран укупан фонд зарада у јавном сектору тако да је пораст зарада могућ само смањењем броја запослених или других трошкова пословања. Оваква политика прокламована је и у Меморандуму о буџету и економској и фискалној политици за 2007. годину са пројекцијама за 2008. годину и 2009. годину.

Поред контроле зарада у јавним предузећима, потребно је посебним прописима регулисати висину зарада у државној управи и јавним службама. Као и у јавним предузећима, раст реалних зарада засниваће се на резултатима реорганизације и рационализације трошкова у појединим државним органима, пре свега у војсци, полицији, дипломатији и органима локалне самоуправе, као и у јавним службама. У јавном сектору наставиће се са унапређивањем стимулативних система зарада, са циљем да се повећа квалитет административних и других јавних услуга.

Што се тиче политике доходака у приватном сектору, приватизацијом појединих сектора и технолошким улагањима долази до раста продуктивности у тим секторима, и последично, до пораста зарада. Међутим, у оваквим условима често долази до познатог демонстрационог ефекта. Наиме, раст продуктивности, и плата по том основу, у једном сектору, резултира (демонстрациони ефекат) порастом надница у читавој привреди, па и у јавним службама. Због пораста трошкова рада, непродуктивни сектори неће моћи да одрже своју профитабилност и због тога подижу цене својих производа и услуга. Негативне последице оваквих кретања огледају се у порасту инфлације и реалној ап्रेसијацији, што погађа и приватни сектор.

Мере у циљу избегавања оваквих негативних ефеката иду у два правца:

Прво, што бржи завршетак процеса приватизације и тржишног реструктурирања привреде где профитни интереси, конкуренција и пуна отвореност тржишта успоравају раст зарада у односу на продуктивност, а профите усмеравају у нове инвестиције и већу ефикасност привређивања;

Друго, трипартитним споразумима између Владе, синдиката и послодаваца, могуће је механизме колективних уговора и прописивања минималних зарада поставити тако да се оствари циљ споријег раста зарада од продуктивности. Томе може допринети ефикаснији рад Социјално-економског савета Републике Србије у коме главни партнери треба равноправно да разговарају о најосетљивијим питањима спровођења Националне стратегије. Неопходно је склапање социјалног пакта или уговора око ефикасног спровођења Националне стратегије. Наравно, прихватање Синдиката на умеренији раст зарада, захтева чврсте гаранције Владе и послодаваца у вези антиинфлационе политике, постицајне пореске политике, смањење сиве економије, а пре свега политике бржег отварања нових радних места. Социјални пакт, такође, захтева што хитније стварање пословног амбијента који подстиче тржишну конкуренцију и елиминише привилеговане, рентијерске положаје у привреди који омогућавају монополске екстра профите и стварају додатне инфлаторне поремећаје.

8.3. Развој ефикасног финансијског система

Финансијски систем Републике Србије убрзано се развијао последњих пет година. Ширењем правног оквира уведена је савремена регулатива, нове финансијске институције и производи, као и читави сектори (лизинг, фондови). Развој система и улазак страних банака – инвеститора омогућили су рехабилитацију и снажну експанзију комерцијалног банкарства, традиционално доминантног финансијског посредника.

Банкарски сектор апсорбује 90% финансијске имовине и показује знаке убрзане експанзије. Ефикасним посредовањем решен је проблем инсуфицијенције кредита, али је подстакнута монетарна нестабилност. Трошкови посредовања још увек су изразито високи, док је алокативни механизам преусмерио раст кредита од корпоративног сектора ка становништву.

Упркос томе, банкарски монопол у финансирању предузећа није угрожен, мада је евидентна стагнација реалног сектора.

Домете транзиције банкарства потврђују и високе стопе раста кредита у поређењу са другим земљама овог дела Европе, док је удео банкарских пласмана у БДП-у испод просека.²¹ Раст штедње такође је изузетно брз. Отуда је реструктурисање банака најуспешнији део економске транзиције у Републици Србији.

Тржиште капитала је мало и плитко. Убрзано пражњење овог тржишта последица је усмерености на преузимање приватизационих акција. Тржиште осигурања такође је мало и неразвијено. Лизинг делатност брзо расте, док су фондови у самом зачетку.

Банкарски сектор изразито доминира и регулатива и надзор над њим су најуређенији. Стратегија развоја финансијског система у наредном периоду требало би да у фокус стави изградњу јаког и ефективног регулаторног и надзорног тела, да би се оставио простор и дало неопходно време паралелном процесу консолидације, реорганизације и реформе судова.

Поверење је кључ будућег развоја финансијског система. Релативна стабилност цена, курса и каматних стопа и прихватљив ниво буџетског салда и спољног дуга стубови су и критеријуми поверења. Темељ поверења је валутна сигурност. Рехабилитација динара у оквиру оптималног бивалутног модела је остварљив циљ, што потврђују висока финансијска сигурност земље, растуће девизне резерве, експанзија штедње и буџетски суфицит. Према девизној покривености новчане масе М1 Република Србија заузима лидерску позицију у ширем окружењу, укључујући и пет земаља ЕУ (Чешка, Пољска, Словачка, Мађарска и Словенија), док по истоврсној покривености примарног новца заузима друго место, пре свега захваљујући дознакама из иностранства.²²

Генерални циљ - уравнотежен и одржив развој финансијског система - претпоставља обезбеђивање тржишне ефикасности, заштиту конкуренције, постепену либерализацију текућих и капиталних трансакција, адекватан правни оквир, обједињену регулативу и консолидован надзор. Жељено исходиште је ЕМУ, по пријему у ЕУ и испуњавању мастрихтских критеријума конвергенције, са финансијским системом интегрисаним у европске оквире.

8.3.1. Банкарство

Стање и проблеми. Реструктурисање банкарског сектора окосница је досадашње економске транзиције у Републици Србији, са најуочљивијим резултатима. Повратак поверења у банке подржан је регулисањем старе девизне штедње, смањивањем броја банака (ликвидације, спајања) и уласком страних банака као инвеститора. Убрзани раст девизне штедње становништва потврда је враћеног поверења, а кредитна експанзија доказ ефикасности и капацитета банака.

Број банака у Републици Србији од 2001. године до краја 2005. године смањен је са 83 на 40. Власничку структуру на почетку 2006. године, обележава доминација страних акционара, који поседују 17 банака са 66% укупне билансне суме, Република Србија је већински власник 11 банака и 24% билансне суме, док су остали домаћи акционари већински власници 12 банака са свега 10% билансне суме. Водећи страни инвеститори су аустријске банке, а за њима следе грчке, италијанске и француске. Удео банака у страном власништву двоструко је већи него у Словенији, а још увек нижи од нивоа Хрватске (90%).

Билансна сума банкарског сектора увећана је 2005. године номинално за 52%, девизно за 41,1% и реално за 29,1%. Удео укупне секторске активе (9,1 милијарда евра) у БДП-у достигао је 44%, што је приближно просеку земаља у транзицији.

²¹ IMF Country Report No. 06/96, Serbia and Montenegro, March 2006, стр. 10.

²² Крајем 2005. покривеност М1 девизним резервама достигла је 304%, а примарног новца 448%.

Банкарски депозити порасли су (2005. година) за 54,7%, највише под утицајем девизне штедње становништва (2,24 млрд евра). Динарска штедња истовремено је пала на занемарљивих 1,6% одражавајући изузетно висок ниво евроизације, односно неповерења у динар.

Задуживање банака у иностранству, углавном код матичних банака, није заустављено високим стопама обавезне резерве. Захваљујући страним кредитима и домаћим депозитима укупни кредити су повећани у 2005. години за преко 53%. Кредитни бум спречен је рестриктивном монетарном политиком, оштрим условима кредитне способности и централизованом евиденцијом Кредитног бироа. Корисници највећег дела кредита су привреда (65%) и становништво (29%). Рочна структура кредита измењена је у корист дугорочних пласмана (56%). Неповољно је што чак 87% краткорочних кредита користи корпоративни сектор.

Прошлогодишња кредитна експанзија је узроковала раст удела кредита у процењеном БДП-у са 22% на 25%. Енорман прилив иностраног капитала кроз банкарске канале изазвао је монетарне осцилације и смањио интерес банака за домаћу штедњу.

Трошкови посредовања донекле су смањени у односу на претходне године, мада су каматне стопе на кредите вишеструко веће од европских. Пондерисане активне каматне стопе банака премашиле су 16% крајем марта, док код готовинских кредита становништву ефективне каматне стопе достижу 30%. Истовремено, идентичне стопе на депозите износиле су 4,3%, што илуструје висину банкарских маржи. При томе, динарски кредити се по правилу девизно индексирају, насупрот динарским депозитима, који се углавном исказују номинално.

Адекватност капитала у односу на ризиком пондерисану активу све банке су одржавале изнад минималних 12%, просечно 26%, што је двоструко изнад просека осталих транзиционих земаља. Квалитет активе банкарског сектора није се погоршао услед кредитне експанзије.

Ликвидност банака била је изразито висока током 2005. године, због чега ни једна банка није узимала кредите за одржавање дневне ликвидности. Солвентност домаћег банкарства дугорочно угрожава не усклађеност рочне структуре активе и пасиве са доспећем дужим од годину дана.

Валутни ризик банкарског сектора је екстремно висок због девизне индексације већине кредита и дела динарских депозита, мада су све банке крајем 2005. године исказивале ризичне девизне позиције испод законске границе од 30% капитала.

Након губитака у 2003. години (1,1 млрд. дин.) и 2004. години (5 млрд. дин.), банкарски сектор је 2005. години остварио нето добитак пре опорезивања од 7,3 млрд. дин. (85 мил. евра). Поређење исказаног нето добитка са акцијским капиталом показује ROE индикатор профитабилности од 5,8%, а према укупној активи ROA показатељ је 0,9%. Интересантно је да су 59% укупне добити оствариле „домаће” банке, што се може објаснити познавањем локалних прилика и клијената, уз тржишну етаблираност, адаптивност и нижу опрезност приликом класификовања активе. Дугорочно, свим мањим банкама биће угрожен тржишни опстанак.

Тенденција постепеног укрупњавања банака се наставља. Према билансној суми, крајем 2005. године, тржишно учешће три највеће банке достигло је 35,6%, водећих пет 50,3% и првих десет 68,5%. Конкурентност на домаћем банкарском тржишту протекле године, мерено ННІ индексом билансне суме (668,3), као и одговарајућим индексима кредитног и депозитног тржишта, класификује се као савршена по Fed стандардима.²³ Највећу опасност по домаћу конкуренцију представља ширење страних банкарских група које имају субвенције у Републици Србији.

Комбинација високих каматних маржи, релативно ниске задужености грађана и привреде, растуће тражње кредита и минималне изложености финансијском ризику земље,

²³ Herfindahl-Hirschman-ов индекс представља збир квадрата појединачних удела тржишних актера.

привлачиће и наредних година стране банке – инвеститоре. Ефикасност њиховог посредовања и брзина раста банкарске активе ограничени су превасходно домаћом монетарном политиком.

Правни оквир промена у банкарском систему одређен је новим Законом о банкама, чија су решења генерално усклађена са принципима новог Споразума о капиталу Базел II.²⁴

Подзаконска акта морају посебно одражавати захтеве: заштите тржишне конкуренције (одређивање нивоа дозвољене концентрације на тржишту, утврђивање повреде конкуренције), принципа опрезног банкарског пословања (показатељи адекватности капитала и критеријуми њиховог увећавања, услови и начин идентификације, мерења и процене ризика), транспарентности власничке и управљачке структуре (презентација података о акционарима и члановима управе), јавности услова и цена (јавно објављивање општих услова пословања, јединствен начин обрачуна и објављивања трошкова, камата и накнада банкарских услуга, приступ подацима клијента банке) и значајније улоге контролне функције (услови добијања прелиминарног одобрења за оснивање банке, издавање дозвола за рад, критеријуми сагласности за стицање квалификованог власништва у банци, контрола бонитета и законитости пословања, непосредна контрола, консолидован надзор банкарских група и холдинга).

Суштински циљеви су сигурност, ликвидност и профитабилност у условима све израженије унутрашње и спољне конкуренције. Експанзиван раст штедње, висока ликвидност и успешност банкарског пословања потврђују остварене резултате, али остаје проблем секторске конкурентности и солвентности. Зато је смањивање великог раскорака домаћих и страних каматних стопа на кредите, посебно дугорочних, један од приоритетних и тешко остварљивих циљева.

Краткорочне мере најпре обухватају благовремену израду пратећих прописа из домена: заштите тржишне конкуренције, принципа опрезног банкарског пословања, транспарентности власничке и управљачке структуре, јавности услова и цена и ефикасније контролне функције, неопходних за ефикасну примену новог Закона о банкама (НБС).

Регулисање дугорочне усклађености рочне и валутне структуре активе и пасиве банака допринело би превентиви ризика ликвидности и девизног ризика (НБС). Истовремено је пожељно кориговање монетарне регулације у циљу снижавања високих трошкова банкарског посредовања (НБС). Третман кредита у монетарној политици такође је рационално кориговати према основним наменама и корисницима, односно инфлаторним и развојним учинцима (НБС).

Императив је стимулисање домаће штедње и дестимулисање иностраног задуживања модификацијама политике обавезних резерви, нарочито диференцијацијом стопа обавезне резерве према гаранцијским импликацијама и рочности извора (НБС). Повећање максималног износа осигураног депозита на 5.000 евра додатно би подстакло штедњу (Агенција за осигурање депозита).

Комплетирање система раног упозоравања на идентификоване ризике у банкарском сектору има посебан значај за стабилност финансијског система (НБС).

Средњорочне мере - Развој мониторинга и контроле структурних промена (концентрације) и других метода заштите конкуренције у банкарском сектору има изузетан дугорочан значај. Благовремено усклађивање домаћих и европских нормативних и регулаторних услова банкарског пословања пресудан је фактор тржишне равноправности банака (НБС).

Побољшавање кредитног рејтинга земље и креирање услова за постепену конвергенцију домаћих и европских банкарских каматних стопа на кредите до краја 2012. године од суштинске је важности за приближавање ЕУ (НБС).

²⁴ Практична примена највећег дела Закона почиње од октобра, док је Народна банка Србије била обавезна да донесе пратеће прописе до краја јуна 2006.

Интегрисање контроле банкарског сектора у систем консолидованог надзора целокупног финансијског система представља усклађивање са европским стандардима и праксом (НБС).

8.3.2. Финансијска тржишта

Најуочљивија карактеристика домаћег тржишта капитала је драстично смањивање номиналног промета у периоду 2002-2004. година – преко 2,5 пута. Истовремено је редукована структура тржишног материјала (акције 81% и обвезнице 19% у 2005. години). Трећа и најважнија тржишна карактеристика је усмереност на преузимање приватизованих квази јавних привредних друштава и банака. Изостанак иницијалних јавних понуда у процесу отварања акционарских друштава (примарно тржиште) потврђује незаинтересованост малобројних потенцијалних емитената, односно тржишну дисфункционалност. Такође, на Берзи се не котирају акције ни једне овдашње корпорације или банке у страном власништву, изузев неизбежних трансакција преузимања. Већина компанија које су страни инвеститори купили као акционарска друштва трансформисана је у друштва са ограниченом одговорношћу, чиме се избегавају сложене управљачке процедуре, надзорна тела и друге законске обавезе, изведене из европских норми.

Укупна тржишна капитализација Београдске берзе на крају 2005. године износила је 570 млрд. динара, односно 6,7 млрд. евра (68,7% акције и 31,3% обвезнице). Стандардни прорачун тржишне капитализације, као и композитни индекси акција, непоуздани су у постојећим условима ниске ликвидности, односно несразмере капитализације и промета.

Акције укупно 956 друштава листиране су на Берзи. Компанијске акције потичу искључиво из приватизације, тако да ће временом опадати број берзански активних акционарских друштава. Већински акционари без изузетка теже преузимању највећег броја акција и промени статуса у друштво са ограниченом одговорношћу.

Партиципација страних инвеститора у укупном берзанском промету хартија износила је 43,9%, промету акција 50,8% и промету обвезница 13,5% (период II 2005-I 2006. године).

Ванберзанска трговина хартијама од вредности истовремено је убрзано расла, надмашивши у 2005. години 575 млрд. динара (6,82 млрд евра), што је 92,2% укупног домаћег промета. Акције су чиниле 9,7% ванберзанског трговања (јавно преузимање), а дуговне хартије доминантних 90,3%.

Хипотекарне хартије од вредности нису емитоване због недефинисаности регулативе, тако да је овај сегмент берзанског трговања још увек без одговарајућег тржишног материјала.

Домаће тржиште има већину обележја постприватизационих тржишта капитала у настајању – веома слабу ефикасност, информациону асиметрију, недовољну заштиту инвеститора и мањинских акционара, системску ризичност и ниску ликвидност. Трошкови посредовања у таквим околностима неизбежно су високи.

Усвајањем пакета закона из области регулације финансијског тржишта (Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, Закон о преузимању акционарских друштава и Закон о инвестиционим фондовима), створен је адекватан нормативни оквир који ће допринети решавању низа фундаменталних проблема: регулисање иницијалних јавних понуда, третман јавних друштава, преузимање, заштиту мањинских акционара, повезана лица, конверзију дуга у капитал, право прече куповине, хомогенизацију и друге.

Тржиште новца чини међубанкарско тржиште краткорочних позајмица и једнодневних позајмица. Обим једнодневних позајмица кретао се у интервалу од 0,9 до 1,14 млрд. динара. НБС је главни актер тржишта новца, поред комерцијалних банака. Обавезе НБС по основу репо операција износиле су 16,9 млрд. динара крајем децембра 2005. године.

Девизно тржиште је доминантно домаће финансијско тржиште по обиму промета – 24,4 милијарде УСД. Истовремено, валутно тржиште најбрже расте - 25% у 2005. години.

Мењачки послови преко НБС достигли су 4,84 млрд. УСД, при чему је евидентиран нето откуп од 2,29 млрд. УСД. Реализован сувишак тражње домаће валуте у ефективни показује да је динар најпропулзивнији домаћи извозни производ са максималном профитабилношћу, мерено емисионом маржом. Нето откуп из мењачког посла представља најобилнији прилив девизним резервама.

Суштински циљ и сврха финансијског тржишта – финансирање реалног сектора – оствариваће се зависно од ефикасности укључивања финансијског система у европске интеграционе процесе. Сигурност је кључна реч за будућност целокупног домаћег финансијског тржишта. Адекватан правни оквир предуслов је сигурности прихватљиве за све тржишне актере, укључујући стране портфолио инвеститоре са израженијом аверзијом према ризику.

Средњорочне мере:

- Унапређивање екстерне конкурентности домаћег финансијског тржишта у условима либерализације и увођења у трговање хартија страних емитената (Комисија за хартије од вредности, МФ, Централни регистар, Београдска берза);

- Постепено смањивање тржишне доминације банака у домаћем финансијском систему и приближавање европским стандардима концентрације и заштите конкуренције на целокупном финансијском тржишту (НБС, Комисија за хартије од вредности);

- Циљно свођење каматних стопа на дугорочне дуговне хартије најсигурнијих емитената у границе одређене мастрихтским критеријумима конвергенције (НБС, МФ);

- Укључивање регулативе тржишта хартија од вредности у интегрисани надзор и контролу финансијског система на консолидованој основи (Комисија за хартије од вредности, НБС).

8.3.3. Осигурање

Делатност осигурања је неразвијена у односу на већину европских земаља, посебно осигурање живота. Осигурање је маргинално заступљено и у оквиру домаћег финансијског сектора – испод 7%, а укупне премије учествују у БДП-у са приближно 2% (2005. години). Премија по глави становника (тзв. густина осигурања) на крају 2005. године достигла је 50 евра, приближно европском минимуму.

Укупна премија у 2005. години је око 418 милиона евра, што је скроман учинак и за земље у транзицији. Приближно 50% реализовано је у општем неживотном осигурању, преко 40% у осигурању моторних возила и изнад 7% у животном осигурању.

Реструктурисање сектора осигурања започето је јуна 2004. године, имплементацијом нових законских овлашћења НБС у овој делатности (функције надзора, нормативног регулисања пословања, издавања дозвола за обављање послова и других видова супервизије).

Законском регулативом извршено је раздвајање делатности животног и неживотног осигурања, као и стриктно одвајање осигурања од реосигурања. Значајно је повећан и новчани капитални цензус по врстама осигурања и омогућен слободан улазак страних инвеститора.

Од јуна 2004. године број друштава за осигурање смањен је са 38 на 16, док је број реосигуравајућих друштава остао исти (2). Тржиштем осигурања доминирају два осигуравајућа друштва у већинском друштвеном власништву са преко 74% укупне премије. Одлагање приватизације ова два осигураваача блокира развој целог сектора. Остала друштва су у приватном власништву, а четири у претежном или потпуном поседу страних акционара. Укупна билансна сума осигуравајућих друштава крајем 2005. године износила је 46 милијарди динара (560 милиона евра). Према вредности ННІ индекса тржиште осигурања је монополско.

Најизразитији проблеми, пренети из претходног периода, јесу незаконито пословање, неизграђеност корпоративног управљања, неразвијеност интерне ревизије, нетранспарентност пословних процеса, незадовољавајући ниво актуарских послова и неадекватност ревизије.

Најважнији циљ је креирање и одржавање сигурног и стабилног сектора осигурања и обезбеђење поверења јавности, ради заштите осигураника и трећих лица, што подразумева хармонизацију системских услова развоја савременог осигурања према међународним стандардима и економским перформансама домаћих осигуравача.

Императив развоја домаћег осигурања је рехабилитација, реорганизација и консолидација осигуравајућих друштава, због чега је неопходна њихова приватизација и специјализација за животна и неживотна осигурања.

Краткорочне мере - Приоритет је приватизација доминантних осигуравача у друштвеном власништву и побољшавање наслеђене дуополске тржишне структуре (НБС).

Комплетирање непосредне законске регулативе приоритетно изискује усвајање Закона о обавезном осигурању у саобраћају (Министарство финансија). Неопходна је и потпуна имплементација нових законских аката: Закона о осигурању, Закона о допуни Закона о НБС, Закона о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање и других релевантних законских аката. Такође је неопходно комплетирање подзаконске регулативе добровољног пензијског осигурања и здравственог осигурања (НБС).

Потребно је регулисати интерну ревизију осигуравајућих друштава, диверсификацију ризика и системе интерних контрола и обезбедити континуирану примену одлука о организационој, кадровској и техничкој оспособљености осигуравајућих друштава, стицању звања овлашћеног актуара и других релевантних подзаконских аката (НБС).

Посебну важност за стицање поверења и развој домаћег осигурања има спровођење Одлуке о начину заштите права и интереса осигураника, корисника осигурања и трећих лица (НБС - Сектор за послове надзора над обављањем делатности осигурања - Одељење заштите потрошача).

Транспарентност пословања, посебно редовно објављивање финансијског стања и других релевантних података о осигуравајућим друштвима, поспешило би тржишну конкуренцију и олакшало избор осигураницима (НБС - Сектор за послове надзора над обављањем делатности осигурања).

Стимулативне мере фискалне политике у домену опорезивања прихода грађана могу убрзати развој животног осигурања, посебно основног и допунског осигурања живота и добровољног пензијског осигурања (МФ).

Успешност супервизије осигуравача примарно ће одређивати адекватност стратегије развоја ове функције и ефикасност система раног упозоравања (НБС - Сектор за послове надзора над обављањем делатности осигурања).

Средњерочне мере - Основни средњерочни задаци могу се груписати у три сегмента:

-Јачање поверења и свестрано стимулисање убрзаног пораста постојећег ниског нивоа осигурања (НБС);

-Стварање подстицајних услова за кориговање асортиманске структуре у корист животног осигурања (НБС);

-Постепено интегрисање надзора осигурања у јединствену институцију за супервизију небанкарског финансијског сектора, а затим и финансијског сектора у целини (НБС).²⁵

²⁵ Пример је Управа за финансијске услуге (Financial Services Authority – FSA) од 2000. у Великој Британији.

8.3.4. Лизинг и фондови

Финансијски лизинг и фондови представљају нове сегменте финансијског система Републике Србије. Закон о финансијском лизингу донет је крајем 2003. године, док се Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима примењује од почетка априла 2006. године.

Прогресиван раст лизинг послова настављен је у 2005. години. Укупна вредност финансирања износила је око 400 милиона евра или 21% више него претходне године. Финансијским лизингом бави се 12 лизинг компанија, 10 у страном и 2 у домаћем власништву. Већина ових компанија је у претежном власништву страних банака са субсидијарима у Републици Србији. Такође је отпочео и лизинг некретнина, још увек скромног обима. Регистар уговора о лизингу официјелно је стартовао почетком 2005. године, мада су евиденције вођене и претходних година.

Почев од половине 2005. године надзор лизинг компанија преузела је НБС, која истовремено издаје дозволе за рад, проверава менаџмент, прописује минималне услове уговора, одређује обавезну резерву, утврђује максимум задужености и доноси друга релевантна подзаконска акта. Рестриктивне мере НБС донекле су успориле раст лизинг послова.

Почетни резултати првих добровољних пензијских фондова биће познати по истеку 2006. године. Надзор над пословањем добровољних пензијских фондова и друштава за њихово управљање врши НБС, која води и одговарајући регистар. Усвојен Закон о инвестиционим фондовима убрзаће оснивање домаћих инвестиционих фондова.

Основни циљеви су одржив развој ефикасног лизинг финансирања и подстицање конкуренције небанкарских финансијских посредника. Циљ развоја фондова је подстицање конкуренције на тржишту капитала, посебно стимулисање малих улагача.

Краткорочне мере - Законом о финансијском лизингу и подзаконским актима додатно регулисати лизинг некретнина (НБС). Монетарном политиком препоручљиво је стимулисати финансијски лизинг машина, опреме и привредних возила (НБС). Проширивање надлежности Кредитног бироа на сектор лизинга и обједињавање евиденција о персоналној задужености (НБС, Кредитни биро).

Дефинисати затворене фондове у оквиру Закона о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима (НБС). Промовисати фондове у функцији мобилизације тезаурисане штедње и едуковати мале улагаче о личним користима и мотивима (НБС).

Средњерочне мере:

-Стварање подстицајних услова ефикасног управљања и брзог развоја свих врста добровољних фондова (НБС);

-Консолидација сегментираних надзора лизинга и фондова у оквиру будуће интегралне контроле финансијског система (НБС).

8.3.5. Регулатива и надзор над финансијским сектором Републике Србије

Надзор над банкарским сектором

НБС је и монетарна и надзорна власт. Банке се надзиру комбинацијом off и on-site контрола. Иако, по слову закона, НБС има пуну аутономију у надзору банака, у пракси та аутономија је ограничена у случају државних банака, које су углавном у надлежности Агенције за осигурање депозита. НБС генерише приходе из својих операција и то је чини финансијски независном од државног буџета.

Значајан напредак у унапређењу супервизије над банкарским сектором било је доношење новог Закона о банкама новембра 2005. године. Друга фаза Плана развоја супервизије била је усвојена октобра 2005. године са временски јасно дефинисаним корективним акционим планом који би требало да третира преостале проблеме. Најважнији

следећи кораци су: усвајање ојачане надзорне оперативне политике; усвајање стандардизованог формата извештаја испитивања; и усвајање стандардизованог CAMEL (Capital Asset Management Earnings and Liquidity) система.

Највећи недостатак у регулаторном дефинисању надлежности НБС је немогућност вршења надзора над банкама на консолидованој основи да би се спречило да банке користе своје ћерке компаније (осигуравајуће и лизинг куће и брокерско-дилерска друштва) да заобиђу регулаторна ограничења. Дакле, иако је Закон о банкама увео неке основне принципе консолидоване супервизије, НБС још увек нема пуно генерално овлашћење да захтева и добије информације о банкарској групацији као целини и да преузме ране корективне мере у односу на целу банкарску групацију.

Један од главних аспеката институционалне независности централне банке је стабилност положаја гувернера. Постоји дубока несагласност између декларисане (нормиране) персоналне независности и фактичке независности НБС. Порекло проблема независности гувернера лежи у процедури његовог избора и избора чланова Савета НБС. Тај процес је линеаран, предвидив и потпуно политички контролисан.

Што се тиче односа надзора од стране регулатора и судства и одговорности НБС у вршењу надзора, НБС има проблема јер је одузимање дозвола банкама подложно ревизији и од стране Трговинског суда и од стране Врховног суда. Велики проблем за надзор над банкама представљају лоша рачуноводствена и ревизорска пракса и недостатак кадрова у тој професији (макро предуслов ефективног надзора).

Надзор над небанкарским сектором

Закон о осигурању из маја 2004. године је преместио надзор над осигурањем из МФ у посебно одељење НБС. Стручњаци ММФ-а су, анализирајући рад новог одељења НБС, као главне ограничавајуће факторе за унапређење надзора идентификовали слабе капацитете у области актуарства и off - site инспекције.

Што се тиче тржишта капитала, Комисија за хартије од вредности (Комисија) је прва и често (фактички) последња линија одбране права инвеститора. Она је важна детерминанта инвестиционе климе и кључна је за кредибилитет читавог финансијског тржишта. Комисија треба да има довољно знања за обављање регулаторне функције и довољно ауторитета и подршке, да врши ефективан надзор, и послује на транспарентан и одговоран начин.

Уобичајене санкције које Комисија изриче и примењује (delisting или суспензија трговања хартијама емитента), по правилу погађају више имаоце хартија него самог емитента. Новим Законом о тржишту хартија од вредности и других финансијских иструмената, проширена је лепеза мера и санкција које Комисија може предузимати у поступку надзора.

Комисија за хартије од вредности за обављање послова из своје надлежности одговара Народној скупштини Републике Србије Неке од учесника на тржишту хартија од вредности, конкретно банке, осигуравајућа друштва и пензионе фондове, регулише и надзире НБС. Фактички надзор над инвестиционим (од стране Комисије по новом закону) и пензионим фондовима (од стране НБС) још није фактички ни почео. С друге стране, надзор над лизинг делатностима (НБС) је започет, али га, због кратког временског периода, није могуће детаљније анализирати и оцењивати.

Унификација и ефикасност надзора: предности и недостатци

Проблем повећања ефикасности регулативе и надзора се последњих година, не само код нас него у упоредивим ситуацијама, фокусира око питања његове унификације. Иако је ово решење релативно ретко данас у свету, идеја унификације консолидује се као озбиљна пре

свега због „банкоцетричности” националног финансијског система и ниске ефикасности надзора над небанкарским финансијским делатностима.²⁶

Главни аргументи за јединствену супервизију су следећи: настанак и брзи раст финансијских конгломерата, компетитивна неутралност, регулаторна флексибилност и ефикасност, развој персонала и одговорност регулатора.

Главни аргументи против унификације надзора су: тешкоће његовог успостављања, непредвидљивост и изазови управљања реформом надзорног тела; контрадикторна искуства земаља које су се определиле за овај приступ; нејасни циљеви регулаторног тела, дисекономија обима, ограниченост синергија и морални хазард.

Битно питање институционализације јесте да ли унифицирани надзор сместити у централну банку или ван ње. Разлози против одвајања надзора над банкарским сектором и монетарне политике су следећи. Главни разлог је да су банке заправо канали кроз које се промене краткорочних каматних стопа преносе на читаву привреду. Централна банка мора да брине о њиховом финансијском здрављу јер је то предуслов за ефективно вођење монетарне политике. Остали аргументи против би били: информациона синергија, потреба централне банке да оцени ликвидност и кредитни ризик учесника у платном промету, као и својих потенцијалних дужника (*lender of last resort*). Уз то, у многим земљама у транзицији, централне банке су једине институције чија је независност гарантована уставом што спречава политизацију банкарске регулативе.

Са друге стране постоје и јаки разлози који налажу да се централна банка бави само монетарном политиком, а не и надзором над банкама (и небанкарским сектором). Први из ове групе аргумента је аргумент моралног хазарда - централна банка може да упадне у замку вођења флексибилније монетарне политике да би спречила затварање банака за чији је надзор одговорна. Друго, постоји ризик да пропаст појединачних банака (или других финансијских институција) може бацити сенку сумње и на централну банку у случају да је она одговорна за надзор.

Алтернатива традиционалном решењу јесте лоцирање јединствене супервизије унутар централне банке или комбиновање целокупне супервизије под окриљем и у снажној вези са централном банком. Код нас је корак у том смеру већ учињен када је надзор над осигурањем, лизингом и пензионим фондовима смештен у НБС. Ово решење се чини врло атрактивним нарочито у неким ситуацијама: прво, када је финансијски сектор земље, а нарочито небанкарски финансијски сектор релативно мали (што јесте случај у Републици Србији); друго, кад унутар финансијског сектора доминира банкарство, а у другим сферама финансијског сектора доминирају групе са банкама на челу (ово је видљиви тренд код нас); треће, када централна банка има компетитивну предност у запошљавању квалитетног кадра (и ово је случај у Републици Србији); и четврто, када централна банка има традицију и јаке гаранције своје независности (и овај услов је испуњен).

Препоруке и мере

Претходна анализа показује да аргументи за унификацију у Републици Србији преовлађују. У периоду на који се односи Национална стратегија, треба да доминира јавно

²⁶ Регулаторне структуре се веома разликују широм света. Узорак од преко 50 земаља који су анализирали стручњаци ММФ показао је јасну доминацију регулатора специјализованих за сваки главни сегмент финансијског сектора (банкарство, осигурање, хартије од вредности) у чак 35 земаља. У већини земаља у којима постоје специјализовани регулатори, банкарска супервизија је у централној банци. Јединствена супервизија над финансијским сектором није често решење. Само седам земаља (Данска, Исланд, Јапан, Норвешка, Кореја, Шведска и Велика Британија) и од скоро Хрватска, има јединственог регулатора одвојеног од централне банке, а половина тих земаља је на северу Европе. То нас може навести на закључак да је јединствена супервизија најчешће била одговор на услове специфичне за неку земљу, а не решење које се препоручује свима као ефикасно и ефективно.

извршење. Ово је посебно важно на финансијским тржиштима, а биће ускоро врло битно у делатностима инвестиционих и пензијских фондова. Ефикасност заштите инвеститора је у датим околностима високо зависна од ефикасности извршења закона.

Локација јединствене супервизије јесте, оптимално унутар централне банке. Кључни аргумент против јесте аргумент моралног хазарда. Он има ограничено значење будући да ће НБС изгубити монетрани суверенитет уласком Републике Србије у ЕМУ. Алтернатива: нови регулатор би била институција изван НБС и Комисије. Кључни проблем овог избора јесте: како ефикасно и у кратком року формирати нову институцију. Серија проблема и досадашње искуство чине ову алтернативу инфериорном.

Извесно је да, у овом тренутку, неопходни предуслови за формирање снажног и потпуно независног регулатора нису испуњени. Основни проблем су конфликти унутар институционалне структуре и конкуренција у политичкој супраструктури, која фактички омогућава политичким странкама да остваре контролу над формално независним институцијама. Ризик ове врсте може снажно угрозити и нову институцију јединственог регулатора.

У датој ситуацији је корисно и неопходно испитати остале институционалне аранжмане који би били могући, макар као прелазно решења.

Прва солуција из ове групе јесте формирање координације између садашњих регулатора. Ово је најконзервативнија и најмање пожељна опција. То би, фактички, био status quo јер се задржава постојећа регулаторна структура.

Друга опција је техничко, просторно и организационо повезивање садашњих регулаторних тела уз (или без) постојања координационог одбора. Ова солуција води постизању економије обима без унификације на тај начин што опстају одвојене агенције, али се оне физички смештају у исту зграду да би делиле инфраструктуру и остале административне и back-office услуге. Овај аранжман је добар само за земље са малим финансијским сектором у коме финансијски конгломерати нису од великог значаја.

Трећа опција јесте варијанта друге опције. Просторно и организационо повезивање је унапређено субординацијом свих досадашњих регулаторних тела централној банци²⁷.

8.4. Основне политике за ефикасну интеграцију у јединствено ЕУ тржиште

Једна од темељних карактеристика ЕУ, односно њеног унутрашњег тржишта је правило „четири слободе”- слобода кретања роба, услуга, капитала и људи. Целокупан процес приближавања земље кандидата ЕУ се темељи на прихватању овог правила. Процес приближавања Републике Србије ће бити институционализован у оквиру Споразума о стабилизацији и придруживању између Републике Србије и ЕУ који би требао бити договорен у 2007. години. Тим уговором Република Србија ће прихватити обавезу о поступном прилагођавању своје економије принципу „четири слободе”.

У оквиру овог дела приказано је тренутно стање Републике Србије у испуњавању неких од кључних правила на којима се темељи унутрашње тржиште ЕУ, као и мере које ће држава предузети како би се у наредном средњорочном периоду још више приближила њиховом потпуном испуњавању. Ради се о правилима у следећим областима: политика конкуренције, државне помоћи, јавних набавки и заштите потрошача.

²⁷ Пример је Финска где су надзорне агенције биле основане као одвојено правно лице које је физички смештено (и које дели инфраструктуру) са централном банком.

8.4.1. Политика конкуренције

Стање и проблеми. За земље у транзицији, у које спада и Република Србија, политика конкуренције важна је из најмање два разлога. Прво, формулисање одговарајуће политике конкуренције и изградња делотворних институција за њено спровођење, представља предуслов за успостављање ефикасног тржишног механизма који ће допринети увећању економске ефикасности и друштвеног благостања. Са друге стране, то је и обавеза коју намеће ЕУ, коју земље у транзицији треба да испуне како би могле да приступе ЕУ. У прилог томе сведочи и чињеница да су у оквиру споразума које је ЕУ склапала са земљама кандидатима за чланство били унети и компатибилни закони и политика конкуренције на националном нивоу. У неколико последњих извештаја које је ЕУ објавила о у погледу напретка СЦГ у процесу стабилизације и придруживања упућене су отворене критике на рачун неефикасне политике конкуренције.

Нови Закон о заштити конкуренције је ступио на снагу крајем септембра 2005. године. У значајној мери је усклађен са стандардима ЕУ и покрива три кључне области које могу да проузрокују негативне ефекте на конкурентску тржишну структуру:

- споразуми којима се битно спречава, ограничава или нарушава конкуренција;
- злоупотреба доминантног положаја на тржишту;
- регулисање концентрација.²⁸

У институционалном делу спровођења политике конкуренције, на основу Закона о заштити конкуренције, основана је Комисија за заштиту конкуренције.

Република Србија је релативно мало тржиште и капацитети одређеног броја предузећа могу да подмире читаво тржиште. Међутим, у неким другим гранама, као нпр. у трговини у којој постоје сви предуслови за развој конкуренције, постоје значајне улазне баријере које онемогућавају конкуренцију. Стога је примена политике конкуренције од великог значаја. Међутим, потреба за креирањем и успостављањем ефикасне политике конкуренције је дуги низ година занемаривана, а сви позитивни ефекти њене примене су олако схватани. Стога је потребно предузети низ активности како би Република Србија добила, са једне стране ефикасну политику конкуренције хармонизовану са регулативом ЕУ.

Политика и мере. Пошто се готово све мере односе на измене и допуне Закона о заштити конкуренције предложене мере треба реализовати у краткорочном периоду:

-јачање институционалне структуре за спровођење политике конкуренције - Критичан фактор успешности нове антимонополске институције представљају управо кадрови, па је због тога од великог значаја да они буду адекватно финансијски стимулирани, у циљу спречавања потенцијалне злоупотребе и појаве корупције;

-заокруживање законског оквира за спровођење политике -У циљу ефикасне заштите конкуренције потребно је усвојити још низ подзаконских аката, којима би се детаљније регулисали принципи и процедуре за нпр. процену ефеката интеграција на економску ефикасност и економско благостање; за изузеће од забране одређених споразума по врстама итд. Такође, нужно је детаљније регулисати питање третмана државних, односно природних монопола, јер је са пар општих одредби садржаних у Закону о заштити конкуренције немогуће постићи циљ демонополизације јавног сектора на ком ЕУ у домену заштите конкуренције инсистира. С тога је неопходно идентификовати јавне услуге за које постоји општи интерес и на које се неће доследно примењивати правила конкуренције, али ипак захтевају спровођење одређене мере економске регулације како би се спречила злоупотреба доминантног положаја ових монополиста. На сва остала јавна предузећа (монополе комерцијалног карактера) потребно је након одређеног транзиционог периода у потпуности применити регулативу о заштити конкуренције;

²⁸ Регулисање државне помоћи представљаће предмет посебног закона.

-кориговања износа код којих настаје обавеза нотификације интеграције - Економска логика наводи на закључак да интеграције већег обима имају и већу могућност нарушавања конкурентног амбијента. Због тога је прагове нотификације потребно поставити на довољно висок ниво како се не би неоправдано повећали трошкови пословања оним предузећима чија намера интеграције нема утицаја на нарушавање конкуренције, а да са друге стране антимонополски орган буде на већем располагању за контролу оних интеграционих активности које озбиљније прете да наруше, ограниче или спрече здраву конкуренцију. Томе у прилог говори и тенденција кориговања на више прагова нотификације која карактерише чланице ЕУ, али и земље-кандидате. Поред подизања тренутно прописаних прагова, неопходно је применити принцип кумулативног уместо алтернативног уважавања критеријума за нотификацију, што значи да за обавезу пријављивања концентрације оба постављена критеријума треба истовремено да буду испуњена;

-поштовања начела прећутне сагласности - У погледу прописаних рокова поступања Комисије потребно је инсистирати на њиховом доследном поштовању. То је посебно битно у домену спровођења одредби контроле концентрације, обзиром да Закон налаже да се до доношења решења на поднети захтев за одобравање концентрације (за шта је на располагању период од 4 месеца), интеграциони процеси морају обуставити. Потребно допунити Закон у правцу уношења одредби које би Комисији омогућиле продужетак истражног поступка о ефектима концентрације, али највише за додатна 2 месеца. Уколико се прописани рокови деловања Комисије прекораче, треба уважити принцип прећутне сагласности;

-ефикасног судског решавања спорова из области заштите конкуренције - Потребно је извршити преусмеравање надлежности за изрицање санкција и поступање у другостепеном поступку са прекршајних (што је садашње законско решење) на трговинске судове. У овом домену институционална структура већ постоји, али ју је потребно унапредити у правцу подизања капацитета адекватном обуком судија у погледу основа антимонополске политике, с обзиром на њихово изузетно скромно искуство у овој области.

8.4.2. Државна помоћ

Стање проблеми. Формулисање политике државне помоћи и њено ефикасно спровођење представља значајан инструмент економске политике и истовремено један од предуслова за приступање ЕУ и Светској трговинској организацији (СТО). Државна помоћ је на међународном нивоу регулисана од стране СТО Споразумом о субвенцијама и компензаторским мерама, а на нивоу ЕУ Уговором о оснивању Европске заједнице, као и великим бројем секундарних прописа.

Систем контроле државне помоћи у ЕУ, међутим, не подразумева пуну забрану државне помоћи, већ је креиран на такав начин да, иако се базира на принципу да је свака државна помоћ која утиче на конкуренцију забрањена, дозвољава одобравање помоћи у посебним случајевима (социјални карактер, јавне институције које немају третман привредних субјеката, катастрофе и сл). У свим осталим случајевима Европска комисија одобрава пружање државне помоћи према усвојеним директивама, оквирима и смерницама у следеће дозвољене области: подстицање регионалног развоја, реструктурирање предузећа, истраживање и развој, заштита животне средине, помоћ малим и средњим предузећима и помоћ осетљивим секторима.

Република Србија ће као мање развијена земља моћи и да у наредном периоду задржи одређени обим државне помоћи, али је од изузетног значаја да се креатори економске политике определе за нужне облике државне помоћи, пошто стихијско одобравање државне помоћи неће моћи бити могуће.

Имајући у виду захтеве ЕУ, у саставу Министарства финансија је у августу 2005. године основана Управа за трезор у чијој су надлежности, између осталог и послови евидентирања и

праћења државне помоћи. До сада је сачињен Извештај о попису врста и обима државне помоћи у Републици Србији за 2003. годину и 2004. годину. У току је прикупљање података о додељеној државној помоћи у 2005. години. Из Извештаја се види да је износ одобрене државне помоћи у 2004. години већи за 10,3% у односу на претходну годину, што је супротно са захтевима ЕУ. И поред чињенице да у попис државне помоћи нису укључене субвенције за пољопривреду, шумарство и водопривреду, јер се оне по регулативи ЕУ посебно прате, учешће државне помоћи у БДП Републике Србије је високо. Са учешћем од 4,4% у БДП, односно 4,1% у 2004. години, Република Србија је далеко изнад просека ЕУ-15 који износи 0,57%, али и Мађарске као земље која на нивоу ЕУ има највећи проценат учешћа државне помоћи у БДП од 1,7% (просек за десет новопримљених чланица је 1,09%).

Пројектна група, коју чине представници Министарства финансија и Канцеларије за придруживање ЕУ, припремила је радни материјал Закона о државној помоћи. Смисао самог закона је да систем државне помоћи учини транспарентним и прегледним и да се обезбеди пуна контрола над доделом и коришћењем државне помоћи. У том контексту потребно је и формирање Комисије за контролу државне помоћи, која ће вршити контролу коришћења и ефеката државне помоћи, реаговати на сваки недозвољени вид и одобрвати оне облике помоћи који су у складу са Законом, односно, стандардима ЕУ, као и припремати годишње извештаје о укупно додељеној државној помоћи.

Политика и мере. Структура државне помоћи у Републици Србији је неповољна будући да је највеће учешће секторске државне помоћи, док је учешће хоризонталне државне помоћи још увек симболично.

У складу са овом структуром, Република Србија би у наредном периоду требало да већи део државне помоћи усмерава у виду хоризонталне помоћи намењене за:

- помоћ за регионални развој у складу са Законом о подстицању равномерног регионалног развоја, односно критеријумима за разврставање региона према степену развијености;

- дошколовање и преквалификацију радника који излазе из индустрија које се затварају, као и развој програма дошколовања младих незапослених радника и програма решавања проблема дугорочне незапослености. Посебно важан аспект ових програма требало би да буде стицање менаџерских, маркетиншких и предузетничких способности;

- стварање нових облика подршке истраживањима и развоју, подстицање распрострањања технолошких достигнућа, јачање научне и стручне међународне сарадње.

У погледу временског оквира за спровођење законодавне и институционалне основе, од стране Европске комисије предложени су рокови, који теку од дана ступања на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању:

- годину дана за формирање Комисије за контролу државне помоћи, а тиме и доношење Закона о контроли државне помоћи, којим се предвиђа формирање овог тела;

- оквирно 4 године за усклађивање постојеће државне помоћи по намени и износу са критеријумима ЕУ;

- 5 година за статус Републике Србије као Региона „А”, што има посебне погодности у регулативи ЕУ, у смислу додељивања разних видова државне помоћи;

- 4 године за израду мапе региона на територији Републике Србије, у складу са европском статистичком номенклатуром територијалних јединица (НУТС II).

8.4.3. Јавне набавке

Стање и проблеми. Област јавних набавки по први пут је законски регулисана у Републици Србији доношењем Закона о јавним набавкама 2002. године. Овим законом створени су предуслови за ефикасну употребу јавних средстава, као и за подстицање

конкурентности и равноправности понуђача у поступцима јавних набавки. Законом о јавним набавкама формирани су Управа за јавне набавке, као орган задужен за обављање стручних послова и вршење надзора у поступцима јавних набавки и Комисија за заштиту права понуђача, која руководи ревизијом поступака јавних набавки. Применом овог закона већ су остварене значајне уштеде у буџету, а даљим подстицањем конкурентности обезбедиће се импулс привредном развоју Републике Србије.

Закон о јавним набавкама је у највећој мери усклађен са правним оквиром ЕУ, имајућу у виду захтеве који се тичу једнакости понуђача у поступку, правила обавештавања о покретању поступка, начела транспарентности коришћења јавних средстава и антикорупцијских правила. У циљу боље примене овог Закона, у претходном периоду израђен је већи број подзаконских аката и интерних докумената којима је ова област ближе дефинисана. Од посебног значаја је стриктна примена прописа који се односе на обавезу за све буџетске кориснике да достављају планове јавних набавки за наредну годину, чиме се смањује могућност за ненаменско трошење јавних средстава и корупцију. Поред тога, у току 2004. године усвојен је Закон о изменама и допунама Закона о јавним набавкама, којим је поступак јавних набавки учињен бржим и јефтинијим. Изменама Закона, остварена је и боља заштита права понуђача уз одобрење преференцијала за домаће компаније које учествују не тендерима за јавне набавке у износу од 20%. Ову меру су користиле и остале земље у фази приступања ЕУ, а њено трајање ограничено је на период пре приступања.

И поред успешне примене Закона о јавним набавкама у претходном периоду, и даље постоји велики простор за уштеде по овом основу и креирање бољег амбијента са аспекта заштите права понуђача. Корак ка том циљу остварен је доношењем Закона о Државној ревизорској институцији у новембру 2005. године, чиме би требало да буду отклоњени недостаци правосудног система, као уског грла за бољу примену овог Закона. Циљ формирања Државне ревизорске институције је свеобухватна контрола регуларности поступка јавних набавки, од планирања набавки до контроле извршења уговора после завршених тендера. Имајућу у виду будући значај овог тела и чињеницу да је законски рок за њено успостављање већ истекао, неопходно је да ова институција буде успостављена у најкраћем року од стране Народне скупштине Републике Србије.

Политика и мере. У току 2005. године, било је предвиђено доношење Закона о изменама Закона о јавним набавкама, којим би било обухваћено даље усаглашавање домаће регулативе са Директивама Европске уније, као и ефикаснија примена прописа у пракси. Поред тога, потребно је постојећи Закон о јавним набавкама ускладити са осталим законима како би судови ефикасније решавали спорове из ове области. С обзиром да наведене измене још увек нису усвојене потребно је извршити њихово усвајање у најкраћем року.

Један од највећих проблема у примени овог Закона је и недовољан институционални капацитет Управе за јавне набавке и Комисије за заштиту права понуђача. У складу са тим, у наредном периоду, потребно је у кадровском и техничком смислу ојачати ова тела, како би била у могућности да успешно обављају поверене им послове контроле ефикасне употребе јавних средстава и конкурентности и равноправности понуђача. Имајућу у виду да је Комисија за заштиту понуђача формирана у оквиру Управе за јавне набавке, потребно је створити предуслове за издвајање овог тела из система извршне власти и формирање независног тела под контролом Народне скупштине.

У циљу даљег подизања нивоа конкурентности и равноправности понуђача, потребно је поред законских, појачати рад на активностима које обухватају редовно саветовање пословног сектора о начину учешћа и израду приручника о поступку јавне набавке и правима понуђача. Поред тога, потребно је у средњем року предвидети доношење „Заједничког речника јавних набавки”, какав је успостављен у ЕУ, који предвиђа доношење одређених каталожких бројева за сваку врсту добара и услуга које могу бити предмет јавне набавке. На тај начин било би

оне могуће постављање стандарда и спецификација добара које унапред елиминирају поједине понуђаче, чиме се нарушава принцип равноправности и конкуренције.

У наредном периоду, потребно је посебно радити на успостављању електронског система јавних набавки, који би обухватао јединствен начин обавештавања о покренутом поступку, подношењу понуде и омогућио нови поступак јавне набавке - компетитивни дијалог. Успостављање овог система требало би да донесе значајне уштеде, као и да допринесе једноставности и транспарентности целог поступка. Успостављање овог система у највећој мери зависи од даље изградње информационих система у Републици Србији, те се стога може сматрати дугорочним приоритетом.

8.4.4. Стандардизација производа

Стање и проблеми. Неусклађеност националних и међународних (европских) стандарда и техничких прописа, као и недовршен национални систем акредитације и сертификације, јесу озбиљна техничка баријера несметаном протоку роба и услуга. Основни проблем, који представља озбиљну техничку баријеру приликом увоза, је обавеза реатестације производа, који већ имају уредне исправе о усаглашености са техничким прописима ЕУ и који су означени Conform European знаком (у даљем тексту: CE). Са друге стране, извоз на тржиште ЕУ је могућ само испуњавањем утврђених техничких захтева за производе.

Процес хармонизације стандарда и усвајања техничких прописа тече веома споро, и данас имамо велики број обавезних стандарда, који су компликовани и неусклађени са међународним (европским) стандардима. Поред тога, у Републици Србији још увек није у довољној мери дефинисана одговорност произвођача за производ, нити је заживео надзор над сертификованим производима.

Крајем 2005. године иновирано је законодавство у области стандардизације, акредитације и сертификације, следећим кључним законима: Законом о стандардизацији, Законом о техничким захтевима за производе и оцењивање усаглашености производа са прописаним захтевима, Законом о акредитацији и Законом о метрологији. У новим законским решењима, предвиђено је доношење прописа – подзаконских аката, којима ће се ближе регулисати поједина битна питања из ових области. Нови закони представљају значајан корак напред у односу на претходно законодавство.

Политика и мере. Да би се остварили циљеви у овој области, а то су убрзање протока роба и услуга и унапређење квалитета, потребно је да нова законска решења, која су у духу европског законодавства, заживе у пракси, а то значи поштовање следећих принципа (принципи из европских директива):

-Обавезно усаглашавање лимитирано је само на основне захтеве у погледу безбедности, здравља и заштите животне средине, за ширу категорију производа као што је нпр. грађевинска опрема, медицинска опрема и сл.;

-Техничка спецификација о усаглашености производа са битним захтевима, које постављају директиве, дате су у хармонизованим стандардима; примена хармонизованих или других стандарда није обавезујућа; произвођач може користити друге техничке спецификације којима задовољава битне захтеве;

-За производе израђене у складу са хармонизованим стандардима важи претпоставка о усаглашености са битним захтевима; произвођачи сами бирају начин утврђивања усаглашености; сва одговорност за безбедност производа је на произвођачу;

-У поступку утврђивања усаглашености, користе се модули у складу са Директивом 93/465/ЕСС, при чему је могуће да предузеће у сопственој режији спроведе испитивање, припреми техничку и другу документацију, и тиме докаже усаглашеност производа са одређеним захтевом из директива, или да, с обзиром на компликованост те процедуре, ангажује независну консултантску фирму; неки од модула (за одређене типове производа), предвиђају

обавезно ангажовање треће, независне стране, која ће оценити усаглашеност; такве консултантске фирме се зову тела за оцену усаглашености, које држава пријављује (овлашћује) код Европске комисије;

-Да би могле да врше оцену усаглашености, овлашћена тела морају имати одговарајућу компетентност; у већини земаља ЕУ, као поступак у коме се утврђује компетентност фирми за вршење посла оцене усаглашености, користи се процес акредитације. Основни стандарди за акредитацију тела за оцену усаглашености, чије се поштовање захтева у Директиви 89/106/ЕЕС, су: ISO/IEC/EN 17025 – за испитне лабораторије; EN 45004 - за контролна тела; EN 45011 – за сертификациона тела за производе; EN 45012 – за сертификациона тела за системе менаџмента квалитетом; EN 45013 – за сертификацију тела за системе менаџмента заштите животне средине;

-Производи, за које сам произвођач, или ангажована трећа страна – тело за оцену усаглашености, утврде да испуњава битне захтеве из директива, означавају се ознаком СЕ. Данас постоје 22 директиве ЕУ, које захтевају оцењивање усаглашености и СЕ ознаку за одређене групе производа;

-Овако конципирано техничко законодавство има за циљ да смањи надзор државних органа у фази пре него што су производи пласирани на тржиште, јер је намера законодавства да осигура безбедност производа и да помогне произвођачу да постигне овај циљ на оптималан начин; зато државе чланице имају обавезу да организују и врше тржишни надзор на ефикасан, али и довољно детаљан начин, како би се открили производи који нису усаглашени са захтевима из директива.

Заокружена регулатива није сама по себи довољна за хармонизацију законодавства. Координацијом од стране државе (ресорног Министарства) и уз ангажовање привредних субјеката и одговарајућих институција из ових области, неопходно је реализовати и следеће задатке:

-хитна израда и усвајање свих неопходних прописа за имплементацију наведених закона, а сви постојећи подзаконски акти, који се ослањају на стари Закон о стандардизацији, морају бити усклађени са новим законима;

-преузимање европских стандарда везаних за директиве Новог приступа (око 3.000); они морају бити транспоновани на националном нивоу без промена и допуна, а држава мора поништити све националне стандарде који су у супротности са хармонизованим стандардима;

-транспоноване битних захтеве из директива Новог приступа у национално законодавство (пре свега кроз техничке прописе које доносе министарства, за производе за које је обавезно усаглашавање); референце транспонованих директива морају бити назначене у прописима националног законодавства, или приликом њиховог публикавања;

-успостављање ефикасније координације између Сектора тржишне инспекције, (који је у оквиру републичког Министарства за трговину, туризам и услуге), Управе царине и организација надлежних за сертификацију, контролу и испитивање, како би се задржавање робе на граници свело на минимум;

-јачање тржишног надзора помоћу кога се ефикасно откривају неусаглашени производи; основа за интензивнији тржишни надзор је Закон о заштити потрошача, усвојен у 2005. години;

-јачање улоге акредитације као најбољег поступка за утврђивање компетентности тела за оцењивање, у поступку њиховог овлашћивања (нотификације) од стране државе; припрема Акредитационог тела за пуноправно чланство у Европску организацију за акредитацију (EA), након чега би било обезбеђено признавање сертификата и извештаја наших тела за оцењивање усаглашености.

8.4.5. Интелектуална својина

Стање и проблеми. У 2004. години, донето је пет нових закона у овој области (Закон о патентима, Закон о ауторском и сродним правима, Закон о жиговима, Закон о правној заштити дизајна и Закон о заштити топографије интегрисаних кола), у 2005. години донет је Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, а у 2006. години, усвојен је Закон о ознакама географског порекла, као и Закон о посебним овлашћењима ради ефикасне заштите права интелектуалне својине, чиме су постављени темељи новом законодавству. Посебна овлашћења и прописани начин вршења тих овлашћења дају могућност активног учешћа инспекција у заштити права интелектуалне својине, као и практичној примени свих закона донетих у овој области. Кривични законик Републике Србије такође је измењен и допуњен поглављем које се бави неовлашћеним коришћењем ауторског и другог сродног права. У Царинском закону су први пут уведене мере за заштиту права интелектуалне својине на граници. У Сектору Републичке управе царина за сузбијање кријумчарења, од јуна 2004. године, делује Одељење за заштиту интелектуалне својине. На овај начин извршена је хармонизација највећег дела домаћих прописа из области заштите интелектуалне својине са прописима ЕУ и СТО, тј Споразумом о трговинским аспектима права интелектуалне својине (ТРИПС).

Политика и мере. Међутим, спровођење законских решења у пракси је и даље неадекватно и неефикасно. Пуна примена закона, која пре свега подразумева интензивнији надзор на тржишту и борбу против пиратерије и фалсификовања, остају кључни изазов за Републику Србију. Уз измене Кривичног закона (увођење обавезе гоњења по службеној делатности и мере заплене предмета кривичних дела и средстава за њихово извршење), неопходно је формирање специјализованих служби за спречавање и сузбијање пиратерије (како у полицији тако и у одговарајућим инспекцијским органима). За достизање ефикасније заштите, Влада треба да организује програме обуке и јачања свести о штетности пиратерије, како за националну тако и за међународну економију. Потребно је радити и на едукацији полиције, царинских и инспекцијских служби, правосудних органа (посебна пажња се мора посветити едукацији и специјализацији судија и тужилаца) и дела запослених у државном апарату који су дужни да реагују у поступцима заштите интелектуалне својине.

8.4.6. Заштита потрошача

Стање и проблеми. У 2005. години донет је први Закон о заштити потрошача у Републици Србији и учињен напредак у законодавном усклађивању са прописима ЕУ из области заштите потрошача. Овим је створена законска основа за стварање одговарајућих социјалних, културних и организационих претпоставки за успостављање интегралног система заштите потрошача и дефинисање концепта политике и стратегије заштите потрошача у Републици Србији у складу са политиком ЕУ у овој области. Истовремено са променом прописа дошло је до промене стања у области заштите права и интереса потрошача, у правцу јачања подршке развоја владиног и невладиног сектора заштите потрошача и изградњи партнерског односа у акционом деловању на остваривању права и интереса потрошача и у вођењу активне политике заштите потрошача. Чине се напори за подизање свести и информисаности грађана о њиховим правима и начинима заштите права и интереса потрошача. У условима транзиције успостављају се стандарди понашања учесника на тржишту, како не би дошло до понуде небезбедних и некавалитетних производа и услуга, различитих обмана, манипулисања свешћу недовољно образованих потрошача и злоупотреба положаја на тржишту од стране других учесника, пре свега компанија, које би могле директно да наносе штету свим учесницима, посебно потрошачима, економски слабијим и неинформисанијим.

Политика и мере. Полазне основе у остваривању трајног циља заштите потрошача су: смернице које проистичу из Закона о заштити потрошача, најбоље праксе чланица ЕУ, посебно оних које се налазе у истом окружењу Републике Србије и најновија пракса и приоритети ЕУ, као и Смернице политике заштите потрошача у Средњој и Источној Европи. У току је израда Националног програма заштите потрошача Републике Србије за период 2007-2012. године, који ће Влада донети до краја 2006. године, а који се усклађује са другим стратегијама у Републици Србији. Овим се дефинишу циљеви и политика заштите потрошача као концепт система заштите потрошача, који је део укупног економског, правног и социјалног система. Кључни циљеви Националног програма заштите потрошача су: развој система правне заштите како би се осигурала владавина права и унапређење демократије и цивилног друштва (праћење имплементације постојећих закона и усклађивање законодавства Републике Србије у области заштите потрошача); стварање институционалних услова за успостављање јединственог система заштите права и интереса потрошача на свим нивоима и јачање институционалне сарадње између органа и организација укључених у систем заштите потрошача; стварање услова за активно укључивање организација потрошача за потпуније остваривање права потрошача; унапређење образовања и информисања потрошача, осталих релевантних субјеката и група на тржишту, у циљу унапређења свести потрошача о њиховом стварном положају и снази на тржишту; стварање услова за пружање помоћи и подршке потрошачима у остваривању њихових права вансудском заштитом; унапређење заштите потрошача, посебно у следећим областима: здравствена исправност и квалитет хране, безбедност производа, подручје услуга које пружају јавна предузећа, услуге здравства, финансијске услуге, трговина, туризам и угоститељство, образовање и информисање, промет некретнинама, заштита животне средине. Остваривањем Националног програма заштите потрошача и спровођењем Закона о заштити потрошача и других прописа из области заштите потрошача, стварају се претпоставке за унапређење привреде и тржишта, јачање конкуренције, али и на подизању квалитета живота грађана као потрошача Републике Србије. Националним програмом су предвиђени задаци и активности, пре свега усклађивање и уградња *acquis communautaire* из области заштите потрошача, јачање владиног и невладиног сектора, образовање и информисање потрошача и изградња ефикасних механизма вансудске заштите потрошача, у складу са прописима и препорукама ЕУ из области заштите потрошача. У циљу ефикасног функционисања тржишне економије и вођења активне политике заштите потрошача обезбеђено је стварање институционалних претпоставки (јачање капацитета министарства надлежног за заштиту потрошача, Савета министра за заштиту потрошача и инспекцијских органа и јачање невладиног сектора заштите потрошача, као и мешовитог у виду едукативних центара) и неопходна финансијска средства (из буџета Републике Србије и међународних организација) и рокови за њихову реализацију. Националним програмом и Законом о заштити потрошача створена је основа за доношење посебних закона, као што је закон о потрошачким кредитима. Успостављањем стандарда у вези са правима заштите потрошача у Републици Србији у складу са стандардима у ЕУ у овој области, стварају се основе правног поретка модерне тржишне привреде.

9. СОЦИЈАЛНО ОДГОВОРНА ДРЖАВА

Реформе пензионог и здравственог система и система социјалне заштите започете су 2001. године са основним циљем да у условима тржишне привреде и фискалне одрживости обезбеди свим грађанима социјалну сигурност – редовну исплату пензија, основну здравствену заштиту и материјалну помоћ за социјално најугроженије групе.

Систем социјалног осигурања и заштите у Републици Србији већим делом је упоредив са системом ЕУ, како по концепту и начину на који је организован тако и по високим трошковима, с тим што је учешће приватног сектора у финансирању још увек веома ниско (у

Републици Србији укупни трошкови за социјално осигурање и заштиту износе близу 25% БДП-а док земље чланице ЕУ у просеку троше око 27%). Европска Комисија је за период 2006-2010. године формулисала стратегију социјалне политике ЕУ са следећим циљевима: модернизација система социјалне заштите, промовисање социјалне кохезије и борба против сиромаштва, афирмација једнаких могућности и др. Ови циљеви истовремено представљају стратешке смернице, а неки од њих су и приоритети реформских промена у Републици Србији.

Најосетљивије стратешко питање је прелазак на систем финансирања у коме поред државе делују и тржишни механизми, односно, различити системи приватног осигурања. Комбиновани системи државно-приватног финансирања су неопходни како би се обезбедила дугорочна фискална одрживост. Демографске пројекције упозоравају на даље старење становништва Републике Србије са неминовним последицама на раст трошкова за пензије, здравство и социјалну помоћ.

9.1. Пензијски систем

Стање и проблеми. Пензијски систем у Републици Србији је обавезан (државни) систем, заснован на принципу међугенерациске солидарности и текућег финансирања. Покрива запослене, samozапослене (укључујући слободне професије) и пољопривреднике, па је у складу с тим организован у виду три посебна фонда: Републички ПИО фонд запослених, Републички ПИО фонд самосталних делатности и Републички ПИО фонд пољопривредника.

Пензијски систем је већ годинама у дубокој кризи. У протеклих пет година транзиције извршене су значајне промене у систему обавезног пензијско-инвалидског осигурања. Реформа је започета 2001. године, једнократним померањем старосне границе за одлазак у пензију на 58 година (са 55) за жене и 63 године (са 60) за мушкарце. Смањена је стопа доприноса – тренутно износи 22%. Извршене су и промене механизма индексације пензија. Уведен је швајцарски модел усклађивања пензија, којим раст пензија подједнако прати раст зарада и раст трошкова живота. Новим Законом о пензијском и инвалидском осигурању из 2003. године износ пензије одређује се према заради у целом радном веку. На овај начин успостављена је непосреднија веза између доприноса и висине пензије. Уведено је плаћање доприноса на сва примања (ауторски хонорари, уговори о делу, рад преко омладинске задруге за све, осим за студенте), минимална старосна граница повећана је за све на 53 године, поштрени су критеријуми у области инвалидских пензија, и др.

Међутим, пензијски систем је и даље фискално неодржив због смањивања броја становника и повећања дужине живота, неповољног односа броја пензионера и броја запослених, неадекватног односа просечне зараде и просечне пензије, високих дугова према пензионерима, недовољности прихода од доприноса за финансирање пензија и високих трансфера из буџета (око 40% прихода пензијског фонда су дотације из буџета) за покриће дефицита државних пензијских фондова (дефицит пензијског фонда годишње износи око 6% БДП-а).

Паралелно, са реформом првог стуба, у 2005. години донет је Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима на бази кога се уводи трећи стуб модерног пензијског система и који омогућује увођење добровољних капитализованих пензијских фондова.

Циљеви. Крајњи циљ пензијске реформе је да се изгради финансијски одржив и флексибилан пензијски систем који се прилагођава демографским и економским процесима. У том оквиру реформисани пензијски систем треба да: обезбеди стабилне и довољно високе пензије за све; стимулише повећање домаће штедње и убрзање привредног развоја; повећа праведност пензијског система; прошири могућност избора од стране пензијских осигураника. Реформа пензијског система наставиће се у правцу предузимања мера за повећање ефикасности првог стуба (обавезни јавни пензијски фондови) и јачања капитализованих добровољних пензијских фондова. Циљ даље реформе обавезних јавних пензијских фондова је да се смање

фиксни трошкови исплата пензија и да се побољша наплата доприноса. Када је реч о могућностима увођење другог стуба (онако како га дефинише Светска банка), за сада не постоје финансијски и институционални услови. Међутим, потребне су детаљне анализе које треба да покажу уопште оправданост увођења другог стуба с обзиром на искуства земаља који су тај облик обавезног приватног осигурања увеле.

Према садашњим прописима ЕУ, пензијски систем се регулише на нивоу појединачних држава чланица. Највећи број земаља ЕУ такође је суочен са реформисањем и модернизовањем својих пензијских система. Европска комисија је својим чланицама на самиту у Ликену 2001. године препоручила тзв. „отворени метод координације” у области пензијске реформе, којим се размењују искуства земаља чланица у реформи својих система, утврђују смернице, постављају референтне тачке итд., и чији је крајњи циљ координација пензијских система међу земљама ЕУ. Овај метод требало би пратити у реформи нашег пензијског система, како би се искористила искуства земаља чланица, што би у крајњој инстанци водило приближавању њиховим пензијским системима.

Политика и мере. Политика и мере које ће се предузети у наредном периоду ићи ће у смеру повећања ефикасности обавезних јавних пензијских фондова (први стуб), као и јачања капитализованих добровољних пензијских фондова (трећи стуб). Ефикасност пензијског система побољшаваће се модернизацијом и јачањем институционалних капацитета, побољшањем управљања пензијским системом, развојем капацитета надзора добровољног пензијског система у НБС, као и информисањем јавности о циљевима и значају пензијске реформе и потреби јачања добровољног пензијског осигурања. У припреми је израда целовите Стратегију реформе пензијског система.

С обзиром да је Закон о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању усвојен, његовом конкретизацијом ће се обавити следеће:

-Административна и финансијска консолидација три пензијска фонда (запослених, самосталних делатности и пољопривредника) уз финансијску подршку Светске банке, где би административно консолидовани фонд требало да почне са радом 1. јануара 2008. године, док би се финансијска консолидација фонда завршила до почетка 2011. године;

-До 2010. године успоставити централни регистар осигураника и обвезника доприноса и пореза на доходак, чиме се омогућава ефикаснија контрола и наплата доприноса;

-До 2011. године постепено подизање старосне радне границе за жене на 60 година живота, а за мушкарце на 65 година живота;

-Постепено до 2009. године прећи са садашњег кварталног усклађивања раста пензија са растом трошкова живота и растом зарада на усклађивање раста пензија са растом трошкова живота два пута годишње, уз додатну заштиту најугроженијих (преко буџета или кроз одговарајуће облике социјалне заштите);

-До 2008. године исплатити дуг корисницима пензија из фонда запослених, док би се корисницима пензија из фонда пољопривредника дуг исплатио у периоду од 2007. године до 2010. године;

-Постепено повећати старосну границу за стицање права на породичну пензију, у складу са повећањем старосне границе за пензионисање;

Потребно је такође:

-Извршити рационализацију система прикупљања доприноса и побољшања уплата доприноса за пензијско осигурање пријављивањем свих запослених у формалном сектору и смањивањем броја запослених у неформалном и то кроз јачање пореске управе и администрације, бољу контролу рада инспектора и доградњу информационог система;

-Преиспитати оправданост постојања различитих права и накнада (за туђу помоћ и негу, за инвалидну децу и сл.) у систему пензијског и инвалидског осигурања, као и могућност њиховог измештања у друге системе;

-Преиспитати или редефинисати постојање обавезног осигурања пољопривредника, као и права на добровољно укључивање у обавезно осигурање, имајући у виду постојање добровољних пензијских фондова.

-У наредне три године посебно треба радити на унапређивању функционисања добровољних приватних пензијских фондова у циљу стабилности и дугорочне одрживости целокупног пензијског система. С тога потребно је на адекватан начин информисати грађане о предностима увођења добровољних приватних пензијских фондова како би се обезбедила већа друштвена подршка реформама.

9.2. Социјална заштита

Стање и проблеми. Социјална заштита у Републици Србији обухвата помоћ сиромашним појединцима или породицама у циљу достизања егзистенцијалног дохотка, бригу о припадницима рањивих група као и подршку за формирање младих породица, укључујући и подстицање рађања. Са аспекта финансирања, два основна програма социјалне заштите су: социјална помоћ („материјално обезбеђење породице”) и дечији додаци. Дечији додаци су највећи програм подршке сиромашнима, финансијски већи за 3-4 пута од програма социјалне помоћи. Социјална помоћ је малог обухвата, али прилично добро циљана на најсиромашније грађане. Фаворизује мале породице (по величини породице доминирају једночлане, око једне половине, што је резултат високе претпостављене економије обима унутар домаћинства) и обухвата углавном слабо школоване, незапослене и неспособне за рад.

Иако социјални програми постоје, значајан број сиромашних не користи исте, а као разлози могу се навести: необавештеност, одбијање помоћи из психолошких разлога, немање сталне адресе боравка, сложене административне процедуре и сл. Посебан проблем представља сиромаштво избеглица, који и немају право на основне социјалне новчане трансфере.

Табела 25. Основни индикатори социјалне заштите

Материјално обезбеђење породице	2001	2002	2003	2004	2005
- просечан број породица	34.070	39.430	42.615	42.254	52.000
- просечан број лица	76.192	90.336	100.576	108.793	127.000
- исплаћена средства из буџета РС, у 000 дин.	653.578,5	921.296,0	1.294.310,6	1.709.951,0	2.800.000,0
Друштвена брига о деци					
- број породица корисника деч. додат.	345.238	324.650	265.128	262.693	246.428
- број деце	589.584	573.187	489.110	489.803	460.468
- исплаћена средства из буџета РС, у 000 дин.	4.390.038,7	4.523.545,0	4.271.751,0	5.920.794,7	7.132.967,8

Извор: Министарство рада, запошљавања и социјалне политике и "Први извештај о имплементацији Стратегије за смањење сиромаштва".

Циљеви. Основни циљ социјалне заштите у Републици Србији јесте обезбеђење минималне социјалне сигурности. Међу угроженим групама највећу пажњу треба посветити деци, јер по природи ствари њима припада већа заштита него осталима. Реформа социјалне заштите потребна је и у правцу бољег циљања социјалних трансфера. То подразумева како проширење помоћи кроз веће износе трансфера најугроженијим групама које тренутно не задовољавају критеријуме за социјалну помоћ, тако и обезбеђење приступа за све који задовољавају критеријуме али тренутно не остварују социјалну заштиту, попут Рома, избеглица и интерно расељених лица са територије Аутономне покрајине Косово и Метохија.

Као важан циљ треба навести и реформу социјалних услуга, која би требало да се креће у правцу деинституционализације, развоја алтернативних форми социјалне заштите и

укључивања различитих актера у сферу пружања услуга. Неопходно је спровести реформу осигурања за случај незапослености.

Политика и мере. Борба против сиромаштва у Републици Србији свакако не може бити преваходно ослоњена на социјалну заштиту, већ мора бити заснована на економском напретку. С тога у наредном периоду држава не треба да буде једина која обезбеђује све елементе социјалне сигурности. Потребно је више афирмисти улогу тржишта и других организација (невладиних и сл), као и инсистирати на већем нивоу социјалних услуга од приватног сектора.

Постојећи систем социјалне заштите када је у питању борба против сиромаштва у основи је добар. Све његове важне елементе требало би задржати и у будућности: линију сиромаштва, која представља основни оријентир за дефинисање права на одређени трансфер, утврђивање средстава домаћинствима, којим се одређује степен угрожености и право на трансфер, допуњавање средстава за разлику између линије сиромаштва и расположивих средстава и регулацију основних права и финансирање на републичком нивоу. Ипак, систем социјалних трансфера има одређених недостатака, који су мање резултат концепцијских слабости, а више оперативног регулисања и спровођења. С тога је реформа потребна, а посебно на подручју побољшаног таргетирања социјалних трансфера на оне којима је најпотребнија.

У наредном периоду потребно је ускладити мере привредне политике са циљевима социјалне политике, као и извршити усклађивање служби за социјалну заштиту са Националном службом за запошљавање у смислу укључивања радноспособних у политику запошљавања. Такође неопходно је да уз помоћ невладиних организација, као и медијску подршку, утицати на промену устаљене навике у Републици Србији да се од државе очекује заштита од свих ризика, те стога потребно је инсистирати на јачању властитих напора људи за избегавање социјалних проблема.

Поред тога, треба наставити са реформама социјалне заштите, која ће се заснивати на међународним документима о људским правима, полазећи од стратешких докумената које је донела Влада: Стратегија за смањење сиромаштва, Стратегија развоја социјалне заштите, Национални план акције за децу, Национална стратегија запошљавања, Национална стратегија о старењу, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, као и оних у припреми: Стратегија решавања питања избеглих, прогнаних и интерно расељених лица, Стратегија за решавање проблема Рома и Национални акциони план о старењу.

Посебну пажњу треба посветити обезбеђењу права детета. Треба донети националну стратегију борбе против насиља и свих облика злостављања, којом ће се успоставити свеобухватан систем за заштиту породице и маргинализованих група. Такође полазећи од ове стратегије потребно је ускладити законски оквир са међународним стандардима, пре свега са Конвенцијом о правима детета, а такође и формирати тело које ће се бавити правима детета (скупштински одбор, интересорско тело, савети за права детета при општинама). У складу са обавезама које проистичу из чланства у Савету Европе потребно је донети и Закон о заштити права детета. За смањење сиромаштва деце треба предузимати мере класичне социјалне заштите (дечији додатак, родитељски додатак, социјална помоћ), као и посебне мере када су у питању најугроженији (бесплатан превоз до школе, бесплатне књиге и сл).

Ради остваривања права особа са инвалидитетом у складу са правилима УН треба донети националну стратегију за унапређење положаја особа са инвалидитетом као и локалне планове акција. Како би се идентификовале потребе ових лица потребно је формирати јединствену базу података о особама са инвалидитетом у Републици Србији и то како са квантитативним тако и са квалитативним показатељима. У складу са тим неопходно је комплетирати и законску базу и то како доношењем Закона о евиденцији, тако и подзаконских аката о евиденцији особа са инвалидитетом. Такође, у овој области треба наставити даљу деинституционализацију.

Када је у питању заштита бораца и инвалида рата потребно је донети Закон о борачко-инвалидској заштити, којим би се уредила борачко инвалидска заштита и заштита цивилних

инвалида рата као и усклађеност овог прописа са стандардима ЕУ, укинуле исплате лицима која немају место боравка односно пребивалишта на територији Републике Србије, дефинисале нове основице за одређивање права. Потребно је такође извршити реорганизацију општинских служби за борачко-инвалидску заштиту које би биле директно подређене надлежном министарству, као и увести нови исплатни систем за права корисника борачко-инвалидске заштите.

Код заштите старих лица на републичком нивоу потребно је у оквиру Националног акционог плана о старењу посебно разрадити питања у вези са социјалном заштитом старих лица, док је на локалном нивоу потребно донети оперативне програме засноване на процени потреба старих лица на територији тих градова.

Решавање проблема избеглих и интернорасељених лица подразумева интензивирање билатералне и трилатералне сарадње са Хрватском и Босном и Херцеговином уз учешће међународне заједнице. За повратак интерно расељених лица на територију Аутономне покрајине Косово и Метохија од пресудног значаја је инсистирање код представника међународне заједнице да допринесе потпуном успостављању безбедности и слободе кретања на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија. Локална интеграција избеглих и локално расељених лица подразумева куповину и изградњу стамбених објеката под повољнијим условима од тржишних или изградњу социјалних станова у мање урбанизованим срединама за њихово становање, чиме би се омогућило постепено гашење колективних центара. У ту сврху потребно је основати републичку агенцију за становање са задатком да дефинише механизме спровођења програма трајног смештаја избеглих и интерно расељених лица, као и да сакупља средства и да њима управља. Такође потребно је донети и програме запошљавања избеглих лица, као и омогућити стипендије и друге видове помоћи интернорасељеним студентима и ученицима.

Пажњу треба посветити и Ромима. Потребно је обезбедити њихово укључивање у образовни систем, предузети мере за унапређење услова живота у ромским насељима, као и решење стамбених проблема Рома.

9.3. Здравствена заштита

Стање и проблеми. Систем здравствене заштите у Републици Србији припада системима са обавезним социјалним/здравственим осигурањем (тзв. „Бизмарков модел“). Карактеришу га скоро потпун обухват становништва здравственим осигурањем, широк обим права из здравственог осигурања и доминантно државно власништво над зградама и опремом. Управљање системом је изразито централизовано на републичком нивоу. Приватни сектор здравства је неразвијен, али се последњих година убрзано развија.

И поред значајног издвајања за здравствену заштиту из БДП, како државног сектора здравства (6,6%), тако и укупних трошкова који према проценама износе и до 10% БДП-а, овај систем је суочен са сталним проблемима у финансирању.

Републички завод за здравствено осигурање финансира постојећу структуру - тј. добро развијену мрежу здравствених установа са изузетно добром обезбеђеношћу здравственим кадром. Међутим, доступност здравствених услуга је ограничена значајним плаћањима из џепа корисника, посебно за сиромашно становништво. Таква ситуација угрожава основне принципе функционисања система здравствене заштите.

Дакле, основни проблеми здравственог система се односе на: тешкоће у финансирању текућих и капиталних расхода због ниске ефикасности и на недоступност здравствених услуга угроженим слојевима друштва (старим лицима, инвалидима, Ромима, избеглим и расељеним лицима).

Реформа система здравствене заштите практично је започета 2002. године. Побољшана је опремљеност здравствених установа и снабдевеност лековима и санитарским материјалом, уз истовремену примену мера за рационализацију потрошње. Усвојени су и документи који су усмерени на унапређење система здравствене заштите и здравља становништва и који представљају основу за спровођење реформе у овом сектору: Здравствена политика, Визија развоја система и Стратегија реформе система здравствене заштите Републике Србије.

У последње две године интензивирани су реформски процеси. Усвојен је пакет нових системских здравствених закона, започета је и промена модела финансирања примарне здравствене заштите и увођење модела партиципације (оčekивани резултат је смањење трансфера РЗЗО здравственим установама за око 3 млрд. динара). Реформе у здравству је подржала ЕУ.

Циљеви. Основно опредељење у реформи система здравствене заштите јесте да се обезбеди приступ неопходним услугама одговарајућег квалитета без финансијских баријера за целокупно становништво. Усвојеном здравственом политиком дефинисани су основни циљеви и правци развоја здравственог система у Републици Србији: очување и унапређење здравственог стања становништва; правичан и под једнаким условима приступ здравственој заштити; постављање корисника (пацијента) у центар система; постизање финансијске и институционалне одрживости система; побољшање ефикасности и квалитета рада; дефинисање улоге приватног сектора и унапређење кадровске базе у систему здравствене заштите. Један од резултата спроведених реформи би требало да буде и смањење учешћа расхода за здравство у БДП-у са 6,6% на 5,0% на крају 2009. године.

Приоритети у реформи система здравствене заштите су смањивање превентивног морбидитета и превременог морталитета становништва, усклађивање права из здравственог осигурања са материјалним могућностима друштва и стварање модерног, одрживог, децентрализованог и транспарентног система здравствене заштите.

Уз то би перманентно требало радити на јачању основних функција јавног здравства и предузимању мера за промоцију здравља и превенцију болести и повреда. Један од циљева је и наставак развоја електронског здравственог картона и интегрисаног здравственог информационог система, којим би се повезали примарни и секундарни ниво здравствене заштите. То би требало да допринесе и реформи система здравствене статистике, како би прикупљање, обрада и коришћење података и информација о здрављу становништва било у функцији обезбеђења ефикасности и ефикасности у раду здравствених служби.

Политика и мере. Реформа финансирања система здравствене заштите, укључујући реформу система здравственог осигурања и развијање нових модела плаћања давалаца услуга на нивоу примарне, секундарне и терцијарне заштите.

Дефинисањем нових модела плаћања даваоцима услуга у систему здравствене заштите, који подразумевају увођење модела капитације у примарној здравственој заштити, модела дијагностички сродних група у болницама за краткотрајну хоспитализацију и нове моделе плаћања по услузи за високософистициране услуге у терцијарној здравственој заштити. Овим ће се успоставити нови систем финансирања у систему здравствене заштите и боља контрола трошкова, створити услови да новац прати пацијента и резултате рада и ефикасније коришћење ресурса, као и већа сатисфакција корисника здравствених услуга.

Влада треба да настави реализацију усвојене Здравствене политике Републике Србије и да убрза реформисање система здравствене заштите. Модернизација система здравствене заштите вршиће се кроз осавремењивање здравствених установа, укључујући реконструкцију простора и снабдевање новом опремом, продају или изнајмљивање вишка простора и кроз рационализацију броја немедицинског (административног и техничког) особља.

Развој људских ресурса у здравству до 2010. године треба да се одвија према стандардима обезбеђености и извршења у систему здравствене заштите, који ће се уградити у

Правилник о условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима обављања здравствене делатности.

Реформе у систему здравства које ће довести до реализације постављених циљева, треба да се реализују спровођењем следећих активности:

- обезбеђивање правичности и једнакости у коришћењу здравствене заштите свим грађанима на основу пакета основних здравствених услуга, у оквиру обавезног здравственог осигурања, дефинисаног Законом о здравственом осигурању;

- дефинисање нових модела плаћања даваоцима услуга у систему здравствене заштите, који подразумевају увођење модела капитације у примарној здравственој заштити, модела дијагностички сродних група у болницама за краткотрајну хоспитализацију и нове моделе плаћања по услузи за високософистициране услуге у терцијарној здравственој заштити;

- доношење програма здравствене заштите за угрожене групације становништва и програма здравствене заштите становништва за болести од већег социјално-економског значаја и обезбеђење услова за њихову имплементацију;

- успостављање система лицензирања здравствених радника и акредитације здравствених установа и програма;

- јачањем капацитета Министарства здравља омогућиће се ефикаснији рад инспекцијских служби у обављању редовног, по пријави и контролног надзора над радом здравствених установа и других облика обављања здравствене делатности и изрицање мера за отклањање недостатака у циљу унапређења квалитета здравствене заштите;

- стварањем партнерства приватног и државног власништва (public-private mix) прошириће се могућности избора за кориснике здравствених услуга и утицати на повећање ефикасности рада здравствене службе и на пораст задовољства корисника радом здравствене службе;

- јачањем капацитета Министарства здравља и здравствених установа едукацијом здравствених радника и стицањем нових вештина за извођење промена у систему здравствене заштите;

- реструктурирање здравствене службе засниваће се на националним стандардима и смерницама за планирање здравствене службе дефинисане Главним планом мреже здравствених установа;

- реформа система здравствене статистике кроз дефинисање обухвата и карактера података, дефинисање здравствених индикатора, дефинисање надлежних служби и законских решења, као и укључивање у међународне стандарде праћења здравствених индикатора;

- стварање окружења у ком су дефинисане улоге свих актера у очувању и промоцији здравља становништва;

- дефинисање циљева за побољшање квалитета воде, ваздуха, услова становања, радног амбијента, рекреације и других услова који утичу на квалитет здравља и живота становништва.

10. РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

Стање и проблеми. Проблеми регионалног развоја Републике Србије огледају се у регионалним диспропорцијама нивоа развијености појединих подручја, неразвијености великог броја општина, структурним неусклађеностима, институционалним проблемима, неповољним демографским кретањима и материјалним ограничењима. Наиме, регионалне диспропорције у степену развијености у Републици Србији су највише у Европи, и из године у годину се повећавају (однос најразвијеније и најнеразвијеније општине²⁹- НУТС-4 ниво - се увећао, са 1:19 у 2000. години на 1:26 у 2004. години).

²⁹ Без београдских општина, мерен оствареним НД по становнику.

И поред економског раста у периоду 2000-2005. године сваки десети становник Републике Србије је сиромашан, што се може објаснити ефектом транзиционих промена у функционисању економског система, али се узрок делом може наћи и у недостатку оперативних знања која су требала превести постављене циљеве програмских докуманата (ССС) у конкретне мере и активности. Генерално, може се рећи да је незапосленост основни генератор сиромаштва.

У укупном привредном развоју Републике Србије, посебну тежину представљају огромне регионалне неравномерности с обзиром на чињеницу да су досадашњи токови привредног развоја проузроковали пренаглашене диспропорције између појединих региона, између регионалних центара и окружења, села и града. Осим тога, колапс појединих привредних система и процес транзиције утицали су да се параметри неразвијености још више продубе на традиционално неразвијеном Југу Србије³⁰ и подручју Старог Раса³¹, као и да се, некада развијена индустријска подручја Републике Србије, данас налазе у јако тешкој економској и социјалној ситуацији, што је иницирало појаву нових подручја неразвијености (Источна Србија, делови централне Србије, регионални центри рударства и традиционалне индустрије) и девастираних подручја³².

У протекле три деценије Република Србија је примењивала теоријску концепцију регионалног развоја карактеристичну за све социјалистичке земље. Наиме, регионални развој је подељен на економски раст, који се концепцијски заснивао на размештају производних снага, и на социјални развој, који обухвата алокацију социјалних служби и других непривредних активности. Између ова два аспекта регионалног развоја није постојала дубља међусобна функционална повезаност. Показало се да традиционални концепт размештаја производних снага не може послужити као довољно развијена и поуздана основа за координацију између сектора и региона.

Степен нараслих регионалних «асиметричности» између развијенијег севера и неразвијеног југа Србије, најбоље илуструју следеће актуалне перформансе подручја (општина):

(а) Град Београд, са 21% укупног становништва (4% простора Републике Србије), запошљава 29,6% становништва, у стварању НД прерађивачке индустрије учествује са 25,6%, и у коме ради више од половине високостручног кадра Републике Србије.

(б) Најнеразвијеније подручје Републике Србије обухвата општине на подручју Топличког, Јабланичког и Пчињског округа, као и општине Старог Раса, што чини укупно 23 општине, односно 11% укупне територије Републике Србије, на којем живи 10,8% становништва, у стварању НД прерађивачке индустрије учествује са, свега, 5,2% и запошљава 7,9% укупно запослених у Републици Србији (2004. година). Генерално, идентификовани проблеми недовољно развијених подручја Србије леже, пре свега, у недостатку квалификоване радне снаге, у неразвијеним инфраструктурним капацитетима, у изнадпросечном недостатку предузетничке иницијативе и специфичног знања.

³⁰ Подручје Југа Србије чине општине Јабланичког (Бојник, Власотинце, Лебане, Лесковац, Медвеђа и Црна Трава) и Пчињског округа (Босилеград, Бујановац, Владичин Хан, Врање, Прешево, Сурдулица и Трговиште).

³¹ Подручје Старог Раса чине општине: Прибој, Пријепоље, Тутин, Сјеница, Нова Варош и Нови Пазар.

³² Влада Републике Србије је 2004. године усвојила Уредбу о критеријумима и показатељима за утврђивање девастираних подручја Републике Србије („Службени гласник РС”, број 58/04) на основу које је донела Одлуку о одређивању девастираних подручја (општина) Републике Србије („Службени гласник РС”, 63/04). Према Уредби, статус девастираног подручја стекле су општине: Мајданпек, Бор, Прибој, Медвеђа, Књажевац, Пријепоље, Крагујевац, Лозница, Лесковац, Краљево, Шид, Рашка и Димитровград. У 2006. години списак је проширен за још три општине: Власотинце, Сврљиг и Куршумлија.

Може се закључити да Републику Србију данас карактерише биполарна привредна структура региона, тј., урбано-индустријски тип и аграрно-рурални тип региона. Проблеми неуравнотежене просторне дистрибуције привредне и социјалне инфраструктуре и структурних неизбалансираности између појединих региона и регионалних центара, приказани су као мање приступачна подручја и насеља, са дневним миграцијама и са тим у вези индивидуалним и социјалним трошковима, неефикасном, скупом и недовољно опремљеном инфраструктуром што се огледа у светлу деградираних подручја. Демографски притисци на шира градска, приградска подручја, допринела су ширењу спектра активности које су смештене између градова и њиховог ширег окружења. Наиме, физичка трансформација насеља, која има за последицу урбану неизбалансираност, резултат је социјалног реструктурирања становништва. С друге стране, традиционална рурална подручја, са још увек доминантном пољопривредном производњом, једва да доприносе подизању животног стандарда. Такође, развојни гепови су посебно типични за приграничне општине. Ова подручја имају значајан недостатак радних места и низак образовни ниво активног становништва, што је основни компаративни недостатак унутаррегионалног конкурентског потенцијала.

У току транзиције разлике у регионалној дебалансираности Републике Србије су порасле. Највеће разлике односе се на демографске карактеристике, људски потенцијал, привредну структуру и ефикасност, услове социјалне и економске инфраструктуре, проблеме заштите животне средине и унутрашње хомогености (учешћа општина у регионима са статусом подручја који имају посебне развојне проблеме)³³. Анатомија економског пропадања може се мерити низом показатеља, али најсликовитија је анализа коефицијента варијације народног дохотка по становнику, степена незапослености, изворних буџетских прихода, развијености путне инфраструктуре и Индекса хуманог развоја.

Нарасле регионалне разлике често су резултат неефикасног коришћења локалних развојних потенцијала региона. Убрзано успостављање институционалних услова за доследнију и, према томе, креативнију и ефикаснију регионалну политику, треба да резултира у смањивању регионалних проблема и у повећању унапређења локалних развојних потенцијала широм земље.

Постоје два основна узрока великих регионалних разлика у нивоу развијености у Републици Србији. С једне стране, реч је о последицама убрзаног процеса социјалистичке индустријализације и урбанизације у претходним деценијама, који је имао обележја екстензивног и спонтаног развоја са снажним аутархичним одликама, не само на нивоу великих регионалних целина, већ и у оквиру локалних заједница. Овај процес често је био праћен нерационалним просторним размештањем економских активности што је било последица нетржишне алокације фактора производње и давања већег значаја секторским у односу на структурне и просторне критеријуме.

С друге стране, велике разлике у развијености појединих делова Републике Србије последица су непостојања неопходног институционалног оквира за равномернији регионални развој. Република Србија још увек нема закон, стратегију и политику регионалног развоја, а такође, није изграђена ни институционална мрежа (регионалне развојне агенције, регионалне финансијске институције и сл), која би представљала кадровску, организациону и програмску подршку неразвијеним подручјима. Због оваквог институционалног вакуума, држава није у стању да плански и на целовит начин понуди дугорочна решења за све тежи положај појединих општина, па и читавих региона (области) као што су Југ Србије, Борски басен (Источна Србија), Стари Рас и некадашњи индустријски центри са растућим економским, социјалним и политичким тензијама.

³³ У радном тексту Закона о подстицању равномерног регионалног развоја Србије дефинисани су критеријуми на основу којих се одређују подручја помоћи – подручја са посебним развојним проблемима.

Ограничења која представљају озбиљну препреку у дефинисању и спровођењу регионалне политике, која ће се заснивати на савременом концепту регионалних политика развијених, а пре свега, земаља ЕУ, могу се груписати у неколико основних:

1. Приступ регионалном развоју Републике Србије има своја ограничења у досадашњем развоју, који се темељи на наглашеном секторском, а не на интегралном концепту, што се најбоље види из бројних неусклађених акција ресорних министарстава и других државних институција. Секторски приступ резултирао је, међу осталим, преклапањем, некоординираношћу, концентрацијом само на одређене сегменте развоја, чиме је онемогућено постизање синергетских ефеката.

2. Законски интеррегнум. Још увек није донет јединствени законски акт који би суштински регулисао проблематику регионалног развоја Републике Србије³⁴, а имајући у виду да је претходни Закон из 1995. године³⁵ који је регулисао проблематику неразвијених подручја, престао да важи.

3. С претходним ограничењем је у директној вези и недостатак јасног, целовитог и законски утемељеног институционалног оквира³⁶ за спровођење регионалне политике. Недефинисан институционални оквир резултирао је изостанком координираног планирања развоја, недовољном повезаношћу општина и округа при дефинисању развојних иницијатива, протока информација и усклађивања националних, регионалних и локалних развојних циљева и приоритета – с циљем оптималног искоришћавања целокупних развојних ресурса и потенцијала земље.

4. С процесом децентрализације, који је уско везан за регионалну политику и спровођење начела субвенционисаности, се касни. Ниво децентрализације тренутно у Републици Србији је изузетно низак³⁷, па је с тога неопходно степен децентрализације, постепено, подићи на виши ниво.

5. Неадекватно праћење и вредновање улагања и усмеравање државних подстицаја у неразвијена подручја, недовољна транспарентност и некоординираност, представља додатно ограничење за самаравање ефеката државне помоћи (кроз улагања Фонда за развој, ресорних министарстава, фондова и дирекција). Непостојање система за праћење утрошених средстава, изостанак евалуације ефеката коришћених средстава, непостојање јасних процедура и критеријума за доделу финансијских средстава, као и основног инструмента – закона – који би дефинисао неразвијена подручја и услове за њихово подстицање, ограничавајуће делује на ублажавање регионалних диспропорција у Републици Србији.

Циљеви. Примаран дугорочан циљ је пораст благостања људи у свим регионима Републике Србије, са приоритетима у оним областима где су одступања од овог циља тренутно највећа, превазилажење нараслих регионалних неравномерности у привредној активности и животном стандарду између регија и општина у Републици Србији, са фокусом на бржој

³⁴ Проблематика у дефинисању Закона о подстицању равномерног регионалног развоја Србије нагласила је потребу дефинисања региона (у складу са НУТС класификацијом), што би било у складу са процесима децентрализације.

³⁵ Децембра 1995. године усвојен је Закон о недовољно развијеним подручја РС за период до 2005. године. Овај закон је прецизирао критеријуме којима се одређују неразвијена и најнеразвијенија подручја у Србији. Од јануара 2005. године не постоји ни један закон који би регулисао статус неразвијених општина, а тиме и могућности приоритетног подстицања улагања у њихове привредне и непривредне активности.

³⁶ У смислу надлежних установа; наиме, октобра 2005. године формиран је Савет за регионални развој и регионалне капиталне инвестиције као координирајуће тело. Међутим, на регионалном нивоу, за усмеравање, спровођење и мониторинг политике регионалног развоја, као и припрему регионалних стратешких програма, није надлежна ни једна институција. Према радном тексту Закона о подстицању равномерног регионалног развоја ове активности обављале би регионалне развојне агенције.

³⁷ Степен децентрализације би требао бити, у овој фази развоја, најмање 20-25%.

валоризацији локалног развојног потенцијала. Реализација овог циља примарно је детерминисана:

- заустављањем процеса депопулације;
- спровођењем процеса децентрализације власти и посебно фискалне децентрализације;
- економском регионализацијом подручја, како би се омогућио приступ структурним фондовима ЕУ;
- усклађивањем економске, социјалне и просторне димензије развоја;
- координираним усмеравањем (територијалном дисперзијом) средстава и других видова помоћи у области које су дефинисане као подручја са посебним развојним проблемима;
- превенцијом настајања нових подручја са великим развојним проблемима;
- заштитом бар минималних функционалних насеља на целом подручју како би се помогло у заштити културног подручја;
- релативно побољшање позиција региона мерених односом БДП по куповној моћи становништва, у поређењу са граничним регионима суседних земаља.

Политика и мере. Основни задатак државе је креирање институционалног оквира, односно доношење Закона о подстицању равномерног регионалног развоја Србије. Успостављање законских оквира омогућиће ефикасно вођење савремене регионалне политике. Наиме, нужно је створити законске услове за функционисање институција као основице за спровођење политике и управљање развојем. Ефикасност политике регионалног развоја умногоме ће зависити од запошљавања локалних развојних капацитета. Национални развој је, с тога, предмет регионалне хармоније исто као и пораст благостања и његово балансирање у складу са његовим економским, социјалним и просторним аспектима. Пажња коју Стратегија регионалног развоја Србије (СРРС) треба да усмери на изазове регионалног развоја је у основи одраз тежње ка одрживом развоју. У том смислу, Стратегија ће изражавати своју амбицију да побољша потенцијал развоја под директним надзором локалних учесника. Главна порука Стратегије била би одрживи пораст животног стандарда, а изнад свега, захтеваће домаћу креативност изражену у способности повећања доприноса локалног потенцијала расту животног стандарда.

Процес придруживања ЕУ ће, такође, уз приступање систему Еуро-региона, донети неколико нових развојних могућности. С друге стране, реално је очекивати повећани притисак да се Република Србија претвори у транзитну територију, да концентрише привредне активности у предграђима градова, да усмери стране инвестиције у конвенционалне активности, да настави централизацију и тиме да погорша тренд даљег раста регионалних диференцијација.

Поменути услови захтевају формулисање нове регионалне политике која укључује: активности усмерене ка побољшању развојне функционалности локалног потенцијала; допунску помоћ државе наспрам регионалне и локалне развојне стимулације; партнерски приступ између јавног и приватног сектора који треба да унапреде и олакшају интеграцију развојне стимулације субрегионалних развојних ентитета на регионалном нивоу.

Један од развојних императива је дефинисање економских региона. Сами региони могу најбоље да идентификују комплементарност својих развојних потенцијала и да дефинишу развојне амбиције. У погледу повећања конкурентности у новом европском смислу, региони Републике Србије морају да развију своје специфичне развојне предности, да омогуће сопствени развој. Регионална политика треба посебно да стимулише подручја развоја и међународну конкурентност свих актера у земљи. У том контексту, неопходно је интензивирати асистенцију оним регионима са нижом развојном полазном тачком, или оним подручјима која су, са становишта регионалне политике Републике Србије, дефинисана као подручја са специфичним развојним проблемима, али само на основу регионалних развојних програма.

Прихватање европских стандарда регионалне политике омогућио би Републици Србији приступ структурним фондовима ЕУ³⁸ са значајном финансијском и техничком помоћи. О важности регионалне политике довољно говори податак да се на програме регионалне политике троши трећина буџета ЕУ. Нужност примене приступа, начела, критеријума и инструмената ЕУ у оквиру регионалне политике у Републици Србији не би требало доводити у питање. Реч је о процесу прилагођавања у једном од кључних подручја привреде.

Законодавни оквир за формулисање регионалне политике неопходно је ускладити са политиком ЕУ. Њиме се дефинишу мере и механизми подршке и имплементације стратегије, политике и програма регионалног развоја, што се огледа у доношењу следећих основних институционалних инструмената: Закона о подстицању равномерног регионалног развоја Републике Србије; Стратегије регионалног развоја Србије; Политике регионалног развоја Србије; Подзаконских аката који заокружују регионалну институционалну инфраструктуру.

За ефикасно спровођење регионалне стратегије и политике надлежне би биле следеће институције³⁹: Савет за равномерни регионални развој и регионалне капиталне инвестиције⁴⁰, Национална агенција за регионални развој, Фонд за регионални развој, Регионалне агенције за развој.

Полазећи од потреба и приоритета у регионалном развоју, али истовремено узимајући у обзир брзину и лакоћу њиховог спровођења, редослед задатака је:

- Успостављање законског оквира који ће омогућити ефикасно вођење савремене регионалне политике;
- Формирање институционалне структуре на националном, регионалном и локалном нивоу;
- Дефинисање финансијских механизма за подстицање равномерног регионалног развоја;
- Утврђивање подручја са посебним развојним проблемима (неразвијена подручја);
- Убрзање процеса децентрализације. Неопходно је, постепено, повећавати обим средстава локалним самоуправама;
- Доношење два приоритетна Акциона плана за: Стратегију дугорочног економског развоја српских заједница на Косову и Метохији и Стратегију дугорочног економског развоја Југа Србије;
- Подстицање локалних развојних иницијатива и инструмената локалног/регионалног развоја;
- Стручно оспособљавање националне и регионалне/локалне администрације за споровођење регионалне политике;
- Примена основних начела регионалне политике на националном, регионалном и локалном нивоу;
- Стварање статистичко-аналитичке основе за процену регионалне конкурентности, као и за праћење и оцењивање ефеката регионалне политике у складу са статистичким стандардима ЕУ (НУТС);
- Јачање привредне компоненте развоја у просторном планирању и управљању простором;
- Развој регионалних кластера.

³⁸ Сва досадашња истраживања показала су да је регионална политика ЕУ имала значајан утицај на пораст привредне активности у регијама корисницама, као и на побољшан положај најсиромашнијег дела популације, уз истовремено повећање укупног економског потенцијала Уније.

³⁹ Предлог институција које би биле надлежне за спровођење Стратегије равномерног регионалног развоја дат је у радном тексту Закона о подстицању равномерног регионалног развоја који је израдио РЗР.

⁴⁰ Влада Републике Србије је у септембру 2005. донела Одлуку о образовању Савета за равномерни регионални развој и регионалне капиталне инвестиције.

11. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Стање и проблеми. Анализе указују да економска вредност деградације животне средине у Републици Србији износи од 4,7% до 14% БДП (у другим земљама процењено 4-8% БДП). Највеће штете проузроковане су загађењем ваздуха, загађењем воде, губитком водних ресурса и неодговарајућом праксом у управљању отпадом.

Квалитет амбијенталног ваздуха у Републици Србији условљен је емисијама CO₂, NO_x, SO, чађи, прашкастих материја и др. које потичу из термоенергетских објеката (употреба лигнита и лоше отпашивање) и индустријских постројења. Квалитет ваздуха се посебно погоршава током временских прилика без ветра и у сезони грејања, нарочито због коришћења горива лошег квалитета. Загађење ваздуха сумпором и оловом је посебно проблематично због лошег квалитета горива (бензин са додатком олова и високо-сумпорни дизел). Република Србија је започела да уграђује политику заштите животне средине у друге секторске политике потписивањем Споразума о енергетској заједници 2005. године. Недостаје национални катастар емисије гасова са „ефектом стаклене баште”, попис супстанци које изазивају оштећење озонског омотача, као и подстицајне економске мере за смањење емисије у ваздух. Постојећа законска регулатива за емисију и имисију није усклађена са регулативом ЕУ, а непотпун мониторинг утиче на стицање нереалне слике о степену загађења ваздуха у Републици Србији. Израђен је Нацрт закона о заштити ваздуха.

Квалитет воде за пиће у Републици Србији генерално је незадовољавајући. Око 60% становништва у Републици Србији има приступ водоводном снабдевању водом за пиће. Стара дистрибутивна мрежа и недостатак подстицаја за рационалну потрошњу воде, доводи до прекомерне експлоатације ресурса. Око 33% становништва у Републици Србији користи јавни канализациони систем. Највећи градови у земљи, Београд, Нови Сад и Ниш немају постројење за пречишћавање комуналних отпадних вода. Близу 90% отпадних вода из индустрија се испушта без претходног пречишћавања. Припремљен је нацрт Закона о финансирању управљања водама и у припреми је Закон о водама, још увек недостају стандарди за квалитет отпадних вода које се упуштају у реципијент.

На квалитет земљишта негативно утиче неконтролисана и неадекватна примена вештачких ђубрива и пестицида, као и одсуство контроле квалитета воде за наводњавање. Широка употреба оловног бензина изазива загађење земљишта оловом дуж главних путева. Лоше управљање отпадом и хемикалијама изазива деградацију земљишта. Не постоји Стратегија за одрживо коришћење ресурса и добара која је утврђена Законом о заштити животне средине.

У Републици Србији се сакупља око 60-70% комуналног отпада. Локације за одлагање отпада не задовољавају техничке услове санитарних депонија. Не постоје поуздани подаци о количини опасног отпада који ствара индустрија. Процењује се да се у Републици Србији произведе 460.000 т/годишње опасног индустријског и медицинског отпада. Не постоје постројења за третман и одлагање опасног отпада. Опасан отпад се привремено складишти у неодговарајућим складиштима, од којих нека постоје и више деценија. На неодговарајућим локацијама одлаже се годишње 6-7 милиона тона летећег пепела из термоелектрана. Непропорционално је висок степен стварања индустријског отпада по јединици производа, нерационално је коришћење сировина и ниска је енергетска ефикасност. Израђен је Нацрт закона о отпаду и припрема се Закон о амбалажи и амбалажном отпаду. Одређеном динамиком спроводи се Национална стратегија управљања отпадом, усвојена 2003. године.

Регулатива и институције. Република Србија уређује заштиту и унапређивање животне средине доношењем закона којима се остварује одрживо управљање природним ресурсима и обезбеђује здрава животна средина. Систем правних норми у овој области чини велики број закона и других прописа. Највећи број прописа још није усаглашен са Директивама ЕУ. Нови законски оквир за заштиту животне средине у Републици Србији постављен је 2004. године

доношењем Закона о заштити животне средине, Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину, Закона о процени утицаја на животну средину и Закона о интегрисаном спречавању и контроли загађивања који су усклађени са Директивама ЕУ. Донет је већи број подзаконских прописа који омогућују имплементацију закона. Влада је усвојила Нацрт националног програма заштите животне средине (2006-2014. године) који ће бити праћен детаљним акционим плановима. Циљ Програма је да омогући подизање квалитета животне средине и унапређење квалитета живота становништва и у функцији је реализације придруживања Републике Србије ЕУ.

Законодавна активност је 2005. године била динамична. Донете су Уредба о врстама загађивања, критеријумима за обрачун накнаде за загађивање животне средине и обвезницима, висини и начину обрачунавања и плаћања накнаде и Уредба о мерилима и условима за повраћај, ослобађање или смањење плаћања накнаде за загађивање животне средине, којима се имплементира принцип „загађивач плаћа”. Накнаде ће бити приход Фонда за заштиту животне средине. Припремљени су и нацрти закона о управљању хемикалијама, о заштити од јонизујућег зрачења и нуклеарној сигурности, о нејонизујућем зрачењу и нацрт закона о рибарству. Такође су припремљени Нацрти закона о имплементацији Конвенције о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја и о његовом уништавању, потписане 2000. године.

Надлежни државни орган у области заштите животне средине је Управа за заштиту животне средине у оквиру Министарства науке и заштите животне средине. Поједина питања из области заштите животне средине су у надлежности других министарстава. Поред Управе, државни органи који обављају послове из области заштите животне средине су Агенција за заштиту животне средине, која је формирана 2004. године као орган у саставу министарства, Фонд за заштиту животне средине, који је постао оперативан 2005. године, Завод за заштиту природе, Републички хидрометеоролошки завод и Агенција за рециклажу. Постојећи статус Управе за заштиту животне средине не обезбеђује пуну координацију свих активности у овој области (хоризонтално и вертикално). На покрајинском нивоу, кључну надлежност има Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој, а на локалном нивоу (општине, градови) секретаријати за заштиту животне средине. Основно обележје институционалног оквира заштите животне средине је постојање разумећности и преклапање делокруга и надлежности државних органа. Проблем неразграничених и нејасних надлежности у области уређивања питања заштите вода, земљишта, шума, минералних ресурса, доводи до неуједначеног и непотпуног и приступа њиховој заштити. Институционални капацитети за животну средину су недовољни да би се потпуно обухватиле институционалне надлежности.

Кључни проблеми на подручју заштите животне средине у Републици Србији су следећи: слаба интеграција политике заштите животне средине са осталим секторским политикама и застарело законодавство; недовољни институционални капацитети, неефикасан систем финансирања заштите животне средине и недостатак економских подстицаја за еколошки свесно понашање; недовољан и неадекватан мониторинг емисија загађења животне средине; неодрживо коришћење природних ресурса; загађење ваздуха из сектора енергетике, индустрије, транспорта; загађење земљишта, површинских и подземних вода опасним материјама и отпадом.

Циљеви. Циљеви политике заштите животне средине у Републици Србији су:

-Интеграција политике заштите животне средине у остале секторске политике и усклађивање националних прописа из области заштите животне средине са законодавством ЕУ до 2009. године;

-Проширење и јачање институционалних капацитета до 2009. године;

-Развити ефикасан систем финансирања заштите животне средине и економских подстицаја за еколошки свесно понашање;

-Унапређење система контроле квалитета животне средине;

-Подстицати одрживо коришћење природних ресурса, смањење потрошње енергије и сировина и стимулирати рециклажу отпада;

-Смањити загађење ваздуха из сектора енергетике, индустрије, транспорта узроковано емисијом (CO₂, SO₂, NO_x, честице, специфичне загађујуће материје, гасови са ефектом стаклене баште),

-Смањити загађење земљишта, површинских и подземних вода опасним материјама и отпадом.

Краткорочне мере (2007-2009. године). У складу са приоритетним мерама за промоцију развоја и очување животне средине, приоритет је успостављање регулаторних и економских механизма за реализацију концепта одрживог економског развоја. Ово треба индиректно да следи националне приоритете у политици заштите животне средине у складу са циљевима и инструментима из Националног програма. Период 2007-2009. године треба да обухвати практичне, финансијски прихватљиве реформе које се одмах могу спровести. То се првенствено односи на регулаторне реформе, које имају за циљ усклађивање са *acquis communautaire* за животну средину. Циљеви мера су концентрисани на унапређење законског оквира, развој секторских стратегија, инвестиционих планова и унапређење система мониторинга и подизање јавне свести.

Интегрисање политике заштите и очувања животне средине и одрживог коришћења природних ресурса у остале секторске политике. Доношење и имплементација Националног програма заштите животне средине и акционих планова за његову имплементацију је од суштинске важности за решавање проблема у животној средини. Приоритетно је усклађивање прописа у области заштите животне средине са *acquis communautaire* доношењем секторских закона и подзаконских прописа, побољшање надзора над спровођењем прописа и подизање капацитета правосудног система. Институционалне надлежности треба да буду јасно дефинисане у новом законодавству како би се решила постојећа преклапања и недоследности. Кључни институционални приоритети су образовање Министарства за заштиту животне средине и јачање капацитета Агенције за заштиту животне средине и Фонда за заштиту животне средине.

Смањивање загађења. Неопходно је радити на смањењу загађења земљишта, површинских и подземних вода и ваздуха из сектора енергетике, индустрије, транспорта. Мере економске политике ће ићи у следећем смеру:

-Подстицање одрживог коришћења природних ресурса, смањење потрошње енергије и сировина и стимулисање рециклаже отпада, повећање свести о животној средини и квалитету живота, појачање енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије;

-У процесу приватизације предузећа развити механизме за решавање проблема наслеђеног загађења, односно штете нанете животној средини. Решавање мора да буде засновано на принципу „загађивач плаћа“;

-Изградња ефикасног система финансирања заштите животне средине који се заснива на наменским фондовима и широкој примени економских инструмената;

-Пуна имплементација уредбе о накнадама за емисије у ваздух и генерисање отпада;

-Средства и инвестиције у овој фази ће бити усмерена на угрожене локације и приоритетне области, као што је загађење ваздуха из великих индустријских комплекса и термоелектрана, третман отпадних вода из великих индустрија, пречишћавање градских отпадних вода у великим градовима и др;

-Подстицање конкуренције и укључења приватног сектора у области обезбеђивања услуга, посебно у секторима управљања отпадом и водама.

Имплементација Националног програма заштите животне средине требала би да доведе до значајног смањења загађења и деградације животне средине, а тиме ће се остварити уштеде за домаћу привреду. У периоду 2007-2009. године повећање улагања је постепено. Разлог за то

је оријентација на изградњу делотворног правног и финансијског система где активности нису капитално-интензивне.

Дугорочне мере (2010-2012. године). Овај период ће зависити од успешности реализације претходне фазе. Политика у овој фази ће да се усредсреди на ширу примену подстицајних инструмената, убрзано усклађивање регулативе са *acquis communautaire* за животну средину, побољшање квалитета животне средине, на повећано учешће јавности и заинтересованих страна у доношењу одлука, као и решавање проблема угрожених локација. Током ове фазе очекују се главни инвестициони пројекти, посебно инфраструктура за управљање отпадом и смањење индустријског загађења, постројења за пречишћавање отпадних вода, унапређење саобраћаја и друго, који ће захтевати велике инвестиционе трошкове. Значајан пораст улагања у области животне средине предвиђа се у дугорочном периоду (2009-2012. године). Укупни издаци за имплементацију Националног програма изражених као проценат БДП-а ће порасти са 0,4% БДП-а у 2006. години на 0,5% БДП-а у периоду 2008-2012. године. Уколико БДП расте по стопи од 7% улагања у заштиту животне средине ће достићи 2,8 млрд. УСД у 2012. години. Неопходно је, међутим, истаћи, да су у структури улагања у заштиту животне средине укључена и улагања у друге секторе (око 40% укупних средстава), и то: 25% у сектор енергетике, 10% у сектор саобраћаја, 6% у сектор индустрије и 4% у сектор пољопривреде.

12. РАЗВОЈ СТАТИСТИЧКОГ СИСТЕМА

Званична статистика, у најопштијем смислу речи, треба да постане неопходан елемент у информационом систему демократског друштва у снабдевању владе, привреде и јавности подацима о економској, демографској и социјалној ситуацији и о стању заштите природне средине.

Републички завод за статистику, на темељу Фундаменталних принципа статистике (10 принципа усвојених у УН, 1994. године) и Европског статистичког кодекса деловања⁴¹ (15 принципа усвојених од стране Статистичког програмског Комитета, 2005. године), развијаће ефикасан статистички систем у оквиру којег ће бити могуће обезбедити благовремене, објективне и поуздане податке потребне за планирање и праћење процеса транзиције, реформи и развоја.

Да би се систем званичне статистике Републике Србије на задовољавајући начин развијао, неопходно је:

-донети Закон о званичној статистици и у потпуности спровести сва решења из тог закона;

-извршити пуну хармонизацију с међународним и европским стандардима и класификацијама, с циљем да национална статистика усвоји *acquis communautaire* у статистици.

Очекивани резултати приликом остварења ових циљева од изузетног су значаја, и састоје се у следећем:

-Постизање пуне координације међу произвођачима званичне статистике, уз централну улогу Републичког завода за статистику у целом процесу координације;

-Унапређење садржаја и квалитета података из административних извора, као и њихова значајнија употреба, с циљем рационализације статистичких истраживања и смањења оптерећења извештајних јединица;

-Креирање региона, успостављање (израда) регионалних статистика и одговарајућих индикатора сходно стандардима Eurostat-а у овој области (НУТС класификација);

-Постизање потпуне усаглашености са европским Системом националних рачуна;

-Обезбеђивање потпуне поверљивости индивидуалних података;

⁴¹ European Statistical Code of Practice.

-Унапређење процеса дисеминације података приватном и јавном сектору а посебно истраживачкој јавности;

-Прогресивно увећање прикупљања, обраде статистичких података и трансмисије према Европском статистичком систему.

Реализација наведених задатака ће се постићи: бољом координацијом институција „произвођача” статистика; повећањем транспарентности статистичких података и јачањем Републичког завода за статистику.

13. АКЦИОНИ ПЛАН

Акциони план одштампан је уз Националну стратегију и чини њен саставни део.

АКЦИОНИ ПЛАН

5.2. ПОДИЗАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ КОРПОРАТИВНОГ СЕКТОРА

5.2.1. Убрзање приватизације и реструктурирање постојећих предузећа

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Завршетак процеса приватизације	Завршетак процеса приватизације предузећа са друштвеним капиталом до 2009. године Стварање законских и економских (тржишних) услова за приватизацију предузећа са државним капиталом (јавних предузећа) до 2008. године	Краткорочне мере (2007-2009): -Покретање иницијативе за приватизацију свих неприватизованих предузећа са друштвеним капиталом -Селекција предузећа за продају капитала, ликвидацију и стечај -Конципирање скраћеног поступка за продају капитала -Измене Закона о средствима у својини РС, Закона о јавним предузећима и Закона о комуналним делатностима Средњерочне мере: -Мониторинг приватизованих предузећа – контрола извршења уговорних обавеза купаца	2007, МП 2007, АП 2007, Влада 2007-2012, МП, АП
Убрзано решавање проблема великих друштвено-својинских привредних система	Реструктурирање, приватизација или стечај великих привредних система до 2009. године Упошљавање ресурса и креирање нових запослења на подручјима где су лоцирани велики системи	Краткорочне мере (2007-2009): -Регулатива за флексибилније реструктурирање (продаја имовинских целина предузећа пре стечаја) -Посебно праћење реструктурирања критичних система -Доношење закона о подстицању инвестиција (подручја од посебног интереса за Републику Србију) Средњерочне мере: -Политика развоја (креирање запослења) на подручјима великих система	2006, МП 2007-2009, Влада 2007, Влада 2007-2012, МП, МРЗСП
Унапређење корпоративног управљања у приватизованим предузећима	Успостављање власничке структуре која ће омогућити постприватизационо реструктурирање и ефикасност предузећа	Краткорочне мере (2007-2009): -Завршетак приватизације, без уговорних рестрикција за даљи пренос капитала -Укрупњавање власништва у предузећима приватизованим по ранијим законима -Мониторинг примене Закона о преузимању акционарских друштава Средњерочне мере: -Ревизија Закона о привредним друштвима, Закона о стечајном поступку, о облигац. односима, унапређење правосуђа, сузбијање корупције	2007-2009, МП, АП 2008, АФ 2006-2009, МП 2007-2012, Влада , Ресорна министарства

5.2.2. Успостављање адекватног регулаторног и административног окружења за успостављање и функционисање нових предузећа

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Поступак регистрације предузећа	Даље унапређивање поступка регистрације предузећа кроз формирање јединственог шалтера („one stop shop“) на коме ће се завршавати цео поступак од предаје захтева за регистрацију до почетка пословања.	-Формирање „one stop shop“ подразумева комплетну компјутеризацију и умрежавање свих релевантних државних органа за регистрацију привредних субјеката.	2007-2009, АПР
Процедуре за добијање разних дозвола за рад	Створити стимулативно пословно окружење: скраћивање и поједностављивање свих административних процедура, редуковање трошкова за добијање свих потребних дозвола, сертификата и сл.	Поједностављивање и скраћивање процедуре за : -издавање боравишних дозвола; -осигурање извршења уговора; -регистрацију имовине; -поступак ликвидације и стечаја предузећа.	2006-2009, МУП, ТС, КН, АП, АПР
Радно законодавство	Креирати радно законодавство које ће бити стимулативно за отварање нових радних места. Смањити број незапослених на тржишту рада. Обезбедити ефикасност у имплементацији законских решења.	-Ускладити постојећи Закон о раду са одредбама Стратегије подстицања и развоја страних улагања (део који се односи на радно законодавство) -Законским решењима омогућити већу заступљеност флексибилних облика рада -Стимулисање новог запошљавања кроз снижавање пореза и доприноса на зараде и усклађивање права радника са ЕУ законодавством -Континуирано спроводити програме доквалификације/ преквалификације радника који остају без посла -Дефинисати и иновирати образовне профиле у складу са потребама привреде -Афирмисати принцип социјалног партнерства -Континуирано спроводити едукацију и обуку правосуђа и органа државне управе.	2007, МРЗСП 2007-2012, НСЗ, МРЗСП, МПС, УПС К, Влада, МПР К, МДУЈС

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Непостојање власништва над грађевинским и земљиштем и права промета	Усвајање законске регулативе која решава питања власништва над земљиштем, права продаје, накнада и дажбина у вези са његовим коришћењем	-Доношење прописа којим се уводе тржишни критеријуми у области градског грађевинског земљишта	2008, МКИ
Повраћај власницима целокупне имовине одузете након Другог светског рата	Решавање питања имовине одузете након Другог светског рата	-Доношење и имплементација Закона о повраћају имовине	2007, МКИ
Непостојање јединствене евиденције о непокретностима	Формирање јединствене евиденције о непокретностима	-Доношење Закона о државном премеру и катастру непокретности, којим се онемогућава досадашња пракса двоструког књижења земљишта у земљишним књигама -Завршетак формирања јединствене евиденције о непокретностима	2008, МКИ 2008, РГЗ
Имплементација и измене Закона о планирању и изградњи	Скраћење времена и поједностављење процедуре добијања грађевинских дозвола	-Формирање „One –Stop-Shop”	2009, МКИ, ОС
Непостојање јединствене базе података о расположивом земљишту за градњу	Формирање јединствене базе података о расположивом земљишту за градњу	-Стварање статистичке базе података на централном и локалном нивоу	2009, РГЗ, ДГЗИБ, ОС

5.2.3. Хоризонтални програми подстицања предузетништва

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Подршка развоју кластера	До 2012. године, у свим производно услужним системима који су од стратешког значаја за Србију функционишу иновативни, динамични, извозно оријентисани кластери.	-Дефинисање програма подршке кластерима -Мапирање кластера -Имплементација програма	2007, МП 2007-2009, МП 2007-2012, МП
Подршка развоју индустријских и технолошких паркова	До 2012. године индустријски и технолошки паркови функционишу у Србији	-Доношење Закона о индустријским парковима -Одређивање локација за индустријске и технолошке паркове -Обезбеђење средства за уређење инфраструктуре индустријских и технолошких паркова	2007, МП 2007, ОС, Рес. министарства 2007 – 2012, ОС, Рес. министарства
Мала и средња предузећа и предузетништво	Створити снажан, развијен, међународно конкурентан и извозно оријентисан МСПП сектор до 2012. године – имплементација Европске повеље о малим предузећима	-Стварање стимулативног пословног окружења за развој МСПП. -Законска и регулаторна реформа -Успостављање механизма за институционалну, међуресорну координацију креирања и спровођења политике -Повећавање утицаја и реформских капацитета Савета за регулаторну реформу -Унапређење система институционалне подршке сектору МСП -Завршетак успостављања мреже републичких и регионалних агенција/центра за развој МСПП -Развој капацитета институција за подршку МСПП -Реформисање система државне управе у циљу смањења административних препрека пословању -Лакши приступ капиталу и подршка финансијских институција МСПП -Оснивање Фонда почетног капитала -Стварање законских претпоставки за оснивање специјализованих фондова за власничко и кредитно финансирање МСП -Унапређење система мера за повећање међународне конкурентности МСП -Подстицање интеграције овог сектора у међународна тржишта и успостављање одговарајућих пословних стандарда -Подстицање пословне сарадње (међусобне и са великим предузећима) на домаћем и иностраном тржишту -Усмеравање политике промоције малог предузетништва на најуспешнија предузећа	2007, МП 2006-2012, МП 2006-2007, МП, РАМСПП, К, МФ, МП, МДУЛС 2007-2009, МФ, МП, МРЗСП 2006-2012, МП, МЕОИ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
		<ul style="list-style-type: none"> -Децентрализација имплементације политике развоја МСПП, повезивање локалних и регионалних програма/пројеката/активности -Повећање нивоа знања и способности у сектору МСП -Развој образовних програма и увођење образовних дисциплина у систем образовања -Лакши приступ МСП међународном и домаћем тржишту. -Измена Закона о јавним набавкама ради подстицања учешћа МСП у јавним набавкама. -Развој и примена иновација и савремених техника -Дефинисање и примена програма подстицања иновација -Јачање протока знања из И&Р области у предузетнички сектор са адекватно усмереним финансирањем -Јачање веза између МСПП сектора и истраживачких и технолошких институција -Сузбијање „сиве” економије -Смањење пореза и доринуса -Побољшање инспекцијског надзора -Успостављање дијалога приватног и јавног сектора Промовисање предузетништва <ul style="list-style-type: none"> -Реализовање кампање промовисања предузетништва -Промовисање предузетништва међу неафирмисаним активним групама: женама, омладином, незапосленима, као и предузетништво на фармама и у неразвијеним регионима -Информисање јавности о активностима подршке развоју МСПП -Ефикаснија координација донаторске помоћи -Утврђивање приоритета за коришћење донаторских средстава -Унапређење статистичког праћења и истраживања МСПП сектора у складу са стандардима ЕУ -Формирање Опсерваторије за МСПП 	<p>2006-2009, МПС, МП</p> <p>2007, МТТУ, МП</p> <p>2007-2012, МНЗЖС, МП, МФ</p> <p>К, МФ</p> <p>2006, МП</p> <p>К, Ресорна министарства 2006-2008, МП</p>
МСПП и регионални развој	Повећање утицаја МСПП сектора уједначенијем регионалном развоју	<ul style="list-style-type: none"> -Увођење диференцираних подстицаја на основу пореске политике -Вођење политике директног програмирања просторног развоја и развоја пословних локација -Стварање локалних развојних коалиција (удружења) за подршку предузетничким активностима -Развој локалних фондова кроз кофинансирање јавног и приватног сектора -Одговарајућа алокација регионалних развојних ресурса 	К, Сва министарств, ЛС

5.2.4. Интернационализација: подстицање извоза и страних директних инвестиција

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
<p>Подстицање извоза</p>	<p>Стално и брзо повећавање извоза (по стопи 15% до 17%)</p> <p>Мењање структуре извоза у смислу повећања учешћа производа са већом додатом вредношћу по запосленом (пропулзивне гране)</p> <p>Повећање извоза услуга</p> <p>Убрзање интернационализације домаћег предузетничког сектора, укључујући и домаћа улагања у иностранство</p>	<p>Опште мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Реализација предвиђених реформи за окончање транзиције и подизање конкурентности привреде -Реструктурирање привреде и ново инвестирање: наставак приватизације и повећање СДИ као предуслови за повећање извоза <p>Специфичне мере подстицања извоза:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Стимулисање инвестирања у нове извозне области привреде, посебно препознавање рентабилних извозних програма у раним фазама извоза -Оснивање специјализоване институције за истраживање страних тржишта и објављивање информација о страним тржиштима -Креирање и промоција извозног националног брэнда и успостављање процедура за лиценцирање -Омогућавање сертификационим телима из иностранства издају потврде за српска предузећа о увођењу ИСО 9000 <p>Подстицање извоза у ЕУ:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Усаглашавање економских компоненти српских пословних система са стандардима ЕУ -Прихватање стандарда ЕУ посебно на подручју безбедности при коришћењу производа, заштити здравља и очувању животне средине -Усклађивање трговинских закона са правилима ЕУ, посебно у области царинског поступка, права надметања, права друштва, рачуноводства итд. <p>Подстицање извоза у остале регионе:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Руска Федерација -Зона слободне трговине на западном Балкану 	<p>К, Влада ,</p> <p>К, МП, МФ, МЕОИ,</p> <p>К, Влада , МП, МФ, МЕИО</p> <p>МП,</p> <p>Влада , МП</p> <p>МНЗЖС, ЗС</p> <p>МЕОИ</p> <p>2006, МНЗЖС, МПШВ, МЗ, МФ</p> <p>МЕОИ, МФ</p> <p>К, МФ, МП</p>
		<p>Подстицање формирања слободних индустријских зона</p> <p>Подстицање извоза малих и средњих предузећа и формирања кластера</p> <p>Промоција интернационализације:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Постепено трансформисање политике промоције извоза у политику промоције интернационализације -Отклањање баријера за интернационализацију предузећа -Спровођење агресивније промоције интернационализације у иностранству 	<p>К, Влада , надлежна министарства</p>

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Подстицање страних директних инвестиција	<p>Укључивање привреде у глобалне привредне и финансијске токове</p> <p>Повећање међународно конкурентних, индустр., услужних и агроиндустр. капацитета за модерну производњу и снабдевање савремених тржишта</p>	<p>1. Уклањање административних препрека, реформа прописа и усаглашавање са прописима ЕУ</p> <ul style="list-style-type: none"> -у области оснивања предузећа са страним улогом: <ul style="list-style-type: none"> -Стварање уједначеног визног режима, поједностављење поступка преласка границе и добијања боравишних дозвола, -Завршетак поступка пререгистрације предузетника, уређење оснивања и рада пословних удружења -Обезбеђење заштите интелектуалне својине -у области развоја инфраструктуре, створити слободно тржиште грађевинског земљишта, јасан увид у тржишну понуду, изменама и допунама закона из области: планирања и изградње, својинско правних односа, имовини локалне самоуправе, страним улагањима, државном премери и катастру , изради просторних планова, индустријским парковима, јавним предузећима, комуналним делатностима и друго -преношење права својине на непокретности и имовини локалној самоуправи -у области рада предузећа, изменама одговарајућих закона <ul style="list-style-type: none"> -Успостављање јасног и једноставног фискалног система, са минимумом различитих дажбина, предвидети пореске подстицаје и олакшице, увести фискалну децентрализацију -Поједностављење царинских процедура и садржаја царинских докумената -Усклађивање система стандардизације и акредитације са правилима ЕУ и СТО <p>2. Јачање институционалних капацитета и развијање сарадње на државном и општинском нивоу</p> <ul style="list-style-type: none"> -Наставак реализације Акционог плана за спровођење реформе државне управе -Наставак реформе судства 	<p>2006, МЕОИ, МУП, МДУЛС, МП</p> <p>МПШВ, МТТУ, МК, МНЗЖС,</p> <p>2006, МКИ, МФ, МДУЛС, МЕОИ, РГЗ</p> <p>2006, МДУЛС</p> <p>2006, МФ</p> <p>2006, МЕОИ, МНЗЖС</p> <p>2006, МДУЛС, МПР</p>

5.3. ЈАЧАЊЕ ФАКТОРА ЗНАЊА И УПРАВЉАЊЕ ЉУДСКИМ РЕСУРСИМА

5.3.2. Наставак реформи образовања

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Стратешка документа области образовања у	Завршити сва стратешка документа	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Приоритет 1: Усвајање два стратешка документа: Стратегије развоја образовања и Стратегије развоја стручног образовања на Влади. На основу оба документа дефинисати и развити систем акредитације и сертификације -Приоритет 3: Донети стратегију развоја и финансирања мреже основног, средњег, струковног и академског образовања са посебним освртом на буџетско и ванбуџетско финансирање и процесе децентрализације уз дефинисање националних, регионалних и локалних критеријума за успостављање мреже средњих стручних школа, система увођења нових профила и промену уписне политике, уз уважавање свих специфичности локалних средина -Приоритет 7: Донети Стратегију развоја социјалног партнерства посебно у областима стручног образовања, струковног, академског и образовања одраслих.	2007, НС и Влада, НСРС 2007, НССОО, НСВО, Влада и СЕС 2008, МФ, МПС, МП, МРЗСП, СЕС, НСРС
Формирање институција и повезивање са социјалним партнерима	Направити модерну организацију институција на свим нивоима које треба да прате развој образовања	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Приоритет 2: Успостављање националних савета на свим нивоима образовања опште, стручно и високо образовање и образовање одраслих на нивоу Србије. -Приоритет 10: Успостављање тела за евалуацију система на нивоима од основног до високог образовања.	2007, Влада, НСРС 2007, МПС, НС, Влада и НСРС
Успостављање система тренинга и обуке наставника	Приоритетни задаци на побољшању ефикасности и ефективности образовања	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Приоритет 4: Увођење опште и стручне матуре (због система сертификације), са стратегијом и подстицањем развоја општег образовања у складу са технолошким и научним развојем Републике Србије. За увођење постоји законска регулатива. -Приоритет 5: Даљи развој пилот програма у стручном образовању уз сарадњу са Европским Унијом, односно њеним агенцијама, са сталним корекцијама према потребама тржишта рада. -Приоритет 6: Дефинисати систем реализације праксе у средњим стручним школама:	2008, МПС, НС, Влада 2007, НССО, МРЗСП, МПС

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
		<ul style="list-style-type: none"> -Увођење лиценце за реализацију праксе -Дефинисање стандарда за реализацију праксе -Увођење уговора о сарадњи са послодавцима -Формирање регионалних центара који би били добро опремљени -Приоритет 8: Тренинг и обука наставника, уз максимално опремање школа и обавезу да сви наши ученици са 14 година могу самостално да користе рачунаре и интернет. -Приоритет 9: Направити агенције за акредитацију и осигурање квалитета у високом образовању. -Извршити припрему за промене у основној школи у односу на остале системе образовања -Успоставити систем акредитације институција у образовању на свим нивоима 	<p>2007, НССО, МПС, СЕС, АА</p> <p>2008, НССО, МПС</p> <p>2009, НССО</p>
Стратешка документа области образовања у	Успостављање система модерног образовања по европским принципима	<p>Средњорочне мере и активности:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Системске мере на повећању обухвата деце претшколским програмима, са посебним нагласком на обухват ромске деце; -Имплементација Стратегије за образовање деце са посебним потребама; -Усаглашавање постојећих и припрема нових подзаконских аката који проистичу из нових законских решења; -Провера и пилотирање припремљених стандарда знања за крај основног образовања; -Реализација активности у оквиру Декаде Рома; -Развој капацитета свих савета националних мањина за даљи партнерски рад на унапређењу образовања мањина; -Конкретизација активности МСП на основу стратешких докумената Владе; -Развој међуресурске сарадње различитих министарстава; -Успостављање система образовања које ће одговорити комплетном економском, научном и укупном друштвеном развоју Републике Србије, са изграђеним социјалним партнерством и заједничким деловањем свих релевантних актера, -Успостављање система средњег, струковног и академског образовања које ће одговорити потребама тржишта рада, са задатком да буде атрактивно и доступно свима, широко детерминисано, као основа за доживотно учење и континуирано оспособљавање, флексибилно, ефикасно, засновано на сарадњи и партнерству, рационално, функционално и укључено у систем остваривања квалификација и сертификација. 	2009, НС, Влада и НСРС

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Формирање институција и повезивање са социјалним партнерима	До прве половине 2010. године успоставити правила и оријентације према европским стандардима	<p>Средњорочне мере и активности (2009-2012):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Успостављање система тржишне оријентације у одређеним облицима образовања, са успостављеним механизмима евалуације, осигурањем квалитета и акредитације, на нивоу европских стандарда -Успостављање система доживотног образовања са елементима обуке из вештина и иновацијом знања у складу са развојем технологија и отварањем формалног система образовања за обуку и образовање одраслих. -Успостављање система мобилности (ученика, студената и наставника) са околним и другим европским системима образовања. -Успостављање модерног система финансирања свих нивоа образовања са посебним оквирима за увођење ванбуџетског финансирања и успостављање европског модела издвајања средстава за образовање. -децентрализација и демократизација образовања 	2010, МФ, НЗС, МПС и СЕС
Успостављање система тренинга и обуке наставника	Успостављање механизма тржишне оријентације образовања до 2010. године	<p>Средњорочне мере и активности (2009-2012):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Обезбеђивање доступности квалитетног образовања деце са посебним потребама, деце са посебним способностима, националних мањина, са посебним нагласком на образовање маргинализованих друштвених група -Развој и унапређивање сарадње са међународним просветним институцијама -Организација и развој спорта -Потписивањем Болоњске декларације Република Србија се придружила тежњи европских земаља за стварање јединственог образовног простора 2010. године, обезбеђивањем веће мобилности студената, професора и истраживача -Укључивање у европски простор високог образовања -Брже и ефикасније високо образовање и укључивање младих стручњака у радни процес 	2010, НС, МРЗСП, МПС, НСРС 2010., НСВО, Влада , НСРС

5.3.3. Запошљавање и управљање људским ресурсима

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Имплементација политике запошљавања у циљу постизања пуне запослености, бољег квалитета и продуктивности на послу и јачање социјалне и територијалне кохезије	<p>Превенција дугорочне незапослености</p> <p>Деловање на незапосленост младих</p> <p>Побољшање положаја угрожених група незапослених лица</p> <p>Развој предузетништва и samozapošljavanja</p>	<p>-Укључивање незапослених лица која се налазе на евиденцији НСЗ дуже од 12 месеци у програме активне политике запошљавања, програме додатног образовања и обука</p> <p>-Доношење Програма запошљавања и samozapošljavanja младих</p> <p>-Утврђивање подстицаја за запошљавање младих</p> <p>-Формирање центара за каријерно вођење и саветовање</p> <p>-Обезбеђивање дугорочно незапосленим младим лицима коришћење више врста услуга укључивањем у мере политике запошљавања преко НСЗ</p> <p>-Утврђивање законске регулативе за професионалну рехабилитацију и запошљавање лица са инвалидитетом</p> <p>-Подстицање запошљавања лица са инвалидитетом</p> <p>-Спровођење Акционог плана за запошљавање Рома</p> <p>-Запошљавање избеглих и расељених лица</p> <p>-Промоција различитих облика предузетништва; кооперативе, лизинг, франшизинг, као и развој бизнис инкубатора и индустријских зона</p> <p>-Стимулативне мере за улагања у истраживање и развој</p> <p>-Прилагодити систем образовања потребама тржишне економије и посебно програмима МСПП</p> <p>-Олакшање приступа МСПП јевтинијем капиталу путем посебних кредитних линија, нарочито мање развијеним регионима, развој система за микрокредитирање и олакшање приступа МСПП новим тржиштима</p>	<p>К, НСЗ</p> <p>2007, МРЗСП, МФ, НСЗ</p> <p>2008, МРЗСП, НСЗ</p> <p>МПС</p> <p>2007, НСЗ</p> <p>2006, МРЗСП</p> <p>2007-2008, МРЗСП</p> <p>2006-2008, МРЗСП, НСЗ, АР МСПП</p> <p>К, МРЗСП, МПС, МФ, НСЗ</p> <p>К, 2008, МП, АР МСПП,</p> <p>2008, МФ, МНЗЖС</p> <p>2008, МПС</p> <p>2008, МФ, МП, МРЗСП</p>
Промовисање приступа послу који уважава специфичност животног доба	<p>Подршка активном старењу</p> <p>Подршка равноправности полова</p>	<p>-Ширење праксе флексибилних облика запошљавања погодних за старије, посебно за жене</p> <p>-Повећање броја старијих лица укључених у програме активне политике запошљавања</p> <p>-Побољшање положаја и подстицање запошљавања жена на тржишту рада</p> <p>-Веће укључивање жена у постојеће програме активних мера тржишта рада</p>	<p>2007, МРЗСП, НСЗ</p> <p>К, НСЗ</p> <p>К, СРП</p> <p>2007, НСЗ</p>

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Обезбеђење свеобухватности тржишта рада, учинити посао привлачнијим, и исплативијим за тражиоце посла, укључујући теже запошљиве и неактивне	Исплативост рада Превентивне и активне мере	-Стимулисање незапослених и социјално угрожених лица да активно траже посао -Постепено смањивање пореза на зараде и збирне стопе за социјално осигурање -Унапређивање односа и сарадње између НСЗ и центара за социјални рад -Укључивање незапослених у програме активног тражења посла, у програме додатног образовања и обуке, у програме самозапошљавања и новог запошљавања -Организовање јавних радова -Решавање вишка запослених пре престанка радног односа -Активне мере усмерене на вишкове запослених	К, НСЗ 2007, МФ К, МРЗСП, НСЗ К, НСЗ К, МРЗСП, НСЗ К, МРЗСП К, МРЗСП, НСЗ
Бољи начини да се задовоље потребе тржишта рада	Флексибилни облици рада Модернизација рада Националне службе за запошљавање и развој агенција за запошљавање	-Активно промовисање флексибилних облика рада међу послодавцима и запосленима -Успостављање тока услуга у НСЗ, оријентација на потребе клијената и тржишта рада, омогућавање остваривања права незапослених лица која нису везана за спровођење активних мера, унапређење развоја информационог система	К, МРЗСП, НСЗ К, НСЗ
Промовисање флексибилности у запошљавању и смањење сегментације на тржишту рада	Смањење неформалног рада Смањивање разлика на тржишту рада	-Подстицање предузетника и послодаваца на легалан рад путем смањивања пореза и доприноса -Јачање контролне функције институција на тржишту рада везане за примену законских прописа из области радних односа -Повећање конкурентности привреде и јачање мање развијених региона -Ублажавање структурних неједнакости на тржишту рада применом активних мера на тржишта рада	2007, МФ К, МРЗСП К, ФР, НСЗ К, МРЗСП, НСЗ
Зараде и продуктивност	Усклађивање просечне зараде са растом продуктивности	-Унапређивање социјалног дијалога на свим нивоима -Политика одређивања минималних зарада	К, МФ, МРЗСП, СЕС
Радни ресурси	Развој и управљање људским ресурсима	-Повећање улагања у развој људског капитала и доживотног учења	К, МРЗСП, МПС

5.3.4. Истраживање и технолошки развој

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Технолошки развој у функцији привредног развоја	<p>До 2009. године паралелно са власничком трансформацијом у привредној делатности, завршити реалну анализу-евиденцију:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сегмената-делатности у привреди, који могу имати конкурентну проходност у глобални производни и тржишни систем, - сегмената знања и технологија за развој конкурентних производњи, производа и услуга. 	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Дефинисање и квантификовања, према реалном стању у глобалном производном и тржишном систему: <ul style="list-style-type: none"> -сегмената, слободних простора у производним делатностима и услугама, у које се конкурентно може укључити привреда Републике Србије, -знање и технологије неопходне за развој глобално конкурентне привреде, појединих њених делатности, или њихових делова. -Усвајање стратегије технолошког развоја. -Формирати подстицајни амбијент (националном и секторском политиком, фискалним и регулаторним оквирима, планирањем у стратегији привредног развоја), за развој индустријских кластера на бази инфраструктура технолошких инкубатора, обједињавањем водећих истраживачких организација, оснивањем предузећа високих технологија, ревитализацијом информационог система и саобраћајних веза, едукацијом квалификоване радне снаге, умрежавањем регионалних трговинских удружења. <p>Средњорочне мере и активности (до 2012)</p> <ul style="list-style-type: none"> -У пост-приватизационо реструктурираној привредној структури, према пројектованом расту БДП: <ul style="list-style-type: none"> -дефинисати и квантификовати знање, обим и садржај технолошког развоја, који покривају иностране стратешке компаније, са сопственим истраживачким капацитетима, -дефинисати и квантификовати знање, обим и садржај технолошког развоја, неопходних за целовити развој конкурентне производње и услуга у привреди Републике Србије,. -усвајање дугорочне стратегије технолошког развоја у функцији привредног развоја. 	<p>Влада, Ресорна министарства, МНЗЖС, НСНТР, ЗИС, У, САНУ, АИН,ПК</p>

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Истраживање у функцији технолошког развоја	До 2009. године изградити ефикасну научноистраживачку инфраструктуру.	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009) (Законски оквир: Закон о научноистраживачкој делатности, Службени гласник број 110/05)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Усвајање Стратегије научноистраживачке активности у функцији усвојеног технолошког развоја. -Усаглашавање и оперативно прилагођавање стратегије научноистраживачке активности у функцији технолошког и привредног развоја са: <ul style="list-style-type: none"> -утврђивањем приоритета и садржаја у програмима основних, примењених и посебно развојних истраживања, -утврђивањем подстицајног процента издвајања за научноистраживачку делатност из буџета Републике и бруто националног дохотка привреде и из других извора, сагласно стандардима земаља у транзицији са интензивним привредним растом. -Вредновање квалитета и ефикасности научноистраживачког рада института и високошколских установа -Власничка трансформација државних научноистраживачких институција. <p>Средњорочне мере и активности (до 2012):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Програмско и оперативно потпуно укључивање научноистраживачког потенцијала Републике Србије у глобални научни, развојни и производно-тржишни систем. -Програмско и оперативно оспособљавање научноистраживачке инфраструктуре за улогу генератора привредног развоја Републике Србије. 	Влада, МНЗЖС, НСНТР, ЗИС, У, САНУ, АИН,ПК

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Трансфер знања и технологија	До 2009.године за привредни развој и конкурентну производњу, заснованим на сопственом знању добијеном у процедури истраживања, изградити: ефикасан систем брзе примене нових или иновираних технологија, производа или приступа услугама	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009) (Законски оквир: Закон о иновационој делатности 2007-2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Дефинисање приоритета и квантификација знања, технологија, техничко-технолошких и иновационих решења, сагласно потенцијалима привредне делатности за развој глобално конкурентне производње и производа. -Финансирање иновационих пројеката, програмираних на основу расположивих научних сазнања и развојних знања, до решења довољних за покретање глобално конкурентних производњи. -Развој информационих центара и сервиса; центара за логистику и трансфер технологија, и сл. -Оснивање: <ul style="list-style-type: none"> Развојно-производних центара Истраживачко-развојних центара Иновационих центара. <p>Средњорочне мере и активности (до 2012)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Оснивање пословно-технолошких инкубатора -Оснивање научно-технолошких паркова Оснивање индустријских кластера. 	МНЗЖС, НИ, ПК, ФИД

5.4. РАЗВОЈ ЕФИКАСНЕ ПРИВРЕДНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

5.4.1. Енергетика и рударство

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Усаглашавање стратешких докумената Владе	Усаглашавање Стратегије развоја енергетике Србије до 2015. са Националном стратегијом привредног развоја РС 2006-2012. Стратегијом просторног развоја, Стратегијом одрживог коришћења при. добара, и др.	-Усаглашавање Стратегије развоја енергетике до 2015. са Националном стратегијом привредног развоја Србије за период 2006-2012. -Доношење Програма остваривања стратегије (2006-2010) и његова актуелизација према динамици предвиђеној Законом о енергетици -Израда Националне стратегије управљања минералним сировинама -Израда Стратегије развоја рударског сектора (2007-2012)	2007, МРЕ 2006, МРЕ 2007, МРЕ
Законодавна активност	Усвајање нових закона, измена постојећих закона и доношење подзаконских аката	Краткорочне мере и активности (2006-2008): -Усаглашавање следећих закона са Законом о енергетици: -Закон о заштити животне средине, Закон о процени утицаја на животну средину, Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине и Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину -Закони о концесијама и страним улагањима, -Закон о планирању и изградњи, -Закон о експропријацији, -Закон о водама -Доношење подзаконских аката Закона о енергетици -Доношење Закона о геолошким истраживањима -Израда подзаконских аката из области рударства и геолошких истраживања -Доношење Новог тарифног система за електричну енергију и гас -Нова ценовна и тарифна политика електричне енергије и гаса -Увођење наплате потрошње топлотне енергије према мерењима	2008, МРЕ и друга ресорна министарства и агенције Владе
	Хармонизација праксе и регулативе са ЕУ	-Увођење енергетске статистике по методологији Eurostata, -Усвајање програма примене Уговора о Енергетској заједници Југоисточне Европе -Примена одредби Уговора о Енергетској заједници Југоисточне Европе -Даља хармонизација правног оквира са директивама ЕУ	МРЕ и друга ресорна министарства и агенције Владе
Стварање услова за рационалну употребу енергије и коришћење обновљивих извора енергије	Законодавне активности	-Доношење регулативе у циљу подстицања рационалне употребе енергије и у секторима производње и у секторима потрошње енергије, укључујући основање одговарајућег Фонда -Усвајање прописа и стандарда о потрошњи енергије у секторима потрошње -Хармонизација одговарајуће регулативе и прописа са ЕУ	2008, МРЕ и друга ресорна министарства и агенције Владе

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
		Стварање законодавног оквира и дефинисање подстицајних мера за веће коришћење обновљивих извора енергије -Стварање законодавног оквира за газдовање енергијом у локалним самоуправама	
	Друге активности у циљу повећања енергетске ефикасности	-Усклађивање цене енергената са производним трошковима -Економско и инвестиционо подстицање повећања енергетске ефикасности, спрегнуте производње топлотне и електричне енергије, употребе локалних и обновљивих извора енергије, производње и примене биодизела и биоетанола -Оснивање Фонда за енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије и увођење других мера подстицаја -Образовање и усавршавање кадрова за послове енергетике -Примена механизма чистог развоја Кјото протокола -Промотивне и едукативне кампање -Демонстрациони пројекти	2008, МРЕ и друга ресорна министарства и агенције Владе
Стварање услова за привлачење инвестиција	Стварање услова за привлачење инвестиција у енергетске објекте	Краткорочне мере и активности (2006-2008) -Оснивање Фонда за енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије -Ратификација Кјото Протокола -Оснивање националних институција и стварање правних оквира за примену Механизма чистог развоја Кјото протокола -Израда Стратегије примене Механизма чистог развоја у делу који се односи на сектор енергетике -Промоција Програма остваривања Стратегије Средњорочне мере и активности (2009-2012) -Прописи и закони о: -Концесији за изградњу енергетских објеката -БОТ (изгради, користи и предаја) аранжманима	2008, МРЕ и друга ресорна министарства и агенције Владе 2010, МРЕ и друга ресорна министарства и агенције Владе
	Стварање услова за привлачење инвестиција у геолошка истраживања и експлоатацију минералних сировина	-Израда новог Закона о рударству -Дефинисање Програма подршке за развој малих и средњих рударских предузећа -формирање Рударског инвестиционог фонда	2008, МРЕ и друга ресорна министарства и агенције Владе

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Формирање институција и њихово активирање	Стварање кадровских и институционалних услова за Стратешка планирања и управљање рударством и енергетиком	Краткорочне мере и активности (2006-2008): -Формирање професионалног Института за енергетику, -Формирање и изградња капацитета Агенције за рударство -Јачање капацитета Министарства рударства и енергетике -Јачање капацитета Агенције за енергетску ефикасност -Оспособљавање локалне самоуправе за израду енергетских биланса -Израда енергетских биланса свих региона, општина и градова	2008, МРЕ и агенције Владе 2008, МРЕ и локалне самоуправе

5.4.2. Саобраћај

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Непостојање стратегије развоја саобраћаја	Израда стратегије развоја саобраћаја	-Доношење Стратегије развоја саобраћајног система са оперативним акционим плановима и дефинисаним циљевима развоја по гранама саобраћаја	2007, МКИ
Неједнаки услови конкуренције између саобраћајних грана	Мултимодални приступ развоју који подразумева интегрисано планирање развоја саобраћајног система и рационалније коришћење предности сваког вида саобраћаја.	-Уједначавање се услови конкуренције између железнице, друмског и речног саобраћаја у складу са саобраћајном политиком и директивама ЕУ.	К, МКИ
Институционални оквир	Реорганизација институционалног оквира	-Реализација институционалне изградње и јачања МКИ	2007, МКИ
Друмски саобраћај			
Сметње у функционисању друмског саобраћаја	Несметано функционисање међународног друмског саобраћаја	-Закључивање билатералних Споразума са другим земљама, који регулишу ову област и имплементирање у законодавни систем Републике Србије -Преиспитивање могућности за прикључење мултилатералном споразуму ИНТЕРБУС	К, МКИ
Путна мрежа није у задовољавајућем стању	Завршетак модернизације и изградње Југоисточне европске саобраћајне осе на територији Србије у складу са европским стандардима. Успостављање оптималног односа улагања у одржавање постојеће мреже и инвестиција у нове путеве. Унапређење управљања и планирања радова одржавања путева уз претходно ажурирање података.	-Изградња око 390 км аутопутева, друмско-железничког Жежељевог моста у Новом Саду и граничних прелаза Батровци (са Хрватском) и Прешево (са Македонијом). -На појединим деоницама укључиће се улагање приватног капитала кроз концесионе аранжмане и заједничка улагања јавног и приватног сектора. -Успоставиће се ефикасни и стабилни механизми финансирања и усмеравања средстава ка предузећу надлежном за путеве -Размотриће се увођење накнада за путеве садржане у малопродајној цени моторног бензина и дизел горива у износу од најмање 35%, као један од основних извора финансирања путева -Доношење новог Правилника и стандарда за одржавање државних путева у Републици Србији -Прописаће се критеријуми за категоризацију државних путева -Доношење акта о категоризацији државних путева. -Прописаће критеријуме за категоризацију општинских путева и улица -Доношење акта о категоризацији општинских путева и улица. -Доношење Средњорочног плана изградње, реконструкције, одржавања и заштите државних путева	К, ЈП „Путеви Србије”, К, Влада, МКИ ЈП „Путеви Србије” МКИ, МФ СП/СГ 2007, Влада, ЈП „Путеви Србије”

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
		<ul style="list-style-type: none"> -Унапређење организације и управљачког информационог система -Примена рационалније и ефикасније технологије одржавања путева и опремање са савременим средствима -Набавка се опреме за инспекцију путева и мостова -Формирање и константно ажурирање базе података о карактеристикама и стању путева и мостова -Обезбедиће се нов систем за управљање мостовима 	O&K, СО/СГ, 2007, ЈП „Путеви Србије”
Незадовољавајућа безбедност друмског саобраћаја	Побољшање безбедности саобраћаја на путевима	<ul style="list-style-type: none"> -Реализација планираних инвестиција у путну инфраструктуру -Доношење закона о безбедности саобраћаја на путевима -Доношење закона о превозу опасних материја у друмском саобраћају -Доношење националне стратегије о безбедности саобраћаја на путевима -Доношење националног плана безбедности саобраћаја на путевима -Стимулисање побољшања старосне структуре путничких аутомобила, аутобуса и теретних возила 	2012, ЈП Путеви РС 2007, МКИ 2008, МКИ К, МФ
Загађивања животне средине изнад европских стандарда	Смањење негативног утицаја друмског саобраћаја на загађење животне средине	<ul style="list-style-type: none"> -Преиспитаће се систем накнада за коришћење инфраструктуре и увођење „еколошке накнаде” -При одржавању и експлоатацији путева водиће се рачуна о смањењу штетног утицаја на животну средину (загађење ваздуха, вода, земљишта, бука, смањење ризика у превозу опасних материја). -Примена материјала и технологије које имају мањи штетни утицај. -Посебна пажња посветиће се системима одводњавања путева и одржавању ретензија. -Уклањање остављеног отпада у путном појасу. -Утврђивање и спровођење политике преусмеравања превоза са друмског на железнички и речни саобраћај 	К, ЈП „Путеви Србије” 2012, МКИ
Недовољно ефикасан саобраћај	Побољшање управљања саобраћајем	-Постепено увођење и развијање Интелигентних Транспортних Система (ИТС)	2012, ЈП „Путеви Србије”
Неусклађеност са Acquis Communautaire	Подручја у којима је потребна хармонизација: (а) приступ тржишту, (б) технологија и безбедност, (в) фискално усаглашавање, (г) социјално усаглашавање	<ul style="list-style-type: none"> -Компензације јавном саобраћају -Контрола исправности, тежине и димензије возила, тахограф, возачка дозвола, превоз опасних терета, квалитет горива, емисија гасова и др. -Усаглашавање пореских стопа и такси за коришћење путева и њихова алокација на кориснике, увођење обрачунског система за трошкове инфраструктуре у железничком, друмском и речном саобраћају, опорезивање енергената и горива са циљем повећања енергетске ефикасности и смањења загађења животне средине 	К, МКИ К, МФ, МКИ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
		<ul style="list-style-type: none"> -Максимални периоди возње, минимални периоди одмора, минимум обуке за - поједине категорије возача у друмском саобраћају, заштита здравља и безбедности радника на путевима и др. -Доношење: закона о превозу путника у друмском саобраћају -Доношење закона о превозу терета у друмском саобраћају -Усвојиће се прописи и дефинисати процедуре за ефикасно извршавање легислативе 	<p>К, МКИ</p> <p>2007, МКИ</p> <p>К, МКИ</p>
	Недискриминација у плаћању путарине	-Изједначавање путарине за друмска возила домаће и стране регистрације.	2007, МКИ, ЈП „Путеви Србије”
Железнички саобраћај			
Неефикасна и недовољна тржишна оријентација железничке компаније	<p>Јачање маркетинга и комерцијалних активности</p> <p>Финансијска консолидација Предузећа</p> <p>Завршетак процеса реструктурирања Предузећа</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Рачуноводствено раздвајање инфраструктуре и превоза. -Доношење се уговорног плана за односе између државе и железнице. -Прописаће се методологија за утврђивање оправдане пуне цене коштања превоза, у вези примене и праћења уговора за обавезу јавног превоза (ОЈП) -Прописаће се услови и поступак за остваривање накнаде за ОЈП -Доношење прописа који се односе на цене железничких услуга и висину накнада за коришћење железничке инфраструктуре -Израда Плана активности на редукцији нерентабилних услуга -Доношење програма/закона реструктурирања дуга ЈП „Железнице Србије” -План развоја људских ресурса -Приватизација non core делатности -Доношење Стратешког плана којим ће се утврдити будући модалитет организације, рада, правац и темпо даљег реструктурирања Предузећа -Формирање циљног организационог облика „Железница Србије”- холдинг 	<p>ЈПЖС</p> <p>2007, МКИ, ЈПЖС</p> <p>2007, МКИ</p> <p>2007, МКИ, МФ</p> <p>2007, МКИ</p> <p>2007, МКИ, МФ</p> <p>2006, ЈПЖС</p> <p>2007, Влада</p> <p>2006, ЈПЖС</p> <p>2010, ЈПЖС</p>
Лош квалитет услуга и недовољан ниво безбедности превоза	<p>Модернизација возног парка</p> <p>Редовно одржавање и ремонт</p> <p>Повећање брзине превоза у путничком и теретном саобраћају</p> <p>Модернизација информационих система</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Реконструкција и набавка нових возних средстава -Куповина софтвера, обука кадрова, набавка нове телематске опреме и новог централног рачунара -Модернизација сигнално-сигурносних и телекомуникационих постројења за брзине од 160 км/час и полагање оптичких каблова на Коридору 10 -Реализација пројекта дигитализације телекомуникационе инфраструктуре -Увођење железничких мобилних радио уређаји на пругама и у возовима 	К, ЈПЖС, МКИ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Незадовољавајуће стање железничке мреже пруга	Интензиван развој мреже пруга Редовно одржавање и ремонт пруга Мултимодални приступ финансирања инфраструктуре	-Дефинисање српске железничке мреже, одређивање правила и рокова, процедуре и критеријума у погледу одговорности Дирекције за инфраструктуру и корисника инфраструктуре, програм накнада и процедуре за доделу капацитета. -Израда методологије о накнадама за приступ инфраструктури -Ревитализација и модернизација железничких пруга – приоритети су: -Шид-Београд (К-10) -Суботица-Београд (К-10б) -Београд-Младеновац-Ниш (К-10) -Ниш-Прешево (К-10) -Ниш-Димитровград (К-10ц) -Београд-Мала Крсна-Велика Плана -Београд - Врбница (Бар) -Поред санације мостова уз ремонте пруга, изградити мост преко В. Мораве код Ћуприје и мост на Дунаву у сектору Новог Сада, санирати Панчевачки мост -Изградња железничких чворова Београд, Нови Сад, Панчево, Ниш -Терминали комбинованог саобраћаја	2007, МКИ 2007, МКИ К, Влада, МКИ, ЈПЖС
Заштита животне средине	Смањење негативног утицаја железничког саобраћаја на загађење животне средине	Реализација пројекта Унапређење система управљања заштитом животне средине у ЈП „Железнице Србије”према стандардима ИСО 14000.	К, ЈПЖС и надлежно министарство'
Неусклађеност са Acquis Communautaire (уредбе, директиве, одлуке и препоруке)	Припрема за успешно укључивање „Железнице Србије” у европски систем железница Подручја у којима је потребна хармонизација: (а) приступ тржишту, (б) фискално усаглашавање, (в) социјално усаглашавање, (г) технологија и безбедност, (д) технички стандарди Усклађивање са законодавством ЕУ	-либерализација тржишта -услови отварања тржишта железнице -олакшавање царинских формалности на граници -услови издавања лиценци операторима на железници -зарачунавање накнада за инфраструктуру -накнада за коришћење траса -уједначавање услова конкуренције -одвајање регулативне функције и пружања транспортних услуга -професионална квалификација -управљање возним парком -безбедност на железници -превоз опасних материја -усклађивање Закона о железници -доношење Закона о уговорима у превозу у железничком саобраћају -доношење Закона о безбедности железничког саобраћаја	2007-2012, МКИ

Речни саобраћај

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Законска регулатива	Усклађивање Закона о унутрашњој пловидби са Директивама ЕУ	-Припрема и доношење новог Закона о унутрашњој пловидби	2009, МКИ
Институционални оквир	Реорганизација институционалног оквира	-Реализација Пројекта институционалне изградње сектора за транспорт у МКИ -Имплементација Пројекта институционалне изградње сектора за транспорт у МКИ	2007, МКИ 2008, МКИ, „Пловпут“, „Југорегистар“,
Непостојање стратешких планова развоја саобраћаја на унутрашњим пловним путевима	Израда Стратегије развоја саобраћаја на унутрашњим пловним путевима	-Завршетак израде Генералног плана и Студије изводљивости за пловне путеве у Републици Србији, -Доношење Стратегије развоја саобраћаја	2007, МКИ 2008, МКИ
Инфраструктура	Побољшање пловидбених услова на пловним путевима у Србији и развој лучке инфраструктуре	-Припрема документације -Реализација инвестиција	К, МКИ, „Пловпут“,
Савремена информациона технологија	Увођење савремених информационих технологија	-Формирање речног информационог система -Успостављање радио-везе на пловним путевима РС	2007, МКИ, „Пловпут“ 2008, МКИ, „Пловпут“
Заштита животне средине	Побољшање заштите животне средине	-Формирање програма за побољшање заштите животне средине	2009, МНЗЖС, МКИ
Ваздушни саобраћај			
Законска регулатива	Усклађивање законске регулативе са директивама и одлукама ЕУ	-Доношење новог Закона о ваздухопловству -Доношење Закона о измени и допуни Закона о облигационим односима и основама својинско правних односа у ваздушном саобраћају	2007, МКИ, Влада , МСРС
Постизање конкурентности јавних предузећа	Реструктурирање и модернизација јавних саобраћајних предузећа	Доношење дугорочних програма развоја и модернизације ЈП Имплементација Дугорочних програма	2007, „Јат Airways“, Аеродром „Никола Тесла“, МКИ 2008, „Јат Airways“, Аеродром „Никола Тесла“, МКИ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Инфраструктура	Модернизација постојеће и изградња нове аеродромске инфраструктуре	-Модернизација постојеће и изградња нове аеродромске инфраструктуре Аеродрома „Никола Тесла“ , -Модернизација постојеће и изградња нове аеродромске инфраструктуре Аеродрома „Константин Велики“ у Нишу , -Модернизација постојеће и изградња нове инфраструктуре контроле летења	2012, МКИ, Аеродром „Никола Тесла“, К, 2012, Аеродром „Константин Велики“ ,Град Ниш, К, АКЛ
Савремена информациона технологија	Савремена информациона технологија	-Формирање речног информационог система -Успостављање радио-везуе на пловним путевима РС	2007, МКИ, „Пловпут“, 2008, МКИ, „Пловпут“,
Заштита животне средине	Побољшање заштите животне средине	-Формирање програма за побољшање заштите животне средине. -Имплементација програма за побољшање заштите животне средине.	2009, МНЗЖС, МКИ
Мултимодални саобраћај			
Непостојање законског и институционални оквир	Формирање законског и институционалног оквира	-Доношење закона и подзаконских аката у складу са АГТС, директиве ЕУ 92/106/ЕЕС и Европском политиком саобраћаја до 2010. године -Закључивање билатералних и мултилатералних споразума о регулисању интермодалног транспорта	К, МКИ К, МКИ
Недефинисане потребе за развој интермодалног саобраћаја	Развој интермодалних транспортних услуга	-Израда студија и пројеката којима се дефинишу потребе и захтеви за развој интермодалних транспортних услуга -Стварање инвестиционе климе за улагање свих заинтересованих у транспортном ланцу.	К, МКИ
Конкурентност	Постизање конкурентности овог вида саобраћајних услуга на тржишту	-Формирање друштва за организацију и експлоатацију интегралног транспорта	2009, Влада
Привредни развој и развој мање развијених подручја	Привлачење робних и транспортних токова	-Изградња и развој мреже РТЦ, терминала и неопходне техничке базе	К, МКИ
Логистичко-транспортни систем	Повезивање свих учесника у јединствен логистичко-транспортни систем	-Развој логистичко-транспортног система	К, МКИ

5.4.3. Телекомуникације

5.4.4. ПТТ Собраћај

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Тарифна политика	Установити тарифну политику засновану на систему обрачуна трошкова и упоредива са политиком ЕУ	-Ребаланс тарифа у фиксној мрежи; -Убрзати имплементацију нових тарифа за различите услуге и инфраструктуру;	2006-2008., МКИ
Развој инфраструктуре и услуга	Модернизација у складу са европским и светским технолошким развојима и стандардима	-Обезбедити додатне финансије за напреднију модернизацију сектора телекомуникација, привлачењем приватних инвеститора;	2006-2009. МКИ
	Потпуна дигитализација фиксне мреже и раздвајање двојника; Покривање највећих градова Републике Србије мобилном мрежом треће генерације; Достизање укупне густине фиксних телефонских прикључака од 40%;	-Повећати улагања; -Завршетак приватизације телекомуникационих предузећа и укључивање развојно истраживачких центара у програме развоја водећих светских произвођача; -Већа ефикасност на изради и усвајању просторних и урбанистичких планова и ажурирању катастра	2006-2009. МКИ, Телеком
	Покривање мобилном мрежом треће генерације 50% становништва	-Повећати улагања	2010-2012. МКИ, Телеком
	Имплементација универзалног концепта услуга	-Обезбедити обавезне услуге јавне трговине свим физичким и правним лицима на територији земље под истим условима	2006-2009. МКИ, Телеком,
	Развој широкопојасних услуга путем различитих технологија (ADSL, Ethernet преко оптике, WiFi, 3G, WiMAX, ...) како би пенетрација широкопојасних корисника до краја 2009. године достигла ниво од минимално 10% Подстицање развоја Информационог друштва путем имплементације e-government, e-education, e-learning, e-business, e-banking и e-health	-Повећати улагања -Повећати улагања -Усвајање савременог плана нумерације и његова примена; -Отварање локалне петље и могућност колокације у фиксној мрежи -Формирање Фонда за имплементацију универзалног сервиса; -Формирање школске мреже и њено повезивање на Академску мрежу Републике Србије; -Реализација државне широкопојасне Интранет мреже за потребе државних органа;	2010-2012. Телеком 2006-2009. МКИ, Телеком

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Регулатива сектора телекомуникација	Хармонизација са прописима и техничким стандардима ЕУ	-Јачање позиције Републичке Агенције за телекомуникације; -Дефинисање власништва над кабловском канализацијом у градовима и дефинисање правила и услова њеног коришћења -Континуирано усвајати, прегледати и пратити имплементацију прописа и стандарда ЕУ;	2006-2009. МКИ, Телеком
Конкуренција	Појачати конкурентност сектора телекомуникација како би могао да се суочи са конкуренцијом на интерном тржишту	-Издавање лиценци за већи број фиксних оператора; -Даљи развој „Телекома“; -Реструктурирање јавних предузећа (ПТТ Србија, „Телекома“); -Поједностављивање прописа и закона о изградњи телекомуникационих објеката; -Изменити прописе и либерализовати приступ тржишту телекомуникација у земљи -Почетак примене могућности избора оператора и претходног избора оператора и преносивости броја у фиксној мрежи -Издавање UMTS лиценце за трећег мобилног оператора	2006-2009. МКИ, Телеком, ЈП ПТТ „Србија“ 2010-2012. МКИ, Телеком
Сектор поштанских услуга	Утврдити тарифну политику у складу са системом обрачуна трошкова и упоредивом са земљама ЕУ Дерегулација и либерализација тржишта Формирање независне регулаторне улоге Агенције за поштански саобраћај Интезиван инвестициони развој ЈП ПТТ саобраћаја Србија	Реструктурирање предузећа, односно оспособити ЈП ПТТ „Србија“ за конкуренцију у складу са Националним програмом за развој поштанских услуга; Повећати улагања	2006-2009. МКИ, ЈП ПТТ

5.4.5. Водопривреда

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Застарело законодавство и недовољна усклађеност политике сектора вода са осталим секторским политикама	Доношење националних прописа из области вода и њихово усаглашавање са законодавством ЕУ и усклађивање политике управљања водама са осталим секторским политикама	Краткорочне мере и активности (2007-2009): <ul style="list-style-type: none"> -Доношење Закона о водама, који укључује и аспект финансирања управљања водама -Припрема одговарајућих подзаконских аката, у складу са стандардима ЕУ, у циљу имплементације Закона о водама -Усклађивање осталих националних прописа из области вода са законодавством ЕУ 	2006, НСРС 2008, МПШВ, ИЈЧ 2009, МПШВ, МНЗЖС
Недовољни институционални капацитети	Проширење и јачање институционалних капацитета и увођење регулаторне функције	Краткорочне мере и активности (2007-2009): <ul style="list-style-type: none"> -Јачање капацитета државне управе за усклађивање законодавства са законодавством ЕУ и успостављање регулаторне функције -Реструктурирање јавних водопривредних предузећа -Формирање Савета за воде и Конференција за воде -Успостављање фонда за воде -Јачање административних капацитета, посебно институција и органа задужених за планирање, водна акта и водну документацију, контролу и праћење, као и управљање пројектима -Јачање административних капацитета за ефикасније спровођење прописа у области вода 	2007, МПШВ 2007, АП 2007, Влада, МПШВ 2007, МПШВ 2009, МПШВ, АПВ, општине 2009, МПШВ, АПВ, општине
Недостатак одговарајуће планске документације	Доношење планских докумената усаглашених са стандардима ЕУ у области планирања	Краткорочне мере и активности (2007-2009): <ul style="list-style-type: none"> -Новелирање Водопривредне (Водне) основе Републике Србије -Израда плана управљања водама за непосредни слив Дунава (ИЦПДР) -Припрема Плана развоја сектора вода и акционих планова за његову имплементацију -Израда планова управљања водама за остала водна подручја, у складу са захтевима Оквирне директиве о водама ЕУ <p>Средњерочне мере и активности (2010-2012): Имплементација планова управљања водама и Плана развоје сектора вода</p>	2008, Влада, МПШВ, ИЈЧ 2008, МПШВ, ИЈЧ 2009, МПШВ, ИЈЧ 2012, МПШВ, ЈВП, општине, ИЈЧ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Неефикасан систем финансирања сектора вода и недостатак економских подстицаја	Успостављање ефикасног система финансирања сектора вода и економских подстицаја и достизање економске цене воде	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Припремити вишегодишњи план за финансирање инвестиција -Постепено увођење економске цене воде и накнада за ресурс <p>Средњерочне мере и активности (2010-2012):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Јачање фонда за воде и његове кредитне и гаранцијске функције -Достизање економске цене воде и услуга 	<p>2009, МПШВ, МФ</p> <p>2009, МПШВ, МТТУ, МНЗЖС, МДУЛС</p> <p>2010, МПШВ, МФ 2012, МПШВ, МТТУ, МНЗЖС, МДУЛС</p>
Недовољан и неадекватан мониторинг статуса водног добра	Унапређење система мониторинга површинских и подземних вода и осталих параметара и појава од значаја за управљање водама и успостављање мониторинга испуштања отпадних вода	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Израда катастарa водног добра, угрожених подручја, водних објеката и система, коришћења вода и загађивача и успостављање јединственог информационог система и система информисања -Модернизација мреже мониторинга површинских и подземних вода -Успостављање мреже мониторинга емисије отпадних вода -Успостављање мреже мониторинга на угроженим подручјима <p>Средњерочне мере и активности (2010-2012):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Увођење система контроле употребе ђубрива и пестицида на пољопривредном земљишту ради смањења утицаја на воде 	<p>2009, МПШВ, ЈВП, ИЈЧ</p> <p>2009, МПШВ, РХМЗ 2009, МПШВ, МНЗЖС, ИЈЧ 2009, МПШВ, ИЈЧ</p> <p>2010, МПШВ, МНЗЖС</p>
Нерационално коришћење воде и неадекватна контрола квалитета	Подстицати одрживо коришћење воде одговарајућег квалитета за водоснабдевање, наводњавање, индустрију, енергетику	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Смањење губитака у системима за снабдевање водом насеља на 30%, ревитализацијом постојећих система -Увођење контроле индивидуалне потрошње воде -Унапређење контроле квалитета воде на водозахвату и код потрошача -Увођење уређаја за мерење количина захваћене воде за наводњавање -Ревитализација постојећих система за наводњавање -Почетак изградње нових капацитета за снабдевање водом насеља и других потрошача, укључујући и дистрибутивну мрежу <p>Средњерочне мере и активности (2010-2012):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Успостављање контроле квалитета воде за наводњавање -Смањење губитака у системима за снабдевање водом насеља на 28%, ревитализацијом постојећих система 	<p>2009, општине, ЈКП</p> <p>2009, МПШВ, ЈКП, МЗ, ЗЗЗ 2009, МПШВ, ЈВП 2009, МПШВ, ЈВП, општине 2009, МПШВ, општине, ЈКП, ФЗЖС</p> <p>2010, МПШВ 2012, општине, ЈКП</p>

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
		<p>-Рационално коришћење воде у индустрији и енергетици, увођењем нових технологија и рецикулације</p> <p>-Изградња нових капацитета за снабдевање водом насеља и других потрошача, укључујући и дистрибутивну мрежу</p> <p>-Изградња нових система за наводњавање</p>	<p>2012, МПШВ, индустрија, МРЕ</p> <p>2012, МПШВ, општине, ЈКП, ФВ</p> <p>2012, МПШВ, општине,</p>
Недовољан степен канализационе насеља и недостатак уређаја за пречишћавање отпадних вода	Повећање степена организованог прикупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <p>-Ревитализација постојећих и почетак изградње нових система за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода насеља</p> <p>-Ревитализација постојећих уређаја и почетак изградње нових постројења за пречишћавање отпадних вода из индустрија које испуштају опасне материје</p> <p>Средњерочне мере и активности (2010-2012):</p> <p>-Изградње нових система за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода насеља</p> <p>-Изградње нових постројења за пречишћавање отпадних вода из индустрија које испуштају опасне материје</p>	<p>2009, МПШВ, општине, ЈКП, 2009, МНЗЖС, индустрија, МПШВ</p> <p>2012, МПШВ, општине, ЈКП, индустрија</p> <p>2012, МНЗЖС, индустрија, МПШВ</p>
Неадекватна заштита од штетног дејства спољних и унутрашњих вода	Повећати сигурност заштите од спољних вода (поплава, ерозија и бујица) и побољшати степен уређености водног режима земљишта (одводњавање)	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <p>-Ревитализација постојећих објеката и система за заштиту од штетног дејства спољних и унутрашњих вода</p> <p>-Повећање степена заштите од поплава градова и насеља у приобаљу већих водотока, доградњом постојећих система</p> <p>-Законском регулативом из области осигурања створити основ за обавезно осигурање од поплава и усмеравање дела средстава од осигурања у изградњу објеката за заштиту од поплава</p> <p>Средњерочне мере и активности (2010-2012):</p> <p>-Изградња нових објеката и система за заштиту од поплава, ерозије и бујица и одводњавање</p>	<p>2009, МПШВ, ЈВП, општине</p> <p>2009, МПШВ, ЈВП, општине</p> <p>2009, МПШВ, МФ</p> <p>2012, МПШВ, општине, остали инвеститори</p>

6. ПОЉОПРИВРЕДА

Подручје	Циљ	Мере и активности	Рок и надлежност
Промена структуре			
Промена структуре	Створити структуру комерцијалних газдинстава која ће одговарати потребама модерне тржишне економије	-Дефинисати различите мере аграрне и социјалне политике за комерцијална и некомерцијална пољопривредна газдинства -Унапредити Закон о наслеђивању у погледу увођења одредбе којом ће се спречити даља подела земљишних парцела испод минималне величине -Завршити трансфер пољопривредних и прехрамбених предузећа из државног у приватно власништво	2006, МПШВ, МФ 2006, МПШВ, МФ, НСРС 2007, МПШВ, МП, АП
Развој тржишта земљишта	Ефикасна употреба пољопривредног земљишта кроз успостављање функционисања пољопривредног земљишног тржишта продајом и куповином	-Завршити катастар земљишта -Увести закупнину за сво државно пољопривредно земљиште -Донети Закон о земљишту -Унапређење квалитета земљишта -Основати Управу за пољопривредно земљиште које је власништво државе или није доказано -Изградња тржишта дугорочних кредита за куповину државног и другог земљишта	2010, РГЗ 2006, МПШВ, МФ, ЛС 2006, МПШВ, НСРС К, МПШВ, ЛС 2006, МПШВ, НСРС 2010, МФ, Банке, МПШВ
Удруживање пољопривредника	Унапређење организовања пољопривредника на свим нивоима	-Усвојити нови Закон о задругама -Пререгистрација задруга према одредбама новог Закона -Основати Центар за подршку задругарству -Усвојити регулативу која ће омогућити удруживање власника шума -Решити проблем власништва над имовином задруга	2007, МП, НСРС 2007, МФ, МП 2006, МПШВ 2006, МП, МПШВ, НСРС 2008, ЗС, МПШВ, МФ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежност
Одрживо газдовање шумама	Унапређење стања ресурса и развој шумарског сектора	-Донети Закон о шумама -Донети Национални програм шумарства -Донети Закон о ловству -Реструктурирање јавних предузећа -Повећање површина под шумом	2006, МПШВ, НСРС 2007, МПШВ, НСРС 2006, МПШВ, НСРС 2007, МПШВ, ЈПа К, МПШВ,ЈПа
Ветеринарска и фитосанитарна контрола хране			
Безбедност хране	Заштитити здравље људи од болести које потичу од хране, животиња, штетних утицаја пестицида, ветеринарских лекова и адитива за храну Заштитити животну околину од пестицида и ветеринарски лекова.	-Хармонизовати ветеринарске, фитосанитарне и санитарне са стандардима ЕУ -Организовати ефикасну службу која ће одговарати међународним стандардима и правим очекивањима потрошача у Републици Србији -Усвојити Стратегије за ветеринарску, фитосанитарну контролу и контролу хране -Усвојити Закон о здрављу биља -Усвојити Закон о пестицидима -Усвојити и Закон о сточној храни -Усвојити Закон о средствима за исхрану биља -Усвојити Закон о заштити биљних сорти -Успоставити ланац лабораторија за контролу хране -Успоставити систем оверавања и финасирања здравствене контроле -Реформа фитосанитарне и ветеринарске инспекције -Основати Агенцију за лабораторије -Успоставити систем обележавања животиња -Успоставити систем биљних пасоша	К, МПШВ, МЗ К, МПШВ, МЗ 2006, МПШВ, МЗ, Влада 2006, МПШВ, НСРС 2006, МПШВ, НСРС 2006, МПШВ, НСРС 2006, МПШВ, НСРС 2006, МПШВ, НСРС 2006, МПШВ 2006, МПШВ, МЗ 2006, МПШВ 2007, МПШВ, НСРС 2007, МПШВ 2006, МПШВ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежност
Институције			
Унапређење рада институција	Модерно и ефикасно Министарство пољопривреде које развија, спроводи и надгледа ефикасну политику и успешно преговара са ЕУ и осталим трговачким партнерима Изграђивати институције које могу да квалитетно и ефикасно имплементирају зацртану аграрну политику	<ul style="list-style-type: none"> -Обезбедити министарству и осталим институцијама адекватне услове за рад -Донети Закон о пољопривреди -Донети Национални програм за пољопривреду 2007–2010. године -Установити систем праћења резултата и мера аграрне политике на основу којег ће се процењивати постигнут напредак -Јачати кадровски и стручно капацитет у Министарству кроз редовне програме обуке запослених -Успоставити регистар пољопривредних газдинстава -Изградити систем тржишног информисања (развијати и унапредити постојећи СТИПС) -Основати Агенцију за плаћање као саставни део министарства пољопривреде 	<p>К, Влада 2006, МПШВ, НСРС 2006, МПШВ, Влада К, МПШВ</p> <p>К, МПШВ</p> <p>2008, МПШВ, МФ-УЛП К, МПШВ, СС</p> <p>2008, МПШВ, НСРС</p>
Истраживање и пренос знања	Створити ефикасне и делотворне институције за стицање и пренос знања из области пољопривреде и економије	<ul style="list-style-type: none"> -Наставне програме у средњим и високим школама усмерити на интердисциплинарни приступ који ће омогућити усвајање нових знања из области тржишта (управљање, планирање, комерцијално пословање, маркетинг), очувања сеоског подручја и његова интеграција у савремене друштвене токове (информатичка, еколошка, социолошка, хуманистичка знања) -Ауторизовати националне центре за воћарство, виноградарство, ратарство, повртарство и сточарство -Кадровски и стручно ојачати саветодавну службу кроз успостављење система контроле, одговорности и едукације -Разграничити саветодавне од контролних функција у постојећој саветодавној служби -Донети Закон о саветодавној служби -Успоставити систем праћења економских и прозводних показатеља на одабраним газдинствима (Farm Accountancy Data Network) -Направити функционалну везу између истраживања, образовања и пласмана знања кроз саветодавну службу 	<p>2007, МПШВ, МПС</p> <p>2008, МПШВ, МНЗЖС 2008, МПШВ</p> <p>2006, МПШВ</p> <p>2006, МПШВ 2010, МПШВ, РЗС</p> <p>К, МПШВ, МПС, МНЗЖС</p>

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Рурални развој			
Одрживи рурални развој	Створити одговарајуће социјалне и економске услове у сеоским срединама и обезбедити њихов допринос привредном расту земље	<ul style="list-style-type: none"> -Доношење и усвајање основних принципа политике руралног развоја. -Направити категоризацију по ЕУ моделу о мање повољним подручјима (Less favourable area) за производњу -Израдити Програм развоја еколошких пољопривредних система, посебно за маргиналне и области заштићене природе -Донети регионалне, локалне акционе планове за рурални развој -Припремити програме за рурални развој за имплементацију средстава Аграрног буџета и средства из донација 	<p>2007, МПШВ, МДУЛС 2006, МПШВ</p> <p>2006, МПШВ, МНЗЖС 2007, МПШВ, ЛС К, МПШВ, ЛС</p>
Тржиште			
Изградња тржишних механизма и инфраструктуре	Обезбедити тржишно окружење за пољопривреднике, испоручиоце инпута, прерађиваче и потрошаче.	<ul style="list-style-type: none"> -Успоставити транспарентне и ефикасне царинске и инспекцијске поступке -Стално прилагођавање међународним стандардима састава и квалитета -Подстицати оснивање система велетрговина и берзи -Осигурати поштовање уговора -Направити Стратегију развоја прерађивачког сектора која ће дефинисати будуће правце развоја појединачно по гранама -Донети Закон о вину -Донети Закон о етанолу -Донети закон о ракији -Створити законску и институционалну основу за коришћење складишнице -Завршити трансформацију робних резерви -Јачање регионалне сарадње као интегралног дела процеса интеграције у ЕУ. 	<p>2006, МФ, МПШВ К, МПШВ, СМУЕО К, МПШВ, МТГУ К, МПР, Судови 2007, МПШВ, МПРИВ 2006, МПШВ 2006, МПШВ 2006, МПШВ 2006, МПШВ 2007, МТГУ, МПШВ К, МПШВ, МЕОИ, Влада</p>
Развој тржишта пољопривредних кредита	Створити услове да комерцијално кредитни и финансијски сектор одговори потребама пољопривредника за краткорочним, средњерочним и дугорочним кредитима.	<ul style="list-style-type: none"> -Успоставити систем јемства који неће представљати кочницу приликом кредитног уговарања -Развити програме тренинга за запослене у банкама за евалуацију пословних планова -Помоћи произвођачима у изради пословних планова и захтева за комерцијалне банкарске кредите, преко саветодавне службе. -Створити услове за рад микрофинансијским организацијама да би се искористило локално знање и обезбедили мали кредити 	<p>2006, МФ К, МПШВ, банке</p> <p>К, МПШВ, СС 2006, МФ</p>

8. НОВА ЕКОНОМСКА УЛОГА ДРЖАВЕ

8.2. Макроекономске политике за подршку реализације Национална стратегија

8.2.1. Монетарна политика

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Дефицит текућег платног биланса	Смањење дефицита текућег платног биланса на ниво од око 5% БДП	-Остварење суфицита консолидованог биланса јавне потрошње у циљу редукције домаће тражње -Усклађивање динамике трошења прихода од приватизације са динамиком домаће тражње којом се редукује дефицит текућег биланса	2007-2012, МФ
Инфлација	Смањење инфлације на ниво испод 5% годишње	-Прелаз на инфлационо таргетирање -Редукција домаће тражње кроз политику суфицита консолидованог биланса јавне потрошње -Усклађивање динамике трошења прихода од приватизације са динамиком домаће тражње којом се смањује инфлација -Спорији раст просечних плата у јавном сектору од раста БДП -Побољшање антимонополских прописа и њихова ефективна примена -Унапређење регулације природних монопола на републичком и локалном нивоу	К, МФ, НБС К, МФ
Каматне стопе	Смањити каматне стопе до 2009. године на ниво који је у датом тренутку у ЕУ-10 земљама	-Јачати конкуренцију у банкарском сектору -Смањење стопе обавезних резерви -Смањење институционалног ризика	2007-2010, МФ, НБС
Девизни курсеви	Прелазак на флукутирајући курс у складу са новим монетарним аранжманом – инфлационим таргетирањем	-Мерама монетарне политике (каматне стопе и др.) усмеравати тржишни курс ка средњерочно одрживом нивоу -Повлачење НБС из мењачких послова -Смањивање учесталости интервенција НБС на девизном тржишту -Координација између фискалне и монетарне политике при трошењу прихода од приватизације	К, НБС К, НБС, МФ
Општа кретања капитала	Наставити постепено либерализацију капиталних трансакција и успоставити пуну конвертибилност рачуна капитала до 2012. године	-Либерализовати све дугорочне токове капитала -Направити, усвојити и имплементирати мере које ће постепено елиминисати све рестрикције на краткорочне капиталне трансакције -Детаљно координирати отварање рачуна капитала са монетарном, девизном и другим макроекономским политикама	2007-2010, МФ, К, НБС К, НБС, Влада
Хармонизација кретања капитала са ЕУ	Ускладити домаће законодавство са захтевима ЕУ о слободном кретању капитала (либерализација дугорочних и краткорочних токова капитала	-Усвојити Закон о девизним трансакцијама -Усвојити додатне законе неопходне за даљу либерализацију краткорочних токова капитала	2007-2010, Влада, НБС

8.2.2. Фискална политика

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Порески систем	Довршетак изградње једноставног, алокативно неутралног и праведног пореског система	-Уједначавање пореског оптерећења различитих облика доходака -Преиспитивање, редукција и укидање квазифискалних дажбина -Усвајање закона о синтетичком порезу на доходак грађана у циљу равномернијег опорезивања прихода физичких лица -Нови закон о опорезивању прихода од пољопривреде	2007, МФ 2008, МФ 2008-2009, МФ
Краткорочни фискални баланс	Баланс буџета	-Смањити трошкове: -ограничавањем плата рационалним запошљавањем и платном политиком у јавном сектору -рационалном политиком запошљавања у свим буџетским установама -ревизијом правила за стицање социјалних права и реструктурирањем трошкова -јединственом регулативом и транспарентним управљањем додатним буџетским фондовима -преиспитивањем националних програма и специјалних развојних закона -Побољшати наплату пореза и смањити избегавање пореза	O&K, МФ 2007, МФ O&K, МФ
Дугорочни фискални баланс	Баланс буџета без подизања фискалних трошкова (директни порези и социјални доприноси)	-Наставити спровођење краткорочних мера у циљу смањења трошкова -Наставак реформе пензионог система -Боље коришћење и управљање постојећим јавним ресурсима -Смањити и реструктурирати улогу државе у предузетничком сектору -Унапредити порески и систем прихода	O&K, Влада, МФ
Управљање јавним дугом	Контролисати јавни дуг; применити систематичан и стратешки приступ портфељском управљању дугом Осигурати редован приступ државе међународним тржиштима капитала Управљати јавним дугом у циљу спровођења економске политике; појачати портфељ дуга у циљу смањења јавног дуга Минимизирати фискални ризик	-Кадровски ојачати и стручно оспособити Управу за јавни дуг у циљу ефикасног управљања, праћења и информисања о јавном дугу -Одредити максималне годишње квоте за задуживање укупног јавног сектора (да би се спречило одбијање приватних инвеститора и апрецијација националне валуте) -Израдити стратегију емисије државних обвезница, за период када њихова емисија буде оправдана са фискалног и макроекономског становишта; усмерити се на велика тржишта са две до три годишње емисије обвезница и обезбедити адекватну учесталост присуства на тржишту, цену обвезница, контролисање ризика у осцилацији валуте и рефинансирању -Прећи са пасивног на активно управљање дугом; управљање портфељом дуга да би се побољшала његова структура, време и трошкови отплате -Установити 'дужничку канцеларију' у оквиру Министарства финансија -Максимизација учешћа јавног дуга на око 50% БДП -Одређивање максималног износа државних гаранција за кредите	2007, МФ O, МФ O&K, МФ O, МФ O&K, МФ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Пружање јавних услуга	Повећати ефикасност у пружању јавних услуга	-Повећати ефективност државне администрације и трошкова (реструктурирање државне управе, побољшање продуктивности државних службеника, увођење програма за јавно улагање) -Стандардизовати јавне услуге где год је могуће и делимично их приватизовати (на конкурентској основи) како би се рационализовале -Рационализовати мрежу услуга и повећати продуктивност рада у здравственом сектору	2007, Влада, МФ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Ниво јавних прихода	Краткорочно одржати фискалне приходе на тренутном нивоу Средње и дугорочно одржавати фискалне приходе, обезбеђујући финансирање без стварања дефицита	Увести/реструктурирати порезе и реформисати пореску администрацију	О&К, МФ
Порези	Установити порески систем који: неће реметити односе између привредних активности нити кочити конкурентност привреде а који ће стимулисати ефикасно коришћење ресурса; ће појачати компоненту друштвене правде и бити транспарентан и упоредив са највећим трговинским партнерима	-Редуковати стопе социјалних доприноса у зависности од доступних алтернативних извора које може да обезбеди реструктурирање (смањивање обавезног осигурања) система социјалне заштите, пре свега пензионог и инвалидског осигурања и пореска реформа. -Ревидирати лични порез на доходак и прилагодити га међународним стандардима (умеренији раст пореза, смањити број изузетака, потврдити правило опорезивања према извору дохотка, дефинисати правила којима ће се у највећој мери онемогућити избегавање пореза, дефинисати нове механизме евалуације и потпунију хармонизацију система пореза на доходак физичких и правних лица)	О&К, МФ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
	Реструктурирање владиних доходака у погледу максимизирања развоја и раста привреде, што значи ширење пореске основице, смањивање стопе социјалних доприноса и редуковање пореза пореских обвезника. Редуковати удео директних пореза у оквиру релевантног пореског система	Унапредити систем корпоративног пореза (порез на добит) уз детаљније дефинисање пореске основице. Преиспитати оправданост постојања квазификалних дажбина (обавезни допринос за привредне коморе, такса при предаји завршних рачуна и др.)	О&К, МФ
Царински систем	Хармонизација царинског система	-Променити царински систем у правцу даље хармонизације са Европским царинским кодексом -Усвојити и ратификовати европске конвенције -Усвојити конвенцију о упрошћавању процедура у трговини робом и Конвенцију о заједничкој транзитној процедури	О, МФ О&К, МФ, МЕОИ 2007, МФ, МЕОИ
Пореска управа	Наплатити порезе на најефикаснији начин уз спречавање избегавања пореза	-Јачати ефикасност у наплати пореза, нарочито директних пореза наметнутих физичким и правним лицима, и појачати већ постојеће прописе. Реорганизација ће укључити пренос већих овлашћења на пореску управу, пре свега пореске инспекторе, увођење компјутеризоване регистрације пореских обвезника -У вези са ПДВ реформом, нова пореска управа ће проширити пореску основицу како би задржала активности у садашњој сивој економији и смањила избегавање пореза -Повећати порески суверенитет општина који би повећао разлике између општина захтева повећање обима пореског изједначавања	О&К, МФ
Управа царина	Повећати ефикасност управе царина и ускладити је са прописима ЕУ	-модернизација и унапређење информационе технологије -побољшање обучености запослених -антикорупцијске активности Даља обука у области имплементације царинских процедуре у складу са постојећим царинским прописима до пуне хармонизације са Европским царинским кодексом	О&К, МФ

8.2.3. Политика доходака

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Зараде у пословном и јавном сектору	<p>Раст зарада у привреди заостајаће за растом продуктивности рада</p> <p>Раст зарада у пословном сектору, који неће погоршати извозну конкурентност</p> <p>Умерени раст зарада у јавном сектору због већ показаних ефеката на развој зарада у другим секторима и буџетска ограничења</p> <p>Успоставити кохерентни систем зарада у јавном сектору</p>	<p>-Зараде у привреди формирати у складу са оствареним резултатима пословања уз поштовање одредби Закона о раду; подстицати колективно преговарање и уређивање зарада путем колективних уговора</p> <p>-Политику зарада у јавним предузећима ускладити са резултатима пословања и процесом реструктурирања</p> <p>-Унапређивати систем зарада у јавним службама, обезбедити праведно и стимулативно награђивање према резултатима рада</p> <p>-Зараде у јавним службама биће усклађене са резултатима реорганизације и рационализације и обезбеђеним средствима из Буџета Републике.</p>	2007, МФ, МРЗСП
Минималне зараде	Заштита минималних стандарда рада	<p>-Размотрити опције о регулисању минималних зарада и могућим варијацијама по годишту, индустрији, трајању службе, величини фирме</p> <p>-Усвојити посебан Закон о минималним зарадама</p>	2007, Влада

8.3. Развој ефикасног финансијског система

8.3.1. Банкарство

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Имплементација новог Закона о банкама	Ефикаснији и стабилнији банкарски систем	Краткорочне мере: -подзаконска акта из домена заштите тржишне конкуренције, -принципа опрезног банкарског пословања -транспарентности власничке и управљачке структуре, -јавности услова и цена и -ефикасније контролне функције	2006, НБС
Солвентност банака	Дугорочна сигурност банкарства	Краткорочне мере: регулисање дугорочне усклађености рочне и валутне структуре активе и пасиве банака	2006, НБС
Депозити и ино кредити	Стимулисање домаће штедње и смањивање спољне задужености	Краткорочне мере: диференцијација стопа обавезне резерве према пореклу депозита (домаћи или страни), ригорознији обрачун ино кредита и раздвајање извора према рочности	2006, НБС
Кредити банака	Снижавање каматних стопа	Краткорочне мере: третман банкарских кредита кориговати према основним наменама и корисницима	2006, НБС
Контрола банака	Стабилност финансијског система	Краткорочне мере: комплетирање система раног упозоравања на идентификоване ризике у банкарству Средњерочне мере: интегрисање контроле банака у систем консолидованог надзора целокупног финансијског система	2006, НБС 2010, НБС
Глобализација банкарства	Тржишна равноправност банака	Средњерочне мере: Усклађивање домаћих нормативних и регулаторних услова банкарског пословања са европским	2010, НБС
Дугорочне каматне стопе банака	Конвергенција са релевантним каматним стопама у ЕУ	Средњерочне мере: побољшавање кредитног рејтинга земље и стимулативне мере монетарне политике	2012, НБС

8.3.2. Финансијска тржишта

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Примарно тржиште хартија од вредности	Емитовање власничких и дуговних хартија	Краткорочне мере: -стимулисање потенцијалних емитената -издавање хартија Републике Србије -подстицање банака на пословање са хартијама	2007, КХoB, МФ, НБС 2007, МФ, Т 2007, НБС
Секундарно тржиште ХоВ	Оживљавање промета	Краткорочне мере: -смањивање фискалног оптерећења инвеститора и осталих трошкова промета	2007, МФ, Б, ЦР,
Либерализација дистрибуције страних ХоВ	Тржишна и номинална равноправност домаћих и страних емитената	Краткорочне мере: усаглашавање услова сагласности за издавање домаћих девизних хартија и дистрибуцију страних хартија	2006, НБС, КХoB
Заштита конкуренције	Смањивање тржишне доминације банака	Средњерочне мере: увођење европских стандарда концентрације и заштите конкуренције на финансијском тржишту у целини	2010, НБС, КХoB
Дугорочне каматне стопе	Приближавање каматним стопама у ЕМУ	Средњерочне мере: постепено свођење каматних стопа на дугорочне дуговне хартије најсигурнијих емитената у границе ERM II	2012, НБС, МФИН
Контрола тржишта ХоВ	Стабилност тржишта ХоВ	Краткорочне мере: извештавање према IFRS књиговодственим и IOSCO регулаторним стандардима Средњерочне мере: укључивање у интегрисани надзор и контролу финансијског система на консолидованој основи	2006, КХoB 2010, НБС, К ХоВ
Тржиште капитала	Проширити и продубити тржишта капитала	-Формулисати и спровести конзистентну развојну политику усмерену ка: -повећању капитализације тржишта и побољшање његовог квалитета -диверзификацији инвеститора -ширењу могућности за учеснике на тржишту -Унапредити законски оквир за развој тржишта капитала -Појачати надзор тржишта капитала кроз: -појачану институционалну способност надзорних институција (стручност запослених) -сарадња са надзорним институцијама у другим подсекторима финансијског сектора	К, МП 2007, МП К, МП

8.3.3. Осигурање

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Приватизација осигуравајућих друштава	Консолидација осигуравача и тржишна конкуренција	Краткорочне мере: приватизација осигуравајућих друштава, посебно два доминантна	2007, МФ, НБС
Регулатива осигурања	Ефикасније осигурање	Краткорочне мере: -усвајање Закона о обавезном осигурању у саобраћају и имплементација релевантних закона о осигурању -доношење подзаконских аката о интерној ревизији осигуравајућих друштава, диверсификацији ризика и систему интерне контроле -примена одлука о организационој, кадровској и техничкој оспособљености осигуравача, актуарима и др.	2006, МФ, НБС 2006, НБС 2006, НБС
Животно осигурање	Стимулисање животног осигурања	Краткорочне мере: пореске олакшице за грађане по основу осигурања живота и добровољног пензијског осигурања Средњерочне мере: подстицаји осигуравајућим друштвима специјализованим за животно осигурање	2006, МФ 2010, МФ, НБС
Транспарентност пословања	Развој осигурања	Краткорочне мере: редовно објављивање свих извештаја о осигуравачима	2006, НБС.,
Супервизија осигурања	Стабилност осигурања	Краткорочне мере: имплементација система раног упозоравања Средњерочне мере: интегрисање надзора осигурања у јединствену супервизију финансијског система	2006, НБС 2010, НБС

8.3.4. Лизинг и фондови

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Лизинг некретнина	Развој лизинга некретнина	Краткорочне мере: нормативно регулисати лизинг некретнина	2006., НБС
Лизинг опреме	Стимулисање производног лизинга	Краткорочне мере: повољнији монетарни третман финансијског лизинга машина, опреме и привредних возила	2006., НБС
Добровољни пензијски фондови	Увођење затворених фондова	Краткорочне мере: нормативно дефинисање затворених пензијских фондова	2006., НБС
Надзор лизинга и фондова	Сигурност и стабилност	Краткорочне мере: утврђивање стратегије контроле и надзора Средњерочне мере: интегрисање у јединствену супервизију финансијског система	2006., НБС 2010., НБС

8.4. Основне политике за ефикасну интеграцију у јединствено ЕУ тржиште

8.4.1. Политика конкуренције

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Заокруживање законског оквира за спровођење политике	Детаљније регулисање принципа и процедура за несметано спровођење политике заштите конкуренције, а у циљу јачања економске ефикасности домаће привреде	<p>Краткорочне мере и активности (2006-2007):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Усвајање низа недостајућих подзаконских аката којима би се детаљније регулисали принципи и процедуре, између осталог, за: процену ефеката интеграција на економску ефикасност и друштвено благостање, изузеће од забране одређених споразума по врстама, тарифник накнада Комисије за заштиту конкуренције, итд. -Измена постојећег Закона о заштити конкуренције у правцу: кориговања прага нотификације интеграције на више (уважавајући праксу околних земаља и препоруке ЕУ), усвајања принципа кумулативног уместо алтернативног уважавања критеријума за нотификацију, уградње начела прећутне сагласности у случају прекорачења прописаних рокова деловања Комисије -Детаљније регулисање третмана државних, односно природних монопола 	<p>2007, КЗК</p> <p>2007, МТТУ, НСРС</p> <p>2007, Влада</p>
Недовољни институционални капацитети	<p>Подизање капацитета Комисије за заштиту конкуренције</p> <p>Стварање ефикасног судског система за заштиту у процесу примене правила о заштити конкуренције</p>	<p>Краткорочне мере и активности (2006-2007):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ангажовање компетентних експерата и осталог потребног кадра за спровођење истражних радњи и других оперативних послова из домена надлежности Комисије -Подизање техничке оспособљености и капацитета Комисије <p>Краткорочне мере и активности (2006-2007):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Унапредити постојећу институционалну структуру подизањем капацитета судског система пружањем адекватне обуке судија из области антимонополске политике 	<p>2007, КЗК</p> <p>2007, Влада, ПЦОСУ и ВСП</p>
Државни монополи, јавна предузећа и предузећа са специјалним и искључивим правима	Наставак процеса економске либерализације и демонополизација јавног сектора	<p>Краткорочне мере и активности (2006-2007):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Идентификација јавних услуга од општег интереса, која ће бити изузета од доследне примене правила конкуренције али не и од спровођења одређених мера економске регулације у циљу спречавања злоупотребе њиховог монополског положаја <p>Средњорочне мере и активности (2008-2012):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Постепена демонополизација јавних предузећа комерцијалног карактер (посебно из области телекомуникација, производње електричне енергије и одређених видова саобраћаја), уз доследну примену регулативе о заштити конкуренције након окончаног транзиционог периода прилагођавања ових предузећа тржишним принципима пословања -Демонополизација јавних комуналних предузећа на локалном нивоу и потпуно подвргавање њиховог пословања антимонополском законодавству 	<p>2007, Влада, КЗК</p> <p>2012, Влада, КЗК</p>

8.4.2. Државна помоћ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Обим и структура одобрене државне помоћи	Смањити учешће одобрене државне помоћи у бруто домаћем производу и изменити постојећу структуру у корист облика хоризонталне помоћи.	<ul style="list-style-type: none"> -Редуковање државне помоћи одобрене појединим секторима -Одобравање средстава државне помоћи за смањење дугорочне незапослености кроз програме дошкалавања и преквалификације радника из индустрија које се затварају и програма намењених младима на тржишту рада -Одобравање средстава за подршку истраживањима и развоју, подстицање распрострањености технолошких достигнућа, јачање научне и стручне међународне сарадње -Стварање мреже агенција за помоћ малим и средњим предузећима, које би шириле информације о могућностима кредитирања, о новим технологијама, о могућностима образовања, извозу производа и сл. -Одобравање државне помоћи за регионални развој у складу са критеријумима за разврставање региона према степену развијености. 	<p>2008, МФ</p> <p>К, 2009-2012, МФ</p>
Неразвијена законодавна и институционална основа	Хармонизација националног законодавства са прописима ЕУ.	<ul style="list-style-type: none"> -Обезбеђење транспарентности путем континуираног праћења и евидентирања одобрене државне помоћи у форми годишњег Извештаја који је у складу са методологијом ЕУ -Донети Закон о контроли државне помоћи и релевантна подзаконска акта -Формирање Комисије за контролу државне помоћи <p>Средњерочне мере и активности: Обавеза усклађивања националног законодавства са прописима ЕУ ступа на снагу од дана потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању ЕУ и то по следећој динамици:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Оквирно одобрено је 4 године за усклађивање постојеће државне помоћи по намени и износу са критеријумима ЕУ -5 година за статус Републике Србије као Региона „А“ што подразумева посебне погодности у регулативи ЕУ -4 године за спровођење класификације Републике Србије у складу са стандардима NUTS 2. 	<p>К, МФ, УТ</p> <p>2006, МФ, НСПС 2007, МФ, Влада</p> <p>К, МФ</p> <p>2012, МП, МДУЛС, РЗР, РЗС</p>

8.4.3. Јавне набавке

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Ефикасна примена Закона о јавним набавкама	Свеобухватна контрола регуларности поступка јавних набавки, од планирања набавки до контроле извршења уговора после завршених тендера	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -формирање Државне ревизијске институције. -јачање институционалног капацитета, у кадровском и техничком смислу, Управе за јавне набавке и Комисије за заштиту права понуђача. Средњорочне мере и активности: -издвајање Комисије за заштиту права понуђача из система извршне власти, у посебно тело под контролом Народне скупштине.	К, НСРС, МФ
Усаглашеност Закона о јавним набавкама са Директивама ЕУ	Ефикаснија примена прописа у пракси и усаглашеност са Директивам ЕУ као услова за приступање ЕУ	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -доношење Закона о изменама и допунама Закона о јавним набавкама.	2009, МФ, НСРС
Конкурентност и равноправност понуђача у поступку јавних набавки	Подизање нивоа конкурентности и равноправности понуђача у поступку јавних набавки	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -редовно саветовање пословног сектора о начину учешћа у поступку јавних набавки. -израда приручника о поступку јавне набавке и правима понуђача. Средњорочне мере и активности: -доношење „Заједничког речника јавних набавки“ по узору на документ који постоји у ЕУ.	О&К, МФ
Унапређење поступка јавних набавки	Јефтинији, једноставнији и транспарентнији поступак јавних набавки	Средњорочне мере и активности: -успостављање електронског система јавних набавки.	2009-2012, МФ

8.4.4. Стандардизација производа

8.4.5. Интелектуална својина

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Заокруживање техничке регулативе	Усвајање неопходних прописа за имплементацију иновираних законодавства (нови закони из области стандардизације, сертификације и акредитације су усвојени крајем 2005. године)	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Усклађивање постојећих подзаконских аката који се ослањају на стари Закон о стандардизацији са новом регулативом	2007-2009, МП
Хармонизација стандарда и техничких прописа са стандардима и техничким прописима ЕУ	Транспоновање битних захтева из директива Новог приступа у национално законодавство, пре свега кроз техничке прописе које доносе министарства, за производе за које је обавезно усаглашавање; (постоје 22 директиве ЕУ, које захтевају оцењивање усаглашености за одређене групе производа) Преузимање европских хармонизованих стандарда, пре свега оних везаних за поменуте директиве (око 3000); они морају бити транспоновани на националном нивоу без промена и допуна, а држава мора поништити све националне стандарде који су у супротности са хармонизованим стандардима	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Преузимање хармонизованих стандарда везаних за директиве Новог приступа -Израда техничких прописа најпре за производе који су битни са становишта извоза Средњорочне мере и активности -Преузимање свих хармонизованих стандарда -Транспоновање битних захтева из свих директива кроз израду техничких прописа	2007-2009, Влада 2010-2012, Стандарде доноси ИС и даје обавештења министарствима приликом израде техничких прописа.
Акредитација тела за оцену усаглашености	Лачање улоге акредитације као најбољег поступка за утврђивање компетентности тела за оцењивање, у поступку њиховог овлашћивања (нотификације) од стране државе; припрема Акредитационог тела за пуноправно чланство у Европску организацију за акредитацију (ЕА), након чега би било обезбеђено признавање сертификата и извештаја наших тела за оцењивање усаглашености.	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Стицања статуса формалног кандидата Републике Србије за чланство у ЕУ, предуслов је за пуноправно чланство нашег Акредитационог тела у ЕА; с тим у вези потребно је сачекати формалну кандидатуру за чланство у ЕУ, ради реализације даљих активности у овој области	2007-2009, Акредитационо тело Влада

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Тржишни надзор над сертификованим производима и услугама	Јачање тржишног надзора помоћу кога се ефикасно откривају неусаглашени производи; основа за интензивнији тржишни надзор је Закон о заштити потрошача, усвојен у 2005. години; успостављање што ефикасније координације између Сектора тржишне инспекције, (који је у оквиру републичког Министарства за трговину, туризам и услуге), Управе Царине и организација надлежних за сертификацију, контролу и испитивање.	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Подршка капацитетима за рад новооснованог Савета за заштиту потрошача Средњерочне мере и активности -Континуирана сарадња између Сектора тржишне инспекције и произвођача и помоћ у спречавању пласирања на тржиште неусаглашених производа	2007-2009, МТТУ, УЦ, СЗП К, МТТУ, УЦ, СЗП
Интелектуална својина	Пуно спровођење законских решења у пракси	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Заокруживање регулативе -Програми едукације полицијских, царинских, инспекцијских служби и правосудних органа и људи запослених у државном апарату који су дужни да реагују у поступцима заштите интелектуалне својине. -Формирање, у полицији и инспекцијским органима, специјализованих служби за сузбијање пиратерије	2007-2009, Влада Ресорна министарства ЗИС

8.4.6. Заштита потрошача

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Регулисање потрошачких кредита	Одређене одредбе о потрошачким кредитима се налазе у предлогу Закона о заштити конкуренције, али би у циљу потпуније заштите потрошача било потребно донети и посебан Закон о потрошачким кредитима.	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Потребно је донети Закон о потрошачким кредитима	2007, МТТУ
Ефикасна судска заштита права потрошача	Имајући у виду спорост и неефикасност судског система фактички у пракси не функционише судска заштита потрошача у случају спорова мање вредности.	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Потребно је формирати судове за спорове мале вредности	2007, МПР

9. СОЦИЈАЛНО ОДГОВОРНА ДРЖАВА

9.1. Пензијски систем

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Реформа обавезног јавног фонда (први стуб)	<p>Повећање ефикасности и смањење текућег дефицита</p> <p>Ефикаснија контрола и наплата доприноса</p> <p>Модернизација и јачање институционалних капацитета</p>	<p>-Извршити административну и финансијску консолидацију три пензијска фонда (запослених, самосталних делатности и пољопривредника) уз финансијску подршку Светске банке</p> <p>-Успоставити централни регистар осигураника и обвезника доприноса и пореза на доходак, чиме се омогућава ефикаснија контрола и наплата доприноса</p> <p>-Извршити рационализацију система прикупљања доприноса и побољшања уплата доприноса за пензијско осигурање пријављивањем свих запослених у формалном сектору и смањивањем броја запослених у неформалном</p> <p>-Јачање пореске управе и администрације, боља контрола рада инспектора и доградња информационог система</p> <p>-Постепено подизање старосне радне границе за жене на 60 година живота, а за мушкарце на 65 година живота</p> <p>-Прећи са садашњег кварталног усклађивања раста пензија са растом трошкова живота и растом зарада на усклађивање раста пензија са растом трошкова живота два пута годишње, уз додатну заштиту најугроженијих (преко буџета или одговарајуће облике социјалне заштите)</p> <p>-Исплатити дуг корисницима пензија из фонда запослених</p> <p>-Исплата дуга корисницима пензија из фонда пољопривредника</p> <p>-Постепено повећати старосну границу за стицање права на породичну пензију, у складу са повећањем старосне границе за пензионисање</p> <p>-Преиспитати оправданост постојања различитих права и накнада (за туђу помоћ и негу, за инвалидну децу и сл.) у систему пензијског и инвалидског осигурања, као и могућност њиховог измештања у друге системе</p> <p>-Преиспитати или редефинисати постојање обавезног осигурања пољопривредника, као и права на добровољно укључивање у обавезно осигурање, имајући у виду постојање добровољних пензијских фондова</p>	<p>2008, МРЗСП, ПИО фондови</p> <p>2010, ПИО фондови,</p> <p>2012, Влада</p> <p>2009, ПУ</p> <p>2011, МРЗСП</p> <p>2009, МРЗСП</p> <p>2008, ПИО фонд запослених</p> <p>2010, ПИО фонд за пољопривреднике</p> <p>2011, МРЗСП</p> <p>2010, МРЗСП, МФ</p> <p>2010, МРЗСП, МФ</p>
Развијање приватних пензијских фондова (трећи стуб)	Јачање добровољног пензијског осигурања	<p>-Развој капацитета надзора добровољног пензијског система у НБС</p> <p>-Побољшање информисаности грађана о циљевима и значају увиђења добровољног пензијског осигурања</p>	<p>2009, НБС</p> <p>К, МРЗСП</p>

9.2. Социјална заштита

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Социјална заштита	Реформа социјалне заштите	-Имплементација Стратегије развоја социјалне заштите, Стратегије за смањење сиромаштва, Националног плана акције за децу, Стратегије запошљавања, Националне стратегије о старењу -Донети Закон о социјалној заштити -Унапредити материјално – техничке, кадровске и инфраструктурне услове као и територијалну и функционалну доступност смештајних капацитета -Подстицати развој мреже разноврсних социјалних услуга у локалној заједници уважавајући принцип пуне партиципације -Увођење система квалитета услуга и имплементација стандарда услуга у систему социјалне заштите	2006 – 2012, ресорна министарства и установе, ЛС 2008, МРЗСП, НСРС 2006-2012, МФ, ЛС 2006 – 20012, ЛС 2009, НК
Права деце	Обезбеђење ефикасне заштите деце у свим случајевима угрожавања њихових права	-Донети националну стратегију борбе против насиља и свих других облика злостављања -Ускладити законски оквир из ове области са међународним стандардима, пре свега са Конвенцијом о правима детета -Формирати тело које ће се бавити правима детета (скупштински одбор, интересорско тело, савети за права детета при општинама) -Донети Закон о заштити права детета -Предузимање класичних мера (дечији додатак, родитељски додатак, социјални додатак) као и посебних мера (бесплатан превоз, бесплатне књиге за најсиромашније и сл) у циљу смањења сиромаштва деце	2006, МРЗСП, НСРС 2007, МРЗСП 2007, МРЗСП, НСРС 2007, МРЗСП, НСРС 2006-2012, МФ, МРЗСП
Особе са инвалидитетом	Унапређење права особа са инвалидитетом	-Усвајање националне стратегије за унапређење положаја особа са инвалидитетом, као и локалне планове акција -Формирање јединствене базе података о особама са инвалидитетом и то са квантитативним и квалитативним показатељима -Донети Закон и подзаконска акта о евиденцији особа са инвалидитетом -Наставити даљи процес деинституционализације	2007, МРЗСП, МЗ, МФ, НСРС 2007, МРЗСП, МЗ, НСРС, К, МРЗСП, МЗ
Права бораца и инвалида рата	Заштита бораца и инвалида рата	-Донети Закон о борачко – инвалидској заштити који је усклађен са стандардима ЕУ -Извршити реорганизацију општинских служби за борачко-инвалидску заштиту и ставити их под директним надзором ресорног министарства Увести нови исплатни систем за права корисника борачко – инвалидске заштите	2007, МРЗСП, МЗ, МФ, НСРС 2007, МРЗСП, ЛС 2007, МФ
Стара лица	Унапређење заштите и услова живота старих лица	-Донети Стратегију заштите старих лица -Донети оперативне програме на локалном нивоу Усвојити национални акциони план о старењу	2008, МРЗСП 2008-2009, ЛС 2008, МРЗСП, НСРС

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Реформа система здравствене статистике	Прикупљање, обрада и коришћење података и информација о здрављу становништва ради обезбеђења ефикасности и ефективности у раду. Успостављање базе података за процену потреба.	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Дефинисање обима и карактера података и периодичност прикупљања -Дефинисање здравствених индикатора -Дефинисање надлежних служби и законских решења -Укључивање у међународне стандарде праћења здравствених индикатора	2009, МЗ, РЗС, Институти
Интеграција примарне и секундарне здравствене заштите	Успостављање система који одговара потребама становништва	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Процена потреба на различитим нивоима и структурама: географски, демографски, социјално-економски -Оријентација праћења резултата рада према финалном исходу у побољшању здравственог стања становништва (интеграција: превенција/дијагноза/лечење/брига) -Дефинисање посебно угрожених популационих група и постављање планова и програма њихове заштите -Дефинисање краткорочних и средњерочних циљева у смањењу заразних и незаразних оболења -Успостављање система за одговор на кризне ситуације	2009, МЗ
Осигурање квалитета у пружању услуга	Континуирани развој система ка оријентацији на постизању планираних резултата у побољшању здравља	-Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Оцена ефикасности и ефикасности рада постојећих служби, протокола и менаџмента -Успостављање механизма за праћење и евалуацију квалитета услуга -Осигурање система евалуације сатисфакције пацијената -Праћење међународних резултата	2009, МЗ
Реформа примарне здравствене заштите	Развијање потенцијала за решавање свих случајева који могу да се реше на примарном нивоу наставак реформе система примарне здравствене заштите	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Јачање служби (едукација здравствених радника, реорганизација служби,) -Увођење службе породичног лекара -Јачање превентивних и промотивних служби по категоријама становника -Сарадња са релевантним секторима (просвета, социјална заштита)	2007, Локалне власти, МЗ
Реструктурирање инфраструктуре здравствене службе	Рехабилитација инфраструктуре ради обезбеђења квалитета у пружању услуга	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Наставак увођења здравственог информационог система -Осавремењивање здравствених установа, укључујући реконструкцију простора и снабдевање новом опремом -Израда Главног плана са категоризацијом и рационализацијом мреже здравствених установа	2009, МЗ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
		-Продаја или изнајмљивање вишка простора -Рационализација броја немедицинског (административног и техничког) особља	
Јачање капацитета система здравствене заштите	Побољшање ефикасности и квалитета рада кроз примену савремених протокола лечења	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Увођење националног система лицензирања здравствених радника и акредитације здравствених установа и програма -Оснивање и развијање независних националних тела за лицензирање, процену здравствених технологија, акредитацију -Дефинисање посебних националних програма у области кадрова, мреже установа, здравствене технологије и медицинског снабдевања -Сарадња са релевантним међународним институцијама	2008, МЗ
	Ефикаснији рад инспекцијских служби	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Јачање капацитета Министарства здравља за обављање редовног и контролног надзора над радом здравствених установа и других облика обављања здравствене делатности -Успостављање система мониторинга и евалуације квалитета рада	2007, МЗ
Укључивање приватне праксе у систем здравствене заштите	Дефинисање улоге приватног сектора	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Анализа могућих односа и претпоставки за њихово остваривање -Предлози за приватизацију примарне здравствене заштите стварање партнерства приватног и државног власништва (public-private mix) -Ширење могућности избора за кориснике здравствених услуга -Утврђивање стандарда и контрола квалитета рада	2008, МЗ, Локална власт
Развој људских ресурса	Унапређење кадрове базе у систему здравствене заштите	Средњерочне мере и активности -Примена нових стандарда обезбеђености и изврешња у систему здравствене заштите и њихова уградња у Правилник о условима за обављање -Здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима обављања здравствене делатности	2010, МЗ
Институционални и правни оквир	Регулисање посебних области здравствене делатности	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Доношење следећих закона: -Закон о опојним дрогама и психотропним супстанцама, -Закон о биомедицински потпомогнутом оплођењу, -Закон о евиденцијама у области здравства, -Закон о менталном здрављу, -Закон о трансфузији крви, -Закон о јавном здрављу, -Закон о узимању и пресађивању делова људског тела	2007, НСРС, МЗ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Интеграција свих сектора и структура које су укључене у превенцију промоцију и очување здравља	Изградња мулти секторског система ради реализације одговорности и побољшања доступности свих програма (укључивање државног, приватног и невладиног сектора)	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Стварање окружења у ком су дефинисане улоге свих актера у очувању и промоцији здравља становништва -Дефинисање циљева за побољшање квалитета воде, ваздуха, услова становања, радног амбијента, рекреације и других услова који утичу на квалитет здравља и живота становништва	2009, МЗ, МПС, МНЗЖС

10. РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Регионални развој Републике Србије	Равномернији регионални развој	<p>Формирање институционалног оквира</p> <ul style="list-style-type: none"> -Донети Закон о подстицању равномерног регионалног развоја Републике Србије -Донети Стратегију регионалног развоја Србије -Формирање Националне агенције за регионални развој -Формирање мреже регионалних агенција за развој 	<p>2006 МП</p> <p>2006 РЗР</p> <p>2006-2007 МП</p> <p>2006-2007 МП</p>
	Бржи развој неразвијених подручја	<p>Креирање координиране подстицајне политике</p> <ul style="list-style-type: none"> -Порески подстицаји -Кадровски подстицаји -Финансирање научних и геолошких истраживања на НРП -Финансирање израде просторних и урбанистичких планова на НРП -Израда програма развоја неразвијених општина -Подстицање развоја предузетништва на НРП, формирање локалних фондова за МСП 	<p>2007-2008 МФ</p> <p>2007-2008 МРСП</p> <p>2007-2012 МН</p> <p>2006-2012. МКИ</p> <p>2007-2009 РЗР</p>
	Демографска ревитализација	<p>Донети Национални програм демографског опоравка</p> <p>Успорити демографско пражњење руралних и приграничних подручја</p>	<p>2006-2008 МП</p> <p>2007 МР</p>
	Економска регионализација	<p>Установити типологију региона у складу са европском класификацијом територијалних јединица (NUTS); у складу са важећим прописима, одредити појам региона како би се омогућио приступ структурним фондовима ЕУ и развој приграничне сарадње</p>	<p>2007, МДУЛС, МП, РЗС, РЗР</p>
	Развој Југа Србије	<p>Донети Стратегију економског развоја Југа Србије</p> <p>Формирати агенцију за развој Југа Србије</p>	<p>2006, ЕТ</p>
	Економски развој српских заједница на Косову и Метохији	<p>Донети Дугорочну Стратегију економског развоја српских заједница на Косову и Метохији</p>	<p>2006, ЕТ</p>
	Децентрализација - побољшати функционисање општина	<p>Повећати сопствене приходе локалним заједницама</p>	<p>2007-2009 МФ</p>

11. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Слаба интеграција политике заштите животне средине са осталим секторским политикама и застарело законодавство	Интеграција политике заштите животне средине у остале секторске политике и усклађивање националних прописа из области заштите животне средине са законодавством ЕУ до 2009. године	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Усвајање Националног програма заштите животне средине -Усклађивање националних прописа из области заштите животне средине са законодавством ЕУ (Закон о заштити од јонизујућег зрачења и нуклеарној сигурности, Закон о нејонизујућем зрачењу, Закон о рибарству, Закон о управљању отпадом, Закона о управљању хемикалијама, Закон о биоцидима, Закон о водама, Закон о финансирању управљања водама, Закон о заштити ваздуха, Закона о заштити природе, Закон о амбалажи и амбалажном отпаду) -Припрема Националних акционих планова за имплементацију Програма заштите животне средине -Потписивање и ратификација приоритетних међународних конвенција и споразума -Усклађивање националних прописа из области заштите животне средине са законодавством ЕУ (Закон о средствима за заштиту биља, Закон о средствима за исхрану биља, Закон о превозу опасних материја, Закон о одрживом развоју туризма, Закон о шумама, Закон о ловству, Закон о генетски модификованим организмима, Закон о земљишту, Закон о заштити од буке, Закон о рударству, Закон о геолошким истраживањима и др.)	2006, МНЗЖС 2007, МНЖЗС, МПШВ 2007, МНЗЖС 2008, МНЗЖС 2009, МНЖЗС, МПШВ, МТТУ, МРЕ, МКИ
Недовољни институционални капацитети	Проширење и јачање институционалних капацитета до 2009. године	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Јачање административних капацитета за усклађивање законодавства са законодавством ЕУ -Јачање административних капацитета, посебно институција и органа задужених за планирање, издавање дозвола, контролу и праћење, као и управљање пројектима -Јачање административних капацитета за ефикасније спровођење прописа у области заштите животне средине -Јачање Агенције за заштиту животне средине -Јачање Фонда за заштиту животне средине	2008, МНЗЖС 2008, МНЗЖС, АПВ, општине 2009, МНЗЖС, АПВ, општине 2009, СЕПА 2009., ФЗЖС
Неефикасан систем финансирања заштите животне средине и недостатак економских подстицаја	Развити ефикасан систем финансирања заштите животне средине и економских подстицаја	Краткорочне мере и активности (2007-2009): -Развити вишегодишњи план за финансирање инвестиција -Примена принципа пуне надокнаде трошкова за водоснабдевање и одношење отпада -Развити механизме за решавање проблема наслеђеног загађења, односно штете нанете животnoj средини Средњерочне мере и активности -Диференцијација пореза за унапређење производа и активности погодних по животну средину	2007, МНЗЖС, МФ 2007, МНЗЖС, МПШВ 2007, МНЗЖС, АП 2009, МНЗЖС

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Недовољан и неадекватан мониторинг емисија загађења животне средине	Унапређење система контроле квалитета животне средине	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Израда интегралног катастра загађивача и успостављање јединственог информационог система и система информисања -Модернизација мреже мониторинга и процене квалитета амбијенталног ваздуха -Успостављање мреже мониторинга емисије отпадних вода <p>Средњерочне мере и активности</p> <ul style="list-style-type: none"> -Увести систем контролисане производње и употребе ђубрива и пестицида на пољопривредном земљишту ради смањења утицаја на животну средину 	<p>2009, МНЗЖС, СЕПА</p> <p>2009, МНЗЖС, РХМЗ</p> <p>2009, МПШВ, МНЗЖС</p> <p>2010, МПШВ</p>
Неодрживо коришћење природних ресурса и ниска енергетска ефикасност привреде	Подстицати одрживо коришћење природних ресурса, смањење потрошње енергије и сировина и стимулисати рециклажу отпада	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Припрема и доношење Националне стратегије одрживог коришћења природних ресурса и добара -Израда Националне стратегије за очување биодиверзитета <p>Средњерочне мере и активности</p> <ul style="list-style-type: none"> -Заустављање губитка биодиверзитета у складу са Кијевском декларацијом -Повећати површину заштићених природних добара на 10% националне територије -Повећати стопе поновног искоришћења и рециклаже амбалажног отпада (стакло, папир, картон, метал и пластика) на 25% од његове количине -Повећати енергетску ефикасност и рационално коришћење сировина у индустрији и смањити стварање отпада 	<p>2007, МНЗЖС</p> <p>2007, МНЗЖС, ЗЗП</p> <p>2010, МНЗЖС, ЗЗП</p> <p>2010, МНЗЖС, ЗЗП</p> <p>2010, МНЗЖС</p> <p>2012, ЕЕА, МНЗЖС, МРЕ</p>
Загађење ваздуха из сектора енергетике, индустрије, транспорта	Смањити загађење ваздуха из сектора енергетике, индустрије, транспорта узроковано емисијом (CO ₂ , CO ₂ , NO _x , честице, специфичне загађујуће материје, гасови са ефектом стаклене баште)	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ратификовати и започети имплементацију Кјото протокола -Израда катастра загађивача и биланса емисија -Израда Националног програма који се односи на климатске промене -Постепено избацивање оловног бензина и побољшање квалитета горива према Директиви 2003/17/ЕС <p>Средњерочне мере и активности</p> <p>Смањити емисије CO₂, NO_x и суспендованих честица и других загађујућих материја за постојећа индустријска и енергетска постројења која не задовољавају ЕУ стандарде</p>	<p>2007, МНЗЖС, МРЕ</p> <p>2007, МНЗЖС, СЕПА</p> <p>2008, МНЗЖС</p> <p>2010, МРЕ, МНЗЖС</p> <p>2006-2012, МНЗЖС, индустрија</p>

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Загађење земљишта, површинских и подземних вода опасним материјама и отпадом	Смањити загађење земљишта, површинских и подземних вода опасним материјама и отпадом	<p>Краткорочне мере и активности (2007-2009):</p> <ul style="list-style-type: none"> -Припрема и усвајање Националне стратегије чистије производње -Успоставити национални капацитет за третман опасног отпада -Увести чистију производњу и систем управљања заштитом животне средине (ЕМС) у индустријска постројења -Обезбедити пречишћавање индустријских отпадних вода ревитализацијом постојећих уређаја и изградњом нових постројења за пречишћавање отпадних вода из индустрија које испуштају опасне материје -Ремедијација контаминираног земљишта у индустријским комплексима <p>Средњерочне мере и активности</p> <ul style="list-style-type: none"> -Успостављање и развој система за управљање ризиком и одговором на хемијски удес у индустрији и транспорту -Рекултивација постојећих депонија пепела и искоришћење летећег пепела из термоелектрана -Обезбедити капацитете за спаљивање (инсинерацију) органског индустријског и медицинског отпада -Санирати постојећа сметлишта која представљају највећи ризик по животну средину -Успоставити регионалну санитарну депонију у сваком региону према техничким и оперативним захтевима из Директиве о депонијама 99/31/ЕС 	<p>2007, МНЗЖС 2008, МНЗЖС 2009, МНЗЖС, индустрија</p> <p>2009, МНЗЖС, МПШВ, МП, индустрија 2009, МНЗЖС, индустрија</p> <p>2010, МНЗЖС, МУП</p> <p>2010, МНЗЖС, МП, МРЕ, МКИ, ЕПС</p> <p>2011, МНЗЖС</p> <p>2007-2011, МНЗЖС, општине 2007-2012, МНЗЖС, општине</p>

МОНИТОРИНГ

Подручје/проблем	Циљеви	Мере и активности	Рок и надлежна институција
Имплементација Националне стратегије привредног развоја Републике Србије од 2006. до 2012. године	Праћење реализације Националне стратегије привредног развоја Републике Србије од 2006. до 2012. године	Израда годишњих извештаја о остваривању Националне стратегије привредног развоја Републике Србије од 2006. до 2012. године и реализацији мера и активности из Акционог плана	МП, РЗР и ресорна министарства

Значење скраћеница:

НСРС	Народна Скупштина Републике Србије	ФЗЖС	Фонд за заштиту животне средине
МФ	Министарство финансија	ФИД	Фонд за истраживачку делатност
МНЗЖС	Министарство науке и заштите животне средине	ФЕЕ	Фонд за енергетску ефикасност
МКИ	Министарство за капиталне инвестиције	ФВ	Фонд за воде
МПШВ	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	ФР	Фонд за развој
МП	Министарство привреде	НБС	Народна банка Србије
МУДЛС	Министарство за државну управу и локалну самоуправу	КХоВ	Комисија за хартије од вредности
МПП	Министарство правде	Т	Трезор
МТТУ	Министарство трговине, туризма и услуга	Б	Берза
МЗ	Министарство здравља	ЦР	Централни регистар
МРЕ	Министарство рударства и енергетике	НСЗ	Национална служба за запошљавање
МРЗСП	Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику	КЦКМ	Координациони центар за Косово и Метохију
МЕОИ	Министарство за економске односе са иностранством	ПК	привредне коморе
МУП	Министарство унутрашњих послова	НССОО	Национални савет за стручно образовање и образовање одраслих
МПС	Министарство просвете и спорта	НССО	Национални савет за стручно образовање
МК	Министарство културе	НСВО	Национални савет за високо образовање
РЗР	Републички завод за развој	НСВОО	Национални савет за високо и опште образовање
РЗС	Републички завод за статистику	СРП	Савет за равноправност полова
РХМЗ	Републички хидрометеоролошки завод	ЗИС	Заједница института Србије
РГЗ	Републички геодетски завод	НСНТР	Национални савет за научни и технолошки развој
РЗЗО	Републички завод за здравствено осигурање	НИ	Научне институције
ЗЗП	Завод за заштиту природе	СЕС	Социоекономски савет
ЗЗЗ	Завод за заштиту здравља	САНУ	Српска Академија Наука и Уметности
ЗИС	Завод за интелектуалну својину	АИН	Академија инжењерских наука
ЗС	Завод за стандардизацију	У	универзитети
		ИЈЧ	Институт Јарослав Черни
		ЈПЖС	Јавно предузеће Железнице Србије
		ЈВП	јавно водопривредна предузећа

АП	Агенција за приватизацију
АЕЕ	Агенција за енергетску ефикасност
СЕПА	Агенција за заштиту животне средине
АПР	Агенција за привредне регистре
РАМСПП	Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа и предузетништва
ЕТ	Економски тим Владе РС за Космет и југ Србије
УЦ	Управа царине
УЈП	Управа јавних прихода
ПУ	Пореска управа
АПВ	АП Војводина
ЛС	Локална самоуправа
СО	Скупштина општине
ОС	Општинске службе
СГ	Скупштина града
ДГЗИБ	Дирекција за грађевинско земљиште и изградњу Београда
НК	Независна комисија
КЗК	Комисија за заштиту конкуренције
КДТП	Комисија за доношење техничких прописа
ПЦОСУ	Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање
ВСП	Високи савет правосуђа

ЕПС	Електропривреда Србије
ЕМС	Електромрежа Србије
НИС	Нафтна индустрија Србије
ППЕУ	Јавно предузеће за подземну експлоатацију угља
ЈПЖС	Јавно предузеће "Железнице Србије"
ЈП	Јавна предузећа
ЈКП	Јавна комунална предузећа за водоснабдевање и каналисање насеља
ТС	Трговински суд
КН	Катастар непокретности
УПС	Унија послодаваца Србије
ИО	Инспекцијски органи
СЗП	Савет за заштиту потрошача
ЗС	Задружни савез
ИС	Институт за стандардизацију
СС	Саветодавна служба
О	Одмах
К	Континуирано
О&К	Одмах и континуирано